

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TÜRK TİCARET KANUNU VE SİGORTACILIK KANUNU
HÜKÜMLERİ IŞIĞINDA SİGORTA ACENTESİNİN
TEMSİL YETKİSİ

Mebruke Ebru YÜCEER
1230237057

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Banu Bozkurt BOZABALI

ISPARTA - 2013



T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI



Tez Savunması 1

Tarih: 28/11/2013

Enstitü Yönetim Kurulunun 08/11/2013 tarih ve 2028 sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Anabilim Dalını Seçiniz Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Mebruke Ebru YÜCEER'nın "Eski ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Hükümleri Işığında Sigorta Acentesinin Temsil Yetkisi" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 28/11/2013 tarihinde saat 10.30'da toplanmış ve aday tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ Tezin kabul edilmesine
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ Tezde düzeltme verilmesine
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

☐ Tezin reddedilmesine
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

*Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.

oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Gereği için arz olunur.

"Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Kanunu Hükümleri Işığında Sigorta Acentesinin Temsil Yetkisi"

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman :	Yrd. Doç. Dr. Banu Bozkurt BOZABALI	BB
Üye :	Doç. Dr. Haluk SOXGÜR	
Üye :	Prof. Dr. Mehmet TOPCUOĞLU	

Ek : Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

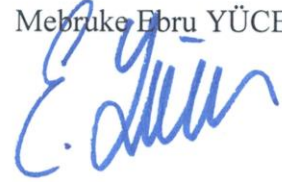
YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Kanunu Hükümleri Işığında Sigorta Acentesinin Temsil Yetkisi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Tarih

28/11/2013

Mebruke Ebru YÜCEER



(YÜCEER, Mebruke Ebru, Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Kanunu Hükümleri Işığında Sigorta Acentesinin Temsil Yetkisi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2013)

ÖZET

Sigortacı ile acente arasında akdedilen acentelik sözleşmesi doğrultusunda, acentenin sahip olduğu temsil yetkisi bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Çalışmada üçüncü kişilere karşı sigortacının temsilcisi sıfatıyla faaliyet gösteren acentenin kullandığı yetkiler tanımlanarak, bu yetkilerin kapsam ve sınırları belirlenmeye çalışılmış ve yine bu yetkilerin kaldırılması ve sınırlandırılması üzerinde durulmuştur. Belirtilen hususlar ele alınırken, Yargıtay içtihatlarından yola çıkılarak, uygulamada sıkça karşılaşılan sorunlar tespit edilmeye çalışılmış ve özellikle kanunda açıklık bulunmayan ve doktrinde de tartışmalı bulunan konulara değinilerek, sigorta acentesinin temsil yetkisi kavramının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Kanunu Hükümleri Işığında Sigorta Acentesinin Temsil Yetkisi adlı tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde TTK’ da geçen genel acentelik müessesesi ile acentelik sözleşmesinden kaynaklanan hak ve yükümlülükler, sigorta acentesinin temsil yetkisi ile ilişkilendirilmek suretiyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Sigorta acentesi, gerek aracı gerekse akitçi acente sıfatını haiz olsun, her durumda üçüncü kişilerle akdedilen sigorta sözleşmesinin öncesinde, devamında ve sona ermesinden sonraki aşamalarda farklı yetkilere sahip olduğu için, bu yetkiler de kapsamlı şekilde ikinci bölümde ayrıca incelenmiştir.

Sigorta acentesinin temsil yetkisinin sınırlarının çizilmesi, sigorta sözleşmesinde tarafların haklarının korunması bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle üçüncü bölümde, sigorta acentesinin temsil yetkisinin sınırlandırılması, kaldırılması ve acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte acentenin temsil yetkisinin kendiliğinden son bulması hususları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Acentelik sözleşmesi, sigorta acentesi, temsil yetkisi.

(YUCEER, Mebruke Ebru, Representative Authority of the Insurance Agent in consideration of the Turkish Commercial Code and Code of Insurance, Master's Thesis, Isparta, 2013)

ABSTRACT

This study is based on the representative authority of the agent, in accordance with the agent agreement signed between the Agent and the Insurer. In this study, agent's powers as the insurer's representative against the third parties are defined and the scope and limit of these authorities are tried to be specified, by emphasizing the removal and restriction of these authorities. As long of while discussing these subjects from Supreme Court practices, problems faced frequently in the daily practice are tried to be identified and especially adverted on the legal gaps in the Code and the controversial points in the Doctrine in order to put forward the representative authority of the insurance Agent.

This thesis study named "Representative Authority of the Insurance Agent in consideration of the Turkish Commercial Code and Code of Insurance" consists of three sections. In the first section general agent concept in Turkish Commercial Code and its rights and obligations arising from the Agent Agreement are tried to be explained in association with the representative authority of the insurance agent.

Therefore the insurance agent, either intermediary or authorized to make agreements, have different authorities in different stages such as before the insurance Agreement signed with third parties, later on and even after the agreement is done. These authorities are evaluated extensively in the second section.

Drawing the lines of the representative authority of the insurance agent is important for protecting the rights of the parties of the insurance Agreement. For this reason in the third section the restriction, the removal of the representative authority of the insurance agent's and expiration of the agent agreement on its own motion are discussed.

Key words: Agent agreement, insurance agent, representative authority.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	ii
YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA ARACISI OLARAK ACENTE

I. SİGORTA ACENTESİ	3
A. Genel Olarak.....	3
B. Acente Kavramı	5
C. Sigorta Acentesi	8
1. Tanımı	8
2. Unsurları.....	9
a. Sigorta Acentesinin Sigorta Şirketine Bağlı Bir Sıfatının Bulunmaması (Bağımsızlık).....	10
b. Acentelik İlişkisinin Bir Sözleşmeye Dayanması	11
c. Sigorta Acentesinin Belirli Bir Yer Veya Bölge İçinde Faaliyet Göstermesi .	12
d. Sürekli Olarak Sigorta Acenteliği Faaliyetinde Bulunması	13
e. Sigorta Acenteliği Faaliyetinin Meslek Edinilmiş Olması.....	14
f. Sigorta Acentesinin Sigorta Sözleşmesinin Yapılmasına Aracılık Etmesi veya Sigorta Şirketi Ad ve Hesabına Sözleşme Yapması	16
D. Türleri.....	17
1. Genel Olarak	17
2. Aracı Acente	18
3. Sözleşme Yapma Yetkisine Haiz (Akitçi) Acente	19
E. Sigorta Acentesi İle Sigortacı Arasındaki Acentelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	21
II. SİGORTA ACENTESİNİN ACENTELİK SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE HAKLARI.....	23

A. Sigorta Acentesinin Yükümlülükleri.....	23
1. Müvekkil Sigorta Şirketinin İşlerini Görme ve Menfaatlerini Koruma Yükümlülüğü	23
2. Bilgi Verme Yükümlülüğü.....	26
3. Verilen Talimata Uygun Hareket Etme Yükümlülüğü	28
4. Önleyici Tedbirler Alma Yükümlülüğü	30
5. Müvekkil Sigorta Şirketine Ait Parayı Zamanında Ödeme Yükümlülüğü	31
6. Rekabet Yapmama Yükümlülüğü	33
a. Acentelik Sözleşmesi Süresince Rekabet Etmeme Yükümlülüğü	33
b. Acentelik Sözleşmesi Sonrası Rekabet Yasağı	35
7. Sır Saklama ve Bunlardan Yararlanmama Yükümlülüğü	37
B. Acentenin Hakları	38
1. Ücret İsteme Hakkı	38
a. Genel Olarak.....	38
b. Ücret Hakkının Dayanağı.....	39
c. Ücret Hakkının Doğumu	41
d. Ücret Miktarının Tespiti.....	43
e. Ücretin Ödenme Zamanı ve Yeri	45
2. Olağanüstü Masrafların Ödenmesini İsteme Hakkı	46
3. Hapis Hakkı.....	48
4. Acentenin Denkleştirme İsteme Hakkı	49

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTA SÖZLEŞMESİNDE ACENTENİN TEMSİL YETKİSİNİN KAPSAMI

I. GENEL OLARAK TEMSİL YETKİSİ KAVRAMI	53
A. Temsil Kavramı	53
1. Genel Olarak	53
2. Temsilin Türleri	54
a. Doğrudan Doğruya Temsil – Dolaylı Temsil.....	54
a.a. Doğrudan Doğruya Temsil	54
bb. Dolaylı Temsil.....	55
b. İradi Temsil - Kanuni Temsil.....	56

c. Aktif Temsil – Pasif Temsil	57
B. Temsil Yetkisi.....	57
1. Temsil Yetkisinin Hukuki Niteliği.....	57
2. Temsil Yetkisinin Şekli.....	59
3. Temsil Yetkisinin Kapsamı.....	60
II. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI SIRASINDA TEMSİL YETKİSİ	61
A. Sigorta Şirketi Adına Sözleşme Yapma Yetkisi	61
1. Genel Olarak	61
2. Sözleşme Yapma Yetkisinin Verilmesi	62
B. Acentenin Sigorta Şirketini Temsilen Aydınlatma Yükümlülüğünü Yerine Getirmesi.....	65
1. Genel Olarak	65
2. Aydınlatma Yükümlülüğünün Kapsamı	66
3. Aydınlatma Yükümlülüğünün Hiç veya Gereği Gibi Yerine Getirilmemesi	68
III. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN DEVAMI SIRASINDA TEMSİL YETKİSİ.73	73
A. Poliçenin Verilmesi Yükümlülüğü.....	73
1. Genel Olarak	73
2. Sigortacının (Sigorta Acentesinin) Poliçeyi Verme Yükümlülüğü.....	75
3. Poliçenin Verilmemesinin Sonuçları	77
B. Prim Tahsili.....	79
1. Genel Olarak	79
2. Sigorta Acentesinin Prim Tahsil Etme Yetkisi	81
C. Sigorta Ettirenin İhbarlarını Kabul Etme Yetkisi (Pasif Temsil)	84
1. Genel Olarak Sigorta Ettirenin İhbar Külfeti	84
2. İhbarları Kabul Etme Yetkisi (Pasif Temsil)	85
D. Sigorta Ettirenle Sigortacı Arasındaki İhtilaflarda Sigortacıyı Mahkemelerde Temsil Yetkisi	88
IV. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNDEN SONRAKİ TEMSİL YETKİSİ	94
A. Sigortacıyı Temsilen Riziko Gerçekleştikten Sonra Hasar Tespiti	94
B. Sigortacıyı Temsilen Tazminat Ödenmesi.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTA ACENTESİNİN TEMSİL YETKİSİNİN SINIRLANDIRILMASI, KALDIRILMASI ve KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ

I. SİGORTA ACENTESİNİN TEMSİL YETKİSİNİN SINIRLANDIRILMASI	99
II. SİGORTA ACENTESİNİN TEMSİL YETKİSİNİN KALDIRILMASI	100
III. YETKİSİZ TEMSİL	104
IV. ACENTELİK SÖZLEŞMESİ VE TEMSİL YETKİSİNİN SONA ERMESİ	107
A. Genel Olarak	107
B. Sona Erme Nedenleri	107
1. Olağan Sona Erme Nedenleri	107
a. Belirli Süreli Acentelik Sözleşmelerinde	107
b. Belirsiz Süreli Acentelik Sözleşmelerinde	109
2. Olağanüstü Sona Erme Nedenleri	111
a. Genel Olarak	111
b. Müvekkil Sigorta Şirketi Bakımından Haklı Sebep Sayılabilecek Durumlar	113
c. Sigorta Acentesi Bakımından Haklı Sebep Sayılabilecek Durumlar	116
3. Diğer Nedenler Dolayısıyla Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi	117
SONUÇ	120
KAYNAKLAR	122
ÖZ GEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
age.	: Adı geçen eser
b.	: Bend
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: Cümle
Çev.	: Çeviren
dp.	: Dipnot
E.	: Esas
f.	: Fıkra
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Yargıtay Hukuk Dairesi
HGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK	: İcra İflas Kanunu
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
md.	: Madde
NO	: Numara
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SAY	: Sigorta Acenteleri Yönetmeliği
SMK	: Sigorta Murakabe Kanunu
SK	: Sigortacılık Kanunu
SSBİY	: Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik
T.	: Tarih
T.A.Ş.	: Türk Anonim Şirketi

TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TD.	: Yargıtay Ticaret Dairesi
THYKS	: Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve sair
Yarg.	:Yargıtay
YKD	:Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Çağımızda ekonomik ve sosyal hayatta karşılaşılabilecek olan risk ve tehlikelerin yarattığı zararların önüne geçilmesinde veyahut ortadan kaldırılmasında toplumdaki kişi ve kurumlara güven veren sigorta sektörü oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Bu nedenle toplumun, sigortacılıktan faydalanabilmesi ve sigorta sektörünün işlevlerinin kişi ve kurumlara ulaştırılarak yerine getirilebilmesi için sigorta şirketleri dışında başkaca müesseselere de yer verilmiştir ki, bunlar acenteler, eksperler, brokerler vb. dir. İşte bu müesseseler arasında, sigorta sektörü hizmetlerinin üçüncü kişilere ulaşmasına aracılık ederek, sigorta sektörünün gelişmesinde önemli bir yere sahip olan sigorta acentesi ve acentenin sahip olduğu temsil yetkisi tez konumuzun esasını oluşturmaktadır.

Sigortacılık sektöründe önemli bir yere sahip olmasına rağmen sigorta acentesine ilişkin olarak, 14.06.2006 tarihinde yürürlükten kaldırılan 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu haricinde son dönemlere kadar Türk Sigorta Hukukunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Ancak ifade olunduğu üzere 14.06.2006 tarihinde Sigorta Murakabe Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması ve yerine 2007 yılında 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile sigorta acentesini de kapsayan pek çok gelişme ve değişiklik yaşanmıştır.

13.01.2011 tarihinde kabul edilerek kanunlaşan ve 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 6102 Sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nda da genel acentelik kavramına ilişkin önemli düzenlemeler mevcuttur. Bu kanun ile özellikle acentenin yetkisiz temsil hali, ücret hakkı, denkleştirme talep etme hakkı ve rekabet yasağı sözleşmesi gibi konularda yeni ve kapsamlı düzenlemeler getirilmektedir. Kaldı ki, bu hükümlerin aynı zamanda sigorta acenteleri için de uygulama alanı bulacağı açıktır.

Ancak belirtmek gerekir ki gerek 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, gerekse 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu, sigorta acentesinin temsil yetkilerinin ve bu yetkilerin kapsam ve sınırlarının belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır. Zira sigorta acentesinin müvekkil sigorta şirketi ad ve hesabına üçüncü kişilerle sözleşme akdedeceği veya bunlara aracılık edeceği göz önüne alındığında sigorta acentesinin, sigorta yaptırmaya karar vermiş olan üçüncü şahısları, sigortanın şartları bakımından aydınlatma veya sigorta sözleşmesi akdetmeye hazırlamak üzere bilgi verme ya da sigorta sözleşmesi

akdedildikten sonra poliçe verme, kanuni ihbarları kabul etme, prim tahsili, müvekkili mahkemede temsil etme gibi önemli yetkilerinin daha kapsamlı kanuni dayanaklara oturtulması gerekmektedir. Dolayısıyla sigorta acentesinin temsil yetkisine ilişkin yapılan açıklamalar, temsil yetkisinin içerik, ilan ve sonuçlanması bakımından, tüketici sıfatındaki sigorta ettiren veya sigortalı yönünden çok büyük etkileri olduğu hususu göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Yukarıda değinilen tüm bu ifadeler doğrultusunda çalışmada, konunun esasını sigorta araçlarından birisi olan sigorta acentesinin teşkil etmesi sebebiyle, öncelikle hukukumuzdaki acentelik kavramı, özellikleri, hakları ve yükümlülükleri, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 102 ile 123 üncü maddeleri arasında ele alınan genel acentelik ile ilgili hükümlere bağlı kalınarak incelenmeye çalışılmıştır. Sonrasında ise yine eski Türk Ticaret Kanunu ve 6102 Sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun ilgili hükümleri birlikte ele alınmak suretiyle, 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Sigorta Acenteleri Yönetmeliği ile yayınlanan genelge, tebliğ, sektör duyuruları ve konularla ilgili Yargıtay İçtihatları çerçevesinde sigorta acentesinin, sigorta sözleşmesinin kurulmasından önceki, sigorta sözleşmesinin kurulması ve devamı sırasındaki ve sigorta sözleşmesinin sona ermesinden sonraki temsil yetkileri ile genel olarak sigorta acentesine verilen yetkilerin sınırlandırılması, kaldırılması ve kendiliğinden son bulması hususları açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA ARACISI OLARAK ACENTE

I. SİGORTA ACENTESİ

A. Genel Olarak

Sigorta aracıları, sigortacılık uygulaması açısından büyük öneme sahiptir. Şöyle ki; sigorta sözleşmesinin sahip olduğu karmaşık yapı ve sigortacının gerçekleştireceği edimin soyut ve farklı olması göz önüne alındığında, sigorta şirketlerinin kendi bünyelerinde yer alan çalışanları dışında başka yardımcılara da ihtiyaç duydukları ve aynı zamanda bunun sonucunda ortaya çıkan sigorta aracılarının sigortanın daha geniş bir çevreye yayılmasını sağladıkları açıktır¹.

Sigortacı ile sigorta sözleşmesi akdetmek isteyen üçüncü kişi müşterileri bir araya getiren, onların sözleşme yapmasını sağlayan ve bazı durumlarda o sözleşmeleri sigortacı adına ve hesabına bizzat gerçekleştiren kimselere genel olarak sigorta aracıları denilmektedir². Sigorta aracıları, sigorta şirketleri ile aralarındaki sözleşme ilişkisine dayanarak bağımsız tacir yardımcısı sıfatıyla görev yapmaktadırlar.

Sigorta aracılığını meslek edinen şahıslar, sadece sigorta hizmeti vermekle kalmazlar. Aynı zamanda sigorta yaptırmaya karar vermiş olan şahısları sigorta sözleşmesinin şartları bakımından aydınlatarak, sözleşme akdetmeye hazırlamak üzere bilgi verirler. Bunun haricinde, sigorta sözleşmesinin akdi gerçekleştiği takdirde, yine kanuni ihbarların yapılması, primlerin tahsili ve diğer bazı işlemlerin yerine getirilmesi aşamalarında da sigorta aracıları önemli bir role sahiptirler³.

¹ **Özdamar, Mehmet**, Sigorta Brokeri ve Hukuki Niteliği, AÜHFD 2008, (Sigorta Brokeri), C. 57, S. 3, s. 527.

² **Can, Mertol**, Türk Özel Sigorta Hukuku, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, Ankara 2009, s. 249; **Karayazgan, Ahmet**, “Avrupa Birliği Mevzuatı Karşısında Türk Sigorta Aracılık Hukuku”, Prof. Dr. Ergon A. Çetingil – Prof. Dr. Rayegan Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 756 vd; **Özdamar, Sigorta Brokeri**, s. 527, 529; **Özdamar, Mehmet**, Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009, (Aydınlatma Yükümlülüğü), s. 86; **Yıldız, Şükrü**, Türk Hukukunda Sigorta Acentesi Olabilme Şartları, Yargıtay Dergisi, Temmuz 1991, C.17, S.3, s. 274; **Yazıcıoğlu, Emine**, Sigorta Aracıları Hukuku I, İstanbul 2010, s. 1 vd.

³ **Kender, Rayegan**, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2011, (Sigorta) s. 118; **Yazıcıoğlu**, s. 2, 3; **Yıldız**, s. 274.

Sigorta aracılarının sahip olduğu aynı önemli rol, risk yönetiminde de geçerlidir. Bu yönüyle de sigorta aracıları, üçüncü kişi müşterinin risk durumunu ve kayıplar yönünden potansiyelini inceleyerek, gerekli önerilerde bulunur; müşteri ile uzun süreli ilişki içerisine girerek, müşterinin değişen koşullarına uygun olan sigorta ürünleri ve hizmetleri konusunda onları aydınlatırlar⁴. Görüldüğü üzere sigorta aracılarının, sigortacının yardımcı şahsı olarak gerek sigorta sözleşmesinin akdi sırasında gerekse de sözleşmenin yürürlükte bulunduğu süre içerisinde ve hatta çoğu kez riskin gerçekleşmesi hallerinde tazminat için gerekli işlemleri takip etmek gibi bazı yükümlülükleri yerine getirmeleri önemlerini artırmaktadır.

5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu'nun (SK) 3. maddesinin (b) bendine göre bu kanunun uygulanması bakımından sigorta aracıları, acente ve broker olarak ikiye ayrılmıştır. Belirtmek gerekir ki, yürürlükten kaldırılan Sigorta Murakabe Kanunu'nda⁵ acente, broker ve prodüktör olmak üzere üç farklı aracı tipine yer verilmişti. Ancak broker ve prodüktör arasında esaslı bir farklılığın bulunmaması ve her ikisinin de tellal gibi çalışması sonucundan hareketle bu ikiliğin giderilmesi amacıyla, Sigorta Murakabe Kanunu'nu (SMK) yürürlükten kaldıran Sigortacılık Kanunu'nda prodüktör kavramına yer verilmemiştir⁶.

Günümüz Türk Sigorta Hukukunda yer alan aracılar, sigorta şirketinden bağımsız olarak hareket etseler dahi onun sınırlamalarına uymak zorunda olan ve sürekli iş ilişkisi içerisinde bulunan acenteler ve sigortacıya sürekli bağımlı halde olmayan ve sigorta sözleşmelerine aracılık ettiği zamanlarda, daha çok sigorta ettirenin tarafına yakın duran ve onu yönlendiren brokerlerdir^{7, 8}. Ancak yürürlükte bulunan

⁴ **Kubilay, Huriye**, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003, 2. Bası, s. 239; **Yazıcıoğlu**, s. 4.

⁵ Sigorta Murakabe Kanunu 14.06.2006 tarih ve 26552 Sayılı Resmi Gazete ile yürürlükten kaldırılmış, yerine 03.06.2007 tarihinde kabul edilen 26552 sayılı Resmi Gazete yayımlanan 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu yürürlüğe girmiştir.

⁶ **Can**, s. 250; **Kender**, Sigorta, s. 120; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 86; **Özdamar**, Sigorta Brokeri, s. 527; **Yazıcıoğlu**, s. 31, 32.

⁷ SK md. 2/b-d hükmüne göre, sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere sigorta brokeri denilmektedir. Sigorta brokeri ile acente arasındaki en önemli fark temsil ettikleri taraf yönündendir. Zira sigorta acentesi, sigorta şirketini temsil ederek onun namına hareket ettiği halde, sigorta brokeri, sigorta ettireni temsil ederek ona en uygun sigorta teminatını bulmakla görevlidir. Diğer bir ifadeyle broker, sigorta ettirenin temsil yetkisine sahip acentesi gibi hareket etmektedir. Sigorta brokeri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Çeker, Mustafa**, Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Hukuku,

SK'nun ilgili maddesi ve yukarıda açıklanan sebepler dikkate alındığında, konunun özünü teşkil etmesi nedeniyle sigorta acentesi kavramına aşağıda ayrıntılı olarak yer verilecektir.

B. Acente Kavramı

Günümüz modern ticaret hayatında ticari işletme sahipleri, ticari nitelikteki işlerini veya ticari ilişkilerini tek başlarına geliştirme ya da verimliliğini artırma imkânına kolay kolay sahip olamayabilirler. Bu nedenle ticari işletme sahiplerinin, ticari işlerinin yoğunlaştığı tüm yer veya bölgeler için aynı zamanda şube oluşturmalarının veya her durumda ticari mümessil sıfatını haiz çalışanlarını atamalarının da imkân dâhilinde olmadığı açıktır.

Dolayısıyla tacirler hem ekonomik açıdan uygunluğunu hem de meydana gelebilecek hukuki güçlükleri göz önünde bulundurarak işletmelerinin merkezleri dışında, uğraşı konusu bizzat aracılık faaliyeti olan, aynı zamanda ticari bir işletmeye sahip bulunan tacirler ile sürekli ilişkiye girerler. Tacirler bu ilişki ile iş kapasitesini artırma, mallarını pazarlama ve/ya sözleşmeleri yapma imkânını elde ederler⁹.

Acente¹⁰ adı verilen bu tacir yardımcıları, bir ticari işletmenin şubeleri gibi, merkez dışındaki yerlerde tacirin ürettiği mal ve hizmetlerin satımı konusunda ya sürekli şekilde sadece aracılıkta bulunurlar ve/ya anılan sözleşmeleri müvekkilin adına ve hesabına akdederler.

Acentelik müessesesine uygulanacak hükümler 6102 Sayılı TTK' nun 102 ile 123. maddeleri arasında düzenlenmektedir. TTK md. 102/f.1 hükmüne göre acente: *“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer*

Adana 2003, s. 28; **Özdamar**, Sigorta Brokeri, s. 527 vd.; **Ulaş, Işıl**, Uygulamalı Sigorta Hukuku, Genişletilmiş 2. Bası Ankara 1998, s. 26.

⁸ TBK md. 448 vd. hükümlerinde yeni bir düzenleme olarak pazarlamacılık sözleşmeleri kavramına yer verilmiştir. Yine TBK 451/f.3 de sigorta sözleşmelerinde aracılık yapan pazarlamacılardan bahsedilmiş olup, bunların da sigorta sözleşmeleri bakımından aracı niteliğinde sayılacakları söylenebilir. **Arkan, Sabih**, Ticari İşletme Hukuku, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Hazırlanmış, 15. Baskı, Ankara 2011, s. 165 vd.

⁹ **Ülgen, Hüseyin ve diğerleri**, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2006, s. 624.

¹⁰ Acenteliğin tarihi gelişimi için bkz. **Kınacıoğlu, Naci**, Acente ve Sözleşmesi, Ankara 1963, (Acente), s. 1 vd..

veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse” dir.

TTK md. 102 hükmünden de anlaşılacağı üzere acentelik ilişkisi, tacir ile onun adına faaliyette bulunacak acente arasında yapılan bir sözleşmeden kaynaklanır. Bu sözleşme iki taraf arasında kurulan acentelik ilişkisinin vazgeçilmez bir unsurudur. Gerçekten de, acente ile müvekkil tacir arasında acentelik ilişkisinin temelini oluşturan bir sözleşme olmadığı takdirde, somut olayda acentelik ilişkisini düzenleyen TTK md. 102 vd. hükümlerinin değil; vekâletsiz iş görmeye ilişkin hükümlerin (6098 Sayılı TBK md. 526 vd.¹¹) uygulanması gerekecektir¹².

Acentelik sözleşmesi müvekkilin, acenteye, sözleşmelere aracılık etme veya kendi ad ve hesabına sözleşme akdetme yetkisi vermesi ile kurulmaktadır¹³. Diğer bir ifadeyle acentenin, müvekkili taciri temsil yetkisi bulunmaktadır¹⁴ ve yetki doğrudan temsil ilişkisinin bir yansımasıdır¹⁵. Her ne kadar genel olarak temsil yetkisi kavramı ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacak ise de, bu esnada kısaca değinilmesinde fayda vardır. Buna göre, genel anlamda temsil ilişkisi doğrudan temsil ve dolaylı temsil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır¹⁶. Bu bağlamda, temsilciye temsil yetkisi bu şekillerden biri ile verilebilir. Dolaylı temsilde temsilci, hukuki işlemi kendi adına, ancak temsil olunan hesabına yaparken, acentelik sözleşmesinde dolaylı temsil söz konusu olmaz; acenteye temsil yetkisi sadece doğrudan temsil yetkisi şeklinde verilebilmektedir. Acentenin gerçekleştirdiği hukuki işlemlerden doğacak haklar ve borçlar bunun sonucu olarak doğrudan temsilcinin müvekkiline aittir¹⁷.

¹¹ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) 11.01.2011 tarihinde kabul edilerek, 04.02.2011 tarih ve 27836 sayılı Resmi Gazete de yayınlanmış olup, 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

¹² **Kayıhan, Şaban**, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Ankara 2011, (Acentelik), s. 29.

¹³ Aslında aracı acentelikte kural olarak, acentenin taciri temsil yetkisi bulunmamakla birlikte bu husus ileriki sayfalarda ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Bkz. § 1, I, D-2.

¹⁴ Her ne kadar aracı acentenin müvekkili temsil yetkisi bulunmasa da, hakkı koruyan beyanlarda bulunması ve bunları kabule yetkili sayılması, aracı acentenin sınırlı temsil yetkisine sahip olduğunun göstergesi sayılmalıdır.

¹⁵ **Ayan, Özge**, Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, Ankara 2008, s. 27.

¹⁶ Doğrudan temsil ve dolaylı temsil ayrımı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; **Karahasan, Reşit M.**, Türk Borçlar Hukuku, 2003, C.1, s. 369-375; **Kocayusufpaşaoğlu, Necip**, Hatemi/Serozan/Arpacı, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme, Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4 üncü Bası'dan 5 inci Tıpkı Bası, İstanbul 2010, C.1, s. 630-632; **Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut**, Borçlar Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Sekizinci Bası, İstanbul 2010, s. 163-169.

¹⁷ **Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Düzeltilmiş 12. Baskı, İstanbul 2010, s. 386-388; **Kayıhan**, Acentelik, s. 67; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 75; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 630, 632; **Oğuzman/Öz**, s.

Temsil yetkisi ile acentelik arasında önemli bazı farklılıklar da mevcuttur¹⁸. Öncelikle belirtmek gerekir ki kaynağını 6098 Sayılı TBK md. 40 vd. hükümlerinden alan temsil yetkisi karşı tarafa verilirken, hizmet akdi, vekâlet akdi veyahut şirket akdi gibi bir temel ilişkiye dayanılarak verilir. Hâlbuki TTK md. 102 vd 'nda hüküm altına alınan acentelik ilişkisi kurulurken, ticari işletme sahibi ile acente arasında akdedilmiş olan acentelik sözleşmesi esas alınır ve temelde soyut olan temsil yetkisi bu sözleşme ile somut hale getirilmiş olur¹⁹.

Acentelik ilişkisi daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, yalnızca bir ticari işletme sahibi tacir ile acente arasında akdedilmesi gereken bir acentelik sözleşmesi ile kurulabilirken; temsil yetkisinin verilebilmesi için diğer tarafın tacir olması şart olmadığı gibi, temsil yetkisi, herhangi bir sözleşme ilişkisi şartına bağlı olmaksızın tek taraflı irade beyanı ile de verilebilmektedir. Ayrıca bir sözleşmeye dayanan acentelik ilişkisinde taraflar borç altına girerken, temsil ilişkisinde temsilci borç altına girmemektedir²⁰.

Acentelik sözleşmesinde tacir adına aracılık eden acentenin, müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdetme yetkisi bulunmadığından bu durumda, taraflar arasında temsil ilişkisinin kurulmadığı kabul edilmelidir.

Nihayet acentelik ilişkisinin sona ermesi belirli kurallara bağlıdır. Buna göre müvekkil tacir, süreye ilişkin koşulların (TTK md. 121) gerçekleşmesi haricinde, yalnızca haklı nedenlerin bulunması halinde acentelik sözleşmesine son verebilmektedir. Buna karşın, temsil ilişkisinde bu ilişki, temsil edilenin tek taraflı irade beyanıyla her zaman sonlandırılabilirdiği veya sınırlandırılabilirdiği gibi, temsil edilenin temsilciyi azletmesi de her zaman mümkün olmaktadır²¹.

163-169; **Önen, Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1999, s. 70; **Reisoğlu, Safa**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yirminci Bası, İstanbul 2008, s. 129-131; **Tekinay, Selahattin/Akman, Sermet/ Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla**, Tekinay Borçlar Hukuku, Yedinci Bası, İstanbul 1993, s. 172; **Tunçomağ, Kenan**, Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul 1976, 6. Baskı, C.1, s. 339, 340.

¹⁸ **Kayıhan**, Acentelik, s. 66.

¹⁹ **Kayıhan**, Acentelik, s. 67; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 75.

²⁰ **Ayan**, s. 27; **Kayıhan**, Acentelik, s. 67; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 171.

²¹ **Ayan**, s. 28; **Kayıhan**, Acentelik, s. 67; **Reisoğlu**, s. 136, 137; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 172.

C. Sigorta Acentesi

1. Tanımı

Sigorta acentesi, sigorta şirketi adına aracılık etmeye veya sigorta sözleşmesi akdetmeye yetkili olan kişi veya kuruluş olup, SK' nun md. 2/f.1-b.(I)' de yer alan tanım, TTK md. 102 hükmünde belirtilen ve genel acentelik müessesesine ilişkin olan tanımla aynı doğrultudadır. Anılan hükme göre sigorta acentesi; *“Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimî bir surette sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan kişiyi...”* ifade etmektedir.

Sigorta acentesi bir sigorta şirketi için çalışan ve genellikle sigorta sözleşmesi ve poliçesini çalıştığı sigorta şirketinin tüzel kişiliği ad ve hesabına akdetme yetkisini haiz olan ve TTK md. 102/f.1 ile öngörülen acenteliğe ilişkin unsurları bünyesinde taşıyan sigorta aracıdır²². Sigorta şirketleri, acente ve brokerler ile acentelik sözleşmesi yaparak, kendisi adına sigorta sözleşmesi yapma, poliçe verme ve prim tahsil etme yetkilerini devretmektedirler²³.

Sigorta acentesinin sigorta tellalı, prodüktörü, tali acente, baş acente, genel acente veya genel mümessil vb. şekillerde adlandırılmasının bir önemi yoktur. Zira önemli olan adı geçen yardımcıların memur veya vekil gibi tabi bir sıfatı olmaksızın doğrudan doğruya sigorta şirketleri ad ve hesabına hareket etmeleri ve yine onların ad ve hesabına sözleşme akdetmeleri veya aracılık etmeleri ve bu işi meslek edinmiş olmalarıdır²⁴. Kaldı ki yukarıda adı geçen unvanlardan bazıları uygulamada acentenin çeşitlerinden sayılmıştır. Buna göre; genel acente, bir sigorta şirketinin çalıştığı bütün sigorta dallarında aracılık ederken; hususi acente, şirketin çalıştığı dallardan bir veya birkaçı için çalışmaktadır. Tali acente ise, acentenin tayin ettiği acentelerdir. Genel bir

²² Arseven, Haydar, Sigorta Hukuku, Yenilenmiş 2. Baskı, İstanbul 1991, s. 63.

²³ Yıldız, s. 273.

²⁴ Kınacıoğlu, Acente, s. 28.

acente muhtelif tali acenteler tayin edebilir²⁵ ki burada akdi ilişki iki acente arasında kurulmaktadır²⁶.

Uygulamada, sigorta acentesi iki gruba ayrılmıştır. Buna göre; kendisi için faaliyet gösterdiği sigorta şirketinin – tüzel kişiliği – adına akit yapma yetkisini haiz olan acentelere (A grubu), sadece aracılık yapan acentelere ise (B grubu) acentesi denilmektedir²⁷. Sigortacılık ile uğraşan acenteler ile diğer ticari alanlarda çalışan acenteler arasında kural olarak herhangi bir fark bulunmadığından TTK md. 102 vd. maddeleri sigorta acenteleri için genel hüküm niteliğindedir²⁸. Gerçekten SK md. 23/f.son hükmünde de; “*Türk Ticaret Kanununun acentelere ilişkin hükümleri sigorta acenteleri hakkında da uygulanır*” ifadesine yer verilmektedir. Bu nedenle, sigorta acenteliği kavramına ilişkin olarak aşağıda ayrıntılı olarak ele alınan unsurlar, TTK’nun acentelik hükümleri ile birlikte; hak ve yükümlülükler ise sigorta acenteliğinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Unsurları

SK md. 23 hükmünde “...sigorta acenteliğinin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğince tutulan Levhaya yazılı gerçek veya tüzel kişilerce yapılacağı...” öngörülmüştür. Bu da şunu göstermektedir; sigorta acentelerinin faaliyetlerini yerine getirebilmeleri için Levhaya²⁹ kayıtlı olmaları zorunludur. Fakat belirtilmelidir ki, bir gerçek veya tüzel kişinin Levhaya kayıtlı olması acente olduğunun değil, acentelik faaliyeti yapabileceğinin göstergesidir. Öyleyse salt Levhaya kayıtlı olması sebebiyle bir gerçek veya tüzel kişi, sigorta acentesi sayılamayacağı gibi, aksine Levhada

²⁵ SMK’ nun md. 9 hükmüne göre, “*Tali acentelik tesisi için sigorta şirketinin yazılı izni gerekir.*”

²⁶ Kender, Sigorta, s. 121.

²⁷ Doktrinde, acenteye sigorta sözleşmelerini sigortacı adına kurma yetkisi verildiği takdirde, o acentenin bu sözleşmeleri değiştirmeye, uzatmaya, bunlarla ilgili olarak fesih ya da cayma beyanında bulunmaya da yetkili olması gerektiği savunulmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kayıhan**, Acentelik, s. 54.

²⁸ Eski TTK md. 117/f.2 hükmünde sigorta sözleşmelerinin akdi hususunda aracılık eden acentelerin de TTK md. 116 vd. maddelerindeki genel acentelik hükümlerine tabi olduğu ifade edilmişti. Ancak bu eski kanun hükmündekine benzer bir ifadeye, TTK’ nun 103. maddesinde yer verilmemiştir. Zira madde gerekçesinde ne sigorta şirketiyle ne de sigorta ettirenle sürekli bir ilişki içinde bulunmayan aracılara, sürekli ilişkinin varlığının bir tanım unsuru olduğu acente hakkındaki hükümlerin uygulanmasının uygun olmadığı ve "Sürekli olarak" ibaresi eklenerek hükmün korunmasının, 21/12/1959 tarihli ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 9 uncu maddesinin birinci fıkrası sebebiyle gereksiz görüldüğü belirtilmiştir. Bkz. TTK md. 103 hükmü gerekçesi.

²⁹ “*Levha*” ibaresi gerek SK md. 2 gerekse SAY md. 3 hükmünde geçen tanımlardan da anlaşılacağı üzere teknik bir terim olup, sigorta acenteleri için Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından düzenlenecek faal olarak çalışanlara ilişkin kayıtları gösteren sistem olarak ifade edilmektedir.

kaydının bulunmaması nedeniyle de sigorta acentesi olmadığı sonucuna varılamaz³⁰. Her durumda, bir gerçek veya tüzel kişinin sigorta acentesi niteliğini haiz olup olmadığı, sigorta acentesini tanımlayan unsurlara bağlı kalınarak değerlendirilmelidir.

Acentelik kavramını genel hatlarıyla tanımlayan TTK md. 102 hükmü ve yine özel olarak sigorta acentesi kavramını açıklayan SK md. 2 hükmü birlikte incelendiğinde, her iki düzenlemede de aynı unsurlara yer verildiği açıkça görülmektedir. Bunlar ilgili kanun hükümlerinden de anlaşılacağı üzere; sigorta acentesinin sigorta şirketine bağlı bir sıfatının bulunmaması (bağımsızlık), acentelik ilişkisinin bir sözleşmeye dayanması, sigorta acentesinin belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet göstermesi, daimi olarak sigorta acenteliği faaliyetinde bulunması (süreklilik), sigorta acenteliği faaliyetinin meslek edinilmiş olması ve sigorta acentesinin sigorta sözleşmesinin yapılmasına aracılık etmesi veya sigorta şirketi adına sözleşme yapması unsurlarıdır.

a. Sigorta Acentesinin Sigorta Şirketine Bağlı Bir Sıfatının Bulunmaması (Bağımsızlık)

Acentenin en önemli özelliklerinde birisi ticari temsilci, ticari vekil, pazarlamacı gibi tacire bağımlı yardımcılardan³¹ olmaması; tacire ait ticari işletme bünyesinde, ondan emir ve talimat alacak konumda bulunmamasıdır³². Sigorta acentesi, sigorta şirketi tarafından istihdam edilen bir kimse değildir ve acentenin bağımsız olması gerekmektedir. Ancak bu bağımsızlık mutlak anlam taşımaz. Şöyle ki; sigorta acentesi, sigorta şirketinin aracılık faaliyeti ve sözleşme yapma konusundaki talimatları ile bağlıdır. Fakat almış olduğu bu talimat, acentenin bağımsızlığını bozacak, serbest karar alma ve uygulama hak ve yetkisini zedeleyecek bir denetim ilişkisi değildir³³. Bağımsızlık ya da tabi olmama ile acentenin müvekkilinden aracılık veya sözleşme

³⁰ Yazıcıoğlu, s. 104.

³¹ Tacir yardımcıları hakkında genel bilgi edinmek için bkz. **Arkan**, s. 165 vd.; **Baştuğ, İrfan/ Erdem, Ercüment**, Ticari İşletme Hukuku, Ankara 1993, s. 147 vd.; **Domaniç, Hayri/Ulusoy, Erol**, Ticaret Hukukunun Genel Esasları, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 5. Bası, İstanbul 2007, s. 359 vd.; **İmregün, Oğuz**, Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, İstanbul 1989, s. 167 vd.; **Karahan**, s. 273 vd.; **Poroy, Reha/Yasaman, Hamdi**, Ticari İşletme Hukuku, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 11. Basıdan 12. Tıpkı Bası, İstanbul 2007, s. 211 vd.; **Ülgen ve diğerleri**, s. 557 vd..

³² Ülgen ve diğerleri, s. 626.

³³ **Karahan**, s. 299; **Topçuoğlu, Metin**, Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, 1. Bası, 2006, s. 12; **Yazıcıoğlu**, s. 105.

akdetme hususlarında talimat alması ve/veya ona faaliyetleri hakkında bilgi vermesi birbirine karıştırılmamalıdır³⁴.

Bağımsız tacir yardımcısı olarak sigorta acentesi, müvekkili sigorta şirketinin doğrudan denetimi ve gözetimi altında değildir. Çalışma usul ve şartlarını bizzat kendisi tayin ve tespit eder. Dolayısıyla müvekkilin, acenteye çalışma düzeniyle ilgili olarak (idari) talimat vermesi söz konusu olamaz. Ancak müvekkil sigorta şirketi, yapılacak aracılık faaliyetlerinin veya sözleşmelerin tür, içerik ve şartları hakkında sigorta acentesine talimat verebilir. Anılan durum, acentenin çalışma koşullarına bir müdahale teşkil etmedikçe, bağımsızlık unsuruna ters düşmez. Kaldı ki acente, müvekkilinin bu tür talimatlarına uymakla yükümlü olup, acentenin de belli aralıklarla müvekkiline bilgi verme yükümü altında bulunması onu bağımlı hale getirmemektedir³⁵.

Uygulamada bu bağımsızlığın ölçüsünün ne olması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, bu unsurun gerçekleşip gerçekleşmediği somut olayın özelliklerine bakılarak değerlendirilmelidir.

b. Acentelik İlişkisinin Bir Sözleşmeye Dayanması

TTK md. 102 ve SK md. 2/f.1-b.(I)'de geçen "...sözleşmeye dayanarak..." ibaresi ile acentelik faaliyetinin taraflar arasında akdedilen bir sözleşmeye dayanılarak yürütülmesi gerektiği belirtilmektedir. Her ne kadar yasa koyucu, sigorta acentesi ile müvekkili sigorta şirketi arasında akdedilecek olan acentelik sözleşmesinin şekli konusunda herhangi bir açıklık getirmemiş ve yazılı şekil şartının bir sağlık koşulu olup olmadığı yönünde susmuşsa da anılan kavramların eksikliğinin, acentelik kavramının sözleşmeye dayanması unsurunu ortadan kaldırmayacağı açıktır. Diğer taraftan anılan sözleşme kural olarak hiçbir şekle bağlı olmamakla birlikte, açık veya zımni, yazılı veya sözlü olarak yapılabilmektedir³⁶. Ancak, her ne kadar aracılık yapan acente bakımından sözleşmenin yazılı şekil şartı gözetilerek yapılması zorunlu olmasa da, yani acente ile müvekkilin aracılık faaliyetinin gerçekleştirilmesi konusunda sözlü olarak anlaşmaları yeterli görülmekeyse de TTK md. 107/f.1 hükmü gereğince acente, şayet müvekkili

³⁴ Ülgen ve diğerleri, s. 626; Topçuoğlu, s. 12; Yazıcıoğlu, s. 107.

³⁵ Arkan, s. 198; Topçuoğlu, s. 12; Yazıcıoğlu, s. 107.

³⁶ "...Acentelik sözleşmesinin yazılı olması gerekli değildir..." Yarg. TD., T. 29.03.1972, E. 1972/1257, K. 1972/1590 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Çevik, s. 254.

temsilen bir sözleşme akdedecekse bu yetkinin yazılı olarak verilmesi gerektiği ve bunun geçerlilik şartı olduğu açıktır³⁷.

Sigorta acentesinin yerine getirmekle yükümlü olduğu faaliyetlerinin konusu ve sınırları, diğer bir ifadeyle sigorta şirketi ad ve hesabına hangi sigorta dallarına dahil olan sigorta çeşitlerine ilişkin sözleşmelerde aracılık yapacağı ve/veya sözleşmeleri akdedeceği acentelik sözleşmesi ile belirlenmektedir³⁸.

c. Sigorta Acentesinin Belirli Bir Yer Veya Bölge İçinde Faaliyet Göstermesi

TTK md. 102/f.1’ de ve SK md. 2/f.1-b.(I)’de yer alan tanım da belirtildiği gibi acente, faaliyetini “...*belirli bir yer veya bölge içinde...*” yürütmelidir. Dolayısıyla sigorta acentesine, acentelik faaliyetlerini yürüttüğü ticari işletmenin bölgesi dışında faaliyetlerini gerçekleştirebileceği ayrı bir yer veya bölge tahsis edilmelidir³⁹. Örneğin merkezi İzmir’de bulunan bir sigorta şirketinin, Antalya ve bölgesi içinde yürütülecek faaliyetleri için bir acente ataması buna örnek olarak gösterilebilir.

TTK md. 102/f.1’de belirtilen acenteliğin tanımında her ne kadar yasa koyucu acentenin faaliyetini, belirli bir yer veya bölge içerisinde gerçekleştirme zorunluluğundan, diğer bir ifadeyle, sınırları ve kapsamı önceden saptanmış olan coğrafi bir alanda faaliyetini gerçekleştirmesi gerekliliğinden bahsetmişse de, bu yer ya da bölgenin sınırlarının hangi ölçütler dikkate alınarak belirleneceği konusunda bir açıklık getirmemiştir. Dolayısıyla taraflar acentelik faaliyetinin gerçekleştirileceği yer olarak bir ilin veya ilçenin tümünü yahut bunların içinde ki belirli bir veya birkaç beldeyi saptayabilecekleri gibi, herhangi bir şekilde mülki ya da idari bir sınırlamaya bağlı kalmaksızın tamamen kendi takdirlerine bağlı olarak, diledikleri büyüklükteki yerleri de TTK md. 102/f.1 anlamında “*yer*” ya da “*bölge*” olarak belirleyebileceklerdir⁴⁰.

Aksi kararlaştırılmadığı müddetçe, bir kere sigorta acentesinin hangi yer veya bölge içerisinde faaliyet göstereceği anlaşma ile belirlendikten sonra, müvekkil sigorta

³⁷ Bu noktada önemli olan husus yetkinin yazılı olarak verilmesidir. Yoksa acentelik sözleşmesinin yazılı olarak yapılması gerekmez. **Kubilay**, s. 242; **Şener, Oruç Hami/Uzunallı Eroğlu, Sevilay**, Ticari İşletme Uygulamaları, Ankara 2005, s. 85, dp. 198; **Ülgen ve diğerleri**, s. 627; Konu ile ilgili aksi görüşte olan **İmregün**’e göre, akit yapma yetkisini haiz acentelik sözleşmesi yazılı şekle tabidir (**İmregün**, s. 186).

³⁸ **Yazıcıoğlu**, s. 107, 108.

³⁹ **Karahan**, s. 299; **Kayıhan**, Acentelik, s. 39.

⁴⁰ **Taştan, Mete**, 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu Çerçevesinde Sigorta Acenteliği, Ankara 2010, s. 16; **Ülgen ve diğerleri**, s. 628; **Yazıcıoğlu**, s. 109.

şirketi, acenteden aynı zamanda başka bir yer veya bölge içerisinde faaliyetini sürdürmesini isteyemez⁴¹. Hemen belirtmek gerekir ki “*acentenin belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet göstermesi*” unsuru, acentenin inhisar (tekel) hakkı (TTK md. 104) ile yakından ilgilidir. Anılan maddeye göre, taraflar yazılı olarak bir anlaşmaya vardıkları takdirde, acentenin söz konusu tekel hakkı kaldırılabilir⁴². Ancak tarafların anlaşmak suretiyle acenteliğin tayin edildiği yer veya bölgeye ilişkin tekel hakkını ortadan kaldırabilmeleri keyfiyeti, acentenin tayin edildiği yer veya bölgede faaliyet gösteremeyeceği anlamına gelmemektedir. Diğer bir ifadeyle, acentenin belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet göstermesi ile acentenin tekel hakkına sahip olması kavramları aynı anlamı taşımamaktadır⁴³. Tekel hakkı sigorta acentesi ile sigorta şirketi arasında akdedilen acentelik sözleşmesinin içeriği ile alakalı olup, acentelik kavramının unsurlarından biri değildir. Bu nedenle, acente ve sigortacı yapmış oldukları sözleşme ile tekel hakkını ortadan kaldırsalar dahi sigorta acentesi, belirlenmiş olan yer veya bölge içerisinde faaliyet göstermeye devam edebilecektir.

d. Sürekli Olarak Sigorta Acenteliği Faaliyetinde Bulunması

Sigorta acentesi, aracılıkta bulunması veya sözleşme yapması için müvekkili sigorta şirketi tarafından “*sürekli*” olarak görevlendirilmiş olup, acentenin müvekkiline karşı yürütmüş olduğu faaliyetler süreklilik arz etmektedir. Burada süreklilikten kast edilen, acentelik faaliyetlerinin sonsuza dek, ömür boyu sürmesi değil; belirli bir zaman dilimi içerisinde “*sürekli ve devamlı*” olarak yerine getirilmesidir⁴⁴. Süreklilik unsurundan, acentenin müvekkil ad ve hesabına tek bir (veya önceden saptanmış belirli sayıda) sözleşmenin kurulmasına aracılık edemeyeceği veya bunları tacir adına yapması için görevlendirilemeyeceği sonucu çıkarılabilmektedir⁴⁵. Diğer bir ifadeyle şayet acente ile müvekkil, tek bir veya belirli sayıda sözleşme için aracılık faaliyeti yürütülmesi hususunda anlaşıyorlarsa böyle bir durumda aralarındaki ilişki, faaliyet uzunca bir süre devam etmiş olsa dahi acentelik değil, tellallık olarak adlandırılabilir⁴⁶.

⁴¹ Kınacıoğlu, Acente, s. 15.

⁴² Arkan, tekel hakkının tarafların anlaşması suretiyle ortadan kalkabilecek olması sebebiyle söz konusu unsuru, acentelik kavramının unsurlarından saymamıştır. Arkan, s. 199; Karahan, s. 299; Kayıhan, Acentelik, s. 40; Topçuoğlu, s. 17.

⁴³ Kayıhan, Acentelik, s. 40.

⁴⁴ İmregün, s. 182,183; Kayıhan, Acentelik, s. 40, 41; Topçuoğlu, s. 13.

⁴⁵ Arkan, s. 200; Ayan, s. 21; Kayıhan, Acentelik, s. 41; Ülgen ve diğerleri, s. 633; Yazıcıoğlu, s. 108.

⁴⁶ Arkan, s. 200; Ülgen ve diğerleri, s. 633.

Benzer şekilde tek bir iş için tesadüfen aracılık faaliyetinde bulunmak da acentelik müessesesinin doğumuna neden olmamaktadır⁴⁷.

Acentelik sözleşmesinin uzun bir süre geçerli olmak üzere yapılmış olmasına karşın, ortaya çıkan bazı haklı nedenlerden ötürü, ilk aracılık faaliyetinden hemen sonra veya kısa bir süre sonra feshedilmesi, süreklilik unsurunu ortadan kaldırmaz⁴⁸. Zira süreklilik unsurunun varlığı ya da yokluğu fiili duruma göre değil, tarafların acentelik sözleşmesini yaparken güttükleri amaca göre belirlenmektedir⁴⁹. Yine acentelik sözleşmesinin fesih şartlarının tespiti, belirli ve kısa bir süre için yapılmış olması, tekrar yenilenmeyeceğinin kararlaştırılması ve belirsiz süreli sözleşmelerde kanuni fesih sebeplerinden birine dayanarak sona erdirilmesi, acentelik sözleşmesinin süreklilik unsurunu ortadan kaldırmadığı gibi, tarafların iradelerine göre “*sürekli*” olmak üzere yapılan sözleşmenin varlığı bu unsur için yeterli sayılmaktadır⁵⁰.

e. Sigorta Acenteliği Faaliyetinin Meslek Edinilmiş Olması

Acentenin, sigorta acenteliği faaliyetini meslek edinmesi⁵¹, acente ile müvekkili sigorta şirketi arasındaki hukuki ilişkinin sürekliliğinin doğal bir sonucudur⁵². Süreklilik ve meslek edinmek, faaliyetin sürekli olarak ve meslek edinilme tarzında icra edileceğinin amaçlanması, faaliyetlerin belirli bir zaman dilimi içerisinde yayılabilmesi ve arızı yani geçici nitelik taşımamasını ifade etmektedir⁵³. Acentelik faaliyetinin meslek edinilmiş olması zorunluluğundan kastedilen, acentenin müvekkili tacirin ticari işletmesi ile diğer ticari işletmeler arasındaki sözleşmelerin yapılmasına aracılık etmek veya bu sözleşmelerin ilgili işletmeler adına ve hesabına bizzat yapılmasını sağlamak üzere kendine ait bağımsız bir ticari işletme oluşturması ve bu işletmeyi kendi adına ve hesabına işleterek tacir sıfatını kazanabilmesidir^{54, 55}.

⁴⁷ İmregün, s. 183; Kınacioğlu, Acente, s. 17; Topçuoğlu, s. 12.

⁴⁸ Ülgen ve diğerleri, s. 633; Topçuoğlu, s. 13; Yazıcıoğlu, s. 108.

⁴⁹ Arkan, s. 201; Kayıhan, Acentelik, s. 41; Topçuoğlu, s. 12; Ülgen ve diğerleri, s. 633.

⁵⁰ Kınacioğlu, Acente, s. 17.

⁵¹ “...Bir sözleşmeye dayanarak belirli bir bölgede müvekkili adına devamlı olarak aracılık etmeyi veya akit yapmayı meslek edinen kimse acentedir...” Yarg. TD., T. 29.03.1972, E. 1972/1257, K. 1972/1590 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Çevik, s. 254.

⁵² Arkan, s. 201; Kayıhan, Acentelik, s. 41; Kınacioğlu, Acente, s. 17; Topçuoğlu, s. 12.

⁵³ Arkan, s. 201; Karahan, s. 299; Yazıcıoğlu, s. 109.

⁵⁴ Eski TTK’ nun md. 12/f.12 hükmüne göre, acentelik yapmak üzere kurulan bir müessese ticarethane sayıldığı gibi, bu müesseseyi kendi adına işleten kimse de kanun önünde “*tacir*” sayılmaktaydı. Ancak

TTK’ nda genel acentenin, acentelik faaliyeti dışında başkaca bir faaliyette bulunmasını yasaklayan bir hüküm bulunmamakla birlikte, bu durumda acentelik yan meslek olarak da icra edilebilmektedir⁵⁶. SK md. 23/f.10 hükmüne göre, kendilerine sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi tanınan sigorta acentesinin de, bireysel emeklilik işlemleriyle ilgili acentelik faaliyetleri dışında başka bir ticari faaliyetle uğraşması yasaklanmıştır. Fakat bu yasak kendisine yalnızca hayat sigortaları veya zorunlu sigortalar için sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi verilen sigorta acentesi hakkında geçerli değildir. Bu sınırlandırma, ayrıca bankalar ile özel kanunla kurulmuş ve kendisine sigorta acenteliği yapma yetkisi tanınan kurumlar için de uygulanmayacaktır⁵⁷.

Bu noktada belirtmek gerekir ki banka şubeleri, çeşitli sigorta ortaklıklarının acenteliğini alarak, isteyenlerin kaza, can ve mal sigortalarını yapmaktadırlar. Bankaların sigorta ile ilgili gerçekleştirdikleri bu faaliyetlerinin gerekçesi olarak da bu yetkilerin, onların tali yetkileri arasında kabul edilebileceği görüşü öne sürülmektedir⁵⁸. Acentenin, bizzat bir ticari işletmeye sahip olması ve aracılık faaliyetini meslek edinmiş bulunan tacir sıfatını taşıması onun TTK md. 109–112’ de düzenlenen borçlar dışında, tacir sıfatının diğer yükümlülüklerine de tabi olmasını gerektirmektedir.

6102 sayılı yeni TTK’ nda bu hükme yer verilmemiştir. Bkz. **Ülgen ve diğerleri**, s. 632; **Yazıcıoğlu**, s. 109.

⁵⁵ Tacir sıfatının kazanılmasında esnaf işletmesi sınırını aşma kavramı önem arz etmektedir. Sigorta acenteleri bakımından bu husus SAY’nde yer alan asgari sermaye ile ilgili md. 8 vd. hükümlerine göre değerlendirilmeli ve sigorta acentelerinin genelde esnaf işletmesi sınırını aşan faaliyetlerde bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

⁵⁶ Sözleşme yapmaya ve prim tahsiline yetkili sigorta acenteleri, SMK’ nun 539 Sayılı KHK ile değişen md. 9/f.8 hükmü uyarınca, bu faaliyetleri haricinde başkaca bir faaliyette bulunmaları yasaklandığı için acenteliği yan meslek olarak değil, asıl meslek olarak yerine getirmek zorundadırlar. Bkz. **Kayhan**, Acentelik, s. 42, dp. 74.

⁵⁷ **Can**, s. 251; **Taşan**, s. 63; **Topçuoğlu**, s. 12.

⁵⁸ **Kubilay**, s. 243.

f. Sigorta Acentesinin Sigorta Sözleşmesinin Yapılmasına Aracılık Etmesi veya Sigorta Şirketi Ad ve Hesabına Sözleşme Yapması

TTK md. 102/f.1 hükmü acentelik faaliyetinin sadece ticari işletmeyi ilgilendiren işlerde yapılabileceğini, acentenin, ancak bir tacirin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelerin yapılmasına aracılık edebileceğini veya bu sözleşmeleri o tacir adına bizzat yapmak için atanabileceğini öngörmüştür⁵⁹.

Yine SK md. 2 hükmünde yer alan tanımda da sigorta acentesinin, sigorta sözleşmelerinin yapılmasına aracılık edebileceği veya müvekkili sigorta şirketi ad ve hesabına bizzat sigorta sözleşmesi akdedebileceği hususuna açıkça değinilmiş olup; TTK md. 102 hükmünde geçen tanımdan farklı olarak, ayrıca sigorta acentesinin, sigorta sözleşmesinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesine yardımcı olan kişiyi de ifade ettiği belirtilmiştir. Ancak yine de sigorta acentesini yaptığı görev ve faaliyetlerin niteliği yönünden gruplandırmak gerekirse bunun; aracılık yapan sigorta acentesi ve akitçi yani sözleşme yapma yetkisini haiz sigorta acentesi şeklinde olacağı açıktır.

Doktrinde bir görüşe göre sözleşme yapma yetkisine sahip olan sigorta acentesine genel olarak, sözleşmenin ivedi şekilde yapılmasında müvekkilin menfaatinin bulunduğu durumlarda, yani özellikle taşıma işleri sigortalarında ve yangına karşı sigortalarda rastlanılmaktadır⁶⁰. Kaldı ki bu tür acenteler, rizikonun ve özel durumun nitelik ve özelliklerine göre teklif yapma, bunlardan rücu etme, sigorta sözleşmesine ilişkin beyanlar yapma, özellikle cayma ve fesih ihbarlarını kabul etme, müvekkil sigorta şirketi tarafından hazırlanan sigorta sözleşmesine veya bunun uzatılmasına ilişkin belgeleri sigortalıya verme, belirli şartlar altında faizleriyle birlikte primleri ve masrafları kabul etme, sigorta sözleşmesinin koşullarını tespit etme vs. gibi yetkileri haizdir⁶¹.

Aracılık yapan sigorta acentesi ise, sigorta sözleşmeleri akdedemediği gibi, yalnızca sözleşme yapılmak üzere sigortacı ile üçüncü şahıslar arasında faaliyette bulunmaktadır. Bu anlamda aracı sigorta acentesi, sigortacı ile üçüncü şahıs arasında akdedilmek istenen veya akdedilmesi gereken sigorta sözleşmelerine ilişkin bilgi

⁵⁹ Arkan, s. 199; Kayıhan, Acentelik, s. 43.

⁶⁰ Kınacıoğlu, Acente, s. 29.

⁶¹ Kınacıoğlu, Acente, s. 29.

vermek, danışmanlık yapmak, ikna ve pazarlık etmek suretiyle tarafları sözleşme görüşmelerinde bulunmaları için bir araya getirmek ve sözleşme akdine yönelik hazırlık çalışmalarını yapmakla yükümlüdür⁶². Kaldı ki, aracı acentenin sözleşme yapma yetkisini haiz olmadığı göz önüne alındığında, sözleşme akdi ile alakalı olarak irade beyanlarında (icap veya kabul) bulunamayacağı, yalnızca bu beyanların sigorta şirketine veya üçüncü kişiye ulaştırılmasında aracı olacağı kabul edilmelidir⁶³.

Uygulamada özellikle aracı acente ile eski TTK md. 100 vd. da yer bulan ancak yeni TTK' nda özel olarak düzenlenmeyen ticaret işleri tellalı sıkça karıştırılmaktadır. Bu iki müessese her ne kadar aracılık faaliyeti göstermeleri yönünden benzer nitelikteyseler de aslında birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler. Acente, belirli bir veya birden fazla tacirle sürekli olarak ilişki halindeyken, ticaret işleri tellallığında süreklilik, tellalın belirli bir tacirle olan hukuki ilişkisinde değil, ticari işlerde gösterdiği aracılık faaliyetinin meslek haline getirilmesindedir⁶⁴. Diğer taraftan acente müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdederken veya aracılık faaliyetinde bulunurken, tellal sadece tarafları bir araya getirerek sözleşmenin kurulmasına aracılık eder. Tellalın acente de olduğu gibi müvekkiline karşı bir bağlılığı söz konusu olmadığı gibi, acente müvekkili için çalışma yükümü altında olmasına rağmen, tellalın müvekkili için çalışma borcu bulunmamaktadır⁶⁵.

D. Türleri

1. Genel Olarak

Yasa koyucu yaptıkları görev ve gördükleri işlerin niteliği yönünden acenteyi, aracı acente ve akitçi yani sözleşme yapma yetkisini haiz acente olarak ikiye ayırmış ve acenteliğin kural olarak aracı acentelik olduğunu belirtmiştir. Başka bir anlatımla TTK md. 107/f.1 hükmünden yola çıkılarak, müvekkilin özel, açık ve yazılı bir yetkisi olmadığı sürece acenteliğin aracı acente olarak kabul edilmesi gerektiği söylenebilir⁶⁶. Akitçi acente ile aracı acente şu nokta da birbirlerinden ayrılmaktadırlar: akitçi acente, kendisine verilen temsil yetkisine dayanarak, dış ilişkide üçüncü kişilerle sözleşmelere

⁶² Yazıcıoğlu, s. 112.

⁶³ Yazıcıoğlu, s. 112.

⁶⁴ Arkan, s. 199; Kayıhan, Acentelik, s. 68.

⁶⁵ Arkan, s. 199; Kayıhan, Acentelik, s. 68.

⁶⁶ Kayıhan, Acentelik, s. 48; Şener/Uzunallı Eroğlu, s. 85, dp. 197; Topçuoğlu, s. 30.

aracılık ederek, müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdetme yetkisine sahipken; aracı acente sadece müşterilerin tekliflerini almakta ve müvekkile iletmektedir⁶⁷.

SK’nda yer alan acentelik tanımına göre, sigorta acentelerini sahip oldukları temsil yetkisi esas alınarak aracı ve sözleşme yapma ve/veya prim tahsiline yetkili sigorta acentesi şeklinde gruplandırmak mümkündür. Diğer bir ifadeyle acentenin sahip olduğu yetkiler, türleri bakımından ayrıma tabi tutulması hususunda da belirleyici olmaktadır. Buna göre sigorta acenteleri sözleşme yapma ve/veya prim tahsil yetkisinin belirli sigorta türleri ile sınırlandırılmış olup olmadığına⁶⁸, bir veya birden fazla sigortacı için faaliyette bulunup bulunmadığına ve sigorta acenteliğini asıl ya da tali faaliyet olarak yapıp yapmadığına göre gruplandırılabilir. Ancak temelde sigorta acentelerinin, akitçi ve aracı olarak ayrıma tabi tutulmaları nedeniyle özellikle aracı ve akitçi (sözleşme yapma yetkisine sahip) acenteler aşağıda ayrıntılı olarak incelenecek; diğer gruplandırmalar ise, acentenin sahip olduğu yetkiler yönünden anlam ifade ettiği için bu yetkiler içerisinde kısaca değinilecektir.

2. Aracı Acente

Aracı sigorta acentesi, müvekkil ile müşteri veya satıcı çevresi arasında ilişki kurup, bunları bir araya getirerek, iki taraf arasında sözleşmenin kurulmasını kolaylaştırarak, sözleşme yapılmasına aracılık etmekte; müvekkil sigortacı ile üçüncü kişiler arasında sözleşme yapılmasına zemin hazırlamaktadır⁶⁹.

Aracı acentenin faaliyetleri, aracılık yapma ve bunun için gerekli her türlü tedbiri alma ve özeni gösterme hususlarında toplanmaktadır. Yani aracı sigorta acentesi, sigortacının üçüncü şahıslarla sözleşme yapabilmesi için çaba sarf etmekte, onlara gerekli bilgi ve dokümanları vermekte ve fiyat listelerini gösterebilmektedir⁷⁰. Aynı zamanda sigorta acentesi, üçüncü kişi müşteriyi işlemin tüm ayrıntıları hakkında

⁶⁷ Aracı acentelikte kural olarak acentenin taciri temsil yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla burada teknik anlamda “müvekkil”den de bahsedilemeyecektir. Ancak iş görme sözleşmelerinde iş gördüren tarafı belirtmek amacıyla kullanılan bu terim, acentelik sözleşmesinin hukuki niteliği itibarıyla iş görme sözleşmelerinden sayılması sebebiyle burada da kullanılabilir. Bkz. **Topçuoğlu**, s. 15, dp. 35.

⁶⁸ Sigortacı, acentenin ruhsat sahibi olduğu tüm branşlar için verilmiş olan sözleşme yapma ve/veya prim tahsil etme yetkisini, bazı branşlar veya bu branşa dâhil bazı sigorta türleri için sınırlandırabilmektedir. Bkz. s. 100 vd.

⁶⁹ **Ayan**, s. 29; **Baştuğ/Erdem**, s. 168; **Domaniç/Ulusoy**, s. 392; **Kayar, İsmail**, Ticari İşletme Hukuku, Tıpkı 6. Bası, Ankara 2008, s. 334; **Kayıhan**, Acentelik, s. 46; **Topçuoğlu**, s. 15; **Yazıcıoğlu**, s. 112.

⁷⁰ **Kınacıoğlu**, Acente, s. 20; **Yazıcıoğlu**, s. 112.

bilgilendirip, sözleşme hakkında da aydınlatmaktadır⁷¹. Şayet müşteri, müvekkil ile sözleşme akdetmek isterse icap niteliğindeki bu beyanı aracı acente, müvekkiline iletmekte; bunun üzerine müvekkil de acenteye ya da doğrudan müşteriye, sözleşmeyi kabul veya ret yönündeki irade beyanını bildirebilmektedir. Belirtmek gerekir ki, kabul beyanının bildirilmesi için aracı acente kullanıldığı takdirde, bu durumda aracı sigorta acentesi haberci konumunda bulunmaktadır⁷². Ancak, her durumda sigortacı ile müşteri arasında akdedilen sözleşme, aracı sigorta acentesinin faaliyetleri ve çabası sonucunda gerçekleşmeli; üçüncü kişinin, acentenin çalışmalarının etkisi altında ve bunların sonucunda sigortacı ile sözleşme yapmaya karar vermesi gerekmektedir. Aksi takdirde, aracı sigorta acentesinin yalnızca müşteri tarafından yapılan icaba muhatap olarak kalması ya da müvekkili sigortacıya uygun iş imkânları yaratması, görevini tam anlamıyla ifa ettiği anlamına gelmemektedir⁷³.

3. Sözleşme Yapma Yetkisine Haiz (Akitçi) Acente

Sözleşme yapma yetkisine sahip sigorta acentesi, tıpkı aracı acente gibi üçüncü kişi müşteriye, müvekkili ile yapacakları işlemlerdeki kazançlarını anlatıp, ona fiyat listeleri veya katalog gibi argümanlar göstererek, yardımcı bilgiler vermektedir⁷⁴. Her iki tür sigorta acentesi de müvekkille olan iç ilişkilerinde, sigortacı yararına ticari ilişkilerin oluşmasına çaba gösterme yükümlülüğü altında bulunmaktadır⁷⁵. Ancak akitçi sigorta acentesi, aracı acenteden farklı olarak, müvekkilin kendisine özel ve yazılı bir şekilde vermiş olduğu akit yapma yetkisi ile sigortacı adına ve hesabına işlemler yapma, sözleşme akdetme yetkisini de haizdir^{76, 77}. Bu yetkilere sahip olan acentenin, müvekkil ad ve hesabına akdetmiş olduğu sözleşmeler, sigortacı üzerinde hukuki

⁷¹ Sigorta acentesinin, sözleşmenin kurulması ve devamı sırasında yerine getirmekle yükümlü olduğu aydınlatma yükümlülüğü için bkz. s. 66 vd.

⁷² **Kayihan**, Acentelik, s. 46, 47; **Topçuoğlu**, s. 30.

⁷³ **Kınacioğlu**, Acente, s. 20, 21.

⁷⁴ **Kınacioğlu**, Acente, s. 21; **Yazıcıoğlu**, s. 112.

⁷⁵ **Ayan**, s. 29.

⁷⁶ **Ayan**, s. 29; **Kayihan**, Acentelik, s. 47; **Kınacioğlu**, Acente, s. 21; **Topçuoğlu**, s. 16; **Yazıcıoğlu**, s. 112.

⁷⁷ Acentenin, sigortacı adına üçüncü kişilerle sigorta sözleşmesi akdetmesi hususunda sahip olduğu temsil yetkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. § 2, II, A.

sonuçlarını doğurup, doğrudan sigortacıyı bağladığı gibi aynı zamanda üçüncü kişi müşteriye de bağlamaktadır⁷⁸.

Sözleşme yapma yetkisini haiz acentenin müvekkil ad ve hesabına akdettiği sözleşmelerde, sözleşmenin bir tarafını sigortacı oluştururken; diğer tarafını üçüncü kişi müşteri teşkil etmektedir. Yani sigorta acentesi anılan şekilde kurulan sözleşmelere, sözleşme ilişkisinin nispiyeti⁷⁹ doğrultusunda bizzat taraf değildir. Kısaca, üçüncü kişi müşteri kural olarak, sözleşmeden kaynaklanan talep haklarını, acenteye değil onun müvekkiline yani sigortacıya karşı ileri sürebilmektedir⁸⁰.

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, TTK md. 107/f.1'in açık hükmü uyarınca; şayet sigortacı acenteye kendi ad ve hesabına sözleşme yapma yetkisi verecekse bu yetkinin yazılı olması şarttır ve bu şart ispat şartı değil, sıhhat şartıdır⁸¹. Kaldı ki acenteye, anılan kanun hükmünün emrettiği şekil dışında bir yolla yetki verilse dahi bu, onu sözleşme yapma yetkisine sahip sigorta acentesi haline getirmeyecektir. Üzerinde önemle durulması gereken bir diğer husus da şudur: TTK md. 107/f.2 hükmünde de açıkça ifade edildiği üzere, acente, müvekkili tarafından kendisine verilen, sözleşme yapma yetkisine ilişkin yazılı yetki belgesini ticaret siciline tescil ve ilan ettirmek zorundadır⁸². Ancak belirtmek gerekir ki sicilin buradaki etkisi kurucu (ihdasi) değil, açıklayıcı niteliktedir. Şöyle ki; acente, müvekkilin kendisine yazılı şekilde sözleşme yapma yetkisi vermesi ile sigortacı ad ve hesabına sözleşme akdetme yetkisini de kazanmış olmaktadır. Yani acentenin sözleşme yapma yetkisi, sigortacının kendisine bu yönde yazılı bir muvafakat vermesi ile doğmaktadır⁸³.

⁷⁸ **Baştuğ/Erdem**, s. 168; **Kayihan**, Acentelik, s. 47; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 21; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 85.

⁷⁹ Bir sözleşme ilişkisinden doğan haklar ve borçlar, aynı haklarla kişilik haklarının aksine, hukuki nitelik itibarıyla nispi niteliktedir. Dolayısıyla bu haklar ve borçlar, sadece o ilişki çerçevesinde ve o taraflar arasında hüküm doğurur. Bu duruma sözleşmenin nisbiliği prensibi adı verilir. Konu ile ilgili bkz. **Eren**, s. 18, 19; **Kılıçoğlu, M. Ahmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 15. Bası, Ankara 2012, s. 6-8; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 15 vd.; **Oğuzman/Öz**, s. 17, 24, 25; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 60.

⁸⁰ **Kayihan**, Acentelik, s. 47.

⁸¹ **Arkan**, s. 213; **Kayihan**, Acentelik, s. 47, 48.

⁸² Yargıtay da bazı kararlarında acentenin akit yapabilmesi için eski TTK md. 121 deki koşulların bulunması gerektiğini belirtmiştir. “...Acentenin tacir nam ve hesabına sözleşme yapabilmesi için acenteye özel yetki verilmiş olması ve bu yetkiyi içeren belgenin de ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi zorunludur...” **Yarg. 11. HD., T. 22.09.2000, E. 2000/5857, K. 2000/6965 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). **Arkan**, s. 213; **Kayihan**, Acentelik, s. 48; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 85, dp. 199.

⁸³ **Kayihan**, Acentelik, s. 49.

Bu itibarla şayet üçüncü kişi, sigortacının iradesine karşın, acenteye akdedilmiş bir sözleşmenin varlığını iddia etmek niyetindeyse sicilde buna ilişkin herhangi bir kayıt bulunmasa dahi müvekkilin, acenteye bu yönde yazılı bir muvafakat verdiğini ortaya koymak zorundadır. Bu suretle, üçüncü kişi acentenin aracı değil, akitçi sigorta acentesi olduğunu ispatlayabilecek; acente ile arasında kurulan sözleşme şartlarını müvekkil sigortacının ifa etmesini talep edebilecektir (TBK md. 112 vd.)⁸⁴. Bu durum da göstermektedir ki yetkinin tescil ve ilan sigortacı ile acente arasındaki iç ilişki bakımından şart koşulmuş olup; tescil ve ilan keyfiyeti üçünü kişilerin durumları üzerinde etkili değildir⁸⁵. Yani temsil yetkisi ticaret sicile tescil edilmemiş olsa bile sigorta acentesinin, üçüncü kişi müşteri ile yaptığı sözleşmeler sigortacıyı bağlamaktadır⁸⁶.

Bir sigorta acentesinin bazı sigorta türleri için aracı, bazı sigorta türleri için sözleşme yapmaya yetkili acente olarak tayin edilmesi mümkündür. Ancak sigorta acentesine (hayat ve zorunlu sigortalar haricinde) tek bir sigorta türü için dahi sözleşme yapma yetkisinin verilmesi, acentenin başka ticari faaliyette bulunma yasağına tabi olması sonucunu doğuracaktır⁸⁷.

E. Sigorta Acentesi İle Sigortacı Arasındaki Acentelik Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Türk hukuk doktrinde sigorta acentesi ile sigortacı arasında akdedilen acentelik sözleşmesinin hukuki niteliği oldukça tartışmalıdır. Buna göre acentelik sözleşmesinin hizmet sözleşmesi mi olduğu veyahut vekalet sözleşmesinin özel bir türü mü olduğu ya da kendine özgü yapısı bulunan ve vekaletten ayrı olan bir iş görme sözleşmesi niteliği mi taşıdığı hususlarında görüş ayrılıkları bulunmaktadır⁸⁸.

⁸⁴ **Kayhan**, Acentelik, s. 49.

⁸⁵ Acentenin yetkileri kısıtlanır ve bu durum tescil ve ilan edilirse herkese karşı ileri sürülebilecek ve 3. kişilerin hukuki durumuna etki edecektir. Kaldı ki TTK md. 36 hükmünün fonksiyonlarını acentelik bakımından sınırlandıran bir kayıt bulunmamaktadır. Bkz. § 3, II.

⁸⁶ “...*Akit yapma yetkisini veren belgelerin tescil ve ilan ettirilmesi iç ilişki bakımından lüzumlu olup, üçüncü şahsın hukukuna müessir değildir...*” **Yarg. TD., T. 29.03.1972, E. 1972/1257, K. 1972/1590 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Çevik, Orhan Nuri**, Gerekçeli-İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ankara 1985, s. 254; **Karahan, Sami**, Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, 2007, s. 300; **Kayhan**, Acentelik, s. 49.

⁸⁷ **Yazıcıoğlu**, s. 113.

⁸⁸ Konu ile ilgili farklı görüşler için bkz. **Kayhan**, Acentelik, s. 86 vd.; **Yazıcıoğlu**, s. 127.

Öncelikle bize göre acentelik sözleşmesinin hukuki niteliği itibariyle bir hizmet sözleşmesi sayılamayacağı önemle vurgulanmalıdır. Zira ileriki sayfalarda da görüleceği üzere, acentelik sözleşmesini hizmet sözleşmesi niteliğinde görmek, sorumluluk hukuku bakımından ifa yardımcısı sayılan temsil yetkisine sahip olan acentenin, hukuki niteliğinin değişmesi demektir⁸⁹. Hizmet sözleşmesinde işçi çalışırken, tamamen işverene bağımlıdır ve işveren tarafından belirlenen mesai saatlerine uymakla yükümlüdür. Buna karşın acentelik sözleşmesinde TTK md. 102 hükmünde geçen “...işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın...” ifadesinden de anlaşılabileceği gibi, acente bağımsız olarak faaliyet göstermektedir.

Acentelik sözleşmesi hizmet sözleşmesi niteliğinde sayılamayacağı gibi, kanaatimizce vekâlet sözleşmesinin özel bir türü niteliğinde de değildir. Özellikle TBK md. 512 gereğince, vekillikten azil ve ondan istifa her zaman mümkünken, acentelik sözleşmesi, süreklilik unsurunu da bünyesinde taşıyan bir sözleşme olduğundan, bu sözleşmeyi, işlem iradesinden her zaman dönmenin mümkün olduğu vekâlet sözleşmesinin bir türü olarak kabul etmek doğru olmayacaktır. Ancak bu durum acentelik sözleşmesinin vekâlet sözleşmesinden tamamen ayrı olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. TTK md. 102/f.2 hükmü acentelik bakımından, tellallık ve komisyon hükümlerinden sonra gelmek üzere, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlere boşluk doldurucu olarak başvurulması gerektiğini ifade etmiştir. Bu da göstermektedir ki, hâkim somut olayda TTK’ da acenteliğe ilişkin uygulayabilecek bir hüküm bulamaz ise, konuya ilişkin bir çözüme varabilmek için son olarak vekâlet hükümlerine başvurabilecektir.

TTK’ ndaki acente ve unsurlarından yola çıkılarak tanımlanabilecek olan acentelik sözleşmesinde, acente, müvekkiline karşı çalışma ve iş görme borcu altına girmekte ve bu borcu, taahhüt ettiği hizmeti ifa etmek suretiyle yerine getirmektedir. Dolayısıyla acentelik sözleşmesinin, bir iş görme sözleşmesi niteliğinde olduğu kabul edildiği takdirde, TBK md. 502/f.2 hükmü bu hususta yol gösterici olabilir. Buna göre, “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştükleri ölçüde, bu Kanun’da düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır*” denilmektedir. Yani

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. § II, B, 3.

acentelik sözleşmesinin nitelik itibarıyla işgörme sözleşmelerinden sayılması halinde dahi, somut olaya ilişkin bir çözüm yoluna ulaşamadığı takdirde, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, vekâlete ilişkin hükümlerin uygulanabileceği kabul edilmelidir⁹⁰.

II. SİGORTA ACENTESİNİN ACENTELİK SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE HAKLARI

A. Sigorta Acentesinin Yükümlülükleri

Müvekkil sigorta şirketinin acenteye verdiği yetkilere karşılık olarak, acentenin de yerine getirmek zorunda olduğu bazı yükümlülükler bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerin başında kanuni düzenlemelere ve sigortacının verdiği talimatlara uygun davranmak, sigortacının hak ve çıkarlarını korumak ve bunları tehlikeye düşürecek hareketlerden kaçınmak, sigortacılığın gereklerine uyarak, faaliyetlerini iyi niyet ve dürüstlük kurallarına uygun şekilde yürütmek gelmektedir.

Sigorta sözleşmelerin yapılmasına aracılıkta bulunmak veya bunları sigorta şirketi adına gerçekleştirmekle görevli olan sigorta acentesinin borç ve yükümlülükleri, acentelik sözleşmesi ile ayrıntılı olarak düzenlenmekle birlikte, acente ister aracı acente, ister akitçi acente vasfını haiz olsun, her iki tür acente bakımından da genel yükümlülük olarak sayılan yükümlülükler üzerinde durulmaktadır. Ancak belirtilmelidir, TTK’nda genel acentelik müessesesi için geçerli olan (TTK md. 106, 109/f.2, 111 gibi) bazı hükümler, doğrudan sigorta acentesi bakımından uygulanabilir içerikte olmadığından, aşağıda sigorta acentesinin niteliği yönünden uygun olan yükümlülükler ele alınmıştır.

1. Müvekkil Sigorta Şirketinin İşlerini Görme ve Menfaatlerini Koruma Yükümlülüğü

TTK md. 109/f.1 hükmüne göre sigorta acentesi, sigorta şirketi ile kendisi arasında düzenlenmiş olan acentelik sözleşmesi hükümleri çerçevesinde, faaliyetlerini gerçekleştirmek için kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde müvekkili sigorta şirketinin işlerini görmek ve onun menfaatlerini gereği gibi korumak zorundadır⁹¹.

⁹⁰ Kayıhan, Acentelik, s. 93; Yazıcıoğlu, s. 128.

⁹¹ “...Acente, müvekkili için koruyucu işlemler yapmakla yükümlüdür...” Yarg. 11. HD., T. 26.12.1991, E. 1991/3166, K. 1991/6869 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Eriş, Gönen, Açıklamalı-

TTK md. 109/f.1 hükmünde geçen “...müvekkilin işlerini görme...” ifadesinin sigorta acentesi bakımından somut yansımasına örnek olarak, sigorta şirketine yeni sigorta sözleşmeleri yapma fırsatlarını sağlamak, sigorta ihtiyacı olanları tespit ederek bunları sigortanın gerekliliği konusunda bilinçlendirmek, üçüncü şahıslara yaptırabilecekleri sigorta çeşitleri konusunda bilgi vermek, sigorta yaptırmak isteyenleri müvekkili sigorta şirketi ile sözleşme akdetme hususunda ikna ederek, sözleşme görüşmelerinde bulunmak gösterilebilmektedir⁹².

Diğer taraftan acente, sigorta sözleşmesinin sona ermesi aşamasında, sahip olduğu temsil yetkisine dayanarak, sigortacıyı temsilen riziko gerçekleştikten sonra hasar tespitinde bulunmaktadır. Acentenin yerine getirdiği bu hasar tespiti, acentenin, sigortacının işlerini görme ve menfaatlerini koruma borcu dâhilinde değerlendirilmelidir⁹³.

Sigorta acentesinin müvekkilin işlerini görme borcunun kapsamı⁹⁴, taraflar arasında akdedilen sigorta acenteliği sözleşmesinin içeriğine ve bu sözleşmeye uygulanacak hükümlere göre belirlenmektedir⁹⁵. Sözleşmede özel olarak kararlaştırılmadığı sürece, sigorta acentesi belirli süre içerisinde belirli sayıda aracılık faaliyetinde bulunmak veya sözleşme yapmakla yükümlü değildir. Böyle bir durumda dahi, sigorta acentesinin borcu, işlemlere aracılık etme veya sözleşme akdetme hususunda çaba göstermekten ibarettir⁹⁶. Ancak sigorta acentesi, bu hususta gerekli çabayı göstermediği ve bu nedenle müvekkil aleyhine bir zarar doğduğu takdirde zarardan sorumlu olacağını, buna karşın müvekkili sigorta şirketinin de haklı neden dolayısıyla acentelik sözleşmesini feshetme yetkisinin bulunduğunu kabul etmek zorundadır⁹⁷.

İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu – Ticari İşletme ve Şirketler, Ankara 2004, C.1, 3. Baskı, s. 529; **Karahan**, s. 305, dp. 37; **Yazıcıoğlu**, s. 156.

⁹² **Yazıcıoğlu**, s. 157.

⁹³ Acentenin sigortacıyı temsilen yerine getirdiği hasar tespiti ile ilgili ayrıntılı açıklama için bkz. s. 95 vd.

⁹⁴ Belirtilen hükümde geçen “müvekkilin işlerini” yürütmek ibaresi acentelik faaliyeti ile sınırlı olarak anlaşılmalı, diğer bir ifadeyle hüküm, acentenin, tacir yardımcılığının kapsamı dışında kalan işlerden örneğin, kendi aracılığından kaynaklanmayan bir alacağın takibinden de sorumlu olacağı şeklinde yorumlanmamalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ülgen ve diğerleri**, s. 642.

⁹⁵ **Doğanay, İsmail**, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Tümden Gözden Geçirilmiş Ve Genişletilmiş Dördüncü Bası, C.1, s. 606; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 39; **Poroy/Yasaman**, s. 226; **Topçuoğlu**, s. 26.

⁹⁶ **Arkan**, s. 205; **Kayıhan**, Acentelik, s. 97; **Topçuoğlu**, s. 27; **Yazıcıoğlu**, s. 157.

⁹⁷ **Arkan**, s. 205, dp. 1; **Kayıhan**, Acentelik, s. 97, dp. 323; **Yazıcıoğlu**, s. 158.

Sigorta acentesi hukuki işlemlerin akdedilmesi veya aracılığı için gayret sarf ederken, pek tabidir ki müvekkilinin menfaatlerini de korumalıdır⁹⁸. Müvekkilin menfaatlerini koruma borcu, vekilin özen ve sadakat borcu kapsamında somutlaştırılabilir⁹⁹. Sigorta acentesi, faaliyetlerini gerçekleştirirken müvekkilin müşteri çevresinin genişlemesi ve ticari itibarının korunması için özen gösterme yükümü altındadır. Kaldı ki, acentenin yükümlendiği sır saklama borcu ve aksi kararlaştırılmadığı sürece rekabet etmeme borcu da, sadakat borcunun görünümüleri olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰⁰.

Sigorta acenteliği sözleşmesi, sürekli bir borç ilişkisi doğurmakla birlikte her şeyden önce karşılıklı bir güven esasına dayanmaktadır. Belirtilen bu güven esası salt acente hakkında değil, aynı zamanda müvekkil sigorta şirketi hakkında da geçerli olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, taraflar haklarını kullanırken veya borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymakla yükümlüdürler. Kaldı ki, müvekkil sigorta şirketi, acentelik sözleşmesini akdederken karşısındaki kişiye güven duyarak hareket etmekte ve dolayısıyla acentenin kişiliği burada önemli bir rol oynamaktadır¹⁰¹. Bu nedenle sigorta acentesi, müvekkil adına gerçekleştireceği faaliyetleri, acentelik sözleşmesinde aksi kararlaştırılmadığı müddetçe veya duruma göre başka şekilde hareket etmesi gerekmedikçe, bizzat gerçekleştirmelidir (TBK md. 506/f.2, md. 395/f.1)¹⁰².

Kendi işletmesi açısından tacir sıfatını haiz olan sigorta acentesi, sözleşme akdetme ve aracılık işlerinde iyi bir vekil gibi hareket etmekle yükümlüyken¹⁰³, aynı zamanda, müvekkilin işlerini görürken veya menfaatlerini korurken, basiretli bir acenteden beklenen özeni göstermek de zorundadır (TTK md. 18/f.2)¹⁰⁴. Örneğin

⁹⁸ Örneğin, acente faaliyet gösterdiği konularda piyasada oluşan koşulları gözlemlemeli, farklı sürüm imkânlarını araştırıp değişik müşterilerle ilişki kurmaya çaba göstermelidir. Bunları gerçekleştirirken aynı zamanda, bütün müşterilerin uygunluğu hakkında bilgi edinmeli, sözleşme yapacağı kişileri seçerken özenle hareket etmeli, müşterilerin ödeme gücünü araştırmalı ve gerektiği takdirde bütün bilgi birikimini müvekkili ile paylaşmalıdır. **Arkan**, s. 206; **Kayıhan**, Acentelik, s. 97; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 94.

⁹⁹ Bir işgörme sözleşmesi niteliğinde sayılan acentelik ilişkisine, bünyesine uygun düştüğü ölçüde vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler kıyasen uygulanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. yuk. § I, E.

¹⁰⁰ **Poroy/Yasaman**, s. 226.

¹⁰¹ **Kayıhan**, Acentelik, s. 98; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 39.

¹⁰² **Arkan**, s. 205; **Kayıhan**, Acentelik, s. 98; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 39.

¹⁰³ TBK md. 506/f.3 hükmünde vekilin özen borcundan doğan sorumluluğun belirlenmesinde, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranışın esas alınması gerektiği açıkça belirtilmiştir.

¹⁰⁴ **Arkan**, s. 205; **Doğanay**, s. 606; **Domanic/Ulusoy**, s. 402; **Kayıhan**, Acentelik, s. 97.

sigorta acentesi temsil yetkisini kullanırken sigorta sözleşmesinden kaynaklanan sigorta ettireni aydınlatma yükümlülüğünü özenle yerine getirmelidir¹⁰⁵.

2. Bilgi Verme Yükümlülüğü

TTK md. 110/f.1 hükmü acenteye geniş kapsamlı bir “*haber verme borcu*” yüklemiştir. Buna göre sigorta acentesi, üçüncü şahıslarla sözleşme akdederken veya bir sözleşmeye aracılıkta bulunurken, kendi bölgesindeki piyasa durumunu ve karşı taraf müşterinin hem mali ve hem de şahsi durumunu, gerçek duruma uygun bir şekilde ve tam olarak müvekkili durumunda olan sigorta şirketine hemen bildirmekle yükümlü olduğu gibi; aynı zamanda, bildirilen ilk durumda meydana gelecek her türlü değişiklikleri ve yapılan işlemlerle ilgili müvekkili ilgilendiren bütün konuları da vakit geçirmeksizin yine müvekkili sigorta şirketine aynen bildirmekle yükümlü bulunmaktadır¹⁰⁶. Söz konusu bu yükümlülük, müvekkil sigorta şirketi ile acente arasındaki ilişkinin bir güven ilişkisi niteliği taşıması açısından önemlidir. Zira müvekkil her zaman piyasa şartlarını veya müşterilerin öznel durumlarındaki değişiklikleri, sağlıklı bir şekilde irdelleyecek donanıma sahip olmayabilir. Özellikle geniş bir acentelik ağı ile çalışan sigorta şirketleri, acentelerinden elde edecekleri bilgilerle, piyasaya sundukları hizmetin sürüm kapasitesini, piyasanın durumunu, sundukları hizmetler açısından ihtiyaç duyulan teknik yenilikleri belirleme olanağına kavuşacaklardır¹⁰⁷.

TTK md. 110/f.1 hükmünden anlaşılaçağı üzere, sigorta acentesinin vermekle yükümlü olduğu bilgiler müvekkilini ilgilendirmelidir. Hangi tür haberlerin sigortacıyı ilgilendireceğı objektif kıstaslara göre belirlenirken, sigortacının istediğı her türlü haber, bilgi her zaman onu ilgilendirmeyebilir. Bu nedenle müvekkil, tek yanlı olarak vereceğı talimatlarla acentenin haber verme borcunun kapsamını genişletemez¹⁰⁸. Kaldı ki geniş kapsamlı olarak nitelendirdiğimiz bu hükmün sınırları belirlenirken, acentenin de bizzat aracılıkla uğraşan ticari işletmeye sahip bulunan bir tacir konumunda olduğu ve hangi hususların müvekkil sigorta şirketine bildirilmesinde yarar veya zorunluluk

¹⁰⁵ Bu yükümlülük ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. aşı. § 2, II, B.

¹⁰⁶ Doğanay, s. 607; Topçuoğlu, s. 27.

¹⁰⁷ Poroy/Yasaman, s. 226.

¹⁰⁸ Doğanay, s. 608; Kayıhan, Acentelik, s. 102; Kınacıoğlu, Acente, s. 42.

bulunduğuna TTK md. 18/f.2 gereğince kendisinin karar vermesi gerektiği göz ardı edilmemelidir¹⁰⁹.

Sigorta acentesinin piyasanın durum ve şartlarına ilişkin haber verme yükümlülüğü, sigorta sözleşmesinin akdi ile alakalı hususlarla sınırlandırılmalıdır. Buna göre, sigorta sözleşmesine konu olan malın sahibinin değişmesi, malın değerinin yükselmesi veya düşmesi ya da sözleşmesinin akdedildiği sırada riziko durumunun değişmesi gibi haller, sigorta acentesinin aracılık faaliyetinde bulunduğu veya akdettiği sözleşmelerle ilgili olarak sigorta şirketini ilgilendiren hususlardan sayılmalıdır¹¹⁰. TTK md. 105/f.1 hükmü gereğince sigorta acentesi, aracılıkta bulunduğu veya akdettiği sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkil adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir. Dolayısıyla acente her şeyden önce, kabule yetkili olduğu bu beyanlar çerçevesinde, aracılık veya sözleşme akdetme çalışmalarına başladığını, aracılıkta bulunduğunu veya akdettiği sözleşmenin karşı tarafını, anılan bu sözleşmenin kapsamını ve nihayetinde bu konularla ilgili meydana gelen tüm değişiklikleri müvekkili sigorta şirketine bildirmelidir¹¹¹. Özellikle hasar sürecinde, acentenin sigorta ettirenden, sahip olduğu temsil yetkisine dayanarak, aldığı hasar ihbarlarını ve gerekli her türlü bilgi ve belgeleri gecikmeksizin sigortacıya iletmek zorunda olması, acentenin bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmelidir.

Sigorta acentesine yüklenen haber verme borcunun pratik sonucu, müvekkilin, akdedilen sözleşmeye, acente tarafından kendisine bildirilen haberlerin içeriği kapsamında bağlı kalacak olmasıdır. Zira sözleşme yapma yetkisini haiz sigorta acentesinin sahip olduğu yetki kapsamında, yaptığı bütün hukuki işlemler, müvekkili sigorta şirketini bağlamaktadır. Müvekkil sigorta şirketinin kendisine bildirilmeyen hukuki işlemlerden sorumlu olup olmayacağı hususu, gerek eski TTK' nda gerekse yeni TTK' nda bu yönde herhangi bir hüküm öngörülmemesi nedeniyle, tartışmaya açık bir husustur. Buna göre müvekkilin, karşı taraf üçüncü kişi kötü niyetli olmadığı sürece, acente tarafından kendisine bildirilmeyen hukuki işlemlerden sorumlu olacağı kabul edilmelidir. Zira çoğu zaman karşısında muhatap olarak sigorta acentesini gören üçüncü kişi müşteri için, acente ile sigorta şirketi arasında gelişen bu iç ilişki bağlayıcı

¹⁰⁹ Ülgen ve diğerleri, s. 642, 643.

¹¹⁰ Yazıcıoğlu, s. 162.

¹¹¹ Kayıhan, Acentelik, s. 102, 103; Topçuoğlu, s. 27.

olmayacaktır. Bu noktada üçüncü kişinin iyi niyeti önemli bir husustur. Şöyle ki, üçüncü kişiler acentenin söz konusu bu hukuki işlemleri müvekkiline bildirmediğini biliyorlarsa ya da bilebilecek durumda iseler müvekkil bu hukuki işlemle bağlı olmayacaktır¹¹².

Sigorta acentesi, müşterilerinin ekonomik durumlarını ve bu durumda meydana gelen değişiklikleri, piyasa durum ve şartlarını da müvekkil sigorta şirketine bildirmekle yükümlüdür¹¹³. Acente, müşterilerinin o bölgedeki ticari itibarını, borçlarına ne şekilde sadık kaldıklarını araştırmalı ve elde ettiği bilgileri müvekkili ile paylaşmalıdır. Şu hususu belirtmekte fayda vardır; sigorta acentesi, müvekkili sigorta şirketine anılan konularda yanlış bilgi vermesi durumunda, bu konuda kendisinin kusurlu olmadığını ispatlayamadığı sürece, müvekkilin uğradığı bütün zararları tazmin etmekle yükümlü olacak ve aynı zamanda müvekkilin mahrum kalacağı kazancıda karşılaması gerekecektir¹¹⁴.

Acente, söz konusu bu haber verme borcunu “vaktinde” yerine getirmelidir. Şöyle ki, acentenin haber verme yükümlülüğünü ancak vaktinde yerine getirmesi, diğer bir ifadeyle kusurlu gecikme olmaksızın bütün bilgileri toplayarak müvekkile bildirmesi durumunda, müvekkil gerekli önlemleri alabilme konusunda bir yarar sağlayacaktır. Bu nedenledir ki, zamanında iletilmeyen bilgiler ile hiç bilgi verilmemesi arasında hiçbir fark bulunmamaktadır¹¹⁵. Diğer yandan, müvekkil sözleşmeyle veya bağlayıcı bir beyanla acenteyi haber verme borcundan muaf tutabilir. Ancak böyle bir durumda dahi acente, müvekkilinin menfaatlerini koruma borcu bakımından, önemli işlem ve olayları ona bildirme borcu altındadır¹¹⁶.

3. Verilen Talimata Uygun Hareket Etme Yükümlülüğü

Sigorta acentesi kural olarak müvekkili sigorta şirketinin talimatları ile bağlı olup, buna uygun davranma zorunluluğundadır¹¹⁷. Müvekkil vereceği talimat ve

¹¹² Şayet müvekkil, acente tarafından kendisine bildirilmeyen hukuki işlemlerle bağlanmak zorunda kalırsa, iç ilişkide zararının tazmini için acenteye rücu edebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kayıhan**, Acentelik, s. 103; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 42, 43.

¹¹³ Acentenin, müvekkilini müşterinin mali durumu konusunda haberdar etmesi, müvekkilin alacaklarını geciktirmeden tahsil edebilmesi yönünden de büyük önem taşımaktadır. **Poroy/Yasaman**, s. 226.

¹¹⁴ **Arkan**, s. 206; **Kayıhan**, Acentelik, s. 104; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 43.

¹¹⁵ **Kınacıoğlu**, Acente, s. 44; **Ülgen ve diğerleri**, s. 642; **Yazıcıoğlu**, s. 162.

¹¹⁶ **Kayıhan**, Acentelik, s. 104; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 44.

¹¹⁷ **Kınacıoğlu**, Acente, s. 44; **Topçuoğlu**, s. 27; **Ülgen ve diğerleri**, s. 643.

direktiflerle sigorta acentesinin akde yetkili olduğu sözleşmelerin içeriğini somutlaştırabilir. Ayrıca sigorta şirketi, herhangi bir sigorta sözleşmesi çeşidinde, verilecek ek teminatlar ve bu teminatların hangi koşullarda verileceği; herhangi bir sigorta genel şart hükmünün aksine anlaşma yapılıp yapılamayacağı; sigorta ettirenin beyanları doğrultusunda sigorta konusu menfaatin değeri belirli bir meblağın üzerinde ise değer tespiti veya risk analizi yaptırılıp yaptırılmayacağı; prim ödemelerine ilişkin esaslar; düzenlenecek olan sigorta poliçesine yazılacak kayıtlar ve ne şekilde yazılacağı; sigorta ettiren ya da sigortalıya yapılacak bildirimlerin usulleri; sigorta üretimini artırmak için yapılması gereken tanıtım ve pazarlama faaliyetleri; belirli zamanlarda sigorta acentesi tarafından verilmesi gereken faaliyet raporunda bulunması zaruri olan hususların neler olacağı konularında sigorta acentesine talimat verebilir¹¹⁸

Her ne kadar acente, söz konusu bu talimatlara uymakla yükümlüyse de, müvekkil sigorta şirketi, acenteye, belirtilen bu talimat ve direktifleri verirken acentenin bağımsız bir tacir yardımcısı olduğunu göz ardı etmemeli; acenteye ancak onun bu niteliğine ters düşmeyecek ölçüde direktif ve talimatlar vermelidir¹¹⁹. Sigorta şirketinin talimat verme hakkı, acentenin bağımsızlığını zedelediği ya da acentenin sözleşmesel borçlarını tek taraflı olarak genişlettiği noktada sınırlanabilmelidir¹²⁰.

Bu itibarla sigorta acentesinin uymakla yükümlü olacağı talimatlar, kanun ve sözleşme hükümlerine uygun olan, onun bağımsızlığını zedelemeyen emir ve talimatlar olmalıdır¹²¹. Bazı durumlarda işin niteliği gereği, sigorta şirketinden gelecek emir veya talimatı beklemek, işin gerçekleşmesini geciktirip ve hatta önlenmesine neden olabilir ve bu durum sigorta şirketinin çıkarlarına tamamen aykırı bir durum yaratabilir. İşte böyle bir durumun önüne geçmek için yasa koyucu, TTK md. 110/f.2 hükmünü öngörmüştür¹²². Anılan madde hükmüne göre sigorta acentesi, müvekkili sigorta şirketinin açık talimatı olmayan konularda, emir alıncaya kadar işlemi geciktirebilir. Özellikle işin acele oluşu müvekkilin konu ile ilgili fikrini almaya uygun olmaz veya acente en faydalı şartlar çerçevesinde hareket etmeye izinli sayılırsa acente, basiretli bir

¹¹⁸ Yazıcıoğlu, s. 163.

¹¹⁹ Arkan, s. 206; Karahan, s. 306; Kayıhan, Acentelik, s. 104; Topçuoğlu, s. 27; Yazıcıoğlu, s. 163.

¹²⁰ Örneğin, müvekkil acenteye, onun çalışma düzeniyle ilgili veya hangi saatler içerisinde faaliyet göstermesi gerektiği hususunda talimat veremese dahi, sözleşme şartlarını veya satış fiyatını belirleme usulü ile ilgili olarak ona talimatlar verebilir. Arkan, s. 206; Karahan, s. 306; Kayıhan, Acentelik, s. 105.

¹²¹ Kayıhan, Acentelik, s. 105.

¹²² Ülgen ve diğerleri, s. 643; Yazıcıoğlu, s. 163.

tacir gibi kendi görüşüne göre hareket ederek, işlemi tamamlayabilmelidir¹²³. Sigorta acentesi, acil bir durum ortaya çıktığı takdirde, müvekkilinin talimatları dışına çıkabilir (TBK md. 505). Fakat yine de bu işlem zaman geçirilmeksizin müvekkile bildirilmelidir (TTK md. 110/f.1). Pek tabidir ki anılan ihtimaller dışında, müvekkili sigorta şirketinin talimatlarına aykırı eden acente, bu nedenle doğabilecek zararlardan da sorumlu olacaktır (TBK md. 505/f.2).

4. Önleyici Tedbirler Alma Yükümlülüğü

Acente, tacir sıfatı ile basiretli bir iş adamı gibi hareket ederek, TTK md. 111 hükmünde sayılan tedbirleri almak ve bu şekilde müvekkili tacirin menfaatlerini korumak durumundadır¹²⁴. TTK md. 111 hükmünde sayılan önleyici tedbirler; ayıpları ihbar borcu, gerektiğinde mal sattırma borcu ve müvekkilin dava hakkını güvence altına alma borcudur¹²⁵.

Sigorta acentesi, müvekkil sigorta şirketi adına aktif ve pasif temsil yetkisine sahip bulunduğu (TTK md. 105), temerrüde düşmüş üçüncü kişilere ihtarda bulunmak, dava açmak, zamanaşımı süresini kesmek, bu gibi defileri değerlendirmek, aleyhte açılan davaları sigorta şirketine haber vermek ve gerektiği takdirde savunma ve iddia sebepleri ile bunlara ilişkin delilleri istemekle yükümlü bulunmaktadır. Bununla birlikte sigorta acentesinin, kendi bölgelerinde meydana gelen iflas ve konkordatoları takip etmesi ve sigorta şirketinin alacaklarını da iflas ve konkordatoya kaydettirmesi gerekmektedir¹²⁶.

Acentenin önleyici tedbirler alma yükümlülüğünün, müvekkilin menfaatlerini koruma yükümlülüğünün bir uzantısı olduğu kabul edildiği takdirde sigorta acentesinin, teminat altına alınan rizikonun gerçekleşmesi durumunda ekspertiz incelemesi yapılana kadar riziko mahallinde değişiklik yapılmaması için tedbir kararı almak veyahut zarar

¹²³ Arkan, s. 206; Doğanay, s. 608; Karahan, s. 306; Kayıhan, Acentelik, s. 105; Poroy/Yasaman, s. 227; Topçuoğlu, s. 28; Ülgen ve diğerleri, s. 643; Yazıcıoğlu, s. 163.

¹²⁴ Domaniç/Ulusoy, s. 402; İmregün, s. 189; Kayıhan, Acentelik, s. 114; Topçuoğlu, s. 28.

¹²⁵ Sayılan tedbirlerden, ilk iki tedbirin genel olarak mal alım-satım acenteleri veya satış-sürüm acenteleri gibi acentelerce yerine getirilecek tedbirler olması, müvekkilin dava hakkını güvence altına alma borcunun ise, konumuz ile ilişkili olarak sigorta acenteleri için de geçerli olması nedenleriyle, ayrıntılı olarak müvekkilin dava hakkını güvence altına alma borcunun kapsamı üzerinde durulacaktır.

¹²⁶ Domaniç/Ulusoy, s. 403; Kayıhan, Acentelik, s. 115.

nedeni ve miktarı ile varsa zarardan sorumluluğu bulunanların tespit edilebilmesi için mahkemeye başvurmak gibi tedbirleri almakla yükümlü olduğu kabul edilmelidir¹²⁷.

5. Müvekkil Sigorta Şirketine Ait Parayı Zamanında Ödeme Yükümlülüğü

TTK md. 112 hükmü şu şekilde düzenlenmiştir: “Acente müvekkiline ait olan parayı göndermekle veya teslim etmekle yükümlü olup da bunu yapmazsa, yükümlülüğün doğduğu tarihten itibaren faiz ödemek ve gerekirse ayrıca tazminat vermek zorundadır”. Buna göre, sigorta acentesi, acentelik sözleşmesi dolayısıyla müvekkile ait olan paraları¹²⁸, örneğin, müvekkilin kendi müşterilerine verdiği avansların bakiyesini, sigortalı kişilerden tahsil edilen sigorta primlerini müvekkile vermek zorundadır¹²⁹. Hükümde geçen “para” ibaresi kavramına nakit, her türlü senetler ve özellikle kambiyo senetleri (bono, poliçe, çek) ile acentenin üçüncü şahıslarla akdettiği sözleşmelerin konusu trampa ise mallar da girmektedir¹³⁰.

TTK md. 112 hükmü madde metninden, sigorta acentesinin müvekkile ait olan parayı hangi zamanda göndermesi gerektiği açık bir şekilde anlaşılamamaktadır. Bu nedenle, bu paraların müvekkil sigorta şirketine ne zaman ödenmesi gerektiği hususu, acentelik sözleşmesi hükümlerine göre ve şayet acentelik sözleşmesinde açık bir hüküm bulunmazsa, bu takdirde ticari örf ve âdete (TTK md. 2) ya da halin icabına göre

¹²⁷ Somut olarak örnek vermek gerekirse, müvekkili adına bir sigorta acentesine karşı, aracılık yaptığı faaliyetlerden dolayı dava açılabilmesi gibi, acentelerin de müvekkilleri adına dava açabileceklerinin kabulü gerekmektedir. Zira her iki durumda da sigorta acentesi, temsil yetkisine dayanarak, müvekkil sigorta şirketini davada temsil edebilecektir. “TTK’nun 119/2 nci maddesine göre, acenteler yasaının özel bir hükmünden doğan yetkisini kullanan durumunda bulunduklarından müvekkilleri adına akdettikleri veya akdine aracılık ettikleri sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar dolayısıyla acente sıfatıyla müvekkilleri adına dava açmaları mümkündür...” **Yarg. 11 HD., T. 02.03.2004, E. 2003/7662, K. 2004/2013 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.**

¹²⁸ “...Davacı sigorta şirketi ile davalı arasındaki sözleşme bir **cari hesap sözleşmesi** olmayıp bir **acentelik sözleşmesi** olması itibarıyla olayda TTK md. 126 hükmünün uygulanması gerekmesine ve kaldı ki davalı üç ayrı protokole bağlanan borçları kabul ve ikrar ile kararlaştırılan tarihlerde ödemeyi taahhüt etmiş olmasına ve taraflar arasındaki acentelik sözleşmesinin feshedilmeyip halen devam etmesi hali, davalının kabul edip vadesinde ödemediği borçlarının dava yoluyla tahsiline hiçbir mani teşkil etmeyeceğine göre, alacağın tahsiline karar verilmesi gerekirken taraflar arasındaki hukuki münasebetin bir cari hesap münasebeti olduğu görüşünden hareketle davanın reddi isabetsizdir...” **Yarg. TD., T. 14.10.1968, E. 1966/4626, K. 1968/5309 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Doğanay, s. 609, dp. 48.**

¹²⁹ **Doğanay, s. 609; Kayıhan, Acentelik, s. 116; Topçuoğlu, s. 29.**

¹³⁰ **Kayıhan, Acentelik, s. 117; Kınacıoğlu, Acente, s. 45.**

belirlenecektir¹³¹. Anılan süre bakımından bir uyuşmazlık çıktığı takdirde, bu sürenin uygunluğunu hâkim takdir etmektedir.

Sigorta acentesi, ödemesi lazım gelen ve zimmetinde görünen parayı, teslim etmesi gereken süre içerisinde sigorta şirketine teslim etmez ve elinde alıkoyarsa, sigorta şirketine karşı ödemesi gereken tarihten itibaren (TBK md. 508'e göre) ticari temerrüt faizi ödemek mecburiyetinde olacak, aynı zamanda şartları olduğu takdirde TBK md. 122 hükmü gereğince munzam zararı¹³² da tazmin etmek zorunda kalacaktır¹³³,
134.

Sigorta şirketi, acenteye, kendi faaliyetlerini gerçekleştirebilmesinde yardımcı olmak amacıyla bazı belge ve dokümanlar verebilir. Sigorta acentesinin söz konusu bu belgeleri iade borcuna ilişkin TTK' nda herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Dolayısıyla, acentelik sözleşmesinde de buna ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığı takdirde taraflar arasında uyuşmazlık çıkabilmektedir. Bu nedenle, şayet böyle bir uyuşmazlık çıkarsa, TTK md. 102 hükmünün yollaması ile söz konusu bu boşluğun, TBK md. 508 uygulaması¹³⁵ ile doldurulması gerekmektedir. Buna göre, sigorta acentesi, acentelik ilişkisi çerçevesinde (her ne ad altında olursa olsun) almış olduğu şeyleri, müvekkili sigorta şirketine iade etme borcu altındadır. Anılan bu borç da, yukarıda değinilen diğer borçlar gibi, acentenin sadakat borcu ile yakından ilişkili olup, aksi davranış sigorta acentesinin, sigorta şirketi ile arasındaki güven ilişkisini kötüye kullanmış sayılmasına neden olacaktır¹³⁶.

Sigorta acentesi, sigorta şirketi tarafından kendisine verilen ve elinde bulunan, fiyat listelerine ilişkin belgeleri, cari hesap programlarını, fiyatlandırmaya ilişkin belge

¹³¹ **Arkan**, s. 207; **Doğanay**, s. 609; **Kayıhan**, Acentelik, s. 117; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 46; **Topçuoğlu**, s. 29.

¹³² Munzam zarar; borçlunun temerrüdü sonucunda oluşan ve elde edilen temerrüt faizine rağmen giderilemeyen zarardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Barlas, Nami**, Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, İstanbul 1992, s. 188 vd.; **Kılıçoğlu**, s. 517 vd.; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp**, s. 941.

¹³³ “...Acente fiilen aracılıkta bulunduğu ve müvekkili hesabına akdettiği mukavelelerden sağladığı paraları mukavele icabı göndermesi lazım geldiği zaman bunu yapmazsa o andan itibaren faiz, gerekirse tazminat vermeye mecburdur...” **Yarg. TD., T. 08.12.1972, E. 1972/4490, K. 1972/5260 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Karahan**, s. 307.

¹³⁴ **Arkan**, s. 207; **Doğanay**, s. 609; **Kayıhan**, Acentelik, s. 117; **Poroy/Yasaman**, s. 227; **Ülgen ve diğerleri**, s. 645.

¹³⁵ TBK md. 508 hükmü kısaca *vekilin vekâlet ilişkisi çerçevesinde almış olduğu şeyleri verme borcunu* düzenlemektedir.

¹³⁶ **Kayıhan**, Acentelik, s. 119.

ve araçları, reklâm araçlarını, bilgisayar programlarını, poliçe örneklerini vs. geri vermeli; bunu da uygun bir zaman içerisinde gerçekleştirmelidir. Her ne kadar, kanunda bu yönde bir boşluk bulunsada, sigorta acentesi, yapacağı iş gereği aldığı bu belgeleri işi bittiği andan itibaren geri vermelidir. Şayet söz konusu bu belgelerin, işin niteliği gereği, acentelik ilişkisi sona erene kadar acentenin elinde bulunması gerekiyorsa bu durumda sigorta acentesi, anılan belgeleri sözleşmenin bitiminde geri vermelidir. Diğer taraftan sigorta acentesi aksi bir davranış gösterirse, sigorta şirketinin bu yüzden uğradığı zararları tazmin etmekle yükümlü sayılacaktır (TBK md. 112 vd.).

6. Rekabet Yapmama Yükümlülüğü

a. Acentelik Sözleşmesi Süresince Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Kanun koyucu, acentenin müvekkili ile acentelik sözleşmesinin devamı sırasındaki rekabet yasağına ilişkin herhangi bir düzenleme getirmemiş olmakla birlikte, acentenin tekel hak ve yükümlülüğüne ilişkin olan TTK md. 104 hükmü dolaylı olarak bu duruma açıklık getirmiştir. Buna göre; *“yazılı olarak aksi kararlaştırılmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı ile ilgili olarak birden fazla acente atayamayacağı gibi¹³⁷, acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz”*.

Acentenin, kanundan doğan rekabet yasağına uyma yükümlülüğü, aynı yer ve bölge içinde ve aynı ticaret dalını ilgilendiren işlerle sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla acente, aynı yer ve bölge içinde aynı işle uğraşan işletmelerin acenteliğini üzerine alamasa dahi, faaliyet konuları aynı olmayıp, farklı olan bazı ticari işletmelerin işlerini yükümlenebilmektedir¹³⁸. Bu noktada TTK’ nun 104. maddesinde geçen *“...aynı ticaret dalı ile ilgili...”* ifadesine sigorta şirketi ve acentesi yönünden açıklık getirilmelidir. Buna göre, bir sigorta acentesi, kendisine yüklenen sigorta dalları haricinde, farklı sigorta dalları için farklı sigorta şirketlerine aracılık yapabileceği gibi, sigorta şirketinin de ayrı sigorta dallarında çalışmak üzere aynı yerde birden çok acente tayin edebileceği kabul edilebilmelidir¹³⁹. Yani sigorta acentesinin, sigorta şirketinin ruhsat sahibi olduğu branş ya da branşlar için ve hatta bir branşa dahil olan bir veya birkaç sigorta çeşidi için

¹³⁷ Acentenin tekel hakkına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **Ülgen ve diğerleri**, s. 628-631.

¹³⁸ **Kayıhan**, Acentelik, s. 107.

¹³⁹ **Taştan**, s. 17.

atanabileceği göz önüne alındığında, madde hükmünde geçen “...aynı ticaret dalı ile ilgili...” ifadesini, aynı sigorta türü olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır¹⁴⁰.

Sigorta şirketi istediği takdirde, acente ile bir anlaşma yapmak suretiyle acentenin diğer rakip işletmeler hesabına çalışmasına rıza gösterebilir^{141, 142}. Ancak söz konusu bu anlaşmanın yazılı olarak akdedilmesi ispat şartı açısından yerinde olacaktır¹⁴³. Fakat bu halde dahi acente, müvekkili sigorta şirketinin menfaatlerine zarar verecek şekilde, onunla rekabet halinde faaliyetlerde bulunamaz. Zira bu durum, sigorta acentesinin, müvekkilinin çıkar ve menfaatlerini koruma yükümlülüğüne uymadığı ve rekabet hakkını da kötüye kullandığı anlamına gelecektir¹⁴⁴. Örneğin sigorta acentesi aksi yazılı olarak kararlaştırıldığı için müvekkiline rakip bir işletme adına aracılık faaliyetinde bulunabilir. Ancak acente, poliçe yenileme döneminde sigortalıların, müvekkil sigorta şirketinden, diğer sigorta şirketine etkilemek suretiyle, geçiş yapmalarına neden oluyorsa, bu durum açıkça müvekkil sigorta şirketinin menfaatine zarar verecek ve sadakat borcuna aykırılık teşkil edecektir¹⁴⁵.

Sigorta acentesinin, müvekkili sigorta şirketi dışında başkaca herhangi bir sigorta şirketi ad veya hesabına bir tek sigorta sözleşmesi akdetmesi ya da aracılık etmesi durumunda da müvekkili sigorta şirketinin inhisar hakkını ihlal ettiği sonucuna varılabilir. Neticede inhisar hakkının ihlal edilmesi, sigorta şirketinin acentelik sözleşmesini feshetmesi için haklı sebep teşkil edecek ve hatta sigorta şirketi bu nedenle uğradığı zararın tazminini acenteden talep edebilecektir¹⁴⁶.

¹⁴⁰ Yazıcıoğlu, s. 165, 166.

¹⁴¹ Uygulamada genellikle sigorta şirketi ile acentesi arasında akdedilen acentelik sözleşmelerinde aksi yazılı olarak kararlaştırıldığı için bir sigorta acentesi, aynı yer veya bölge içinde birbirleriyle rekabette olan iki veya daha fazla sigorta şirketinin acenteliğini yapabilmekte; bir sigorta şirketi eş zamanda aynı yer veya bölgede kendi işleri için birden fazla sigorta acentesi ile anlaşma sağlayabilmektedir. Bu sayede serbest ve rekabet esaslı piyasa şartlarında sigorta acenteliği faaliyeti yapan tacirler, üçüncü kişi müşteriye alternatif hizmet ve diğerlerine göre daha düşük fiyat sunma seçeneklerini ellerinde bulundururken; diğer yandan sigorta şirketleri, hizmetlerini daha geniş bir müşteri çevresine yaymak için aynı yer veya bölge de birden fazla acente tayin etmektedirler. Taştan, s. 16.

¹⁴² Baştuğ/Erdem, s. 171; Kayıhan, Acentelik, s. 108; Kınacıoğlu, Acente, s. 51; Yazıcıoğlu, s. 166.

¹⁴³ Acentenin faaliyet alanını genişleten veya daraltan her koşulun, yazılı olarak, önceden tespit edilmiş olması gerekmektedir. Doğanay, s. 594; İmregün, s. 189; Yazıcıoğlu, s. 166.

¹⁴⁴ Kayıhan, Acentelik, s. 108.

¹⁴⁵ Yarg. 11. HD., T. 17.04.2008, E. 2007/2814, K. 2008/5176 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları; Yazıcıoğlu, s. 166, dp. 142.

¹⁴⁶ Yazıcıoğlu, s. 166.

b. Acentelik Sözleşmesi Sonrası Rekabet Yasağı

Eski TTK’ nda, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra, acentenin müvekkiline karşı rekabet oluşturabilecek faaliyetlerden kaçınmasını öngören herhangi bir rekabet yasağı sözleşmesi düzenlenmemekteydi. Ancak bu boşluk 6102 sayılı TTK’ nın “Rekabet yasağı anlaşması” başlıklı 123. maddesinde hükme bağlandı¹⁴⁷. Bu madde gerekçesinde de ifade edildiği üzere hüküm, acentelik sözleşmesinden sonra, sözleşmeye bağlı olarak uygulanacak faaliyet sınırlamasını düzenlemektedir. Anılan düzenleme ile öngörülen acenteyi koruma amacı, zaman sınırlamaları, şekil kurallarına uygunluk¹⁴⁸ ve yasağın karşılığında ücret ödenmesi ile sağlanmaktadır.

Hüküm gerekçesinde de açıkça belirtildiği üzere olması gereken acentenin, acentelik ilişkisinin sona ermesiyle birlikte serbest kalması ve sona eren acentelik ilişkisinin faaliyet konusu dahil, arzu ettiği alanda acentelik mesleğini devam ettirmesidir. Ancak günümüz şartlarında çoğu zaman müvekkilin baskısı ve hatta isteği ile bu pek mümkün olamamakta ve taraflar rekabet yasağının, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonrada uygulanacağını kararlaştırabilmektedirler. Bu nedenle TTK md. 123 hükmü ile getirilen yasal düzenleme acentenin korunması açısından oldukça yerinde ve gereklidir.

TTK md. 123/f.1 hükmü, rekabet yasağı sözleşmesinin sadece yazılı olarak yapılmasını yeterli görmemiş, ayrıca sözleşmenin tüm şartlarını ve müvekkilin imzasını içeren bir belgenin uygun bir süre içerisinde acenteye verilmiş olması gerektiğini

¹⁴⁷ TTK md. 123; “**(1)** Acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonrası için sınırlandıran anlaşmanın yazılı şekilde yapılması ve anlaşma hükümlerini içeren ve müvekkil tarafından imzalanmış bulunan bir belgenin acenteye verilmesi gerekir. Anlaşma en çok, ilişkinin bitiminden itibaren iki yıllık süre için yapılabilir ve yalnızca acenteye bırakılmış olan bölgeye veya müşteri çevresine ve kurulmasına aracılık ettiği sözleşmelerin taalluk ettiği konulara ilişkin olabilir. Müvekkilin, rekabet sınırlaması dolayısıyla, acenteye uygun bir tazminat ödemesi şarttır. **(2)** Müvekkil, sözleşme ilişkisinin sona ermesine kadar, rekabet sınırlamasının uygulanmasından yazılı olarak vazgeçebilir. Bu halde müvekkil, vazgeçme beyanından itibaren altı ayın geçmesiyle tazminat ödeme borcundan kurtulur. **(3)** Taraflardan biri, diğer tarafın kusurlu davranışı nedeniyle haklı sebeplerle sözleşme ilişkisini feshederse, fesihden itibaren bir ay içinde rekabet sözleşmesiyle bağlı olmadığını diğer tarafa yazılı olarak bildirebilir. **(4)** Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir”.

¹⁴⁸ TTK md. 123/f.1 hükmü, rekabet yasağı sözleşmesinin yazılı olarak yapılmasını öngörmekle birlikte, madde gerekçesinde yazılılık şartı bir geçerlilik şartı olarak kabul edilmektedir.

belirtmiştir. Aksi halde bu belgeyi almayan acente, rekabet yasağı sözleşmesinin hüküm kazanmadığı def’inde bulunabilecektir¹⁴⁹.

Sözleşme özgürlüğü prensibi çerçevesinde sigorta acentesi ile müvekkil sigorta şirketi, sözleşme sonrası rekabet yasağına ilişkin bir anlaşmayı her zaman akdedebilir. Fakat acentenin rekabet oluşturabilecek faaliyetleri yapmayacağını vaat etmesi, bizim katıldığımız ve doktrinde yaygın olan görüşe göre de müvekkilce verilecek uygun bir tazminata (bekleme tazminatı) bağlanmadıkça hüküm ifade etmeyecektir. Bu durum TTK md. 123/f.1 hükmünde de ele alınmış ve müvekkilin, rekabet sınırlaması dolayısıyla, acenteye uygun bir tazminat ödemesinin şart olduğu belirtilmiştir¹⁵⁰. Gerçekten de müvekkil sigorta şirketi, acentenin kazandırmış olduğu müşterilerden büyük ölçüde faydalar sağlamaktadır. Bu halde acentenin hiçbir karşılık almaksızın sözleşme sonrası rekabet yapmamaya zorlanması hakkaniyete uygun olmayacaktır¹⁵¹. Şayet müvekkil, acentelik sözleşmesi sonrasında, anılan tazminatı ödemezse acente, rekabet yasağı şartlarına uymakla yükümlü olmayacak ve acentenin rekabet yasağına bağlı kalmayacağına ilişkin beyanından sonra müvekkilce tazminatın ödenmesi de bu durumu değiştirmeyecek, ortadan kalkmış yasağı eski haline getirmeyecektir¹⁵².

Eski TTK’ na göre yapılan rekabet yasağı sözleşmelerinin, emredici kanun hükümlerine aykırı olmamak şartı ile yer, zaman ve konu bakımından sınırlandırılabilmesi kabul edilmekteydi. Ancak TTK md. 123/f.1 hükmüne göre ise, rekabet yasağı sözleşmeleri en çok, acentelik ilişkisinin bitiminden itibaren iki yıllık süre için yapılabilmektedir.

Rekabet yasağı sözleşmesiyle, acentenin, yalnızca rekabet oluşturabilecek faaliyetleri yasaklanabilir. Bu durum, yasağın konu bakımından kapsamının, müvekkil sigorta şirketine ait çalışma alanı ile sınırlı kalmak zorunda olması ile açıklanabilir. Bunun dışındaki alanlarda, sigorta şirketine karşı oluşabilecek olası bir rekabetten söz etmek mümkün değildir. TTK md. 123/f.1 hükmünde rekabet yasağı sözleşmesinin,

¹⁴⁹ **Kayhan**, Acentelik, s. 113.

¹⁵⁰ TTK md. 123/f.1 madde metninde geçen “tazminat” ifadesi, TTK md. 122 hükmünde ele alınan denkleştirme diğer bir adıyla portföy tazminatına karşılık gelmekte olup, anılan konu ayrıntılı olarak aşağıda incelenmiştir. Bkz. § 1, II, B, 4.

¹⁵¹ **Kayhan**, Acentelik, s. 111; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 52.

¹⁵² Bununla birlikte, şayet acente rekabet yasağına ilişkin akdedilen sözleşme hükümlerini ihlal ederse, bu durumda acenteye ödenen bekleme tazminatı müvekkil tarafından sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenebilecektir. Bkz. **Kayhan**, Acentelik, s. 111; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 52.

yalnızca acenteye bırakılmış olan bölgeye veya müşteri çevresine ve kurulmasına aracılık ettiği sözleşmelerle ilgili olan konulara ilişkin olabileceği açıkça ifade edilmektedir.

7. Sır Saklama ve Bunlardan Yararlanmama Yükümlülüğü

Acentenin sır saklama ve bunlardan yararlanmama borcu TTK' nda açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte, acentelik ilişkisi temelini karşılıklı güven esasına dayandığı göz önüne alındığı takdirde sigorta acentesinin de müvekkili sigorta şirketine ilişkin sırları saklamak zorunda olduğu; acentenin bu sırlardan haksız biçimde yararlanamayacağı ve başkasına da yararlandıramayacağı açıktır¹⁵³. Dolayısıyla sigorta acentesi, acentelik ilişkisinin devamı sırasında ve hatta sonrasında da bu yüküme uymak zorundadır. Her ne kadar bu yüküm kural olarak zamanaşımına uğramasa da, hal ve şartlarda esaslı değişiklikler meydana geldiği takdirde, örneğin müvekkil sigorta şirketinin faaliyetleri tamamen sona erdiğinde veya sigorta şirketine ait sırları artık saklamaya gerek bulunmadığında, acentenin de sır saklama yükümünün sona erdiği kabul edilmelidir.

Acentenin bu yükümü ne şekilde yerine getirmesi gerektiği hususunda objektif kriterler esas alınmalıdır. Somut olayda acentenin hangi sırları saklamakla yükümlü olduğu, basiretli bir tacirin o acentenin yerinde olması halinde durum ve koşullara göre hangi sırları saklaması gerektiğine göre belirlenmelidir¹⁵⁴.

Sigorta acentesi, gerek sözleşme ilişkisinin devamı sırasında, gerek sonrasında örneğin sigorta şirketinin ticaretine ilişkin sırları açığa vurmamalı, ayrıca, şirketin gelirini, ekonomik durumunu (aktif-pasifini), promosyon projelerini, hesaplarını, yazışmalarını, müşteri listeleri vb. şeylere ilişkin bilgileri, kendi yararı için değerlendirmemeli veya başkası yararına da kullanmamalı, üçüncü kişilerle bu bilgileri paylaşmamalıdır¹⁵⁵. Her ne kadar genel düzenlemelerde yer almasa da SK md. 23/f.17 hükmünde sigorta acentesinin sır saklama yükümü ele alınmaktadır. Bu madde hükmüne göre; “*Sigorta acenteleri ile bunların yanlarında çalışanlar, işleri dolayısıyla öğrendikleri bilgi ve sırları ilgililerin izni olmaksızın açıklayamaz. Ancak, suç teşkil*

¹⁵³ Kayıhan, Acentelik, s. 113; Yazıcıoğlu, s. 167.

¹⁵⁴ Kayıhan, Acentelik, s. 114.

¹⁵⁵ Kayıhan, Acentelik, s. 113, 114; Yazıcıoğlu, s. 167.

eden hallerin yetkili mercilere duyurulması zorunludur”. Anılan hükme göre sadece sigorta acentesi değil, yanında çalışanlar da, işleri dolayısıyla öğrendikleri bilgi ve sırları saklama yükümlülüğüne tabidirler. Ayrıca madde hükmünde geçen bilgi ve sırlar ifadesinden salt ticari nitelikteki sırlar değil, sigorta acentesi ve yanlarında çalışanların işleri dolayısıyla öğrenmiş oldukları tüm bilgiler ve sigorta şirketinin gizli tutulmasında menfaatinin olduğu, açıklanması halinde zarar görebileceği bilgi ve sırlar anlaşılmalıdır¹⁵⁶.

B. Acentenin Hakları

Sigorta acenteliği sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Bu nedenle bir taraf için borç niteliğini taşıyan bir edim diğer taraf için bir hak oluşturabilmektedir¹⁵⁷. Acentelik sözleşmesinde acentenin, yükümlülüklerine karşılık müvekkili sigorta şirketine karşı sahip olduğu en önemli hakkı, ücret isteme hakkıdır (TTK md. 113-116). Acentenin, müvekkilinden defter kayıtlarını ve hesap cetvelinin örneği (TTK md. 116/f.2) ile olağanüstü masraflarını da isteme hakkı bulunmakla birlikte, kendisine bırakılan bölge içinde, kural olarak tekel hakkı (TTK md. 104) ve her ne kadar eski TTK’nda ayrıntılı olarak düzenlenmemiş ise de TTK md. 122 hükmü ile ayrıntılı olarak kaleme alınan ve sigorta acentesinin hakkaniyet prensibi çerçevesinde, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra sigorta şirketinden talep edebileceği denkleştirme isteme hakkı da bulunmaktadır¹⁵⁸.

1. Ücret İsteme Hakkı

a. Genel Olarak

Müvekkilin borçları her ne kadar TTK’nda düzensiz bir şekilde ele alınmış olsa da onun en temel borcu, acenteye acentelik sözleşmesi gereği gördüğü iş ve hizmetler karşılığında ücret (komisyon) ödemesi; buna karşın acentenin acentelik sözleşmesi

¹⁵⁶ Yazıcıoğlu, s. 168.

¹⁵⁷ Baştuğ/Erdem, s. 171.

¹⁵⁸ Arkan, s. 207 vd.; Kayıhan, Acentelik, s. 123; Topçuoğlu, s. 18.

gereğince sahip olduğu en önemli hakkı da, TTK md. 113 hükmünde ele alınan ücret isteme hakkıdır¹⁵⁹.

Kural olarak ücret, acentenin, aracılıkta bulunmak veya müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdetmek suretiyle müvekkil yararına gerçekleştirdiği işlerin kıymeti bakımından bir komisyon olarak belirlenir¹⁶⁰ ve acentenin yaptığı tüm hizmetlerin ivazı niteliğinde karşılığını oluşturur¹⁶¹. Acentenin ücretinin komisyon şeklinde belirlenmesi gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Şayet taraflar isterlerse, acentelik faaliyeti ücretinin zamana göre belirlenen sabit bir ücret şeklinde olmasını kararlaştırabilirler. Ancak acentenin, zaman esasına dayalı maktu aylık şeklinde sabit bir ücret alacağının kararlaştırılması hali¹⁶² acentenin, acentelik niteliğinin değişmesi için yeterli olmaz. Diğer bir ifadeyle acenteye belirli sabit bir ücret ödeneceğinin kararlaştırılması hali ilk anda taraflar arasındaki hukuki ilişkinin acentelik mi yoksa hizmet sözleşmesi mi olduğu sorusunu akla getirebilir. Böyle bir durumda dahi, acente, mesai saatleri vb. gibi çalışma koşullarını, faaliyet düzenini serbestçe belirleyebiliyor, TTK md. 102/f.1 hükmünde belirtilen unsurları bünyesinde taşıyabiliyor ve bağımsızlığını koruyabiliyorsa anılan ilişkinin yine de acente niteliğinde sayılması gerekmektedir¹⁶³.

b. Ücret Hakkının Dayanağı

Sigorta acentesi kendi ticari işletmesine sahip olan bir tacirdir ve salt bu nedenle dahi ticari işletmesi gereği, tacir olarak gerçekleştirdiği işler için, kararlaştırılmış olmasa da TTK md. 20 gereğince ücret isteme hakkına sahiptir¹⁶⁴. Sigorta acentesinin ücrete hak kazanabilmesi için, her şeyden önce müvekkil sigorta şirketi ile arasındaki acentelik

¹⁵⁹ **Alışkan, Murat/Gençtürk, Muharrem** “Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK’ nun 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente ile Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu”, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’a Armağan, İstanbul 2003, C. 1, s. 20; **Domanic/Ulusoy**, s. 404; **Kaya, Mustafa İsmail** “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Acentenin Ücrete Hak Kazandığı Haller ve Ücrete Hak Kazanma Zamanı”, BATİDER, Aralık 2008, C. XXIV, S. 4, s. 17 vd..

¹⁶⁰ Komisyon acentenin başarı ile sonuçlandığı işlemlerin hacmine ve parasal değerinin yüksekliğine göre belirlenen bir ücrettir. Özellikle acentenin kendi ticari işletmesine sahip, bağımsız bir tacir niteliğini haiz olması, bağımsız tacirler arasındaki ilişkilere en uygun karşılığı oluşturan komisyonun tercih edilmesinin önemli bir sebebidir **Alışkan/Gençtürk**, s. 20; **Doğanay**, s. 611.

¹⁶¹ **Alışkan/Gençtürk**, s. 20; **Kayihan**, Acentelik, s. 124; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 92.

¹⁶² Acenteye aylık sabit bir ücret ödeneceğinin kararlaştırılması, sadece yardımcının müvekkile bağımlı şekilde çalıştığını gösterir. **İmregün**, s. 193; **Kaya**, s. 17.

¹⁶³ **Alışkan/Gençtürk**, s. 21; **Arkan**, s. 208; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 58. Karşıt görüş için bkz. **Doğanay**, s. 614; **Kayihan**, Acentelik, s. 126.

¹⁶⁴ **Baştuğ/Erdem**, s. 171; **Ülgen ve diğerleri**, s. 645

sözleşmesinin geçerli olması ve ücret hakkına konu olan faaliyetin de acentelik sözleşmesinin kapsamında yer alması gerekir. Bu ön koşulların gerçekleşmesi halinde acente, TTK md. 113/f.1 hükmü gereğince, ücrete hak kazanacaktır^{165, 166}.

Sigorta acentesinin ücret hakkının doğması için, sigorta şirketinin üçüncü kişi müşterilerle akdettiği sözleşmeler ve kurduğu ticari ilişkiler ile acentenin faaliyetleri ve çabası arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekmektedir¹⁶⁷. Bu arada başkaca faktörlerin; örneğin müvekkilinin reklâm çalışmalarında bulunmasının ve sözleşmenin kurulmasında etkili olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Zira önemli olan acentenin az ya da çok sözleşmenin kurulmasında etkili olmasıdır¹⁶⁸.

Acentenin ücret hakkının doğması için her zaman, acentenin çabası sonucunda ticari ilişki kurulması şartı aranmaz. Bu kuralın istisnası, acenteye sözleşmeyle tekel hakkı tanınmasıdır¹⁶⁹. Acentenin tekel hakkının söz konusu olduğu durumlarda¹⁷⁰, tekel alanı içinde ve acentelik sözleşmesi kapsamında yer almak şartıyla, üçüncü kişilerle doğrudan doğruya müvekkilin, kendisi tarafından veya ilgili acenteden başka bir

¹⁶⁵ “...Davacının davalı sigorta şirketinin acentesi bulunduğu ve Nato tesislerini Petrol Ofisi aracılığı ile davalı müvekkili sigorta şirketine sigorta ettirmede fiilen aracılıkta bulunduğu hususunda iki taraf arasında hiçbir uyumsuzluk olmamasına göre TTK md. 128 hükmüne göre, davacının ücret isteme hakkına sahip olduğunun kabulü gerekmektedir...” **Yarg. TD., T. 14.11.1969, E. 1969/2571, K. 1969/5374 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Eriş**, s. 1322; **Doğanay**, s. 612.

¹⁶⁶ **Alışkan/Gençtürk**, s. 22; **Arkan**, s. 208, 209; **Ayan**, s. 57; **Baştuğ/Erdem**, s. 172; **Doğanay**, s. 612; **Domanıç/Ulusoy**, s. 404; **İmregün**, s. 193; **Karahan**, s. 301; **Kaya**, s. 18; **Kayıhan**, Acentelik, s. 125; **Kınacioğlu**, Acente, s. 59, 61; **Poroy/Yasaman**, s. 228; **Taştan**, s. 22; **Topçuoğlu**, s. 19; **Ülgen ve diğerleri**, s. 646.

¹⁶⁷ **Ayan**, s. 58; **Alışkan/Gençtürk**, s. 22; **Franko, Nisim**, “Acentenin Ücret Hakkı (TTK md.128-131)”, Reha Poroy’a Armağan, İstanbul 1995, (Ücret), s. 165; **Kaya**, s. 20; **Kayıhan**, Acentelik, s. 125, 119; **Kınacioğlu**, Acente, s. 59; **Kınacioğlu, Naci** “Acentenin Komisyon İsteme Hakkı”, Adalet Dergisi, Mayıs 1961, (Komisyon), C. 52, S.9-10, s. 946, 951.

¹⁶⁸ “...Davacı sigorta şirketi, davalı acentesinin aracılığı ile dava dışı I...O... ile hayat sigortası sözleşmesi akdetmiş olmasına göre, davalı acente, TTK’ nun md. 117/bent 2 hükmü delaletiyle aynı kanunun 129. maddesine göre, ücrete hak kazanmış sayılacağından, bu kerre hükmen davalıdan tahsili istenen paranın bu akit zımında davacı acenteye ödenen ücret ve komisyon olması itibariyle iade ve istirdadı mümkün olmadığı halde tahsile karar verilmesi isabetsizdir...” **Yarg. TD., T. 13.11.1968, E. 1968/2207, K. 1968/5993 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). **Kayıhan**, Acentelik, s. 126; **Alışkan/Gençtürk**, s. 22; **Franko**, Ücret, s. 166; **Kaya**, s. 24; **Kınacioğlu**, Acente, s. 59; **Kınacioğlu**, Komisyon, s. 946; **Yazıcıoğlu**, s. 203.

¹⁶⁹ **Ayan**, s. 58; **Kaya**, s. 28-33; **Kınacioğlu**, Acente, s. 60; **Kınacioğlu**, Komisyon, s. 947; **Topçuoğlu**, s. 19.

¹⁷⁰ TTK md. 104 hükmü, acenteye, aksi yazılı olarak kararlaştırılmadığı sürece, belirli bir bölge ve ticaret dalı içinde tekel hakkı tanımış ve bu hakkın ancak yazılı bir sözleşme akdetmek suretiyle ortadan kaldırılabileceğini öngörmüştür. Bkz.; **Arkan**, s. 208; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 93.

temsilcisi aracılığı ile gerçekleştirilen işlemlerde, illiyet bağı aranmaksızın, acente ücret hakkına sahip olur (TTK md. 113/f.2)¹⁷¹.

Aksi yazılı olarak kararlaştırılmadığı sürece acenteye tayin edildiği bölgede tekel hakkı tanıyan TTK md. 104 hükmü, tekel altındaki bölge ve ticaret dalı içerisinde müvekkilinin veya onun atayacağı diğer temsilcilerin faaliyetini yasaklamıştır. Bu nedenle tekel hakkına sahip acente, müvekkilin bizzat kendisinin acenteyi atlayarak hukuki işlemler yapması durumunda ya da müvekkilin tayin ettiği başka acenteler aracılığı ile veya temsilen yapılan hukuki işlemler sebebiyle ücret hakkına sahip olmaktadır¹⁷². Fakat acentenin tekel hakkına dayanarak talep edebileceği ücret, normal faaliyeti karşılığı kendisine ödenmesi gereken ücretten daha az olacaktır¹⁷³. Şayet müvekkil veya diğer temsilciler aracılığı ile gerçekleştirilen işlemler, acente tarafından yerine getirilmiş olsaydı, acente olağan ve zorunlu masrafları kendisi karşılamak zorunda kalacak ve acenteye ödenmesi gereken ücrette buna göre hesaplanacaktı. Dolayısıyla acentenin tekel hakkına dayanarak isteyebileceği ücretin de yine bu husus düşünülerek, söz konusu olağan masraflar düşülmek suretiyle hesaplanması gerekmektedir^{174, 175}.

c. Ücret Hakkının Doğumu

Acentenin ücret hakkının doğum zamanı genel olarak tüm doktrinlerde çokça tartışılan bir konu olmakla birlikte, eski TTK’nda da ilgili yasal hükümler net ve açık şekilde düzenlenmediği için Türk Hukukunda da bu hususta belirsizlikler

¹⁷¹ Kanunun düzenlediği bu tür acenteler uygulamada bölge acentesi olarak anılmaktadır (**Kayıhan**, Acentelik, s. 127); **Alışkan/Gençtürk**, s. 22, 23; **Kaya**, s. 31; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 60; **Kınacıoğlu**, Komisyon, s. 947; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 93; **Topçuoğlu**, s. 19.

¹⁷² **Domaniç/Ulusoy**, s. 404; **Franko**, Ücret, s. 165; **Kaya**, s. 29; **Kayıhan**, Acentelik, s. 128.

¹⁷³ Ayrıca, acentenin doğrudan, kendi faaliyeti sonucu gerçekleşen işlemlerden doğan komisyon hakkına doğrudan komisyon, tekel hakkının ihlali sebebiyle hak kazanacağı komisyona dolaylı komisyon denilebilir. **Alışkan/Gençtürk**, s. 23, dp. 8.

¹⁷⁴ **Alışkan/Gençtürk**, s. 23; **Doğanay**, s. 612; **Domaniç/Ulusoy**, s. 404; **Kayıhan**, Acentelik, s. 130; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 94.

¹⁷⁵ Acentenin, sahip olduğu tekel hakkına itibar edilmemesi nedeniyle TTK md. 113 hükmü gereğince talep edebileceği ücretin yanı sıra tazminat da isteyip isteyemeyeceğine, somut olayın özelliklerine bakılarak karar verilmelidir. Ayrıca tekel hakkına sahip acentenin tazminat talep edebilmesi için, acentenin somut olayda TTK md. 113 hükmüne istinaden kendisine ödenmesi gereken ücret miktarını aşan zararını ispatlaması gerekmektedir. **Arkan**, s. 210; **Kayıhan**, Acentelik, s. 130, 124; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 94, dp. 220.

bulunmaktaydı¹⁷⁶. Eski TTK'nun yürürlükte bulunduğu dönemde, acentenin ücret hakkının doğum zamanına ilişkin olarak doktrinde farklı görüşler hakimdi. Bu görüşlerden birine göre acentenin ücret hakkı, müvekkil ile üçüncü kişi müşteri arasında gerçekleşen sözleşme dolayısıyla müvekkilin ekonomik yarar elde ettiği anda doğmaktayken¹⁷⁷; karşı görüşe göre ise, acentenin ücret hakkı müvekkil ile üçüncü kişi müşteri arasındaki sözleşmenin kurulduğu anda doğmaktadır¹⁷⁸. Yine diğer bir görüşe göre ise aracılık faaliyetinde bulunan acentenin ücrete hak kazanma zamanı, sözleşmenin kurulduğu zaman iken, akitçi acentenin ücrete hak kazanma zamanı, müvekkilin söz konusu sözleşmeden kaynaklanan menfaati fiilen elde ettiği an olarak kabul edilmiştir¹⁷⁹.

Doktrinde mevcut olan bu farklı görüşlere karşın, TTK md. 114/f.1 hükmü acentenin ücrete hak kazanma zamanını daha açık bir şekilde ifade etmektedir¹⁸⁰. Buna göre, acentenin ücret hakkının doğum zamanı, aracılık ettiği veya bizzat akdettiği sözleşmelerin gerçekleştirildiği andır. Acentenin ücret hakkı, aracılıkta bulunduğu veya bizzat akdettiği sözleşmenin müvekkil ile üçüncü kişi müşteri arasında geçerli bir biçimde kurulmasıyla doğar. Ancak, bu hakkın bozucu şarta bağlı bir alacak hakkı olduğu kabul edilmelidir¹⁸¹. Anılan bozucu şart, acente tarafından aracılık edilen sözleşmenin ifa edilmemesi, diğer bir ifadeyle müvekkilin hiç menfaat elde

¹⁷⁶ Eski TTK md. 129 hükmüne göre “ *Acente, mukavelelerin yapıldığı tarihte, mukavele mevzu bir malın satın alınması, imal edilmesi veya satılması ise, müvekkilin malı veya bedeli yahut onun yerine diğer bir karşılığı aldığı tarihte ücrete hak kazanır. Bu hallerde müvekkile isnat edilebilecek bir sebepten dolayı mukavele yerine getirilmemiş olsa bile acente ücretin ödenmesini isteyebilir. Mukavele kısım kısım yerine getirilecekse acente, yerine getirildiği veya getirilmesi gerektiği nispette ücrete hak kazanır*”.

¹⁷⁷ **Alışkan/Gençtürk**, s. 24, 25; **Arkan**, s. 210, 211; **Baştug/Erdem**, s. 172; **Domanic/Ulusoy**, s. 406; **Kayihan**, Acentelik, s. 131, 132; **Kender**, Sigorta, s. 126; **Kınacioğlu**, Acente, s. 61, 62; **Kınacioğlu**, Komisyon, s. 946; **Poroy/Yasaman**, s. 228.

¹⁷⁸ Bu görüş savunucuları eski TTK md. 129/f.1 hükmüne istinaden acentenin, sözleşmenin kurulması ile ücrete hak kazandığını ancak; satım, istisna sözleşmeleri ile kısım kısım yerine getirilecek sözleşmelerin bu ana kuralın istisnası olduğunu kabul etmektedirler. **Alışkan/Gençtürk**, s. 25, 26; **Franko**, Ücret, s. 166; **İmregün**, s. 193, 194; **Ülgen ve diğerleri**, s. 647.

¹⁷⁹ Bkz. **Ayan**, s. 61.

¹⁸⁰ Yeni TTK md. 114'e göre; “ (1) *Acente, kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Taraflar bu kuralı acentelik sözleşmesiyle değiştirebilir; ancak müvekkil işlemi yerine getirince, acente, izleyen ayın son günü istenebilecek uygun bir avansa hak kazanır. Her halde, acente, üçüncü kişi kurulan işlemi yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. (2) Üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceği kesinleşirse, acentenin ücret hakkı düşer, ödenmiş tutarlar geri verilir. (3) Aracılık edilen sözleşmeyi müvekkilin kısmen veya tamamen yahut öngörüldüğü şekliyle yerine getirmeyeceği kesinleşse bile, acente ücret isteyebilir. Müvekkile yüklenemeyen sebeplerle sözleşmenin yerine getirilemediği halde ve ölçüde acentenin ücret hakkı düşer*”; Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kaya**, s. 37- 42.

¹⁸¹ Yeni TTK md. 114/f.2 hükmünde de acentenin ücretinin, bozucu şarta bağlı olarak sözleşmenin kurulduğu anda doğacağı açıkça belirtilmiştir.

edememesidir¹⁸². Acentenin aracı olduğu veya müvekkil namına bizzat akdettiği sözleşmelerden dolayı ücrete hak kazanabilmesi, kural olarak üçüncü kişinin, müvekkile karşı olan edimini ifa etmesi şartına bağlıdır¹⁸³.

Genel olarak acentenin ücret hakkına ilişkin hükümler aynı zamanda sigorta acentesi için de geçerli ve uygundur. Zira sigorta sözleşmelerinde, primin tamamının veya taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise ilk primin ödendiği tarihte sözleşme yerine getirilmiş sayılmakta (TTK md. 1431/f.1) ve böylece sigorta acentesi de ücrete hak kazanmaktadır¹⁸⁴. Ayrıca müvekkil veya diğer bir temsilcisi tarafından acentenin faaliyet bölgesindeki üçüncü şahıslarla doğrudan yapılan sözleşmelerde ve tekel hakkı kapsamında olan sözleşmelerde de sigorta acentesinin ücrete hak kazanacağı kabul edilmelidir. Diğer taraftan TTK md. 114/f.1 hükmü emredici olmadığından ve aksi acentelik sözleşmesi ile kararlaştırılabildiğinden, prim borcunun ifa edildiği anda ve oranda sigorta acentesinin ücrete hak kazanacağı kararlaştırılabilir¹⁸⁵.

d. Ücret Miktarının Tespiti

Acentelik ilişkisinde, acentenin hak ettiği ücret miktarı açık olarak TTK’nda belirtilmiş değildir. Ancak TTK md. 115 hükmü “Sözleşmede hüküm yoksa ücretin miktarı, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle, teamülde mevcut değilse halin gereğine göre o yerdeki asliye ticaret mahkemesince belirlenir” ifadesiyle yol gösterici olmuştur. Acentelik sözleşmesinin tarafları, ücretin miktarını, acentelik sözleşmesinde veya başka bir sözleşme ile istedikleri gibi belirleyebilmektedirler. Şayet taraflar, sözleşmelerinde böyle bir hükme yer vermemişlerse ücretin miktarı, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamül dikkate alınarak belirlenir. Teamül de bulunmadığı takdirde ücretin miktarı, somut ilişkinin gerektirdiği hal ve şartlar dikkate alınarak belirlenecektir (TTK md. 115)^{186, 187}.

¹⁸² Ayan, s. 61, 62; Kaya, s. 40-42.

¹⁸³ Kayıhan, Acentelik, s. 132; Kınacıoğlu, Acente, s. 62.

¹⁸⁴ Doğanay, s. 613; Kender, Sigorta, s. 126; Yazıcıoğlu, s. 209, 210.

¹⁸⁵ Buna göre uygulamada sigorta acenteliği sözleşmelerinde sıkça karşılaşılan bir durum olan “...acentenin tahsil edilen prim üzerinden primin tahsil edildiği anda ücrete hak kazanacağını...” öngören şartlar geçerli sayılmalıdır. Bkz. Yazıcıoğlu, s. 210.

¹⁸⁶ Alışkan/Gençtürk, s. 32; Arkan, s. 211; Baştuğ/Erdem, s. 172; Franko, Ücret, s. 167; Doğanay, s. 614; Domaniç/Ulusoy, s. 406; Kayıhan, Acentelik, s. 135, 136; Kınacıoğlu, Acente, s. 64; Poroy/Yasaman, s. 302; Topçuoğlu, s. 20; Ülgen ve diğerleri, s. 647; Yazıcıoğlu, s. 210.

TTK md. 115 hükmünde yer alan sıralama, hâkimi bağlayıcı nitelik göstermektedir. Yani ücretin belirlenmesine ilişkin, o yerde acentenin ücret hakkı konusunda oluşmuş bir teamül varsa hâkim, bu konuda herhangi bir takdir hakkına sahip olmayacak ve artık hal ve şartları dikkate alarak ücret takdirinde bulunamayacaktır. Hâkimin ücretin belirlenmesine ilişkin söz konusu bu teamülü resen uygulaması gerekecektir. Acentenin ücret hakkı konusunda hukuki bir uyuşmazlık çıktığı durumlarda, ücret miktarı sözleşmede belirlenmediği ve bu konuda acentenin faaliyet gösterdiği yerde ticari bir teamül de bulunmadığı takdirde, ücreti belirleme yetkisi, somut olayın hal ve şartlarını dikkate alarak asliye ticaret mahkemesinde olacaktır¹⁸⁸.

Sigorta acentelerinde ödenecek ücret tutarı Sigorta Acenteleri Yönetmeliği'nin (SAY) Acente Komisyonları başlığı altında, 13. madde hükmüne göre hesaplanmaktadır. SAY md. 13/f1 hükmüne göre, “*Sigorta branşları itibarıyla uygulanacak komisyonlar, sigorta şirketleri ve acenteleri arasında serbestçe belirlenir. Ancak, komisyonlara ilişkin olarak ilgili mevzuatında özel hükümler bulunan sigortalarda kendi hükümleri geçerlidir.* Yine aynı hükmün 2. fıkrasında ise; “*sigorta şirketleri ile acenteler arasında yapılacak acentelik sözleşmelerinde komisyonun genel çerçevesinin belirleneceği; sözleşmede belirlenmemiş bulunan komisyon ve ek komisyonlar ile ilgili esasların ise sigorta şirketlerince acentelere duyurulacağı*” öngörülmüştür. Dolayısıyla sigorta acentesine ödenecek komisyon oranının sözleşme ile kararlaştırılmadığı durumlarda, öncelikle acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle, teamül yoksa halin gereğine göre o yerdeki asliye ticaret mahkemesinde belirleneceğini öngören TTK md. 115 hükmünün uygulanmasının söz konusu olmadığı, komisyon ve ek komisyonlarla ilgili esasların

¹⁸⁷ “...Acenteye ödenecek ücret, sözleşmeye ve sözleşmede hüküm yoksa acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle ya da durumun gereklerine göre belirlenir...” **Yarg. 11 HD., T. 22.09.2000, E. 2000/5857, K. 2000/6965 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. **Çelik, Salih/Lale, Muktedir**, Özetli-İçtihatlı-Uygulamalı Sigorta Hukuku, C.1, Ankara 2007, s. 42; **Eriş**, s. 1324.

¹⁸⁸ Doktrinde mevcut olan bazı görüşlere göre, yeni TTK’ nun ilgili madde hükmünde geçen “*Asliye Ticaret Mahkemesince belirlenir*” ifadesi, eski TTK hükmünde yer aldığı gibi “mahkemece belirlenir” şekline dönüştürülmelidir. Zira ihtilafa konu ücret miktarının her zaman Asliye Ticaret Mahkemesi’nin görev sınırına gireceği kesin olmayabilir. Bazı durumlarda söz konusu ücret miktarı Asliye Ticaret Mahkemesi - Sulh Hukuk Mahkemesi arasındaki görev sınırının altında kalabilir. Ancak her halde davanın ticari bir dava olması ve uyuşmazlığın da TTK hükümlerine tabi olması sebebiyle davanın her halükarda Asliye Ticaret Mahkemesinde görülmesi gerekecektir. Bkz. **Ayan**, s. 64; **Kayıhan**, Acentelik, s. 135.

sigorta şirketleri tarafından acentelere duyurulacağı kabul edilmelidir¹⁸⁹. SAY md. 13 hükmü bu ifadeyle TTK md. 115 hükmünde geçen “...ticari teamül...” kavramının ne olduğuna açıklık getirmekte ve hatta somutlaştırmaktadır.

e. Ücretin Ödenme Zamanı ve Yeri

SAY’ nde “*Hesap Mutabakatı*” başlığını taşıyan 14. madde hükmüne göre, “*Acentelerin hesap ve kayıt düzeninin, şirketler ile ilgili hesaplarda üçer aylık dönemler itibariyle mutabakat sağlayacak şekilde oluşturulması gerekir. Acenteler ve sigorta şirketleri kendi aralarındaki ilgili hesaplarda, üçer aylık dönemler itibariyle hesap mutabakatlarını sağlamak zorundadırlar*”. Her ne kadar madde hükmü, sigorta acentesi ile sigorta şirketi arasındaki hesap düzenine değinmekteyse de ücret ödeme zamanına ilişkin olarak, sigorta acentesinin ücret alacağının ne zaman ödeneceğine dair açık bir düzenleme içermemektedir¹⁹⁰.

Sigorta şirketleri ile sigorta acenteleri arasındaki bu doksan günlük üst sınır niteliği taşıyan hesap ödeme zamanına, uygulamada pek sık rastlanmamakla birlikte, yine uygulamada, sigorta acentesi üçüncü kişi müşterinin kredi kartı ya da kredi kartı yerine geçen ve her ay borcun düzenli olarak ödenmesini sağlayan -sigorta şirketi adına alınan veya sigorta şirketi adına ciro edilen- çek usulü taksitli ödeme şekliyle sigorta poliçesi tanzim etmektedir. Zira poliçe primleri en geç altmış gün içerisinde ödenmelidir. Aksi halde poliçenin iptali söz konusu olabilir. Sigorta primi alınmayan poliçenin de hiçbir geçerliliği bulunmamaktadır. Sigorta acentesi tarafından tahsil edilen sigorta primleri, kredi kartı üzerinden yapıldığı için, sigorta şirketi hesabına anlık gönderilirken, yani sigorta şirketi prim ücretini anlık tahsil ederken, sigorta acentesi komisyonunu aylık tahsil etmektedir. Sigorta acentesinin yaptığı işlerden dolayı, adına tahakkuk eden komisyon, sigorta şirketi tarafından aylık ödenmekte olup, hak edilen komisyon bir sonraki ayın ilk haftası içerisinde ödenmektedir.

Acentenin ücret alacağının ödenme zamanı TTK md. 116 hükmünde ayrıntılı olarak ele alınmakta olup, eski TTK’ ndan farklı olarak yeni TTK ‘nda bu kuralların

¹⁸⁹ Yazıcıoğlu, s. 212.

¹⁹⁰ Yazıcıoğlu, s. 213.

emredici olduğu, sözleşme ile aksinin kararlaştırılamayacağı ifade edilmektedir¹⁹¹. TTK md. 116/f.1 hükmü, ücretin ödenme zamanını, ücretin doğumundan itibaren en geç üç ay içinde ve her halükarda sözleşmenin sona erdiği tarih olarak öngörmektedir. Bununla birlikte, TBK md. 89/f.1'e göre para borçları götürülecek borçlardan olup, ifa yeri kural olarak alacaklının ikametgâhıdır. Dolayısıyla, acentenin isteme hakkına sahip olduğu ücret alacağının da para borcu niteliğinde olduğu göz önüne alınırsa, taraflarca aksi kararlaştırılmış olmadığı sürece müvekkilin, anılan edimini acentenin ikametgâhında ifa etmesi gerektiği açıktır¹⁹².

2. Olağanüstü Masrafların Ödenmesini İsteme Hakkı

TTK md. 117 hükmüne göre acente, işlerini ifa için yaptığı masraflardan ancak olağanüstü masrafların tazminini isteyebilmektedir. Kanun koyucunun yalnızca fevkalade yani olağanüstü masrafların istenebilmesine izin vermesinin gerekçesi, sigorta acentesinin, günlük ve olağan diye nitelendirilebilecek masraflarının zaten müvekkili sigorta şirketinden tahsil edeceği ücretten karşılanacağını varsayılmış olmasıdır¹⁹³.

Bu anlamda olağan masraflar, sigorta acentesinin üstlendiği işin başarıyla ifa edilebilmesi için yardımcılara ödediği ücreti, muhtemel müşteri çevresi ile ilişki kurabilmek amacıyla yaptığı yolculuk giderlerini, işletmesinin elektrik, su, posta, telefon, internet giderleri gibi büro giderlerini ifade etmektedir ve bu masraflar sigorta acentesi tarafından karşılanmaktadır¹⁹⁴. Ayrıca taraflar sözleşme ile acentenin olağan masraflarının da sigorta şirketi tarafından karşılanacağını; sigorta şirketinin, acentenin normal masraflarının tamamını veya belirli bir bölümünü, acente adına ödeyeceğini kararlaştırabilirler. Bu durumda sigorta acentesi yapmış olduğu olağan masraflarını da talep edebilecektir¹⁹⁵.

¹⁹¹ Yeni TTK md. 116 hükmüne göre; “(1) Acentenin hak kazandığı ücretin, doğumu tarihinden itibaren en çok üç ay içinde veya sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir... (3) Bu hükümlerin aksinin kararlaştırılması acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir”.

¹⁹² Aışkan/Gençtürk, s. 34; Kayıhan, Acentelik, s. 138; Kınacıoğlu, Acente, s. 65.

¹⁹³ Arkan, s. 212; Topçuoğlu, s. 22; Ülgen ve diğerleri, s. 648

¹⁹⁴ Arkan, s. 212; Doğanay, s. 610; Domanıç/Ulusoy, s. 406; Kayıhan, Acentelik, s. 151; Kınacıoğlu, Acente, s. 70; Topçuoğlu, s. 22; Ülgen ve diğerleri, s. 648; Yazıcıoğlu, s. 215.

¹⁹⁵ Uygulamada müvekkilin, acentenin olağan masraflarını karşılaması istisnai bir düzenleme olup, şayet buna uygun bir anlaşma yapılırsa, bu durum acentelik ilişkisinin değil, aksine iş görme edimini içeren başka bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Bkz. Kayıhan, Acentelik, s. 151, dp. 530.

Kural olarak acente, yükümlülüklerini yerine getirmek için yapmış olduğu masraflardan ancak olağanüstü masrafları talep edebilir. Buna göre olağanüstü masraflar, müvekkil sigorta şirketinin talimatıyla veya sigorta acentesinin vekâletsiz iş gören sıfatıyla müvekkilinin çıkarlarını korumak amacıyla giriştiği işlerin gerektirdiği giderlerdir¹⁹⁶. Örneğin; sigorta şirketinin talimatıyla, olağan tanıtım faaliyeti dışında uygulanan özel tanıtım faaliyetinin gerektirdiği giderler, sigorta acentesinin kendi normal iş seyahati dışında bir iş için müvekkilinden aldığı özel bir talimat üzerine ve sırf müvekkilinin isteğine uygun olarak çıktığı seyahatin masrafları da sigorta acentesinin yüklenmesi gereken normal giderler çerçevesinin dışında kalan ve müvekkil tarafından karşılanması gereken olağanüstü giderlerdendir¹⁹⁷. Sigorta acentesinin akdedilmesine aracılık ettiği veya sigorta şirketi ad ve hesabına akdetmek istediği sözleşme ile ilgili olarak sigorta konusu menfaatin değer tespiti veya risk durumu analizi için yapılması gereken inceleme masrafları da olağanüstü masraf kapsamında sayılmaktadır¹⁹⁸.

Sigorta acentesinin olağanüstü masraflar için her zaman sigorta şirketinden izin almasının gerekip gerekmediği değinilmesi gereken bir diğer noktadır. Buna göre, acentenin yapacağı masraflar için her zaman müvekkilinden izin almasının gerektiği düşünülmemelidir. Acente, zaten yapmış olduğu makul düzeydeki olağanüstü masrafları, müvekkilinin izni bulunmasa dahi daha sonra müvekkilinden tazmin edebilmektedir. Dolayısıyla sigorta acentesinin, yetki sınırlarını aşarak veya yetkisi bulunmaksızın müvekkil ad ve hesabına olağanüstü masraflarda bulunması ve iç ilişki de vekâletsiz iş görme olgusunun söz konusu olması halinde dahi, acente, TBK md. 529 hükmüne göre, müvekkilinin izni olmaksızın gerçekleştirdiği olağanüstü masrafların tazminini yine müvekkilinden isteyebilecektir. Böyle bir durum söz konusu olduğu takdirde sigorta acentesi her şekilde, yaptığı olağanüstü masrafların makul ölçüde olduğunu ve bunu sigorta şirketinden istemekte haklı olduğunu ispat edebilmelidir¹⁹⁹.

Sigorta acentesi, aracılık ettiği veya sigorta şirketi ad ve hesabına akdettiği sigorta sözleşmeleri ile ilgili olarak, gerektiğinde sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesine yardımcı olabilmektedir. Fakat sigorta acentesi sözleşmeden

¹⁹⁶ Arkan, s. 212; Poroy/Yasaman, s. 227; Topçuoğlu, s. 22.

¹⁹⁷ Arkan, s. 212; Kayıhan, Acentelik, s. 152; Poroy/Yasaman, s. 227; Topçuoğlu, s. 22.

¹⁹⁸ Yazıcıoğlu, s. 215.

¹⁹⁹ Kayıhan, Acentelik, s. 152, 153.

kaynaklanan sigorta tazminatını veya bedelini ödeme borcunu kısmen veya tamamen ifa edemez ve hatta buna ilişkin avans dahi ödeyemez. Bu nedenle şayet sigorta acentesi, sigorta ettirene bahsedilen şekilde herhangi bir ödemede bulunursa, bunu TTK md. 20 hükmünün uygulanacağına işaret eden TTK md. 118 hükmüne dayanarak sigorta şirketinden talep edemeyecektir²⁰⁰.

3. Hapis Hakkı

Acente, acentelik ilişkisinden doğan tüm alacakları (ücret, olağanüstü masraflar, avans, faiz ve tazminat) kendisine ödeninceye kadar, müvekkilinin rızasıyla doğrudan veya dolaylı olarak²⁰¹ zilyedi bulunduğu kıymetli evrak ve taşınır eşya üzerinde hapis hakkına sahiptir. Söz konusu hapis hakkı, aslında acentenin ücret hakkını teminat altına alma amacı gütmesine rağmen²⁰², bunun yanı sıra olağanüstü masraf, avans ve tazminat alacakları ile müvekkil adına müşterilerden tahsil edilmiş olan paraları da güvence kapsamına almaktadır.

Sigorta acentesi açısından sigorta şirketine ait bir menkul mal veya kıymetli evraka zilyet olması durumu pek sık karşılaşılan bir durum olmadığı içindir ki, TTK md. 119/f.1 hükmünün uygulama alanı oldukça sınırlıdır. Kaldı ki, hapis hakkı salt paraya çevrilebilen menkul mallar ve kıymetli evrak üzerinde kullanıldığından, sigorta şirketine ait bilgilendirme formu, poliçe, zeyilname, makbuz gibi belgeler üzerinde sigorta acentesinin hapis hakkı bulunmamaktadır²⁰³.

TTK md. 119/f.2 hükmüne göre, müvekkile ait mallar acente tarafından sözleşme veya kanun gereği satıldığı takdirde, acente bu malların bedelini, kendisinin bütün alacakları ödeninceye kadar, müvekkile ödemekten kaçınabilecektir²⁰⁴. Sigorta acentesi bakımından bu madde hükmünün uygulaması, sigorta şirketi ad ve hesabına sigorta sözleşmesi akdeden acentenin, sözleşme ile sigorta himayesini satması sigorta şirketine ait ürün ve sözleşme için ödenmesi gereken primde bu ürünün bedeli olarak

²⁰⁰ Yazıcıoğlu, s. 216.

²⁰¹ Acentenin hapis hakkını kullanabilmesi için müvekkilin menkul eşya ve kıymetli evrakı üzerinde doğrudan zilyet olması şart değildir. Acente, herhangi bir ilişki gereği üçüncü bir kişinin doğrudan, kendisinin ise dolaylı zilyet bulunduğu müvekkile ait taşınır eşya ya da kıymetli evrak üzerinde de hapis hakkını kullanabilir (Eski TTK md. 132/f.1). Bu hususta bkz. Arkan, s. 212; Baştuğ/Erdem, s. 172; Franko, Ücret, s. 172; Kayıhan, Acentelik, s. 145.

²⁰² Alışkan/Gençtürk, s. 38; Baştuğ/Erdem, s. 172.

²⁰³ Yazıcıoğlu, s. 217.

²⁰⁴ Arkan, s. 212; Karahan, s. 302; Ülgen ve diğerleri, s. 650.

yerini bulmalıdır²⁰⁵. Dolayısıyla, prim tahsiline yetkili sigorta acentesinin, sattığı sigorta himayesinin bedeli olarak aldığı sigorta priminden, müvekkil sigorta şirketine karşı sahip olduğu komisyon ve diğer alacaklarını mahsup edebileceği kabul edilmelidir²⁰⁶.

Yerleşik uygulama da, sigorta acentesinin tahsil ettiği primleri, komisyon alacağını mahsup ederek, sigorta şirketine bakiyeyi ödemesi yönündedir. Kaldı ki, prim tahsiline yetkili sigorta acentesine yapılan ödeme SAY md. 12/f.3 hükmüne göre, sigorta şirketine yapılmış sayılacağından, acentenin primden komisyon veya diğer alacaklarını takas etmesi, sigorta şirketi aleyhine sonuç doğurmayacaktır²⁰⁷. Hapis hakkı kural olarak vadesi gelmiş, muaccel alacaklar için kullanılabilir. Ancak, müvekkil aciz halinde ise, acente henüz muaccel olmamış alacakları için de hapis hakkını kullanabilecektir (TTK md. 119/f.3, TMK md. 866)²⁰⁸.

4. Acentenin Denkleştirme İsteme Hakkı

Acentenin denkleştirme isteme hakkı TTK md. 122 de yeni bir düzenleme olarak yer almakla birlikte²⁰⁹, bu hak sigorta acentesi bakımından 2007 yılında SK'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte yasal dayanağına kavuşmuş bulunmaktadır (SK md. 23/f.16). Söz konusu hükme göre; *“Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra sigorta şirketi sigorta acentesinin portföyü sayesinde önemli menfaatler elde ediyor ve hakkaniyet gerektiriyorsa, sigorta acentesi, sigorta şirketinden tazminat talep edebilir. Ancak, sigorta acentesinin haklı bir nedene dayanmaksızın sözleşmeyi feshetmesi ya da kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olması halinde tazminat hakkı düşer”*.

²⁰⁵ Yazıcıoğlu, s. 217.

²⁰⁶ Yazıcıoğlu, s. 217.

²⁰⁷ Yazıcıoğlu, s. 217.

²⁰⁸ Alışkan/Gençtürk, s. 37; Doğanay, s. 617; Franko, Ücret, s. 172; Ülgen ve diğerleri, s. 650.

²⁰⁹ TTK md. 122 hükmüne göre; *“(1) Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra; a) Müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa, b) Acente, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak olan işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret isteme hakkını yitiriyorsa ve c) Denkleştirmenin ödenmesi, hâlin bütün gereklerine göre hakkaniyete uygun düşüyorsa, acente, müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir. (2) Tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Sözleşme ilişkisi daha kısa bir süre devam etmişse, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama esas alınır. (3) Müvekkilin, feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan, acente sözleşmeyi feshetmişse veya acentenin kusuru sebebiyle sözleşme müvekkil tarafından haklı sebeplerle feshedilmişse, acente denkleştirme isteminde bulunamaz. (4) Denkleştirme isteminden önceden vazgeçilemez. Denkleştirme istem hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerekir. (5) Bu hüküm, hakkaniyete aykırı düşmedikçe tek satıcılık ile benzeri diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi hâlinde de uygulanır”*.

TTK md. 122 de yer alan düzenleme her ne kadar sigorta acentesi için uygulama alanı bulmaktaysa da sigorta acentesinin denkleştirme isteme hakkının SK md. 23/f.16 ile ayrıca düzenlenmiş olması kanımızca isabetli olmuştur. Zira müvekkil şirketin, sigorta sözleşmesi süresince sağlanan müşterilerle olan ilişkilerini sürdürmek ve onlarla yeni sözleşmeler imzalamak suretiyle önemli kazançlar sağlamaya devam etmesi durumu, özellikle sigortacılık gibi müşterinin müvekkil ile yaptığı sözleşmeyi sürekli olarak yenilediği alanlarda oldukça önemlidir²¹⁰. Yapılan bu yasal düzenlemelerden önce, acentenin akdine aracılık ettiği uzun süreli sigorta sözleşmeleri dolayısıyla, acentelik sözleşmesinin feshinden sonra sigorta şirketinin tahsil ettiği primlerden ötürü acentenin, hak talep edip edemeyeceği uygulamada önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Ancak konu ile ilgili yeterli hukuki düzenleme bulunmadığı için de Yargıtay Özel Daire’ce içtihat yaratma çözüm yoluna gidilmekteydi²¹¹. Buna göre, sigorta acentesinin, oluşmasında aracılık yaptığı veya bizzat oluşturduğu sigorta sözleşmelerinden ötürü sigorta şirketinin tahsil ettiği primlerden nasıl komisyona hak kazanacağı daha eski tarihli Yargıtay içtihatlarında da belirtildiği üzere, genellikle taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi oluşturan acentelik sözleşmesine konulan hükümlerle düzenlenmekteydi²¹².

²¹⁰ “...Dava konusu sigorta poliçelerinin davacı acentenin taraflar arasındaki sözleşmenin yürürlükte olduğu dönemde düzenlendiği ve sigorta poliçesinde belirtilen prim üzerinden komisyon alacağına hak kazanmış bulunmasına, uzun süreli olarak düzenlenen poliçelerin zeyilnamelerle uzatılmasının yeni bir sözleşme olmayıp, sözleşmenin günün koşullarına uydurularak devamını sağlamaya yönelik bir hukuki işlem olmasına ve sözleşmenin feshi acentenin kusuruna da dayanmadığından, davacı acentenin zeyilnamelerden doğan komisyon alacaklarını istemesinde bir usulsüzlük yoktur...” **Yarg. 11. HD., T. 17.05.2001, E. 2001/2565, K. 2001/4381 sayılı kararı.** Bu karar için bkz. **Çeker**, s. 27; **Ayan**, s. 234, dp. 28; **İmregün**, s. 197; “...Sigorta sözleşmesinin feshinde acente kusurlu bulunmadığı takdirde, uzun süreli sigorta sözleşmelerinde aracılık yapmış olan acentenin bu sözleşmelerden dolayı sigortacının fesihten sonra tahsil ettiği sigorta primlerinden dolayı makul ve hakkaniyet ilkesine dayalı miktarda bir tazminat isteyebileceğine ilişkin...” **Yarg. 11. HD., T. 20.06.1996, E. 1996/2084, K. 1996/4544 sayılı kararı.** Karar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İctihat Programları**; Kararın ayrıntılı incelemesi için bkz. **Ulaş**, s. 18. (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

²¹¹ “Uygulama ile doktrinde “portföy tazminatı” olarak adlandırılan bu alacağın tahsil imkânı TTK’ nun sigorta hükümlerinde düzenlenmediği gibi, Sigorta Murakabe Kanunu’nda bu konuda özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu durum karşısında uyumsuzluğun davanın niteliği ve davacının sıfatına göre, TTK’ nun acentelik hükümleri ile BK’ nun sözleşmenin feshi ile ilgili hükümlerine göre çözümlenmesi zorunlu bulunmaktadır” **Yarg. 11. HD., T. 10.05.1996, E. 1996/2186, K. 1996/3335 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İctihat Programları**; **Ulaş**, s. 17, 18.

²¹² “...Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle geciktirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına ve özellikle taraflar arasındaki acentelik mukavelesinin 11-A maddesinde acentenin yaptığı sigortalar nedeni ile sigorta primlerinin genel sigortaya tamamen ödenmesinden sonra komisyona hak kazanacağına kabul edilmiş olmasına, ödenmeyen primler nedeniyle davacının komisyona hak kazanmadığı ve davacıdan alacaklı olmadığına kabulünde bir isabetsizlik bulunmamasına göre davacılar vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddi ile usul ve

Sigorta acentesi, acentelik sözleşmesi kapsamında faaliyet gösterdiği süre zarfında sigorta şirketinin iş hacminin genişlemesine neden olduğu kadar, aynı zamanda müvekkilin sahip olduğu ticari işletmenin değerinde de bir artış meydana getirmektedir. Acente, çalıştığı süre zarfında gerçekleşmesine sebep olduğu sigorta sözleşmeleri ile belli bir müşteri çevresi edinmiştir. Sigorta şirketi, söz konusu müşteri çevresi ile olan ticari ilişkilerini, acentelik sözleşmesi sona ermiş olsa dahi sigorta acentesine herhangi bir ücret ödemek zorunda olmaksızın, devam ettirebilmektedir. Dolayısıyla, acentenin söz konusu bu emeği değerlendirilmeli ve kendisine, işletmedeki değer artışının karşılığı olarak, hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde uygun bir tazminat ödenmesi gerekmektedir. Bu tazminata da “denkleştirme istemi” adı verilmektedir²¹³.

Denkleştirme istemi, acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte, sigorta şirketinin acentenin önceki hizmetlerinden ekonomik fayda sağlamaya devam etmesi karşılığında hakkaniyet gereği acenteye verilmesi gereken tazminattır^{214, 215}. Zira acentelik sıfatı, müvekkil ile müşteri arasında akdedilecek olan sözleşmelerin gerçekleşmesinden önce sona ererse, sigorta acentesi, bu portföyü²¹⁶ için ücret alamamaktan dolayı zarara uğrayacak; diğer taraftan da müvekkil, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra da sigorta acentesinin, acentelik sözleşmesi süresi içerisinde sağladığı müşteri çevresinden devamlı surette faydalanmaya ve ticari ilişkilerine devam edecektir²¹⁷.

kanuna uygun bulunan hükmün onanmasına...” Yarg. 19. HD., T. 16.12.1993, E. 1992/11740, K. 1993/8673 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Ulaş**, s. 23, 24.

²¹³ Acentelik sözleşmesinin sona ermesi nedeniyle müşteri çevresini kaybeden acenteye ödenmesi gereken bedeli ifade eden ve kaynağını SK md. 23/f.16 ve TTK md. 122 hükmünden alan denkleştirme istemi bu düzenlemelerden önce doktrin ve yargı kararlarında “Müşteri Tazminat”, “Portföy Tazminatı”, “Portföy Hakkı”, “Portföy Akçesi” gibi farklı şekillerde ifade edilmekteydi. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Ayan**, age.; **Kayıhan**, Acentelik, s. 157; **Poroy/Yasaman**, s. 230 vd.; **Topçuoğlu**, s. 24, 25; **Yazıcıoğlu**, s. 234 vd.

²¹⁴ Burada geçen “tazminat” ifadesi, kişilerin zarar gördükleri bir fiil karşılığında maruz kaldıkları zararların giderimi karşılığında ki tazminat kavramıyla karıştırılmamalıdır.

²¹⁵ Acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte sigorta acentesinin denkleştirme istemine hak kazanması, acentenin üçüncü kişilere karşı, sigorta sözleşmesinin devamı boyunca sahip olduğu temsil yetkisinin somut bir sonucudur. Acente, sigortacının temsilcisi sıfatıyla gerçekleştirdiği işlemler dolayısıyla denkleştirme istemine hak kazanmaktadır.

²¹⁶ Sigorta sektöründe “portföy” acentenin aracılık faaliyetleri neticesinde gerçekleştirdiği yeni sigorta sözleşmelerini ifade etmektedir. **Ayan**, s. 231; **Kender**, Sigorta, s. 128.

²¹⁷ **İmregün**, s. 197; **Kayıhan**, Acentelik, s. 161; **Kender**, Sigorta, s. 128, 129; **Şener/Uzunallı Eroğlu**, s. 90; **Topçuoğlu**, s. 25; **Ülgen ve diğerleri**, s. 655; **Yazıcıoğlu**, s. 237.

Sigorta acentesinin denkleştirme talep edebilmesi için SK md. 23/f.16 hükmüne göre; acentelik sözleşmesinin denkleştirme istemini doğuracak şekilde sona ermesi, sigorta şirketinin acentenin portföyü sayesinde menfaat elde etmesi, acentenin kayba uğraması ve hakkaniyetin acenteye denkleştirme ödenmesini gerektirmesi koşullarının gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus bu koşulların hepsinin bir arada bulunması gerektiğidir. Aksi halde bu koşullardan biri gerçekleşmediğinde, acentenin denkleştirme talep edemeyeceği kabul edilmelidir.

Sigorta acentesinin denkleştirme isteminin hesaplanma şekline ilişkin SK’nda herhangi bir düzenleme yer almamakla birlikte, TTK md. 122/f.2 de yer alan düzenlemenin kıyasen sigorta acentesi içinde uygulanacağı kabul edilmelidir. Her ne kadar sigorta acentesinin denkleştirme istemi, sigorta ilişkilerinin özel durumuna göre ayrı bir hesaplama gerektirse de²¹⁸, mevcut kanuni boşluğun kıyas suretiyle giderilmesi gerektiği görüşündeyiz.

²¹⁸ Sigorta sözleşmelerinin genellikle bir defaya mahsus olmak üzere imzalanarak, güven ilişkisi devam ettiği sürece yenilendiği göz önüne alınırsa, sigorta acentesinin denkleştirme isteminin hesaplanma şekline ilişkin ayrı, özel ve kapsamlı bir düzenleme getirilmesi gerektiği açıktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTA SÖZLEŞMESİNDE ACENTENİN TEMSİL YETKİSİNİN KAPSAMI

I. GENEL OLARAK TEMSİL YETKİSİ KAVRAMI

A. Temsil Kavramı

1. Genel Olarak

Bir hukuki işlemin meydana getirdiği sonuçların, o işlemi bizzat yapanları bağlaması, üçüncü şahısların bu işleminden fayda ve zarar görmemeleri, genel bir hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir. Ancak bazı durumlarda, kimi şahıslar, hukuki veya fiili durumları gereği bir hukuki işlemi şahsen yerine getirmek imkânına sahip olmayabilirler. Böyle durumlarda bu kimseler adına işlemleri yapacak kişilere ihtiyaç duyulur ki “temsil” kavramı da tam bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Temsil, bir kişinin hukuki bir işlemi başka bir kişinin ad ve hesabına yapması ve yapılan hukuki işlemin sonuçlarının temsil olunan kişi üzerinde doğmasının sağlanması olarak ifade edilebilir²¹⁹. Temsil yoluyla yapılan işlemlerde işlemi, temsil olunan adına temsilci yapmakla birlikte bu işlem, temsil olunanın kendisi tarafından yapılmış gibi işlem görmektedir. Diğer bir ifadeyle, her ne kadar hukuki işlem temsilci tarafından yerine getirilmiş olsa da, işlemin tarafı doğrudan doğruya temsil olunan kişidir²²⁰.

Temsil ancak hukuki işlemlerin gerçekleştirilmesinde mümkün olmaktadır. Maddi fiiller gibi durumlarda temsil ilişkisine başvurulamayacağı gibi, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklarda, haksız fiillerde ve ahlaka ve adaba aykırı durumlarda da temsil ilişkisi söz konusu olamaz²²¹.

Bu bölümde temsil yetkisi ayrıntılarıyla incelenecek olup, temsilin türleri ile temsil yetkisinin hukuki niteliği, şekli ve kapsamı üzerinde durulacaktır.

²¹⁹ **Bahtiyar, Mehmet**, “Bir Yetki Belgesi İle Kamıtlanan Temsil Yetkisinin Son Bulması” Adana Barosu Dergisi, 1994, S. 9, s. 17 vd.; **Eren**, s. 383; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 620; **Oğuzman/Öz**, s. 162; **Önen**, s. 69; **Reisoğlu**, s. 128.

²²⁰ **Eren**, s. 383.

²²¹ **Eren**, s. 384; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 622; **Oğuzman/Öz**, s. 166; **Reisoğlu**, s. 128.

2. Temsilin Türleri

Temsil kavramı türleri bakımından doğrudan doğruya – dolaylı temsil, iradi – kanuni temsil ve aktif – pasif temsil olarak çeşitli ayrımlara tabi tutulabilmektedir.

a. Doğrudan Doğruya Temsil – Dolaylı Temsil

a.a. Doğrudan Doğruya Temsil

Bir kimsenin sahip olduğu temsil yetkisine dayanarak, başka bir kimsenin ad ve hesabına hukuki işlem yapmasına doğrudan doğruya temsil denmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, gerçek anlamı ile temsil doğrudan doğruya temsildir. Zira temsil hükümlerine yer veren gerek eski BK md. 32/f.1 hükmü, gerekse yeni TBK md. 40/f.1 hükmüne bakıldığında da esas olanın doğrudan doğruya temsil olduğu, dolaylı temsilin ise istisnai bir düzenleme olarak yer aldığı görülecektir²²².

TBK md. 40/f.1 hükmüne göre; “ Yetkili bir temsilci tarafından bir başkası adına ve hesabına yapılan hukuki işlemin sonuçları, doğrudan doğruya temsil olunanı bağlar”. Gerçekten, hüküm fıkrasından da anlaşılacağı üzere, doğrudan doğruya temsilde, temsilci hiçbir zaman üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemin tarafı olmaz. Temsilci kendi adına ve temsil olunan hesabına değil, doğrudan doğruya temsil olunan ad ve hesabına hukuki işlemi gerçekleştirir²²³.

Doğrudan doğruya temsilde, temsilci tarafından yapılan hukuki işlem hüküm ve sonuçlarını temsil olunan şahsın hukuk alanında doğurmaktadır. Bu nedenle temsil yoluyla yapılan hukuki işlemde meydana gelen haklar ve borçlar, ikinci bir devir veya nakil işlemi gerekmeksizin, kendiliğinden temsil olunanın şahsında doğmaktadır²²⁴. Dolayısıyla bu temsilde, temsilci, yapılan hukuki işlemde doğan hakları iktisap edemediği gibi borçlardan da sorumlu olmayacaktır.

²²² Eren, s. 386; Karahasan, s. 369; Kılıçoğlu, s. 223; Kocayusufpaşaoğlu, s. 631; Oğuzman/Öz, s. 167; Önen, s. 70; Reisoğlu, s. 129; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 167.

²²³ Bahtiyar, s. 24; Kılıçoğlu, s. 223.

²²⁴ Bahtiyar, s. 24; Eren, s. 386.

bb. Dolaylı Temsil

Temsilci, hukuki işlemi kendi adına, fakat temsil edilen hesabına yaptığı zaman dolaylı temsil söz konusu olmaktadır. Yani, temsilci tarafından yapılan hukuki işlemde doğan hak ve borçlar önce temsilcinin hukuki alanında doğmakta, sonrasında yapılan ikinci bir işlemle bu hak ve borçlar, temsilci tarafından temsil edilene devir veya nakledilmektedir²²⁵.

Dolaylı temsilde doğrudan doğruya temsiline aksine iki hukuksal işlem söz konusu olmaktadır. Birincisinde temsilci kendi adına fakat temsil edilen hesabına üçüncü kişi ile işlem yapar. İkincisinde ise, bu işlemin sonuçlarının temsil edilene devir veya nakil işlemleri gerçekleşir.

Dolaylı temsiline söz konusu olduğu durumlarda, temsilci üçüncü kişi karşısında hukuksal işlemi kendi adına yapan konumundadır. Bunun sonucu olarak da borç ilişkisi temsilci ile üçüncü kişi arasında kurulmakta, bu borç ilişkisinden doğan tüm hak ve borçlar temsilciye ait olmaktadır. Temsilci bu işlemi dolaylı temsilci sıfatı ile yaparken, bu durumunu üçüncü kişiye bildirme zorunluluğu bulunmaksızın, temsil edilen hesabına yaptığı için işlemde doğan tüm hakları iç ilişkiye dayanarak temsil edilene devretme yükümlülüğü altındadır²²⁶.

Daha öncede belirtmiş olduğumuz gibi dolaylı temsil, istisnai bir temsil türü olmakla birlikte, en yaygın örneğini “komisyon sözleşmesi” oluşturmaktadır²²⁷. TBK md. 532 hükmünde yer alan tanıma göre alım veya satım komisyonculuğu, “*alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınırın alım veya satımını üstlendiği sözleşmedir*” şeklinde ifade edilmektedir.

²²⁵ Eren, s. 388; Karahasan, s. 369, 370; Kılıçoğlu, s. 223; Kocayusufpaşaoğlu, s. 630; Önen, s. 70; Reisoglu, s. 129; Tekinay/Akman/Burcuoglu/Altop, s. 167, 168.

²²⁶ Kılıçoğlu, s. 224; Kocayusufpaşaoğlu, s. 630.

²²⁷ Karahasan, s. 370; Kılıçoğlu, s. 224; Kocayusufpaşaoğlu, s. 631; Önen, s. 70; Tekinay/Akman/Burcuoglu/Altop, s. 168.

b. İradi Temsil - Kanuni Temsil

İradi temsil, bir kimsenin, kendi ad ve hesabına hukuki işlem yapması için diğer bir kimseye yetki vermesi halidir. Bu temsil, kaynağını temsil edilenin isteğinden ve irade beyanından almaktadır²²⁸.

İradi temsilde, temsil edilen kimse tarafından başka bir kimseye verilen temsil yetkisi yine hukuki bir işlem ile verilmektedir. Bu nedenle doktrinde bu temsil türüne hukuksal işleme dayanan temsil de denilmektedir. Temsil yetkisi veren bu hukuki işlem, herhangi bir özel şekil şartına tabi olmadığı gibi, temsil edilen tarafından temsilciye yöneltilen tek taraflı bir irade beyanı sonucu oluşan bir işlemdir. Zira gerek eski BK, gerekse yeni TBK hükümlerine bakıldığında, temsil kavramına esas olarak hukuksal işleme dayanan iradi temsilin düzenlediği açıkça görülecektir (TBK md. 41 vd.)²²⁹.

Kanuni temsilde ise temsil edilenin ad ve hesabına hukuki işlem yapma yetkisinin temelini bir yasa hükmü oluşturmakta ve kanuni temsil, temsil edilenin iradesine değil kanuna dayanmaktadır²³⁰.

Kanuni temsil, kimi hallerde yasa hükmü gereği kendiliğinden doğmakta; kimi hallerde de yine kaynağını yasadan almaktadır. Ancak bazı durumlarda kanuni temsilin oluşması için resmi bir makamın, özellikle bir mahkemenin kararına gereksinim duyulabilmektedir. Örneğin, velayet ilişkisi kanundan kaynaklanan yasal bir temsil ilişkisi olmasına rağmen (TMK md. 342), vasi, kayyım, miras şirketinin temsilcisi gibi temsilciler mahkeme tarafından tayin edilmektedir (TMK md. 403, 640)²³¹.

Kanuni temsil yetkisinin hangi gerekçelerle verildiği, sınırları, kapsamı ve ne şekilde son bulacağı kanun tarafından ayrı ayrı düzenlenmektedir. Bu temsil türünde, her ne kadar temsil yetkisi kanundan doğmuş bulunsun da temsilci ile temsil edilen arasında bir borç ilişkisi doğmaktadır. Bu nedenle temsilci, kendisine verilen temsil

²²⁸ Bahtiyar, s. 24; Eren, s. 389; Karahasan, s. 370; Kılıçoğlu, s. 223; Kocayusufpaşaoğlu, s. 627; Oğuzman/Öz, s. 169; Önen, s. 72; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 168.

²²⁹ Kılıçoğlu, s. 223; Önen, s. 72.

²³⁰ Bahtiyar, s. 24; Eren, s. 389; Karahasan, s. 370; Oğuzman/Öz, s. 169.

²³¹ Eren, s. 389; Kılıçoğlu, s. 222, 223; Oğuzman/Öz, s. 169; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 168, 169.

yetkisini, kanunun ilgili hükümlerine veya temsil yetkisini veren makamın talimatlarına uygun şekilde yerine getirmek mecburiyetindedir²³².

Kanuni temsil yetkisine sahip olan kimse, bütün görev ve yetkilerini kullanmak amacıyla başka bir şahsı görevlendiremez. Ancak özel uzmanlık alanı gerektiren durumlarda, pek tabidir temsilcinin yetkili kişileri görevlendirebileceği kabul edilebilir²³³.

c. Aktif Temsil – Pasif Temsil

Doğrudan doğruya temsil ilişkisinde temsilci, temsil edilen adına irade beyanında bulunma yetkisine sahip olduğu takdirde bu tür temsil ilişkisine “*aktif temsil*” denmektedir. Bu tür temsilde, temsilci temsil edilen adına karşı tarafa irade beyanında bulunur ve örneğin bir sözleşme akdedebilir²³⁴.

Pasif temsilde ise, temsilci temsil edilen adına üçüncü kişiye irade beyanında bulunma yetkisine haiz değildir. Ancak üçüncü kişi tarafından kendisine yöneltilen beyanları temsil edilen adına kabule yetkilidir. Doktrinde kabul edilen genel görüşe göre, bir kimseye aktif temsil yetkisi verilmişse, aksi anlaşılmadıkça temsilcinin pasif temsil yetkisinin de var olduğu kabul edilmelidir²³⁵.

B. Temsil Yetkisi

1. Temsil Yetkisinin Hukuki Niteliği

Temsil yetkisi olmadan temsil ilişkisinden söz etmek mümkün değildir. Zira temsilin esas unsurunu bu yetki oluşturmaktadır. Buna göre temsilcinin, temsil edilen ad ve hesabına hukuki işlemlerde bulunma yetkisine *temsil yetkisi* denilmektedir.

Bu yetkinin oluşabilmesi için iki esaslı unsurun bulunması şarttır. Bunlardan ilki, temsilcinin temsil yetkisine sahip olması, diğeri ise temsilcinin, hukuki işlemi yaptığı üçüncü kişiye, kendisinin temsilcilik durumunu bildirmesi veya bu hukuki işlemin başkası adına gerçekleştirildiğinin hal ve şartlardan zımnen anlaşılabilecek durumda

²³² Önen, s. 71.

²³³ Önen, s. 71, 72.

²³⁴ Eren, s. 389; Kocayusufpaşaoğlu, s. 632.

²³⁵ Eren, s. 389; Kocayusufpaşaoğlu, s. 632.

olmasıdır²³⁶. Son durumda şayet temsilci, temsil edilen adına işlem yapma niyetiyle hareket etse bile bu işlemi yaparken üçüncü şahsa başkasını temsilen hareket ettiğini bildirmemişse TBK md. 40/f.2 hükmü uyarınca sözleşmeden doğan hak ve borçların temsil edilene değil, temsilciye ait olacağı kabul edilmelidir.

Temsil yetkisi niteliği itibariyle, düzenleme hakkı olan bir yetki olmakla birlikte, temsil edilenin, temsilciye varması gereken bir irade beyanına dayanan tek taraflı bir hukuki işlemdir²³⁷. Temsil edilen şahsın, temsilcinin üçüncü kişiler karşısında kendisini temsile yetkili olduğunu bildiren irade beyanını açıklaması, temsilcinin hâkimiyet alanına ulaşması, temsil yetkisinin oluşması için yeterli sayılmaktadır²³⁸.

Temsil yetkisi, bu özelliği dolayısıyla sözleşme niteliğinde sayılmadığından, bu yetkinin doğumu için temsilcinin kabul beyanına gerek yoktur. Temsilciye temsil yetkisinin verilmesi tek taraflı bir hukuki işlem olduğundan, temsilcinin bu sıfatı reddetmesi temsil yetkisini kazanmasını engellemeyecektir. Bu hususta temsilci yalnızca kendisine verilen temsil yetkisini kullanmama hakkını seçebilir. Bu durumda da şayet yetkinin gereğini yerine getirme hususunda taahhütte bulunmamışsa yetkiyi kullanmadığı için de sorumlu tutulamayacaktır²³⁹.

Temsil yetkisinin verilmesi nitelik itibariyle temsil edilen ile temsilci arasında sözleşme ilişkisi kurmasa da, çoğu zaman bir sözleşmeye, özellikle vekâlet sözleşmesine dayanılarak verilebilmektedir. Bu nedenle temsil yetkisini, dayandığı sözleşme ilişkisinden ayırmak büyük ölçüde önemlidir. Ancak tüm bu belirtilenlerden temsil yetkisinin sadece vekâlet sözleşmesi dolayısıyla verilebileceği anlamı çıkarılmamalıdır. Zira hizmet, eser, şirket, satım sözleşmeleri dolayısıyla da temsil yetkisi verilebilmektedir²⁴⁰. Bu bağlamda temsil yetkisi ile vekâlet sözleşmesi arasındaki farklara kısaca değinilecek olursa: Vekâlet hukuki niteliği itibariyle bir sözleşmedir. Bu nedenle taraflar arasında borç ilişkisi meydana gelir. Vekâlet sözleşmesinin akdiyle birlikte vekil, sözleşmenin kendisine yüklediği edimleri yerine getirme borcu altına girer. Temsil yetkisi ise sözleşme değil, tek taraflı bir hukuki işlem

²³⁶ Karahasan, s. 371 vd.; Oğuzman/Öz, s. 167, 168; Önen, s. 70; Reisoğlu, s. 129.

²³⁷ Özdemir, Erdal, Türk Hukukunda Yetkiye Dayanan Temsil ve Nam-ı Müstear Uygulaması, Ankara 1994, s. 40; Eren, s. 393; Kılıçoğlu, s. 225; Kocayusufpaşaoğlu, s. 635; Önen, s. 71; Reisoğlu, s. 131.

²³⁸ Eren, s. 393; Kılıçoğlu, s. 225.

²³⁹ Kılıçoğlu, s. 225; Oğuzman/Öz, s. 173;

²⁴⁰ Hatemi/Gökyayla, s. 100, 101; Özdemir, s. 27; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 174.

niteliğini haiz olduğu için, temsilci hiçbir şekilde borç altına girmez. Temsilci tarafından yerine getirilen işlemler hukuken temsil edilen şahsı bağlamaktadır. Temsil yetkisi dayandığı hukuki ilişkiden tamamen bağımsız ve soyuttur. Dolayısıyla temsil yetkisi bulunmaksızın vekâlet ilişkisinin bulunduğu haller söz konusu olabilmektedir. Zira vekilin, başkası adına hareket ettiğini üçüncü şahıslara bildirmemesi durumunda vekâlet olmasına rağmen, temsil yetkisi bulunmamaktadır²⁴¹.

2. Temsil Yetkisinin Şekli

Temsil yetkisinin verilmesi, kural olarak herhangi bir özel şekil şartına tabi değildir. Ancak temsilcinin, temsil edilen ad ve hesabına gerçekleştirdiği hukuki işlemin, geçerlilik şartına tabi olduğu durumlarda da bu kuralın geçerli olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde savunulan bir görüşe göre, temsilcinin yapacağı hukuki işlem geçerlilik şartına tabi olsa bile, temsil yetkisinin verilmesi özel bir şekil şartına bağlı değildir²⁴². Bizim de katıldığımız son dönemde yaygın olarak kabul gören aksi görüş savunucularına göre ise hukuki işlemlerin geçerlilik şartına tabi kılınmalarındaki amaç salt ispat kolaylığı sağlamak değil; işlemi yapan şahsı, düşüncesizce alınabilecek acele kararlardan koruma amacının da bulunmasıdır. Dolayısıyla bu koruma amacının, temsil edilen tarafından verilen temsil yetkisinde de aynen bulunması gerekmektedir²⁴³.

Temsil yetkisinin, kural olarak özel hukuki bir şekil şartına bağlı kalınarak verilme zorunluluğunun olmamasından bahisle zımni bir irade beyanı veya veyahut kanaat uyandırıcı davranışlarla da temsil yetkisinin verilebileceği kabul edilmelidir²⁴⁴. Bu gibi durumlarda, temsil edilenin zımni irade beyanının temsilci tarafından yorumlanmasında güven teorisi prensipleri uygulanacaktır. Zira temsil edilenin, temsil yetkisinin verilmesi yönünde açık bir irade beyanı bulunmayabilir. Ancak temsil edilenin bazı davranışları, güven teorisi uyarınca yetki vermiş gibi sonuç doğuruyorsa; bu durum yalnızca hukuki işlemin tarafı olacak olan üçüncü kişi bakımından etkisini gösterecektir²⁴⁵.

²⁴¹ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Hatemi/Gökyayla**, s. 100, 101; **Özdemir**, s. 27, 28; **Reisoğlu**, s. 132; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 174, 175.

²⁴² **Önen**, s. 72; **Özdemir**, s. 41, 42.

²⁴³ **Bahtiyar**, s. 25; **Kılıçoğlu**, s. 226, 227; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 667, 668.

²⁴⁴ **Oğuzman/Öz**, s. 172; **Önen**, s. 73; **Özdemir**, s. 42.

²⁴⁵ **Oğuzman/Öz**, s. 173.

3. Temsil Yetkisinin Kapsamı

Kural olarak temsil edilen, kendi iradesine dayanan temsil yetkisinin kapsamını dilediği gibi belirleme, uygun sınırlamalar getirme hakkına sahiptir. TBK md. 41 hükmünde de belirtildiği üzere temsil yetkisinin kapsamı, şayet yetki kaynağını hukuki bir işleminden yani temsil edilenin iradesinden alıyorsa, temsil yetkisini veren irade beyanına göre belirlenecektir²⁴⁶. Hukuksal bir işleme dayanılarak verilen temsil yetkisi, temsil edilen tarafından istenildiği zaman geri alınabileceği gibi, aynı zamanda istenildiği zaman sınırlandırılabilir. Kanun koyucu, temsil yetkisinin önemine binaen temsil yetkisinin geri alınması veya sınırlandırılmasına ilişkin haktan vazgeçme ile ilgili hukuksal işlemlerin geçersiz olduğunu belirtmiştir (TBK md. 42/f.2). Her ne kadar hukuksal bir işlemle verilen temsil yetkisinin kapsamı, temsil edilenin iradesi tarafından belirlenecekse de temsil yetkisi ancak hukuka ve ahlaka uygun işlemlerin yapılması için verilebilir. Aksi halde verilen yetki batıldır (TBK md. 27)²⁴⁷.

Temsil edilen kişi, temsil yetkisini genel olarak temsilciye bildirmekle birlikte, bazı hallerde bu yetkiyi üçüncü kişilere de bildirebilmektedir. Temsil edilenin temsil yetkisini üçüncü kişilere bildirdiği durumlarda, temsilcinin sahip olduğu temsil yetkisinin kapsam ve derecesi bu bildirimle göre belirlenecek; temsilcinin, sahip olduğu yetkinin kapsam ve derecesi hakkında yaptığı beyanlara itibar edilmeyecektir (TBK md. 41/f.2)²⁴⁸.

Belirtmekte fayda vardır: iradi temsil ile ilgili yapmış olduğumuz tüm bu açıklamalara karşın, temsil yetkisinin kanundan doğduğu, yani yasal temsilin söz konusu olduğu durumlarda bu yetkinin kapsamı, ilgili kanuna göre değerlendirilecek, temsil edilenin iradesi, yetkinin kapsam veya derecesi bakımından bir etki göstermeyecektir.

²⁴⁶ Kılıçoğlu, s. 229; Oğuzman/Öz, s. 176.

²⁴⁷ Eren, s. 393; Kılıçoğlu, s. 230; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altın, s. 177.

²⁴⁸ Karahasan, s. 382, 383; Kılıçoğlu, s. 230; Oğuzman/Öz, s. 176; Özdemir, s. 45.

II. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI SIRASINDA TEMSİL YETKİSİ

A. Sigorta Şirketi Adına Sözleşme Yapma Yetkisi

1. Genel Olarak

Sigorta acentesinin yetkileri her ne kadar akitçi veya aracı acente sıfatlarına göre farklı özellikler göstermekteyse de kanun koyucu, öncelikle üçüncü kişilerin menfaatlerini göz önünde bulundurarak, her iki acenteye de geniş yetkiler vermiş ve aracı acentenin müvekkilini temsilen sözleşme yapmaması dışında, diğer yetkiler bakımından ikisi arasında hiçbir farklılık gözetmemiştir²⁴⁹.

Bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi ve/veya sözleşmeleri o işletme ad ve hesabına akdetmeyi meslek edinmiş olan acentenin, kanun koyucu tarafından düzenlenen yetkilerinin aynı zamanda bazı yükümlülükleri de kapsadığı kuşkusuzdur. TTK md. 106’de öngörülen “*özel ve yazılı yetki gerektiren haller*” veya TTK md. 107’de belirtilen “*sözleşme yapma yetkisi*” başlıklı hükümler bu duruma örnek gösterilebilir. Buna göre söz konusu yetkiler kendisine müvekkil tarafından özel olarak ve yazılı şekil şartına bağlı kalınarak verildiği takdirde, acente bakımından hem bir yetkiyi ve fakat aynı zamanda hem de bir yükümlülüğü ifade etmektedir. Anılan durum, özel olarak akit yapma yetkisine sahip olmayan acentenin yalnızca aracılık yapması açısından da aynen geçerli olmaktadır²⁵⁰.

SK’ nun sigorta acenteliğine ilişkin olan madde 2/f.1 hükmü ile madde 23 hükümlerine dikkat edildiğinde, acentenin temsil yetkisine ilişkin özel bir düzenlemenin yer almadığı açıkça görülecektir. Zira hakkında hüküm bulunmayan durumlarda TTK md. 102 vd. maddelerine yollamada bulunan Kanun, sigorta acentesinin yetkilerinin nasıl kullanılacağını ve kapsamını belirtmemektedir. Kaldı ki, sigorta acentesi için önem arz eden esas yetkilerin sigorta sözleşmesi akdetme ve prim tahsil etme yetkileri olduğu göz önüne alındığında, bu yetkilerin de sigorta şirketi tarafından, yazılı olarak ve acentenin bulunduğu yerdeki ticaret siciline tescil ve ilan edilmek suretiyle devredilmesi gerektiği açıktır (TTK md. 107/f.2).

²⁴⁹ Domaniç/Ulusoy, s. 396; Kayıhan, Acentelik, s. 179.

²⁵⁰ Ülgen ve diğerleri, s. 634.

2. Sözleşme Yapma Yetkisinin Verilmesi

TTK, acenteleri esas itibariyle sürekli ve bağımsız olarak aracılık faaliyetinde bulunan kimseler olarak kabul etmiştir. Bu durum aynı zamanda acentenin yalnızca aracılık faaliyetinde bulunması halinin asıl, müvekkili konumunda bulunan tacir veya ticari işletme ad ve hesabına sözleşme akdetmesi halinin ise istisna olduğunun bir göstergesi sayılabilmektedir^{251, 252}.

TTK md. 107 hükmünden de açıkça anlaşılacağı üzere, şayet sigorta acentesine müvekkil ad ve hesabına sözleşme akdetme yetkisi de verilmek isteniyorsa; o takdirde müvekkil sigorta şirketinin acenteye bu hususta ve yazılı bir muvafakatname vermiş olması şarttır. Anılan yetkinin yazılı olarak verilmesi, temsil hakkının doğumu için geçerlilik ve sağlık şartı olup, ispat aracından ibaret değildir²⁵³.

Sigorta acentesine müvekkili tarafından verilen “sözleşme yapma yetkisinin”, ticari temsilci ve ticari vekillerde olduğu gibi zımni veya sözlü bir yetki ile verilmesi yeterli olmayıp; açık ve yazılı olarak verilmesi gerektiği muhakkaktır²⁵⁴. Benzer şekillerde acentenin, müvekkil tarafından kendisine akit yapma yetkisinin zımnen verildiğini veya aracılık yaptığı işin niteliği gereği bu yetkiye sahip olduğunu iddia etmesi de, böyle bir yetkiye sahip olması için yeterli sayılmamaktadır²⁵⁵.

Kanun koyucu her ne kadar TTK md. 107/f.1 hükmünde yetkinin “özel ve yazılı” olması gerektiğini belirtmekteyse de, anılan kanun hükmü kapsamlı şekilde yorumlanmalı ve acenteye verilen sözleşme yapma yetkisinin yazılı biçimde olması gereği üzerinde durulmalıdır. Şöyle ki; sigorta acentesine verilen bu yetkinin, mutlaka özel ve bağımsız şekilde düzenlenmiş bir yetki belgesine ya da vekâletnameye dayandırılması aranmamalı; taraflar arasında akdedilen acentelik sözleşmesinde, sigorta acentesinin müvekkili ad ve hesabına sözleşme yapabilmesini hüküm altına alan açık bir düzenlemenin bulunması da yeterli sayılmalıdır²⁵⁶.

²⁵¹ Asıl faaliyeti aracılık olan ticaret işleri tellalının, bu faaliyetinin kapsamının tellallık sözleşmesi ile belirleneceği; ancak tellallık sözleşmesinin tellala kendisini görevlendireni temsil yetkisi vermediği; özel bir yetki verilmedikçe kendisini görevlendiren taraf adına sözleşme akdedemeyeceği hususunda bkz. § I,D,2,f.

²⁵² Doğanay, s. 604; Topçuoğlu, s. 30; Yazıcıoğlu, s. 134.

²⁵³ Arkan, s. 213; Domaniç/Ulusoy, s. 396; Yazıcıoğlu, s. 134.

²⁵⁴ Domaniç/Ulusoy, s. 396; Topçuoğlu, s. 31; Yazıcıoğlu, s. 134.

²⁵⁵ Kınacıoğlu, Acente, s. 76.

²⁵⁶ Ülgen ve diğerleri, s. 639.

TTK md. 107/f.2 hükmüne göre, acentelere müvekkilleri adına akit yapma yetkisini veren belgelerin, acente tarafından tescil ve ilan ettirilmesi mecburidir. Ancak tescil ettirme, temsilci vasfında olmanın bir sonucu olup, temsil yetkisinin geçerliliği için bir koşul değildir. Tescil yapılmamış bile olsa, temsilcik sıfatı mevcuttur²⁵⁷. Dolayısıyla tescil ve ilandan önce ve fakat yetkinin verilmesinden sonra sigorta acentesinin yaptığı işlemler müvekkili bağlamaktadır²⁵⁸.

Sözleşme yapma yetkisini haiz bir sigorta acentesi, sahip olduğu bu sığata dayanarak gerçekleştirdiğı her türlü hukuki işlemi, diğery bir ifadeyle kendisine acentelik sözleşmesi ile bırakılan faaliyet bölgesinde müvekkili sigorta şirketinin işletmesi ile ilgili ve acentelik mesleğinin gerektirdiğı bütün işlemleri yapmaya yetkili sayılmalıdır. Bu işlemlerin neler olduğu belirlenirken, acentenin faaliyet gösterdiği ekonomik alandaki görüş ve ticari teamüllere de bakılması gerekmektedir²⁵⁹. Bu noktada belirtilmelidir, sözleşme yapma yetkisi, aynı zamanda sigorta acentesinin akdettiğı sözleşmeye ilişkin poliçe düzenleme yetkisini de kapsamaktayken, ayrıca verilmiş olmadıkça sözleşmeden doğan prim alacağını tahsil yetkisini kapsamamaktadır²⁶⁰.

Sözleşme yapma yetkisinin, acenteye, kendisi tarafından akdedilen sözleşmeden dönme veya sözleşmeyi feshetme ya da değıştirme hakkı verip vermediğı hususunda kanunda veya doktrinde herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Kanımızca, nasıl ki sigortacıyı temsilen katıldığı davalardan vazgeçme, sulh vb. için acentenin, sigortacı tarafından ayrıca yetkilendirilmiş olması aranıyorsa²⁶¹, belirtilen durumlarda da aynı şart aranmalı; acentenin akdettiğı sözleşmeleri feshedebilmesi, değıştirebilmesi veya sözleşmeden dönebilmesi için sigortacı tarafından ayrıca yetkilendirilmiş olması gerektiğı, sözleşme yapma yetkisinin kendiliğinden bu hakları tanımadığı kabul edilmelidir²⁶².

Sigorta acentesinin, sözleşme yapma yetkisine sahip olabilmesi için açık ve yazılı bir belgenin mevcut olması yeterlidir. Ancak anılan kural, üçüncü kişilerin hukuki

²⁵⁷ Domaniç/Ulusoy, s. 396.

²⁵⁸ Kınacıoğlu, Acente, s. 76.

²⁵⁹ Kayıhan, Acentelik, s. 180; Kınacıoğlu, Acente, s. 76.

²⁶⁰ SAY md. 12/f.2 hükmünde “sigorta şirketlerince yetkilendirilmemiş acentelerin prim tahsilâtı yapamayacağı öngörülmüştür”.

²⁶¹ Sigorta ettirenle, sigortacı arasında ihtilaflarda sigortacıyı mahkemelerde temsil etme yetkisi için bkz. § 2, III, D.

²⁶² Yazıcıoğlu, s. 136.

durumu göz önüne alındığında değişmekte ve salt yazılı belgenin varolması alenilik unsuru açısından yeterli görülmemektedir. Bu nedenle kanun koyucu, sigorta acentesine, sözleşme yapma yetkisini haiz olduğunu gösteren belgeyi, mahalli ticaret sicil memurluğuna tescil ve Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde de (TTK md. 35, 36) ilan ettirme zorunluluğu getirmiştir. Bu suretle üçüncü şahısların acentenin sigorta şirketi adına sözleşme yapma yetkisini haiz bulunduğunu öğrenmeleri mümkün olmaktadır. Belirtilen bu ilan ve tescil keyfiyeti, sadece müvekkil sigorta şirketinin kendi acentesine verdiği yetki belgesine yönelik olup, bunun dışında bütün acentelik sözleşmesinin tüm olarak ilan edilmesinin gereği yoktur²⁶³.

Kanun koyucu her ne kadar anılan tescil ve ilan yükümünü acentenin üzerinde bırakmışsa da, bu tescil ve ilanın yapılmasında acentenin yanı sıra ve hatta ondan önce müvekkilin de fayda ve çıkar sağlayacağı açıktır. Dolayısıyla anılan tescil ve ilan yükümünün müvekkil sigorta şirketi tarafından da yerine getirilebileceğinin kabulü gerekmektedir²⁶⁴. Kaldı ki, tescil ve ilan yükümlülüğü yerine getirilmediği takdirde de yaptırımlarla karşılaşılacak ve aynı zamanda sicilin üçüncü kişilere karşı olumlu fonksiyonundan da faydalanılamayacaktır²⁶⁵. Tescil ve ilan şartı iç ilişki bakımından gerekli olup, üçüncü kişilerin hukuki durumuna etki etmemektedir²⁶⁶. Yani söz konusu tescil, tescilin klasik olumlu fonksiyonunu gerçekleştirilmekte ve üçüncü kişilerin iyi niyetini bertaraf etmemektedir²⁶⁷.

Kanun, sözleşme yapma yetkisini haiz sigorta acentesinin temsil yetkisinin sınırlarını kesin olarak çizmemiştir²⁶⁸. Yetki sınırı, müvekkil sigortacı tarafından istenildiği gibi çizilebilmekte veya daraltılabilmektedir²⁶⁹. Ancak temsil yetkisinin bu

²⁶³ Doğanay, s. 604.

²⁶⁴ Poroy/Yasaman, s. 224; Ülgen ve diğerleri, s. 640; Yazıcıoğlu, s. 135.

²⁶⁵ İmregün, s.188; Poroy/Yasaman, s. 224.

²⁶⁶ "...vesikaların tescil ve ilan ettirilmesi hali, münhasıran, acente ile onun müvekkili arasındaki (iç ilişki) bakımından gerekli olup, üçüncü şahıs durumundaki davacının hukukuna etki etmez..." Yarg. TD., T. 29.03.1972, E. 1972/1257, K. 1972/1590 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Çevik, s. 254; Doğanay, s. 604, dp. 42; Karahan, s. 304, dp. 33; Poroy/Yasaman, s. 224, dp. 22.

²⁶⁷ Ticaret sicilin fonksiyonlarına ilişkin genel düzenlemeden ayrılan bu hüküm öğretide haklı olarak eleştirilere uğramaktadır". Bu hususta bkz. İmregün, s. 185; Karahan, s. 304, dp. 34; Poroy/Yasaman, s. 224.

²⁶⁸ Kanun koyucunun temsil yetkisinin sınırlandırılması yönünden yapmış olduğu ayırım, hayat sigortaları ve zorunlu sigortalarla ilgili olarak sözleşme akdetme ve/veya prim tahsil etme yetkisi verilen yetkili-sınırlı yetkili sigorta acentesinden ibarettir.

²⁶⁹ Sigorta acentesinin temsil yetkisinin, özellikle sözleşme yapma yetkisinin, sınırlandırılması ve kaldırılması aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Konular için bkz. § 3, I ve II.

şekilde daraltılması, tescil ve ilan edilmedikçe iyi niyet sahibi üçüncü kişilere karşı geçerli değildir (TBK md. 42)²⁷⁰. Daha önce de belirtmiş olduğumuz üzere, sigorta acentesinin yetki belgesinin ticaret siciline tescili borcu, iç ilişkide hüküm ifade etmekte ve üçüncü kişilerin iyi niyetleri bu anlamda bertaraf edilmemektedir. Aksine, bizzat müvekkil sigorta şirketi tarafından acentenin temsil yetkisini daraltıcı ya da kaldırıcı beyanların ticaret siciline tescil ettirilmesi keyfiyetinin üçüncü kişilerin iyi niyetlerini bertaraf edeceğinin kabulü gerekmektedir. Dolayısıyla, sicilin olumlu işlevinin bu alanda muhafaza edildiği söylenebilmektedir²⁷¹. Diğer taraftan acentenin temsil yetkisinin genişletildiğini iddia eden taraf bu iddiasını da ispat etmek zorundadır (TMK md. 6)²⁷².

TTK md. 108/f.1 hükmünde yer alan “...yetki sınırlarını aşarak...” ibaresinden, müvekkilin acentenin sözleşme akdetme yetkisini bir miktar öngörerek ya da belirli bir alan ya da müşteri kesimi belirlemek suretiyle sınırlandırılabilir²⁷³. Anılan yetkinin daraltılmasına ilişkin tescil ve ilan yükümü, aynı zamanda tacirin basiretli bir iş adamı gibi davranması gereğinin de bir sonucudur (TTK md. 18/f.2).

B. Acentenin Sigorta Şirketini Temsilen Aydınlatma Yükümlülüğünü Yerine Getirmesi

1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmesinin karşılıklı borç doğuran, iki taraflı sözleşmelerden olduğu düşünüldüğünde, hem sigorta ettirenin hem de sigortacının bazı yükümlülükler altına gireceği tabiidir. İşte sigortacının yükümlülükleri arasında sayılan aydınlatma yükümlülüğü de bunlardan biridir. Zira sigorta ettirenin önemli yükümlülüklerinden biri olan ihbar külfetini doğru ve eksiksiz şekilde yerine getirebilmesi, sigortacının aydınlatma yükümlülüğünü gereği gibi tam olarak yerine getirebilmesine bağlı olabilmektedir²⁷⁴.

²⁷⁰ Arkan, s. 213; İmregün, s. 187; Kınacıoğlu, Acente, s. 76; Ülgen ve diğerleri, s. 640.

²⁷¹ Kayıhan, Acentelik, s. 182.

²⁷² Kınacıoğlu, Acente, s. 76.

²⁷³ Sigorta acentesinin aracılık faaliyetlerini gerçekleştirmesi açısından tanınan yetki çevresi ile sözleşme akdetmesi bakımından öngörülen yetki çevresinin farklı olması imkân dâhilindedir. Ülgen ve diğerleri, s. 640.

²⁷⁴ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.. Eroğlu, Sevilay, Hastalık Sigortası Sözleşmesinin Kurulmasında İhbar Külfeti, Ankara 2005, s. 194; Omağ, Merih Kemal, “Sigortacı Açısından Sigorta Sözleşmesinin

SK md. 11/f.3'de de, sigorta şirketlerinin ve sigorta acentelerinin bilgi vermekle yükümlü oldukları ve bu hususa ilişkin ayrıntıların bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmektedir²⁷⁵. Yine anılan kanunun 2007 yılında yürürlüğe girmesinden hemen sonra, sigortacının bilgilendirmesine yönelik ayrıntılı esaslar içeren “*Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik* (SSBİY)” çıkarılmıştır. Adı geçen yönetmelikte sigortacının bilgilendirme, diğer bir ifadeyle aydınlatma yükümlülüğü zaman bakımından, sözleşme görüşmelerinin başlamasından sözleşmenin kurulmasına kadar geçen, sözleşme öncesi dönem ve sözleşmenin kurulmasından sonraki dönem olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak sözleşmenin kurulmasından önce veya kurulması esnasında verilecek olan bilgi ve önerilerin, sözleşmenin koşullarının belirlenmesine etki edeceği göz önüne alındığında, temelinde dürüstlük kuralını barındıran aydınlatma yükümlülüğünün, sigorta sözleşmesinin sağlıklı bir biçimde kurulması açısından büyük bir öneme sahip olduğu açıktır²⁷⁶.

Sigortacının aydınlatma yükümlülüğü yasadan doğan genel aydınlatma yükümlülüğü ve taraflar arasında müzakere edilen sigorta sözleşmesine ilişkin somut aydınlatma yükümlülüğü olarak iki farklı açıdan ele alınmalı ve anılan yükümlülük aynı zamanda somut ihtiyaçlar da dikkate alınmak suretiyle yerine getirilmelidir²⁷⁷.

2. Aydınlatma Yükümlülüğünün Kapsamı

Sigorta sözleşmelerinin akdedilmesinde büyük öneme sahip olan araçlar ve özellikle acenteler, sigortacının sözleşme öncesi bilgilendirme yani aydınlatma yükümlülüğünün gerçekleştirilmesinde de önemli role sahiptirler. Sigorta ettiren şahıslar, çoğu zaman karşılarında muhatap olarak şirketten ziyade sigorta araçlarını ve hatta acentelerini bulmakta ve dolayısıyla sözleşme hakkındaki bilgi ihtiyaçlarını da araçlardan, acentelerden giderebilmektedirler. TTK md. 105/f.1 hükmüne göre, acente aracılıkla bulunduğu veya akdettiği sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir.

Hükümleri” , Prof. Dr. Fahiman Tekil’e Armağan, İstanbul 2003, s. 25, 26; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 113 vd..

²⁷⁵ SK md. 11/f.3; “ *sigorta şirketleri ve sigorta acenteleri tarafından, gerek sözleşmenin kurulması gerekse sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettiren, lehtar ve sigortalıya yapılacak bilgilendirmeye ilişkin hususlar yönetmelikle düzenlenir*”.

²⁷⁶ **Omağ**, s. 26; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 43, 45; **Yazıcıoğlu**, s. 168.

²⁷⁷ **Eroğlu**, s. 195, 196.

Dolayısıyla sigortacıyı temsilen, akitçi veya aracı acentenin sigorta ettireni aydınlatması gerekmektedir²⁷⁸. Acentenin sahip olduğu temsil yetkisine dayanarak, sigortacı adına gerçekleştirdiği aydınlatma yükümlülüğü, özünde TTK md. 110 hükmünde yerini bulan acentenin bilgi verme yükümlülüğünün somut bir yansımasıdır²⁷⁹. Acente var olan temsil yetkisine dayanarak aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirdiği gibi, üçüncü kişinin beklentisi de, yetkisiz temsil hali ayrı olmak üzere, karşısında muhatap olarak gördüğü acentede var olduğuna inandığı temsil yetkisine istinaden, kendisinin sözleşme şartları, içeriği, teminatlar vs. gibi hususlarda aydınlatılması yönündedir.

Yeni TTK yürürlüğe girmeden önce, Türk Hukukunda sigortacının veya sigorta aracılarının aydınlatma yükümlülüğü ile ilgili ayrıca ve özel bir düzenleme bulunmamaktaydı. Ancak TTK md. 1423 hükmünde bu hususa yer verilmektedir. Buna göre; *“sigortacı ve acentesi sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce, yapılacak sözleşmeye ilişkin tüm önemli bilgileri, sigortalının haklarını, Borçlar Kanununun 107. maddesinin uygulanması öngörülmüşse bunu, sigorta ettirene yazılı olarak bildirir; ayrıca, poliçeden bağımsız olarak sözleşme süresince, sigorta ilişkisi bakımından önemli sayılabilecek olayları ve gelişmeleri sigortalıya yazılı olarak açıklar”*²⁸⁰

SK md.2/f.1-I’de yer alan acentenin tanımına bakıldığında; *“...sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesine yardımcı olan...”* şeklinde ifade edildiği görülecektir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere acentenin, sigorta ettiren ile akdedilen sigorta sözleşmesinin yapılması esnasındaki rolü büyüktür. Acenteler, sigorta sözleşmelerinin gerçekleştirilmesinde, sözleşmeye ilişkin belgeleri hukuka uygun bir biçimde düzenlemekle, sigorta ettiren şahısları ve varsa sözleşmeyle ilgili olan kişileri, sözleşmenin şartları hakkında düzgün bir biçimde aydınlatmak ve doğru şekilde bilgilendirmekle yükümlüdürler²⁸¹.

²⁷⁸ TTK md. 105/f.1 hükmünün niteliği gereği sigorta acentesi bakımından uygulanamayacağı yönündeki aksi görüş için bkz. **Yazıcıoğlu**, s. 131.

²⁷⁹ Sigorta acentesinin bilgi verme yükümlülüğü için bkz. s. 26 vd.

²⁸⁰ Anılan hüküm, sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonraki aşama için sigorta acentesinin aydınlatma yükümlülüğüne tabi kılınması bakımından isabetsiz bulunduğu gibi, bu aşama için yükümlülüğün kim tarafından yerine getirileceği hususunda belirsizliklerin bulunduğu gerekçeleri ile doktrinde eleştirilmektedir. Bkz. **Yazıcıoğlu**, s. 178.

²⁸¹ **Kender**, Sigorta, s. 121; **Yazıcıoğlu**, s. 182; **Yıldız**, s. 274.

SSBİY md. 6/f.1 hükmü, sigortacı için bu yönetmelikte öngörülen yükümlülüklerin sigorta acentesi içinde aynen geçerli olacağını belirtmiş; fakat bilgi talepleri ve şikâyetlerin cevaplandırılması ile internet sitesi kurma zorunluluğunu acente açısından gerekli görmemiştir²⁸². Bu noktada anılan madde hükmü, aydınlatma yükümlülüğüne ilişkin sorumluluğun doğrudan acenteye ait olduğu, diğer bir ifadeyle acentenin sorumluluğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Zira aydınlatma yükümlülüğü, sigortacıya ait bir yükümlülüktür ve acente yalnızca bu yükümlülüğün sözleşmenin kurulmasından önce, sigortacı adına yerine getirilmesinde yardımcı olmaktadır. Sigorta araçlarının danışmanlık faaliyetinde bulunma, tavsiye verme yükümlülüklerinin bulunduğu ve bunu hiç ya da gereği gibi yerine getirmedikleri hallerde, sigortacıya karşı sorumlu olacakları kabul edilmektedir²⁸³.

Sigortacı veya dolayısıyla acentesi kendisine düşen aydınlatma yükümlülüğünü; sözleşmenin kurulmasından önceki aşamada, diğer bir ifadeyle sözleşme ile ilgili görüşmelerin devam ettiği safhada, şekli ve içeriği Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenmiş sigortanın kapsamı, işleyişi ve tazminat ödeme gibi konulara ilişkin kısa bilgiler içeren bilgilendirme formunun bir suretini sigorta sözleşmesi akdetmek isteyen kişilere vermek suretiyle yerine getirmektedirler (SSBİY md. 4/f.b, md. 8/f.1, 2, md. 9/f.4).

3. Aydınlatma Yükümlülüğünün Hiç veya Gereği Gibi Yerine Getirilmemesi

Sigorta sözleşmelerinin akdedilmesine aracılık eden ya da sahip olduğu temsil yetkisine istinaden sigorta sözleşmesini bizzat gerçekleştiren acente, sigortacıya ait olan sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğünü onun adına yerine getirmek zorundadır (SSBİY md. 6/f.1)²⁸⁴.

Sigorta acentesi, sigorta ettirmek için sigorta şirketinin markasına ve adına güvenerek gelen müstakbel müşteri ile sözleşme görüşmelerine başladıkları andan itibaren bir güven ilişkisi oluşturmakta; sigorta yaptırmak isteyen müstakbel müşteri,

²⁸² Can, s. 311; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 266.

²⁸³ Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 266.

²⁸⁴ Sınırlı yetkili acenteler, yalnızca zorunlu sigortalar ve hayat sigortaları yönünden sözleşme akdetme yetkisini haiz oldukları için, temsili sıfatıyla yerine getirmek zorunda oldukları bu yükümlülük de yalnızca belirtilen sözleşmeler bakımından geçerli olacaktır.

sigorta şirketinin adına ve markasına duyduğu güveni acentenin bünyesinde şahsileştirmektedir²⁸⁵. Bu nedenle aydınlatma yükümlülüğünün hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi durumunda ihlal, acente tarafından gerçekleştirilmekte ve fakat sigorta şirketi de kendi üzerine düşen yükümlülüğün ihlali nedeniyle sigorta ettirene karşı sorumlu bulunmaktadır.

Gerçekten de, bir acente sigorta sözleşmelerinin akdedilmesi veya devamı sırasında, kendi üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeyerek, bu yükümlülüklerin ifası sırasında kusuru ile sigorta ettiren şahsa bir zarar vermişse sigorta şirketinin bu zarardan sorumlu olması gerekmektedir²⁸⁶. Bu bağlamda sigorta şirketinin sorumluluğunun kapsamının ne olacağı tartışılmakla birlikte sigorta şirketi, acentenin, sözleşmenin kurulmasından önceki kusurlu hareketlerinden dolayı culpa in contrahendo²⁸⁷ yani sözleşme öncesi sorumluluk hükümleri çerçevesinde; sözleşmenin devamı sırasındaki hareketlerinden ise yardımcı şahısların sorumluluğu hükümleri çerçevesinde sorumlu tutulmalıdır. Culpa in contrahendo taraflar arasında sözleşme benzeri bir kanuni borç ilişkisinden doğan ve temelini dürüstlük kuralından alan, genel özen yükümünün yarattığı karşılıklı güven ilişkisinin ihlali anlamına gelmektedir²⁸⁸. Dolayısıyla sözleşme görüşmelerinin başlamasıyla ortaya çıkan güven ilişkisi çerçevesinde, sigorta ettirene karşı gerekli dikkat ve özeni göstermek ve aydınlatmak zorunda olan acentenin kusurlu hareketlerinden ötürü, sigorta şirketi culpa in contrahendo hükümleri çerçevesinde sorumlu olacaktır. Zira culpa in contrahendo'nun en önemli uygulama alanlarından biri de sözleşme görüşmeleri çerçevesinde kusurlu olarak yanlış bilgi verilmesi veya hiç bilgi verilmemesi halidir²⁸⁹.

²⁸⁵ **Eroğlu**, s. 195; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 288.

²⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Kender**, Sigorta, s. 123; **Korkmaz, Sibel**, Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, İzmir 2004, s. 46; **Omağ**, s. 28; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 289; **Simon, William**, (Çev. Öztan, Fırat), "Sigortacının Akdin Hazırlayıcı Müzakerelerini Yapan Yardımcısının Sigorta Ettirene Yanlış Beyanda Bulunmasının Hukuki Sonuçları", BATİDER, 1966, C.3, S.3, s. 537.

²⁸⁷ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Kılıçoğlu**, s. 73-78; **Uluslan, İlhan**, "Culpa in Contrahendo Üstüne", Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Anısına Armağan, C. 1, İstanbul 1982, s. 284 vd..

²⁸⁸ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Eren**, s. 1116; **Eroğlu**, s. 194; **Kender**, Sigorta, s. 123; **Korkmaz**, s. 48; **Omağ**, s. 28; **Şenocak, Kemal**, "Sigorta Sözleşmesini Kurmaya Yönelik İcâp Beyanının Kabulü veya Reddi Yönünde İrade Beyanı Açıklanmadan Önce Sigortacının, İcâba Bağlılık Süresi İçerisinde Gerçekleşen Riziko'dan Dolayı Culpa İn Contrahendo Sorumluluğu Söz Konusu Olabilir mi?", GÜHFD, C. XI, S. 1-2, Aralık 2007, (Şenocak), (Yrd. Doç. Dr. İbrahim Öngün'e Armağan), s. 297 vd.; **Taştan**, s. 106; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altö**, s. 975 vd.; **Uluslan**, s. 289.

²⁸⁹ **Eroğlu**, s. 194; **Kılıçoğlu**, s. 59; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 106; **Şenocak**, s. 299; **Taştan**, s. 106; **Uluslan**, s. 289, 292.

Sigorta uygulamasında, acentelerin kusurlu davranışları genellikle sigorta sözleşmelerinin hazırlık çalışmaları sürecinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle, sigorta edilecek rizikonun tespiti için sigorta ettirenin teklifnamedeki soruları cevaplandırması esnasında, acentenin yanlış yönlendirmesi durumu ile karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla sigorta ettirene, sözleşme ile ilgili yeterli ve doğru bilgi verilmemesi ya da sigorta ettirenin kuralına uygun şekilde aydınlatılmaması nedeniyle zarar doğması veya tazminat hakkının kaybedilmesi söz konusu olabilmekte; bu durumda da sigorta şirketinin akit öncesi sorumluluk yani culpa in contrahendo kuralı gereği sorumlu olacağı kabul edilmektedir²⁹⁰.

Bazı durumlarda, söz konusu kusurdan, sigorta şirketinin yanı sıra acente de gerek sigorta ettirene karşı gerekse de sigorta şirketine karşı sorumlu sayılabilmektedir. Sigortacı adına sözleşme görüşmelerini yürüten acente, sigorta ettirenin güvenini kazanmak için, olduğundan daha farklı görünüp, ayrı ve özel bir ölçüde kişisel bir güven ilişkisi tesis edebilir. Bu da, yükümlülüğün ihlalinin dolayısıyla acentenin sorumluluğunun bizzat doğmasına sebep olabilmektedir²⁹¹. Yargıtay'ın bir kararında da²⁹² “...dava konusu olayda davacı hayvanlarının sigortalanması için acenteye başvurmuş, aynı gün sigortalı teklifnamesi hazırlanarak, prim borcu karşılığında bono alınmıştır. Ancak poliçe düzenlenmeden hayvanın hastalanması üzerine hayvan kesilmiştir. Poliçenin kabul edilmediğini, sigorta şirketi acenteye bildirmesine rağmen, acente davacı tarafa bildirmemiş ve öncesinde hayvan hayat sigortasının gerçekleştiğine ilişkin bir işaret olan kulak küpesini davacıya teslim etmiştir. Bu husus davalı acentenin, davacı tarafı sigorta akdinin oluştuğu yönünde yanılğıya sevk etmesine ve dolayısıyla tamamen kusurlu sayılmasına neden olmuştur...” denilmek suretiyle kendi kusuru ile sigorta ettirende geçerli bir sözleşmenin kurulduğu düşüncesini yaratan acentenin, ortaya çıkan zarardan bizzat sorumlu olduğu kabul edilmektedir²⁹³. Fakat belirtilmelidir, bu şekilde şahsi bir sorumluluğun doğması için her halükarda acentenin, sözleşme öncesinde verilen bilgi ve tavsiyelerin gerçek

²⁹⁰ Kender, Sigorta, s. 123; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 106; Şenocak, s. 301; Taştan, s. 106.

²⁹¹ Eroğlu, s. 249, dp. 805; Kırcı, Çiğdem, Bilgi Vermeden Dolaylı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, Ankara 2004, s. 187 vd. ; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 288.

²⁹² Yarg. 11. HD., T. 10.06.1997, E. 1997/4037, K. 1997/4550 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. YKD. 1997, C.23, S. 9, s. 1434.

²⁹³ Çeker, s. 24; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 106.

olduğuna dair güven uyandırması ve sigorta ettiren şahsın da buna inanması ve güvenmesi gerekmektedir. Kaldı ki anılan durumun istisnai nitelikte olacağı, sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğünün kural olarak sigorta sözleşmesinin tarafı olan sigorta şirketine ait olduğu ve acentenin kusuru halinde onlara ancak rücu etme imknının doğacağı unutulmamalıdır²⁹⁴.

Bazı durumlarda, acentenin bazı filleri, sigorta sözleşmesinin gerçekleştirilmesinde sigorta ettirenin kusuruna dahi etki etmektedir. Örneğin, sigorta edilen rizikonun niteliğinin belirlenmesine yardımcı olan ve sigorta ettirenin cevaplandırması gereken bazı sorular olabilir. İşte acente bu soruların kapsamını sigorta ettiren şahsa yanlış açıklarsa ve onun hatalı şekilde cevaplandırmasına neden olursa veyahuz söz konusu soruların cevaplandırılması acentenin yetkisi dâhilinde olup, acente bu soruları hatalı cevaplandırmış ise bu durumda pek tabidir ki sigorta ettirenin kusurundan bahsedilemeyecektir²⁹⁵.

Acentenin, sözleşme akdetme yetkisi bulunmadığı halde, sigorta ettirende aksi bir kanaatin oluşmasına neden olması durumunda, sözleşmenin o anda kurulamaması, sigorta ettiren aleyhine bazı zararlı sonuçların oluşmasına sebep olabilir. Bu durumda sigorta sözleşmesi akdettiğini sanan kişi, sözleşmenin kurulmasından önce rizikonun gerçekleşmesinden dolayı, sigorta korumasından yararlanamayacaktır²⁹⁶. Zira sigorta şirketinin kendi adını kullanmasına izin verdiği acente ile sözleşme görüşmelerine başlayan kişi arasında güven ilişkisi kendiliğinden kurulmakla birlikte, sigorta ettiren, karşısındaki acentenin temsil yetkisinin olmadığını bilmeyebilir veya bilmesi de gerekemeyebilir. Böyle bir durumda sigorta sözleşmesi kurulmamış olsa da, meydana gelen zarardan acentenin yanı sıra sigorta şirketinin de yanında çalıştırdığı kişilerin davranışlarından dolayı, sorumlu olması gerektiği sonucuna varılabilir. Ancak sigorta şirketinin sorumluluğunun temelinin ne olacağı, diğer bir ifadeyle sigorta şirketinin

²⁹⁴ **Korkmaz**, s. 48; **zdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 288, 289.

²⁹⁵ **Kender**, Sigorta, s. 122.

²⁹⁶ örneğin, aracını kasko sigortası yaptıran kişi hemen sonrasında yolculuğa çıkmış ve kaza yapmıştır. Ancak sigorta yaptıran şahıs, nasıl olsa aracım kaskolu diyerek anılan duruma güvenmiştir. Kaldı ki karşısında muhatap olarak temsil yetkisi bulunmayan ama primi tahsil eden bir acente bulunmaktadır. İşte bu durumda sorumluluğun kime ait olacağı, diğer bir ifadeyle başvuruyu sigorta şirketine geç bildiren acentenin mi yoksa sigorta şirketinin mi sorumlu olacağı tartışmalıdır. **zdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 289.

sorumluluğunun Türk Borçlar Kanunu'nun 66. maddesine mi yoksa yine Türk Borçlar Kanunu'nun 116. maddesine mi dayandırılacağı hususu tartışmalı olacaktır²⁹⁷.

Buna göre, daha öncede belirtmiş olduğumuz üzere, sözleşme görüşmelerinin başlaması ile birlikte taraflar arasında, bilgilendirme ve aydınlatma gibi bazı dikkat, özen ve koruma yükümlülüklerinin yerine getirilmesini gerektiren sözleşme benzeri özel bir hukuki ilişki kurulmaktadır. Tarafların bu şekilde bir hukuki ilişkiye girmelerinden sonra TMK md. 2 de yer alan dürüst davranma ilkesine tabi olmaları gerektiği açıktır. İşte taraflara yüklenen TMK md. 2'den gelen bu kanuni yükümlülük, bir nevi sözleşmeden doğan yükümlülüklerle benzetilmekte ve dolayısıyla bu yükümlülüklerle aykırılık halinde de mevcut TBK md. 112 vd. hükümlerinin kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir²⁹⁸. Türk hukuk sisteminde, yardımcı şahısların davranışlarından dolayı sorumluluk, borçlu ile zarar gören arasında önceden kurulmuş olan bir sözleşmenin varlığına göre, TBK md. 66 (adam çalıştıranın sorumluluğu) ve TBK md. 116 (yardımcı kişiden dolayı sorumluluk) hükümlerinde iki farklı şekilde düzenlenmektedir²⁹⁹. Şöyle ki, zarar gören şahıs ile adam çalıştıran arasında sözleşmesel bir ilişki olması halinde uygulanan TBK md. 116 hükmü, haksız fiil sorumluluğunu esas alan TBK md. 66 hükmüne göre, zarar gören açısından daha lehe bir düzenleme içermektedir. Gerçekten de, TBK md. 116 hükmü sorumluluk süjesi açısından “*farazi kusur*” şartını öngörse de³⁰⁰, gerek sözleşme zamanaşımının 10 yıl olarak kabul edilmesi, gerekse de borçluya kurtuluş kanıtı tanınmaması bakımından zarar görenin hakkını daha kolay elde etmesine yönelik düzenlemeler içermektedir. Hal böyle olunca da, sözleşme görüşmeleri sırasında yararlanılan acentenin, sözleşme öncesi kusuru nedeniyle onu görevlendiren sigorta şirketinin TBK md. 116 hükmüne kıyasen sorumlu sayılması gerekmektedir³⁰¹.

Sigorta şirketinin sigorta ettirene karşı TBK md. 116 kapsamında sorumlu kılınabilmesi için, sigorta şirketinin, acentesine kendi ad ve hesabına görüşmelerde

²⁹⁷ Eroğlu, s. 247; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 289, 290.

²⁹⁸ Eroğlu, s.248.

²⁹⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, s. 599-601; Şenocak, Zarife, Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu, Ankara 1995, (Z. Şenocak), s. 135 vd..

³⁰⁰ Borçlunun yardımcı kişilerden sorumluluğu kusursuz sorumluluk esasına dayanmakla birlikte, doktrin ve uygulamadaki yaygın olan görüşe göre, borçlunun sorumluluğu için borçlunun ve hatta yardımcı kişinin kusuru dahi aranmamaktadır. Bu durumda sorumluluk yardımcı kişinin değil, borçlunun farazi kusuruna dayanmaktadır. Eren, s. 600; Eroğlu, s. 248, dp. 801; Z. Şenocak, s. 202 vd..

³⁰¹ Eroğlu, s. 248; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 290.

bulunabilmesi için başvurmuş olması gerekmektedir. Buna karşın, sigorta acentesinin, burada ayrıca sigorta şirketi ad ve hesabına hukuki işlem tesis etme yetkisine sahip olması gerekmez; yalnızca görüşme yapma yetkisine haiz olması bile sigorta şirketine sorumluluk atfetmek için yeterli sayılmalıdır³⁰².

Aydınlatma yükümlülüğünün gereği gibi yerine getirilmemiş olmasının yaptırımını SSBIY’nde³⁰³ ele alındığı gibi, TTK md. 1423/f.2 hükmü de bu hususa değinmektedir. Buna göre, “(2) Aydınlatma açıklamasının verilmemesi halinde, sigorta ettiren, sözleşmenin kurulmasına ondört gün içinde itiraz etmemişse, sözleşme poliçede yazılı şartlarla kurulmuş olur. Aydınlatma açıklamasının verildiğinin ispatı sigortacıya aittir”.

III. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN DEVAMI SIRASINDA TEMSİL YETKİSİ

A. Poliçenin Verilmesi Yükümlülüğü

1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmesinin gerçekleştirilmesi açısından sigorta poliçesi, tarafların hak ve borçlarını gösteren ve sigortacı tarafından düzenlenip imzalanan, sigorta ilişkisinin varlığını ispata yarayan bir belge olarak nitelendirilmektedir³⁰⁴. Gerek doktrinde gerekse de uygulamada gerçek hukuki niteliği açısından poliçenin, sigorta sözleşmesinin kurulduğunun yazılı ve yasal delilini teşkil ettiği kabul edilmektedir³⁰⁵. Önemli nitelikteki bazı Yargıtay içtihatlarında da, sigorta poliçesi sigorta akdinin esaslı unsuru sayılmayıp, bir ispat aracı olarak kabul edilmiştir³⁰⁶.

³⁰² Eroğlu, s. 248.

³⁰³ SSBIY md. 7 hükmüne göre, “sigorta sözleşmesinin müzakeresi, kurulması ve devamı sırasında, aydınlatma yükümlülüğü gereği gibi yerine getirilmemiş veya sigortacı hakkında yanıltıcı bilgi verilmiş ya da bilgilendirme formu gereği gibi teslim edilmemiş yahut bilgilendirme formunda yer alan bilgiler gerçeğe aykırı şekilde düzenlenmiş ve bu hallerden herhangi biri sigorta ettirenin kararına etkili olmuş ise, sigorta ettiren sigorta sözleşmesini feshedebileceği gibi; bu yüzden uğradığı zararın tazminini de talep edebilir”.

³⁰⁴ Bozer, Ali, Sigorta Hukuku, Genel Hükümler, Bazı Sigorta Türleri, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara 2007, (Sigorta), s. 42; Can, s. 257; Çeker, s. 34; Kayıhan, Şaban, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu, Ankara 2004, (Prim), s. 38; Şen, Esin, İhracatta Kullanılan Uluslararası Belgeler, Ankara 2008, s. 29.

³⁰⁵ Milli Reasürans T.A.Ş Sözlüğü, s. 151; Taştan, s. 100, dp. 221; Ulaş, s. 44.

³⁰⁶ “... Sigorta anlaşmasının hiçbir şekle tabi olmadığı ve sigorta sözleşmesinin hukuki bakımdan meydana gelmesi için poliçenin sigortalıya verilmesinin şart olmadığı hususları tamamen doğru ve

TTK md. 1424/f.1 hükmü, sigortacı ve yetkili acentesi bakımından poliçenin verilmesini bir yükümlülük olarak öngörse de, poliçenin sigorta ettirene teslim edilmesini, sigorta sözleşmesinin kurulması bakımından esaslı unsur olarak saymamaktadır. Anılan maddenin hüküm gerekçesinde de bu husus “...sigorta sözleşmesinin geçerliliği şekle tabi olmadığından, diğer bir ifadeyle poliçeden bağımsız meydana geldiğinden sigorta sözleşmesi için poliçe düzenlenmediği durumlarda sözleşmenin kurulduğunun ispatı genel hükümlere göre olacaktır” denilmek suretiyle açıkça ifade edilmektedir. Gerçektende sigorta sözleşmesi, poliçe sigorta ettirene teslim edilmese dahi kurulmuş sayılmaktadır. Çünkü sigorta poliçesinin düzenlenip sigorta ettirene teslim edilmesi keyfiyeti, sözleşmenin geçerlilik kazanmasına değil, kurulduğunun ispatına etki etmektedir³⁰⁷.

Sigorta poliçesi esas olarak, sigortacı ile teklif sahibinin, teminat şartları ve sigorta primi üzerinde anlaşmalarından sonra düzenlenmektedir. Her ne kadar uygulamada farklılar bulunsa da, genel olarak, bir sigorta poliçesinde; sigortacıyı ve sigortalıyı tanımlayıcı bilgiler, sigorta konusuna ilişkin belirleyici açıklamalar, teminat kapsamı, sigorta bedeli, sözleşmenin süresi, prim miktarı ve poliçe düzenlenme tarihi gibi bilgiler bulunmaktadır³⁰⁸. Ayrıca sigorta türünün özelliklerine göre, örneğin, tarafların borç ve yükümlülükleri, hasar durumunda izlenecek prosedür gibi başka bilgiler de sigorta poliçesinde mevcut olabilmektedir.

Sigortacının poliçe düzenleyip verme yükümlülüğü kanundan kaynaklanan bir yükümlülük olmakla birlikte, sigortacının temsilcisi konumunda bulunan acente bakımından hem bir yetkiyi, hem de bir yükümlülüğü ifade etmektedir. Dolayısıyla sigorta acentesinin hangi yetkiler kapsamında böyle bir yükümlülüğe sahip olduğu, diğer bir ifadeyle poliçe verme yetkisine sahip olan sigorta acenteleri ve bu yükümlülükleri aşağıda ayrıca incelenecektir.

isabetlidir. Gerçekten poliçe verilmesi sigorta akdinin sıhhat şartı değildir, ancak bir ispat vasıtasıdır...”
Yarg. 11. HD., T. 19.04.1976, E. 1975/5397, K. 1976/2151 sayılı kararı. Kararın ayrıntılı olarak incelemesi için bkz. **Rayegan, Kender**, “Sigorta Mukavelesinin Akdedilmesi ve Şartları” Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1984, (THYKS), s. 45; **Yarg. 11. HD., T. 19.11.1981, E. 1981/4451, K. 1981/4901 sayılı kararı.** Karar için bkz. **Ulaş**, s. 8. (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

³⁰⁷ **Kayhan**, Prim, s. 70, 71.

³⁰⁸ **Can**, s. 258, 259; **Çeker**, s. 34; **Kayhan**, Prim, s. 39; **Kubilay**, s. 56, 57; **Milli Reasürans T.A.Ş Sözlüğü**, s. 151; **Taşan**, s. 100, dp. 221; **Ulaş**, s. 45.

2. Sigortacının (Sigorta Acentesinin) Poliçeyi Verme Yükümlülüğü

Sigorta sözleşmesi akdedildikten sonra sigortacının ilk borcu, sigorta koşullarını içeren bir sigorta poliçesini düzenlemek ve sigorta ettirene vermektir³⁰⁹. TTK md. 1424/f.1 hükmünde de; “*Sigortacı; sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa, sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmidört saat, diğer hallerde onbeş gün içinde, yetkililerce imzalanmış bir poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Sigortacı poliçenin geç verilmesinden doğan zarardan sorumludur*” denilmek suretiyle sigortacının söz konusu yükümlülüğünden bahsedilmektedir. Bu noktada sigortacının poliçe düzenleyip vermesi bir yükümlülük olarak kabul edilmektedir. TTK md. 1424 de sigortacı tarafından poliçe verilmemesi durumunda, tazminat istenebilmesinin hükme bağlanması ve yine Alman Sigorta Kanunu’nda sigortacının poliçe vermesinin açıkça bir yükümlülük olarak ifade edilmesi, anılan durumun bir yükümlülük olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur³¹⁰. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi nedeniyle ortaya çıkan sorumluluğun belirlenmesi kapsamında ileride görüleceği üzere, söz konusu yükümlülüğün niteliği, kanundan doğan bir yükümlülük olması açısından önem arz etmektedir³¹¹.

Sigorta poliçesi verme yükümlülüğü³¹², kanun koyucunun sigortacıya yüklediği, ancak sigortacının bunu, poliçeyi bizzat veya temsilcisi (acente, prodüktör vb.) aracılığıyla hazırlayarak verme şeklinde yerine getirebileceği bir borç olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle sigortacı, poliçe verme yükümlülüğünü acentesi vasıtasıyla da yerine getirebilmektedir³¹³. TTK md. 1424 hükmü de bu hususu doğrular niteliktedir. Ancak madde metninden de anlaşıldığı gibi, her sigorta acentesinin sigorta

³⁰⁹ **Bozer, Ali**, “Mal Sigortasında Akdin Yürürlük Tarihini ve Sigortacının Mesuliyetinin Başlangıcını Tayin Eden Sigorta Mukavelesi Hükümleri” BATİDER, Ankara 1961, (Mesuliyet), C. 1, S. 1, s. 213; **Çeker**, s. 34; **Kayıhan**, Prim, s. 69; **Omağ**, s. 39; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 80.

³¹⁰ Buna karşın **Bozer**, poliçe vermeyi bir mükellefiyet, yani bir külfet olarak kabul etmiştir. (**Bozer**, Sigorta, s. 44); **Korkmaz**, s. 243; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 80, dp. 149.

³¹¹ **Korkmaz**, s. 243; **Omağ**, s. 40.

³¹² Sigortacının poliçe verme yükümlülüğü her zaman poliçenin orijinal örneğinin verilmesi şeklinde yerine getirilmeyebilir. Bazı durumlarda, faks vb. vasıtalar ile gönderilen ve hatta internet üzerinden yapılan sigorta sözleşmelerinin önceden hazırlanan tip poliçelerinin de e-posta yolu ile sigorta ettirene ulaşması ile söz konusu yükümlülüğün gerçekleştirildiği kabul edilmektedir. **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 80.

³¹³ “...sigorta şirketinin yetkili acentesi olduğu belirgin olan acentede bu yer çalışanı tarafından poliçe tanzim edilerek, yazılı belge karşılığı prim tahsil edilmiş olması, sigortacının sorumluluğunun başlaması için yeterlidir...” **Yarg. HGK., T. 09.05.2007, E. 2007/11-250, K. 2007/250 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları; Kayıhan**, Prim, s. 50.

poliçesi hazırlayıp verme yükümlülüğünün bulunduğundan bahsedilemez. Zira uygulamada Ticaret Bakanlığı'nın sirkülerine göre, sigorta şirketi adına sözleşme yapma yetkisi tanınan acenteler (A) acentesi, sadece aracılık yapma yetkisi verilen acenteler ise (B) acentesi olarak sınıflandırılmaktadır. Bu nedenledir ki sigorta şirketi adına sözleşme yapma yetkisini haiz olan acentenin, aynı zamanda poliçe düzenleyip verme yetki ve yükümlülüğüne de sahip olduğunun kabulü gerekmektedir³¹⁴.

Sigorta acentesinin poliçe verme yetki ve yükümlülüğü altında bulunması, acentenin sahip olduğu temsil yetkisinin somut ve kanundan gelen bir yansıması olarak kabul edilmelidir. Zira sigorta acentesinin sahip olduğu yetkiler yönünden aracı ve sözleşme yapmaya yetkili acente olarak ayrıma tabi tutulması, poliçe düzenleyip verme yükümlülüğü bakımından da belirleyici olmaktadır³¹⁵.

SAY md. 12/f.4 hükmünde de, sigorta poliçelerinin düzenlenmesine ve primlerin tahsil edilmesine ilişkin usul ve esasların sigorta şirketi ile acente arasında akdedilen acentelik sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerektiği ve yine aynı maddenin 1. fıkrası hükmünde, sigorta poliçelerinde yetkili acentenin unvanı ve levha numarası ile işlemi yapan teknik personelin adı, soyadı, kayıt numarası ve imzasının açık olarak yer almasının zorunlu olduğu açıkça ifade edilmektedir. Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan 2008/38 No'lu sektör duyurusunun "*Poliçenin acente merkezi veya şubesi tarafından düzenlenmesi durumu*" başlıklı 11. maddesinde de poliçenin sigorta acentesi tarafından da düzenlenebileceği ve bunun şekli koşulları üzerinde durulmaktadır³¹⁶.

Sigorta poliçesinin düzenlenerek sigorta ettirene verilmesi, aşağıda ayrıntılı olarak görüleceği üzere, genel anlamda, sigorta priminin tamamının veya taksitle ödeme kararlaştırılmış ise ilk taksitin sigortacı tarafından peşin olarak tahsil edildiği

³¹⁴ "...acentenin bulunduğu yer mahkemesinin yetki kazanabilmesi için acentenin sigorta poliçesi düzenlemeye yetkili olması, sadece aracılık yapan bir acente olmaması da gerekmektedir..." **Yarg. 11. HD., T. 14.06.2004, E. 2003/12766, K. 2004/6676 sayılı kararı.** Karar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 53; "...sigorta poliçesinin kazadan sonra düzenlendiği, sigorta teklifini alan acentenin B tipi olup sigorta poliçesi kabul ve tanzim yetkisi olmadığı, sözleşmenin sigorta şirketi tarafından kabul edilerek poliçe tanzim edildikten sonra hüküm ifade etmesi gerektiği, davacının rizikonun gerçekleştiğini bile bile gizleyerek beş gün içerisinde durumu sigortacıya ihbar etmediği gerekçesiyle davanın reddine..." **Yarg. HGK., T. 17.05.1995, E. 1995/11-265, K. 1995/520 sayılı kararı.** Karar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.** (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

³¹⁵ Acentenin sözleşme akdetme yetkisi, sigorta acentesinin akdettiği sözleşmeye ilişkin sigorta poliçesi düzenleme yetkisini de kapsamaktadır. Bkz. s. 61 vd.

³¹⁶ Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan, 29.08.2008 tarih ve 2008/38 no'lu Sektör Duyurusu.

karinesini ortaya çıkarması nedeniyle de ayrı bir öneme sahiptir³¹⁷. Sigorta sözleşmesi gereğince sigortacının sorumluluğunun başlayabilmesi için TTK md. 1282 ve 1295 hükümlerine göre, primin tamamının veya ilk taksitin ödenmiş olması gerekmektedir.

3. Poliçenin Verilmemesinin Sonuçları

Kanun koyucu, sigorta poliçesinin verilmesi için belirli bir zaman dilimi öngörmüştür. TTK md. 1424 hükmünde de ifade edildiği üzere sigortacı, sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi ile akdedilmişse yirmi dört saat içinde; sözleşme diğer şekillerde gerçekleşmişse, onbeş gün içinde poliçeyi düzenleyerek sigorta ettirene vermek zorundadır³¹⁸. Kanunda öngörülen bu süreler³¹⁹, sigortacıya, akdettiği sözleşme üzerinde düşünme imkânı vermeye yöneliktir. Şayet sigortacı, anılan bu süreler içerisinde poliçeyi vermezse, sigorta ettirenin sözleşmeyi feshetme ve zararlarının tazminini isteme hakkı doğmaktadır³²⁰.

Sigortacının poliçeyi düzenleyip vermemesi veya geç vermesi durumunda eğer bir zarar ortaya çıkmış ise, sigortacı bu zararı tazmin etmek zorundadır (TTK md. 1424)³²¹. Ancak sigorta ettirenin hangi zararlarının tazminini talep edebileceği;

³¹⁷ Ancak, sigorta ettirenin söz konusu karineden yararlanabilmesi için, sözleşmede bu hususun aksinin kararlaştırılmamış olması gerekmektedir. Buna ilişkin **Yarg. HGK., T. 10.09.1990, E. 1989/5153, K. 1990/5352 sayılı kararına göre**; “...TTK md. 1295/f.1 hükmüne göre, sigorta priminin tamamının veya taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksitin poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekir. Ne var ki, yine aynı madde hükmüne göre, bu hükmün aksinin sözleşmeyle kararlaştırılması da mümkün bulunmaktadır. Nitekim dava konusu sigorta ilişkisini düzenleyen poliçe arkasındaki genel şartlar bölümünün 9/3 maddesinde de sigorta priminin tamamını veya ilk taksitin ödenmemesi halinde, sigorta poliçesi sigortalıya verilen hallerde bu şartın poliçenin ön yüzüne yazılması gerektiği öngörülmüştür. Davalı sigorta şirketi de anılan hüküm gereğince sigorta poliçesi önyüzünün sol alt köşesine sözü edilen şartı dercettiğine göre, sırf sigorta poliçesinin davacıya teslim edilmiş olması primin peşinen tahsil edildiği karinesini ortadan kaldırır. Böyle bir durumda sigortalının priminin ayrıca ödendiğini ispat etmesi gerekir...” (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Ulaş**, s. 42.

³¹⁸ Anlaşılabacağı üzere, sigorta sözleşmesinin başlangıç tarihi ile poliçenin düzenlenme tarihi birbirinden farklı olabilmektedir. Zira sigorta süresi, tarafların sözleşmede kararlaştırdıkları tarihten itibaren işlemeye başlar. Sigorta poliçesinin sonrasında düzenlenmiş olması da bu açıdan önemli değildir. Bkz. **Çeker**, s. 52; **Omağ**, s. 40; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 80; **Ulaş**, s. 76.

³¹⁹ TTK md. 1424 hükmünde belirtilen sürelerin, kısa süreler olarak belirlenmesinin nedeni, sigorta sözleşmelerinde zamanın önemli bir unsur olmasından ileri gelmektedir. **Ulaş**, s. 80.

³²⁰ **Can**, s. 265, 266; **Çeker**, s. 52; **Kayhan**, Prim, s. 70; **Korkmaz**, s. 242, 243; **Omağ**, s. 40; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 80; **Ulaş**, s. 76.

³²¹ “...davalı sigortacının acentesi olan banka şubesi aracılığı ile içerisinde poliçeyle ilgili vade tarihi, numarası ve prim borcu bilgilerini içeren ihbarnamayı davalı sigortacıya göndermiş olmakla sigortacı ve acentenin TTK’ nun 1267 nci maddesinde öngörülen poliçeyi verme yükümlülüklerini yerine getirmiş olduklarının kabulü gerekmesine....ve nihayet yukarıdaki kabul şekline nazaran poliçeyi sigorta ettirene iletme yükümlülüğünü yerine getiren sigortacı ve acentenin TTK’ nun 1267 nci maddesinden kaynaklanan tazminat sorumluluğu şartlarının da olayda gerçekleşmemiş olmasına göre...” **Yarg. HGK., T.**

sözleşmede öngörülen riskin gerçekleşip gerçekleşmediğine ve gerçekleşmişse ne zaman gerçekleştiğine göre değişmektedir³²². Buna göre, hükümde de sözü edilen zarar, müspet veya menfi zarar olabilir³²³. Sigorta ettiren, şayet poliçe hazırlanıp zamanında kendisine teslim edilmezse, başka bir sigortacı ile anlaşma yoluna gidebilir. Bu durumda sigorta ettiren sigorta sözleşmesini feshederek menfi zararını talep edebilecektir³²⁴. Sigorta ettirenin talep edebileceği menfi zarara, geçerli bir sigorta sözleşmesinin var olduğu kanaatiyle yapmış olduğu masraflar ile şayet yeni bir sigorta sözleşmesi akdetmiş ise bu sözleşme için fazlaya ilişkin ödediği prim bedelleri ve diğer masraflar örnek olarak gösterilebilir.

Sigorta ettiren, poliçenin verilmesini beklediği dönemde riziko meydana gelirse, bu durumda da sigorta bedelini yani müspet zararını talep edebilecektir³²⁵. Sigorta ettirenin bu şekilde talep edebileceği tazminat, TTK md. 1427 de belirtilen, rizikonun gerçekleşmesi halinde ödenmesi gereken sigorta bedeli veya tazminatı değil; sigortaya ilişkin kanun hükümlerine aykırı davranıştan doğan bir tazminattır. Müspet zararın istenebilmesi için poliçenin verilmesi gereken tarih ile rizikonun gerçekleştiği tarih arasında uzunca bir süre geçmemiş olmalıdır³²⁶.

Sigorta ettirenin isteyebileceği müspet zarara, tarafların yangın sigortası yapılması hususunda anlaşmalarından sonra, sigorta şirketinin poliçeyi zamanında teslim etmemesi ve bu arada sigortalı eşyanın yanmasından doğan hasarı örnek olarak

12.11.1997, E. 1997/11-705, K. 1997/910 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programları**.

³²² **Can**, s. 266.

³²³ Sigorta ettirenin poliçenin verilmemesi nedeniyle müspet veya menfi zararını talep etmesi halinde, öncelikle poliçe verme yükümlülüğünün ihlali ile doğan bu borcun hukuki niteliğini belirlemek gerekecektir. Zira bu hususa ilişkin olarak ispat yükünün belirlenmesinde, poliçe verme yükümlülüğünün ihlali, sözleşmeye aykırılık olarak nitelendirildiği takdirde, sigortacının kusursuzluğunu ispat etmesi gerekecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Korkmaz**, s. 242, 243; "...*davalı sigortacının sigorta poliçesi düzenleyerek, sigorta ettirenin ikametgahında ona teslim etmek yükümlülüğünün bulunduğu ve sigortacının bu yükümlülüğü yasa da belirtilen sürede yerine getirmediği takdirde, bu arada gerçekleşen rizikodan TTK' nun 1267. maddesine göre sorumlu olduğu ve bu tazminatın sigorta akdinden değil, sigortacının yasaya aykırı davranışından kaynaklanan bir tazminat olduğu...*" **Yarg. HGK., T. 28.09.1983, E. 1982/11-929, K. 1983/853 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararın ayrıntılı incelemesi için bkz. **Ulaş**, s. 79-89.

³²⁴ Menfi zarar, sözleşmenin kurulmamasından veya geçerli olmamasından doğan zararı ifade etmektedir. Bkz. **Eren**, s. 497.

³²⁵ Müspet zarar, borçlunun borcunu hiç veya olması gerektiği gibi yerine getirmemesi (TBK md. 112 vd.) ya da zamanında yerine getirmemesi (BK md. 119 vd.) nedeniyle ortaya çıkan zarar olup, fiili zarar ve yoksun kalınan kardan oluşur. Bkz. **Eren**, s. 497.

³²⁶ **Korkmaz**, s. 242; **Ulaş**, s. 80.

gösterilebilir. Bununla birlikte, her halükarda müspet zararın tazmininde ödenmesi gereken tazminat, sigorta sözleşmesi gereğince riskin gerçekleşmesi sebebiyle, sigortacıdan talep edilebilecek bedelden fazla olamamaktadır³²⁷. Yargıtay'ın konu ile ilgili kararında da “...dava, sigorta şirketince zamanında poliçe düzenlenmemesinden dolayı davacının uğradığı zararın tazmini istemine ilişkindir. Davacı, poliçe zamanında düzenlenseydi deprem teminatında öngörülen müşterek sigorta ve muafiyet oranlarına tabi olacaktı. Dosyada mevcut poliçe de deprem teminatındaki müşterek sigorta ve muafiyet oranları belirlenmiş bulunmaktadır. Buna göre davacının talep edebileceği tazminat miktarı, poliçe zamanında düzenlenmiş olsaydı, poliçe kapsamında hak kazanacağı sigorta bedelini geçmemelidir...” denilmek suretiyle, sigorta ettiren tarafından talep edilecek tazminat miktarının, poliçe kapsamındaki sigorta bedelini aşamayacağı açıkça belirtilmiştir³²⁸.

B. Prim Tahsili

1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmelerinin karşılıklı yükümlülükleri içeren iki taraflı bir sözleşme olduğu göz önüne alındığında, sigorta ettirenin, sigortacıya ödemek zorunda olduğu sigorta ücretine “prim” adı verilmektedir³²⁹. Prim, sigorta edilen tehlikenin gerçekleşmesi halinde ödenecek olan sigorta tazminatını veya bedelini karşılamak üzere sigorta ettirenden alınan paradır³³⁰.

TTK md. 1430/f.2 hükmüne göre, sigorta primi nakit ve para olarak ödenmekle birlikte³³¹ özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla esas olarak peşin, ödenebilmektedir (TTK md. 1430/f.1). Yine ilgili kanun hükmünde de belirtildiği üzere,

³²⁷ Can, s. 268.

³²⁸ Yarg. 11 HD., T. 29.05.2003, E. 2002/13161, K. 2003/5691 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

³²⁹ Çeker, s. 38; Kayıhan, Prim, s. 93; Kender, Sigorta, s. 223.

³³⁰ Bozer, Sigorta, s. 37; Çeker, s. 38; Kayıhan, Prim, s. 93; Kender, Sigorta, s. 223; Kubilay, s. 65; Ulaş, s. 40.

³³¹ Prim borcu, aksi poliçede kararlaştırılmış olmadıkça Türk Lirası üzerinden ödenecektir. Buna ilişkin Yarg. HD., T. 30.10.1996, E. 1996/6837, K. 1996/7297 sayılı kararına göre; “...dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle geciktirici sebeplere ve delillerin takdirinde isabetsizlik bulunmamasına ve poliçede belirtilen prim borcu doğrudan doğruya yabancı para üzerinden değil yabancı para karşılığı TL. üzerinden ödeneceği kararlaştırılmış olması karşısında davacı vekilinin temyiz isteminin reddi gerekmiştir” (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Ulaş, s. 41.

bazı durumlarda primlerin ödenmesi için senet verilmesi de mümkün olabilmektedir. Bu durumda, prim ödemesinin, senet bedelinin tahsil edildiği tarihte yapılmış sayılacağı kabul edilmelidir³³².

Sigorta primi, safi prim ve sigorta yükü olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Buna göre safi prim, sigortalıya verilecek olan sigorta bedeli veya tazminatın karşılığını oluştururken; sigorta yükü ise, sigortacı tarafından yapılan çeşitli masraf ve giderleri karşılamak üzere safi prime ek olarak sigorta ettirenden alınan para olarak ifade edilmektedir³³³.

Sigorta priminin ödenme zamanına gelince³³⁴, esasen sigorta priminin ödenme zamanının poliçede belirtilmesi gerekmektedir (TTK md. 1425/f.1). Şayet sigorta priminin tamamının taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise, ilk taksitin sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekmektedir (TTK md. 1431/f.1)³³⁵.

Sigorta ettirenin prim ödeme borcu, konusu itibariyle “para” borçlarından olup (TTK md. 1430/f.1), konusu para olan borçların Türk Borçlar Kanunu’nun ilgili madde hükmü gereği (TBK md. 89) alacaklının ödeme zamanındaki ikametgâhında ifa edilmesi gerekmektedir. Ancak TTK md. 1432 hükmü Türk Borçlar Kanunu’ndaki bu

³³² **Bozer**, Sigorta, s. 38; **Can**, s. 281; **Kayihan**, Prim, s. 94, 165; **Korkmaz**, s. 35; **Kubilay**, s. 67.

³³³ **Bozer**, Sigorta, s. 39; **Kayihan**, Prim, s. 99, 100; **Kender**, Sigorta, s. 224; **Ulaş**, s. 41.

³³⁴ 6102 Sayılı TTK’ nun “Ödeme Zamanı” başlıklı 1431. maddesine göre; “(1) Sigorta priminin tamamının, taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksidin, sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekir. Karada ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalarda sigorta primi, poliçe henüz düzenlenmemiş olsa bile, sözleşmenin yapıldığı anda ödenir. (2) İzleyen taksitlerin ödeme zamanı, miktarı ve priminin vadesinde ödenmemesinin sonuçları, poliçe ile birlikte yazılı olarak sigorta ettirene bildirilir veya bu şartlar poliçe üzerine yazılır. (3) Sigorta priminin taksitle ödenmesinin kararlaştırıldığı hallerde, riziko gerçekleşince, ödenecek tazminata veya bedele ilişkin primlerin tümü muaccel olur. (4) Başkası lehine yapılan sigortada, prim borcu için sigorta ettirenin aleyhine yapılan takip semeresiz kalmışsa, zarar sigortalarında sigortalı, can sigortalarında lehtar, bu durumun sigortacı tarafından kendilerine bildirilmesi halinde, primi ödemeyi üstlenirlerse sözleşme bu kişilerle devam eder; aksi halde, sigortacı sigorta ettirene karşı sahip olduğu hakları kullanır. (5) Sigortacı prim alacağını, 1480 inci madde hükmü saklı kalmak üzere ödenecek tazminattan veya bedelden düşebilir. Bu halde, Türk Borçlar Kanununun 129 uncu maddesi hükmü sigorta sözleşmeleri hakkında uygulanmaz”.

³³⁵ Sigortacının sorumluluğu sözleşmenin akdedildiği tarihten itibaren değil, primin veya ilk taksitin ödendiği tarihten itibaren başlamaktadır. Fakat sigortacı, sorumluluğun primin ödenmesinden önce de başlayabileceği hususunda şart koşmaya serbesttir. Bkz. **Bozer**, Mesuliyet, s. 217; **Can**, s. 281, dp. 483; **Çeker**, s. 37; **Kayihan**, Prim, s. 93; **Kender**, Sigorta, s. 231; **Korkmaz**, s. 188; **Özdamar**, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 80, 81; **Ulaş**, s. 55. Buna ilişkin **Yarg 11. HD., T. 27.03.2006, E. 2005/3426, K. 2006/3234 sayılı kararına göre**; “...Dava, kasko sigorta sözleşmesinden kaynaklanan tazminat istemine ilişkin olup, sigorta sözleşmesi uyarınca sigortacının sorumluluğunun başlayabilmesi için TTK’ nun 1282 ve 1295’inci maddeleri hükümleri uyarınca primin tamamının veya ilk taksitin ödenmiş olması gerekmektedir...” (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 74.

hükme nazaran daha kolay bir yöntem izleyerek, sigorta priminin borçlu olan sigorta ettirenin, sözleşmede gösterilen ikametgâhında ödenmesi hükmünü getirmektedir. TBK md. 89 hükmünün aksine, TTK md. 1432 de düzenlenen bu hüküm emredici nitelik taşımamaktadır. Zira madde hükmünde, sözleşmede gösterilen ödeme yerine rağmen, sigorta ettirenin fiilen gösterdiği adreste sigorta primi ödenirse, sözleşmedeki bu şartın yok sayılacağından söz edilmektedir^{336, 337}.

2. Sigorta Acentesinin Prim Tahsil Etme Yetkisi

Sigorta ettiren, primi sigorta şirketine veya yetkili temsilciye, bu acente veya prodüktör olabilir, ödemekle borcundan kurtulabilir. Bu durumda sigorta aracısının prim tahsil etme yetkisine sahip olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Zira aracının sözleşme akdetmeye yetkili olması aynı zamanda prim tahsil etme yetkisini de haiz olduğu anlamına gelmemektedir³³⁸. Ancak aracının veya sigorta acentesinin, sigorta şirketi tarafından düzenlenen ve imzalanan makbuzu ibraz etmesi, prim tahsiline de yetkili olduğunun bir göstergesi sayılabilmektedir³³⁹.

Normal şartlar altında sigorta acentesinin sigorta primlerini tahsil etme yetkisi bulunmamakla birlikte, asıl olarak sigorta şirketlerine ait olan bu yetki ve hatta sözleşme yapma yetkisi, acentelik sözleşmesinde açıkça belirtilmek koşulu ile acenteye devredilebilmektedir³⁴⁰. Doktrinde bazı yazarlar “*aracı sigorta acentesi*” ve “*sözleşme akdetme yetkisine sahip sigorta acentesi*” olarak ikiye ayrılan sigorta acentelerinin SK md. 23/f.10 hükmüne istinaden “*prim tahsil etme yetkisine sahip acente*” adı altında üçüncü bir tür acente olarak kabul edilmesi gerektiği görüşündedir. Bu yazarların

³³⁶ TTK’nda “Ödeme Yeri” başlıklı md. 1432 hükmüne göre, “*Sigorta primi, sigorta ettirenin, sözleşmede gösterilen adresinde ödenir. Sözleşmede başka bir ödeme yeri gösterilmiş olmasına rağmen, sigorta primi fiilen sigorta ettirenin gösterdiği adreste ödene gelmekte ise, bu ödeme yerine ilişkin söz konusu şart yok sayılır*”.

³³⁷ Bozer, Mesuliyet, s. 218; Can, s. 283; Kayıhan, Prim, s. 159; Kender, Sigorta, s. 229; Korkmaz, s. 191, 192; Kubilay, s. 67; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 81.

³³⁸ Yarg. HGK’ nun T. 17.02.2010 ve 2010/11-76 E., 2010/76 K. sayılı kararında “...sigorta poliçesinin, davalı sigorta şirketinin yetkili sigorta acentesince tanzim ve imza ile sigorta ettirene teslim edildiği uyumsuzluk konusu değildir. Poliçeyi tanzim eden acentenin prim tahsilâtını yapmaya yetkili olduğundan da kuşku bulunmamaktadır...” şeklinde ifade edilerek, sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkilerinin birbirinden bağımsız yetkiler olduğu, sözleşme yapma yetkisinin prim tahsil yetkisini kapsamayacağı, bu yetkinin ayrıca ve yazılı olarak verilmesi gerektiği dikkate alınmaktadır. (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Yazıcıoğlu, s. 136, 137.

³³⁹ Kender, Sigorta, s. 231.

³⁴⁰ Kayıhan, Prim, s. 135; Kender, Sigorta, s. 138, 139; Nerad, Hasan, “Sigorta Acentelerinin Vergilendirilmesi”, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 103; Yıldız, s. 289.

dayandıkları SK md. 23/f.10 hükmüne göre, kendilerine sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkisi verilen sigorta acentesi, bireysel emeklilik işlemleriyle ilgili acentelik faaliyeti dışında başka bir ticari faaliyette bulunamamaktadır³⁴¹.

SAY' nin "Acentelik Yetkilerinin Tescil Ve İlanı" başlıklı madde 10/f.1 hükmünde de, "acentelere verilecek acentelik yetkisi ile sözleşme yapma ve/veya prim tahsil etme yetkilerine ve bu yetkinin verilemeyeceği acentelerin hangi yetkili acentelere bağlı bulunacaklarına dair hususların kapsam ve sınırı sigorta şirketlerince, usulü dairesinde tescil ve ilanını müteakip onbeş gün içinde Levhaya işlenmek üzere TOBB' a bildirilir" şeklinde bir düzenleme yapılarak, bazı acentelere söz konusu bu yetkilerin verilemeyeceğinden bahsedilmektedir.

Gerçekten de, tali acentelere³⁴² sözleşme yapma yetkisi verilemeyeceği gibi, prim tahsil etme yetkisi de verilememektedir. Yargıtay'da, yakın tarihli pek çok kararında, mevcut SK' nda açık olarak buna ilişkin bir hüküm yer almadığı için, gerekçe olarak mülga kanun olan SMK md. 9 hükmüne dayanmış ve karara konu olan acentelerin tali acente olmasından bahisle, prim tahsil yetkilerinin bulunmadığı üzerinde durmuştur³⁴³. SAY' nin "*Sigorta Poliçelerinin Düzenlenmesi ve Primlerin Tahsili*" başlıklı madde 12/f.2 hükmünde de, "*sigorta şirketlerince yetkilendirilmemiş acenteler prim tahsilâtı yapamaz*" ifadesi kullanılmaktadır. Bu da göstermektedir ki, her sigorta acentesi prim tahsil yetkisine sahip olamamaktadır. Bunun için sigorta şirketinin, acentesini ayrıca yetkilendirmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla sözleşme yapma

³⁴¹ **Can**, s. 251; **Taştan**, s. 63.

³⁴² Tali acente, sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleri ile ilgili olarak tayin ettikleri gerçek ve tüzel kişi acenteler olarak tanımlanmaktadır.

³⁴³ "... Dava, dava dışı acentenin... temsilcisi olduğunu iddia eden davacının, düzenleyip teslim ettiği trafik sigorta poliçesinin primini sigorta ettiren davalının ödemediği iddiasıyla başlattığı takibe itirazın iptali istemine ilişkin olup, davacının prim tahsiline yetkisi olup olmadığı, dolayısıyla aktif dava ehliyeti bulunup bulunmadığı üzerinde re'sen durulması gerekmektedir. — Tali acentelere sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi verilemez" **Yarg. 11. HD., T. 21.03.2005, E. 2004/6043, K. 2005/2495 sayılı kararı**; "Davacı, ...A.Ş.' nin acentesi olup prim tahsiline yetkili vekil tayin edilmiştir. — Mahkemece, davacının iş bu davayı açabileceği kabul edilerek, davalı tarafın bu yöndeki savunmasının reddi cihetine gidilmek gerekirken, davacının aktif husumete ehil olmadığına davanın reddine gerekçe yapılması doğru değildir" **Yarg. 11. HD., T. 07.11.2005, E. 2004/13113, K. 2005/10638 sayılı kararı**; "Sigorta Murakabe Kanunu'nun 9'uncu maddesine göre, sigorta sözleşmeleri yapma ve prim tahsil etme yetkileri sigorta şirketlerine ait olup, bu yetkiler sözleşme ile acentelere devredilebilirse de, tali acentelere sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi verilemez". **Yarg. 11. HD., T. 05.02.2007, E. 2005/14381, K. 2007/1324 sayılı kararı** (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 60, 61, 63, 94; **Kayhan**, Prim, s. 136.

yetkisine sahip olmayan aracı sigorta acentesi de, yetkilendirildiği takdirde sigorta primini tahsil edebilecektir.

SAY md. 12/f.4 hükmünde de, sigorta poliçelerinin düzenlenmesine ve primlerin tahsil edilmesine ilişkin usul ve esasların sigorta şirketi ile acente arasında akdedilen acentelik sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerektiğinden söz edilmektedir³⁴⁴. SAY md. 12/f.3 hükmünde ise sigortalı tarafından yetkili acenteye yapılan ödemelerin sigorta şirketine yapılmış sayılacağı açıkça ifade edilmektedir.

Uygulamada sigorta acentesinin işlemlerinin kontrolüne ilişkin olarak en fazla sıkıntı, acentenin şirket adına prim tahsil etme yetkisini haiz olup olmadığı ve şayet haizse, tahsil etmiş olduğu primleri sigorta şirketine zamanında ve gereği gibi intikal ettirmemesi hususunda yaşanmaktadır³⁴⁵. Her ne kadar SK' da bu yönde herhangi bir hükmün bulunmaması da, prim intikali konusunda ortaya çıkan uyuşmazlıkların, mülga SMK hükümleri kıyasen uygulanmak suretiyle çözülmesi gerektiği kanaatindeyiz³⁴⁶. Diğer taraftan sigorta acentesinin tahsil ettiği primleri, sigorta şirketine intikal ettirmemesi, sigorta şirketinin sigorta ettirene karşı olan sorumluluğunu bertaraf

³⁴⁴ “...Dava, acentelik sözleşmesinden doğan alacak nedeniyle itirazın iptali istemine ilişkin olup, ihtilafın çözülmesi amacıyla öncelikle taraflar arasındaki acentelik sözleşmesinin hükümlerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Anılan sözleşmenin 1. maddesine göre, davalı acentenin prim tahsiline yetkili olduğu açıktır. Sözleşmenin 8. maddesinde ise, acente tarafından tahsil edilen primlerin tahsilâtı takip eden haftanın son iş gününe kadar şirkete intikal ettirileceği düzenlenmiştir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, davalı acentenin davacı şirkete karşı sorumluluğu düzenlediği tüm sözleşmelerin primlerinden dolayı olmayıp, düzenlediği poliçelerin tahsil ettiği primleri yönündendir. Bir başka anlatımla davalı acente, acentelik sözleşmesi uyarınca sadece tahsil ettiği primler yönünden davacı şirkete karşı sorumlu bulunmaktadır...” **Yarg. 11. HD., T. 11.10.2004, E. 2004/413, K. 2004/9562 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 54.

³⁴⁵ “...Dava, davalılardan ...Şti'nin acente olarak tahsil ettiği primleri süresi içinde davacı sigorta şirketine ödemediğinden bahisle prim alacağının tahsili istemine ilişkin olup, acentelik sözleşmesi gereğince yapılacak olan işlemlerden dolayı acentenin şirkete olan borcunu acente ile birlikte müşterek ve müteselsil borçlu sıfatıyla ödemeyi kabul eden ortakların sorumluluğunun kabulü gerekmektedir...” **Yarg. 11. HD., T. 05.07.2004, E. 2003/13497, K. 2004/7472 sayılı kararı**; “...Dava, davalının, davacı acentenin alt acentesi olarak tahsil ettiği primlerden intikal ettirmesi gereken bölümleri ödemediği iddiasına dayalı alacak istemine ilişkindir...” **Yarg. 11. HD., T. 16.10.2006, E. 2005/9315, K. 2006/10270 sayılı kararı**. Kararlar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 53, 54, 89, 90; “...Sigorta işlemlerinde aracılık yapan acentenin, sigorta poliçesi primlerini tahsil ettiği ve bu primler sigortacıya intikal etmemiş olsa bile, sigorta poliçesinin geçerli bulunduğu ve bu durumda sigorta şirketinin sorumlu olacağının kabulü gerekir...” **Yarg. 11. HD., T. 27.05.2002, E. 2002/1725, K. 2002/5288 sayılı kararı**. Karar için bkz. **Eriş**, s. 1309; “...prim tahsiline yetkili acente tarafından primin makbuz karşılığı tahsil edilmesi halinde bu primin acentenin kayıtlarına işlenmemiş olmasının sigorta ettiren aleyhine delil olamayacağı...” **Yarg. HGK., T. 01.07.1996, E. 1996/2502, K. 1996/4818 sayılı kararı**. Karar için Bkz. **Sinerji Mevzuat ve İctihat Programları**. (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

³⁴⁶ Sigorta acentesinin tahsil ettiği primleri, süresinde ve eksiksiz olarak sigortacıya intikal ettirmemesi hususunda yaşanan sıkıntılar ve konunun ayrıntılı açıklaması için bkz. s. 116 vd.

etmeyecek, sigortacı her halükarda sorumlu olmaya devam edecektir. Bu husus temsil yetkisinin doğal sonucu sayılmalıdır. Acentenin, tahsil ettiği primleri sigortacıya intikal ettirmemesinden kaynaklanan prim borcunun bulunması, aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, prim tahsil yetkisi kaldırılan acentenin sonrasında tekrardan bu yetkiyi elde edebilmesi bakımından da önem arz etmektedir³⁴⁷.

C. Sigorta Ettirenin İhbarlarını Kabul Etme Yetkisi (Pasif Temsil)

1. Genel Olarak Sigorta Ettirenin İhbar Külfeti

İhbar külfeti, akdedilen sigorta sözleşmesinde sigorta ettirene düşen bir külfet olup, anılan külfet mevcut TTK md. 1435 de sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyecek biçimde, yarı-emredici şekilde düzenlenmektedir. Anılan madde 1. fıkra hükmüne göre, “sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür”. Diğer bir ifadeyle sigorta ettiren, sigorta sözleşmesi yaparken, sigorta konusu menfaatin durumu ve niteliği hakkında gerçeğe uygun bildirimde bulunmak zorundadır³⁴⁸. Zira sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarda yapmasını gerektirecek hususlar, sigortacının kararını etkileyen hususlar olabilmektedir³⁴⁹. Genel olarak, sigortalanacak menfaatin durumunu inceleyerek daha sonra sözleşme koşullarını ve prim miktarını belirleyecek olan sigortacı için bu durum, her zaman mümkün olmayabilir. Kaldı ki böyle bir inceleme sigortacı tarafından yerine getirildiği halde, bazı durumlarda sigortacının tespit edemediği, fakat sigorta açısından önem arz eden hususlar bulunabilmektedir³⁵⁰. Bu nedenle sigorta ettiren tarafından yerine getirilmesi zorunlu olan bu ihbar külfeti, sigorta edilecek rizikonun tespit ve tayin edilmesi açısından oldukça önemli sayılmaktadır^{351, 352}.

³⁴⁷ Sigorta acentesinin prim tahsil yetkisinin kaldırılması hakkında bkz. şa. § 3, II.

³⁴⁸ Can, s. 293; Çeker, s. 42; Franko, Nisim, “Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken İhbar Mükellefiyeti (TTK m. 1290)” THYKS XIV, Ankara 1997, (İhbar), s. 317; Eroğlu, s. 105; Korkmaz, s. 36, 237; Kubilay, s. 71; Omağ, s. 31; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 83; Ulaş, s. 65.

³⁴⁹ Eroğlu, s. 107.

³⁵⁰ Çeker, s. 42; Franko, İhbar, s. 321; Korkmaz, s. 37, 238.

³⁵¹ Sigorta ettirenin sahip olduğu ihbar külfetinin yerine getirilmesi hususunda üzerinde durulması gereken bir diğer noktada şudur; Sigorta ettiren tarafından yerine getirilmesi gereken iş bu beyanlar gerçeğe uygun ve eksiksiz olmalıdır. Zira sigorta ettiren kimse, sırf daha düşük prim ödemek için sigortalanacak menfaat hakkında yanlış beyanda bulunsada dahi, rizikonun ödenmesinde yapılacak olan tespit sigorta ettirenin beyanı dikkate alınmak suretiyle gerçekleştirilecektir. Bkz. Yarg. 11. HD., T. 11.09.1979, E. 1979/3215, K. 1979/3723 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

Buna ilişkin olarak, uygulamada *liste usulü* şeklinde bilinen bir yöntem kullanılmaktadır. Buna göre, sigortacı sigorta konusu menfaat hakkında sigorta sözleşmesi bakımından önemli olan soruları içeren matbu bir form hazırlamakta, sigorta ettiren de burada bulunan sorulara eksiksiz ve doğru cevaplar vermek suretiyle ihbar külfetini yerine getirmektedir. Liste usulünün kullanıldığı durumlarda sigorta ettirene, listede yazılı sorular dışında hiçbir sorumluluk yüklenememektedir (TTK md. 1436/f.1). Şayet liste verilmemiş ise sigorta ettiren bütün önemli hususları bildirmekle yükümlüdür³⁵³.

Sigorta ettirenin, sözleşmenin kurulmasından önce yerine getirmesi gereken ihbar külfetinin yanı sıra, riziko gerçekleştikten sonra yerine getirmesi gereken bir ihbar külfeti daha vardır. Buna göre zarar tespitinin yapılabilmesi ve zararın azaltılması için gerekli tedbirlerin alınabilmesi gereğiyle bu külfetlerin sigorta ettiren tarafından yerine getirilmesi şarttır (TTK md. 1446)³⁵⁴.

2. İhbarları Kabul Etme Yetkisi (Pasif Temsil)

Sigorta ettirenin gerçekleştirmesi gereken ihbar külfeti sigortacı ve temsilcisine karşı yerine getirilmektedir. TTK md. 105/f.1 hükmü uyarınca, *acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkil adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir*³⁵⁵. Söz konusu hükümde acentenin hem aktif hem de pasif anlamda hakkı koruyucu beyanları yapma ve

³⁵² Anılan durum, “Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir. Sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılır” şeklinde ifade edilmek suretiyle yeni TTK md. 1435 hükmünde de ele alınmış ve eski TTK md. 1290 hükmünden farklı olarak, sigortacının sorduğu soruların sigortacı için önemli olduğuna karine teşkil edeceği eklenmiştir. Zira sigortacı sorduğu sorular çerçevesinde riski üstlenip üstlenmeyeceğine veya hangi şartlar altında üstleneceğine karar verecektir. Ancak, beyanda bulunan kimsenin hangi konuların önemli olduğunu belirlemede ve takdir etmede tereddüde düşmesi olasılığı büyüktür. Bu nedenle sigortacılar, genellikle sigorta ettirene önemli gördükleri hususları içeren bir soru listesi verir. Bu nedenle sigortacının sorduğu soruların kendisi için önemli olduğu yönünde karine konulmuştur (Madde gerekçesi).

³⁵³ Çeker, s. 43; Eroğlu, s. 116, 118; Franko, İhbar, s. 320; Kender, Sigorta, s. 249; Şeker, Zehra, “Sigorta Ettirenin Akit Öncesi İhbar Görevine İlişkin Alman Eyalet Yüksek Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2001, s. 552.

³⁵⁴ Franko, İhbar, s. 321; Korkmaz, s. 38, 238; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 84.

³⁵⁵ TTK md. 105 hükmünde acentenin pasif temsil yetkisi, eski kanunun 119/f.1 hükmünde belirtilen şeklini korumuş, ancak eski TTK md. 119/f.3 hükmünde belirtilen ve anılan madde hükmünün emredici nitelikte olduğuna ilişkin hüküm TTK md. 105 hükmünde düzenlemeye alınmamıştır. Bu nedenle denilebilir ki, TTK’ na göre acentenin temsil yetkisi prensip olarak sınırlandırılabilir. Bunun için sigorta talebine eklenecek bu şekilde bir kaydın yeterli derecede açık olması ve sigorta ettirenin bilgisine ulaşabilecek nitelikte olması yeterli sayılacaktır. Eroğlu, s. 204, dp. 648.

bunlara muhatap olabilme yetkisi düzenlenmektedir³⁵⁶. Buna göre sigorta ettiren, sigorta sözleşmesini kuran acentenin yanı sıra, sigorta sözleşmesine aracılık eden acenteye de bu hükümden kaynaklanan pasif temsil yetkisi nedeniyle ihbarda bulunabilecektir³⁵⁷. Bu açıdan bakıldığında kanun koyucunun, anılan yetkiyi sadece sözleşme yapma yetkisini haiz acenteler için öngörmediği, aksine acentenin salt aracılık faaliyetinde bulunduğu hallerde de bu yetkinin uygulama alanı bulacağı hususunu belirttiği açıktır³⁵⁸. Diğer bir ifadeyle kanun koyucu, sigorta sözleşmesini akdetme yetkisine sahip olan acente ile aracı acente arasında herhangi bir fark gözetmemektedir. Dolayısıyla, aracı acente de sözleşmenin tarafı olan üçüncü kişi müşteriye adı geçen beyanları yapabilmekte; üçüncü kişi tarafından yapılan bu tür beyanları da müvekkil adına kabul edebilmektedir³⁵⁹. Bu nedenle gerek aracı acente gerekse de sigorta sözleşmesini akdeden acenteye yapılan ihbarlar hüküm ve sonuçlarını, sigorta şirketi bünyesinde yapılmış gibi, sigortacının şahsında doğurmaktadır³⁶⁰. Ayrıca sigorta acentesine üçüncü şahıslar tarafından yapılarak, aynen müvekkile yapılmış gibi hüküm ifade eden beyanların, her halükarda kanuni kurallara uygun olarak yapılması zorunludur³⁶¹. Ancak bu beyanların sadece sözleşmelerde aracılıkta bulunmuş veya bunları akdetmiş acenteye karşı mı, yoksa bu muamelelerle doğrudan doğruya bir ilgisi bulunmayan (sonradan atanmış olması veya bölgesindeki bir müşterinin doğrudan doğruya müvekkil ile sözleşme yapması sebebiyle) acenteye karşı mı yapılacağı sorunu doktrinde tartışma konusu yaratmaktadır³⁶².

³⁵⁶ Doğrudan temsil ilişkisinde temsilci, temsil olunan adına irade beyanında bulunma yetkisine sahip olursa, bu tür temsil ilişkisine aktif temsil denir. Buna karşılık, bazı temsil ilişkilerinde temsilci, temsil olunan adına iradesini beyan edemez, örneğin sözleşme yapma teklifinde (icapta) bulunamaz ki o sadece temsil olunan adına, kendisine yöneltilen beyanları kabule yetkilidir. İşte bu tür temsil ilişkisine pasif temsil denilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Eren**, s. 399; **Ülgen ve diğerleri**, s. 634.

³⁵⁷ Kural olarak aracı acentenin müvekkili temsil yetkisi bulunmasa da, aracılıkta bulunduğu sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar, protesto gibi beyanları yapmaya veya bunları müvekkil adına kabule yetkili sayılmasıyla, acentenin sınırlı temsil yetkisine sahip olduğu kabul edilmelidir. **Topçuoğlu**, s. 30.

³⁵⁸ Sözleşme yapma ve/veya prim tahsil etme yetkisi, hayat sigortaları ve zorunlu sigortalar yönünden sınırlandırılmış olan acentenin, pasif temsil yetkisinin de bu sigorta sözleşmeleriyle sınırlı olacağı kabul edilmelidir.

³⁵⁹ **Kayihan**, Acentelik, s. 183; **Topçuoğlu**, s. 30; **Ülgen ve diğerleri**, s. 634, 635.

³⁶⁰ **Eroğlu**, s. 201.

³⁶¹ **Kınacıoğlu**, Acente, s. 77.

³⁶² Acentenin sürekli şekilde müvekkilinin menfaatlerini koruyup kollamakla yükümlü olmasından hareketle belli bir sözleşme dolayısıyla aracılık faaliyetinde bulunmamış olsa dahi acentenin anılan yetkilere sahip olduğunu savunan görüşler için bkz. **Kayihan**, Acentelik, s. 183, 184; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 77. Aksi görüşler için bkz. **Kalpsüz**, **Turgut**, “Müvekkillerine İzfaten Acentelere Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması”, **BATİDER**, 1983, C. 12, S. 1, s. 5, 6; **Poroy/Yasaman**, s. 223; **Ülgen ve diğerleri**, s. 635; **Yazıcıoğlu**, s. 152.

TTK md. 1435 de düzenlenen ihbar külfeti sözleşmenin kurulmasından önce ve en geç sözleşmenin yapıldığı sırada yerine getirilmekle birlikte, sigorta acentesinin temsil yetkisini, sözleşme öncesi ihbar görevinin de muhatabı olacak şekilde geniş şekilde yorumlamak yanlış olmayacaktır. Aracı acentenin bu şekilde sözleşmenin kurulmasından önceki zamanda yerine getirilmesi gereken ihbar külfetini kabul etmeye yetkili olup olmadığı hususu tartışmalıdır³⁶³. Alman Federal Mahkemesi'nin “Göz ve Kulak Kararı” olarak isimlendirilen kararına göre, “...sigorta sözleşmesinin akdi, uzatılması veya değiştirilmesi ile ilgili talepleri ve sigorta süresince yapılması gereken ihbarları kabul yetkisi olan aracı acentenin bu yetkisi, sözleşmenin kurulması aşamasındaki ihbarların alınmasını da kapsar. Bu nedenle aracı acentenin, riziko durumlarına ilişkin olarak sigorta talebinde bulunandan sözleşme öncesi elde ettiği bilgiler de sigortacıya bildirilmiş sayılmalıdır. Karara göre, sigorta talebinde bulunanın sözleşme teklifi ve talepte bulunanın riziko bakımından önemli durumlara ilişkin beyanının kabulü, hukuki bölünmeye izin vermeyen yeknesak bir yaşam olayını ifade etmektedir...”³⁶⁴. Alman Federal Mahkemesi bu kararı ile sigorta sözleşmesinin yapılmasına ilişkin talebi almaya yetkili olan acentenin, riziko bakımından önemli durumları içeren ihbarı da almaya yetkili olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Acentenin müvekkil sigorta şirketine sürekli şekilde bağlı olması, acentenin, sigorta şirketinin gözü kulağı gibi hareket edebilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla sigorta sözleşmelerinin tanıtımını yapan ve üçünü kişilerden gelen taleplerin kabulüne de yetkili olan aracı acentenin, sigorta ettirenden gelen taleple birlikte veya ayrı olarak gerçekleşen, sözleşme öncesi yazılı ve sözlü ihbarları sigortacı adına kabul etmeye yetkili olması gerektiği söylenebilir. Kaldı ki TTK md. 105/f.1 hükmünde öngörülen pasif temsil yetkisinin, sözleşmenin kurulması aşamasındaki ihbarları da kapsayacağı ortadadır. Bu itibarla, aracı acentenin, sözleşmenin kurulmasından önceki aşamaya ilişkin beyanları almaya yetkili olduğu, aracı acenteye sözleşme öncesi yapılan ihbarların, fiilen haberdar olmamış olsa bile, sigortacıya ulaşmış sayılması gerektiği kabul edilmelidir³⁶⁵.

³⁶³ Eroğlu, s. 201; Korkmaz, s. 37, 239.

³⁶⁴ Eroğlu, s. 201; Özdamar, Aydınlatma Yükümlülüğü, s. 102.

³⁶⁵ Can, s. 304; Eroğlu, s. 201, 202; Korkmaz, s. 37.

Acente, sigortacı adına akdettiği sözleşmeler veya akdedilmesine aracılık ettiği sözleşmeler bakımından ifa yardımcısı (TBK md. 116) olarak kabul edilmelidir³⁶⁶. Sigortacı, gerek sigorta sözleşmesinin kurulması aşamasındaki görüşmelerde kendisi adına hareket eden; gerekse de sonrasında bu sözleşme ile ilgili bazı iş ve işlemleri kendisi için gerçekleştiren acentesinin, akdi görüşmeler sırasındaki kusurlu hareketleri (culpa in contrahendo) de dâhil olmak üzere, her türlü akdi kusurundan sorumlu tutulmalıdır. Şayet sigorta acentesi sözleşme yapma yetkisini haiz bir acente ise, doğrudan temsil yetkisini haiz bir temsilci niteliğinde sayılmalı (TBK md. 40/f.1) ve konumu gereği sahip olduğu her türlü bilgi her şekilde sigortacının bilgisi hükmünde kabul edilmelidir³⁶⁷.

D. Sigorta Ettirenle Sigortacı Arasındaki İhtilaflarda Sigortacıyı Mahkemelerde Temsil Yetkisi

Sigorta acentesi, müvekkili sigortacıya bağımlı olmayan ve temsil yetkisine sahip olan bir yardımcı olduğu için sigortacıyı temsil edebilmektedir. Yani aktif ve pasif husumet ehliyetine sahip olan acentenin, aynı zamanda aktif ve pasif dava ehliyetine de sahip olduğu söylenebilmektedir.

TTK md. 105/f.2 hükmüne göre, “...Bu sözleşmelerden doğacak uyuşmazlıklardan dolayı acente, müvekkili adına dava açabileceği gibi kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir...”³⁶⁸. Anılan hükümden de anlaşılacağı üzere, bu madde hükmüne dayanılarak (acente) aleyhine dava açılabilmesi için, dava konusu uyuşmazlığın, “...acentenin aracılıkta bulunduğu veya yaptığı...” sözleşmeden kaynaklanması gerekmektedir³⁶⁹. Dolayısıyla sözleşmeden değil de kanundan veya

³⁶⁶ Acentenin “ifa yardımcısı” olarak kabul edilmesi onu bağımlı tacir yardımcısı haline getirmez. Zira bağımsızlık, acentenin olmazsa olmaz unsurlarındadır. Acentenin, ifa yardımcısı olarak kabul edilmesi salt sorumluluk hukuku anlamında üçüncü kişiler karşısında, acentenin ve sigortacının kusuru bakımından anlam ifade etmektedir. Burada acente, hizmet sözleşmesi ile bağılı olmayan ifa yardımcısı niteliğindedir.

³⁶⁷ Can, s. 304; Eroğlu, s. 203.

³⁶⁸ Kanunda geçen dava teriminin geniş yorumlanması gerekmektedir. Şöyle ki, teknik anlamda dava tanımına girmeyen bazı yargısal işlemlerde de bu kural geçerli sayılacaktır. Örneğin, ilamlı ya da ilamsız icra takibi, icra şikâyeti, ihtiyati tedbir kararı aldırılması ve bunun gibi işlemlerde de acentenin aktif ve pasif temsil yetkisinin varlığı kabul edilmelidir. Bkz. **Kayıhan**, Acentelik, s. 185, dp. 650; Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **Akkan Daniş, Çiğdem**, “Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi”, BATİDER, Aralık 2008, C. XXIV, S. 4, s. 219 vd..

³⁶⁹ “...Acentenin aracılıkta bulunduğu sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda acente aleyhine müvekkili namına dava açılması mümkün olup, bu husus dava ehliyeti ile ilgili olması nedeni ile davanın her safhasında ileri sürülebileceği gibi, mahkemede de res'en gözetilip araştırılacak hususlardandır...” **Yarg. 11. HD., T. 11.10.2001, E. 2001/5739, K. 2001/7600 sayılı kararı**. Karar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 43;

haksız fiilden doğan bir borcun ifa edilmemesinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda sigorta acentesinin, müvekkili sigorta şirketini yargı mercilerinde temsil yetkisi bulunmamaktadır^{370, 371}. Diğer bir ifadeyle, sözleşme dışı sorumluluk hallerinden meydana gelen, (yani haksız fiilden mesela trafik kazası gibi) ya da kanundan kaynaklanan başkaca borç ve yükümlülüklerin ifasından veya kötü ifa edilmesinden ya da hiç ifa edilmemesinden çıkacak uyuşmazlıklarda, sigorta acentesinin, müvekkilini, yargı mercilerinde aktif veya pasif olarak temsil etme yetkisi bulunmamaktadır³⁷². Sigorta acentesinin akdettiği veya akdine aracılık ettiği sözleşmeden kaynaklanan yan borç ya da yükümlülüklerle ilgili olduğu sürece, bunlardan doğan bir ihtilaf bakımından, acentenin davaya müvekkil sigorta şirketi adına aktif veya pasif olarak katılabileceğinin kabulü gerekmektedir³⁷³. Uygulamada haksız fiil veya kanundan kaynaklanan nedenlere dayanarak sigorta acentesine karşı açılan davalar reddedilmemekte, asıl hasım olan müvekkil sigorta şirketine tebligat yapılmak suretiyle davaya devam edilmektedir³⁷⁴.

TTK md. 105 hükmü bir bütün olarak değerlendirildiği takdirde, anılan hükme dayanılarak yargı yoluna başvurulabilmesi için, uyuşmazlığın doğduğu sözleşmeye sigorta acentesinin *aracılık* etmiş ya da bu sözleşmeyi bizzat *müvekkil adına yapmış* olması şartının aranacağı anlaşılabacaktır. Bu nedenle, dava açabilme veya açılan davada müvekkil sigorta şirketini temsil edebilme yetkisi yalnızca acentenin fiilen aracılık ettiği

Yarg. 11. HD., T. 15.2.1990, E. 1989/776, K. 1990/950 sayılı kararı. Karar için bkz. YKD, 1990, C. 16, S. 7, s. 1017. (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

³⁷⁰ **Akkan Daniş**, s. 224; **Arkan**, s. 215; **Eriş**, s. 1299; **Doğanay**, s. 599; **Kalpsüz**, s. 3; **Kayıhan**, Acentelik, s. 187; **Karahan**, s. 303; **Topçuoğlu**, s. 38.

³⁷¹ "...Sözleşme dışı sorumluluğa dayalı bir dava izafeten dahi olsa acenteye karşı açılamaz..." **Yarg. 11. HD., T. 31.05.1990, E. 1989/4080, K. 1990/4364 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. YKD, 1990, C. 16, S.12, s. 1795; **Karahan**, s.303, dp. 30.

³⁷² "...TTK' nun 119/2 maddesine göre acenteler, yasanın özel bir hükmünden doğan temsil yetkisini kullanan durumunda bulunduklarından, müvekkil adına akdettikleri veya akdine aracılık ettikleri mukavelelerden doğan uyuşmazlıklar dolayısıyla bu sıfatla aleyhine açılan davalarda acente hakkında değil, müvekkil hakkında karar verilmesi zorunludur.- Acentenin şahsi kusur ve haksız fiilen de dayanılmadığına göre, acenteye yönelik davanın reddine karar vermek gerekirken, hak sahibinin hakkını doğrudan acenteden almasına olanak verecek şekilde karar verilmesi doğru değildir..." **Yarg. 11. HD., T. 14.03.2002, E. 2001/1320, K. 2002/2317 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 45.

³⁷³ **Kayıhan**, Acentelik, s. 189.

³⁷⁴ **Arkan**, s. 215, dp. 4; **Kayıhan**, Acentelik, s. 189.

ve/ya bizzat gerçekleştirdiği sözleşmelerden kaynaklanan davalar ile sınırlandırılmıştır³⁷⁵.

Sigorta acentesinin, kendisine terk edilen ya da tekel hakkı tanınan yer veya bölge içerisinde, müvekkilin doğrudan üçüncü kişi müşterilerle ilişki içine girerek akdettiği sözleşmeler dolayısıyla dava edilip edilmeyeceği üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Buna göre, müşterilerin müvekkiline izafeten acenteyi dava edebilmeleri istisnai bir düzenlemeden kaynaklandığından, bu hususun dar şekilde yorumlanması ve aksine genişletilmemesi gerekmektedir. Kanun koyucu da ilgili kanun hükmünden anlaşıldığı kadarıyla, böyle bir ihtimalde sözleşmenin kurulduğu yere değil, ona aracılık eden veya onu bizzat gerçekleştiren kimseye önem vermiş ve hukuki sonucu bu kimseye göre belirlemiştir³⁷⁶.

TTK md. 105/f.2 hükmüne istinaden dava açma yetkisini kullanan sigorta acentesi, bu yetkisini kullanırken, kendisinin acente olduğunu belirtmek ve böylece kanunun kendisine tanıdığı bu temsil yetkisini kullandığını ortaya koymak zorunluluğunda bulunduğu gibi; aynı zamanda, yetkisini geçerli bir biçimde kullanıp kullanmadığı yönündeki kuşkuvarı gidermek için uyuşmazlığa konu işlemdeki katkısını da kanıtlamak zorundadır³⁷⁷. Aksi yönde, sigorta acentesinin aracılık ettiği veya müvekkil sigorta şirketi ad ve hesabına bizzat akdettiği sözleşmeler nedeni ile acente aleyhine ikame edilecek davalarda, üçüncü kişinin acenteyi doğrudan hasım göstermesi kesinlikle mümkün olmayıp, davanın *müvekkil sigorta şirketine izafeten* açıldığının belirtilmesi gerekmektedir³⁷⁸. Gerçekten, sözleşmenin bizzat acente tarafından akdedilmiş olduğu durumlarda dahi sözleşmenin tüm sonuçlarının müvekkil sigorta

³⁷⁵ Akkan Daniş, s. 225, 226; Arkan, s. 216; Çağa, Tahir, “Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafeten Açılan Davalarda Sadır Olan İlamların İcrası”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I, Ankara 6-7 Ocak 1984, s. 17-18; Kalpsüz, s. 5; Kayıhan, Acentelik, s. 190; Topçuoğlu, s. 38; Ülgen ve diğerleri, s. 636.

³⁷⁶ “...Acente aleyhine dava açılabilmesi için dava konusu uyuşmazlığın acente tarafından müvekkil adına yapılan ya da kuruluşunda aracılıkta bulunulan bir sözleşmeden doğmuş olması gerekmektedir...” Yarg. 11. HD., T. 31.05.1990, E. 1989/4080, K. 1990/4364 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. YKD, 1990, C. 16, S. 12, s. 1795; Akkan Daniş, s. 226, 227; Arkan, s. 216, dp. 2; Kalpsüz, s. 5; Kayıhan, Acentelik, s. 190.

³⁷⁷ Ülgen ve diğerleri, s. 636; Yazıcıoğlu, s. 154.

³⁷⁸ Çağa, s. 5, 6; “...Aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda acentenin aleyhine (müvekkiline) izafeten dava açılabilir...” Yarg. 11. HD., T. 03.05.1988, E. 1988/1214, K. 1988/2930 sayılı kararı. Karar için bkz. Kayıhan, Acentelik, s. 190, dp. 665; Yarg. 11. HD., T. 02.07.1986, E. 1986/3832, K. 1986/4126 sayılı kararı. Karar için bkz. Arkan, s. 216, dp. 3. (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

şirketi üzerinde doğduğu, diğer bir ifadeyle gerçekleştirilen sözleşme nedeni ile müvekkil sigorta şirketinin hak sahibi olduğu ve/veya borç altına girdiği kabul edilmeli; dolayısıyla davanın da kural olarak ve yalnızca ona karşı açılabilmesi gerekmektedir. Sigorta acentesi ile ilişkide bulunan üçüncü kişi, ister müvekkil ad ve hesabına acenteye karşı, isterse doğrudan doğruya sözleşmenin tüm sonuçları üzerinde doğmuş bulunan müvekkil sigorta şirketine karşı dava açabilir³⁷⁹.

Dava, belirtilen bu iki yoldan hangisi seçilerek açılmış olursa olsun, yargılama sonucunda verilecek ilam, sadece sözleşmenin tarafı olan müvekkil sigorta şirketi hakkında uygulanacak ve alınan ilam ancak sigorta şirketine karşı icraya konabilecektir³⁸⁰. Diğer bir ifadeyle açılan bir tazminat ya da semenin tenzili veya iadesi davasına ilişkin hüküm, doğrudan doğruya sigorta acentesinin malvarlığına başvurulmak suretiyle icra olunamaz: Şayet bir tazminata hükmedilirse, hükmolunan tazminat acentenin değil, müvekkil sigorta şirketinin malvarlığından tahsil edilir^{381, 382}. Dolayısıyla hak sahibinin hakkının acenteden alınmasına olanak sağlayacak biçimde

³⁷⁹ Ancak Yargıtay yeni tarihli bazı kararlarında TTK md. 119 hükmüne göre acenteye vekil sıfatı ile dava açılabilmesinin yanı sıra, konusu suç olan işlemler sebebiyle de acenteye karşı doğrudan dava açılmasının mümkün olduğu sonucuna varmıştır. Bkz. **Yarg. 11. HD., T. 11.11.2003, E. 2003/4347, K. 2003/10776 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 224, dp. 21; **Çağa**, s. 5; **Kalpsüz**, s. 8; **Ülgen ve diğerleri**, s. 636, 637.

³⁸⁰ "...Dava dilekçesinde, davalı olarak gösterilen Kent Sigorta Aracılık Ltd. Şti. hakkında mahkemece kabul kararı verilmiş ise de, isminden de anlaşılacağı üzere, Kent Sigorta Aracılık Ltd. Şti., sigorta şirketlerine aracılık etmekte olan acente olarak faaliyette bulunmaktadır. TTK' nun 119/2' nci maddesine göre, acente, müvekkili namına dava açabileceği gibi, kendisine karşıda aynı sıfatla dava açılması mümkündür. Bu davalarda, acente hakkında değil, müvekkil hakkında karar verilmesi icap eder..." **Yarg. 11. HD., T. 13.05.2002, E. 2002/926, K. 2002/4687 sayılı kararı**. Karar için bkz. **Eriş**, s. 1307, 1308; "...Acente hakkında değil, ancak acentenin temsil ettiği gerçek veya tüzel kişi hakkında karar verilebilir..." **Yarg. 11. HD., T. 24.05.1991, E. 1991/3713, K. 1991/4519 sayılı kararı** (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir); **Akkan Daniş**, s. 230; **Arkan**, s. 216; **Kalpsüz**, s. 8; **Karahan**, s. 303, dp. 31; **Topçuoğlu**, s. 38; **Ülgen ve diğerleri**, s. 637.

³⁸¹ Mevcut TTK md. 119 hükmünde bu duruma ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte 6102 Sayılı TTK md. 105/f.3 hükmünde "...Acentelerin ad ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye'de açılacak olan davalar sonucunda alınan kararlar acentelere uygulanamaz" şeklinde ifade edilmek suretiyle bu durum açıkça kaleme alınmıştır. Zira madde gerekçesinde de açıkça ifade edildiği üzere, acente, temsilci sıfatıyla hareket ederken, asilin borcunu üstlenmez veya bu borca kefil olmaz. Bu konuda yaşanan tereddütleri gidermek için iş bu üçüncü fıkra hükmü kaleme alınmıştır. Dolayısıyla asile izafeten acente aleyhine açılan davada alınan ilamın acentenin malvarlığı aleyhine uygulanamayacağı bu şekilde açıklığa kavuşturulmuş bulunmaktadır. Bkz. **Yarg. 11. HD., T. 25.01.1991, E. 1991/8244, K. 1991/219 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 223, dp. 17; **Arkan**, s. 216; **Çağa**, s. 4; **Doğanay**, s. 601; **Ülgen ve diğerleri**, s. 637.

³⁸² Belirtmek gerekir ki, sigortacıyı temsilen acentenin taraf olduğu davada, aleyhe verilen mahkeme kararından sadece sigortacının sorumlu olduğu gerekçesi ile acentenin sorumlu tutulmayacağı, kesin hükmün ancak tarafları bağlayacağını kanunlaştıran HUMK md. 237 kuralı ile de sabit bulunmaktadır.

hüküm tesis olunması kabul edilemez³⁸³. Buna karşın, müvekkilini temsil ederek dava açan sigorta acentesinin, elde ettiği hükmün ilişkin olduğu alacağı, üçüncü kişinin malvarlığından tahsil edecek biçimde icra ettirebileceği açıktır³⁸⁴.

Sigorta acentesi ister aracılık faaliyetinde bulunsun, isterse sigorta şirketi ad ve hesabına sözleşme akdetmiş olsun, kendi aracılığı ile gerçekleştirilen sözleşmelerden dolayı davalı ve davacı sıfatına sahip olacak³⁸⁵ ve bu sıfatının doğal sonucu olarak da, yargılama aşamasında buna ilişkin ihtar, protesto ve tespit talebinde bulunma gibi işlemleri de gerçekleştirebilecektir. Ancak belirtilmelidir, TTK md. 105/2 hükmüne istinaden acenteye tanınan temsil yetkisinin, vekilin özel yetkiyle yapabileceği sulh, ibra, davadan feragat, yemini kabul veya red gibi işlemleri (HUMK md. 63) kapsayıp kapsamadığı tartışmalıdır. Doktrinde kabul edilen genel görüşe göre, bu hususlarda acenteye özel bir yetki verilmesi gerekmektedir³⁸⁶. Acentenin müvekkili davalarda temsil yetkisinin, yalnız avukatların yapabileceği işlerin bir istisnası niteliğinde olduğu göz önüne alındığında, sulh, ibra, davadan feragat, yemini kabul veya red gibi işlemler için nasıl avukatlara özel yetki verilmesi gerekiyorsa, acentenin de bu tür işlemler için müvekkil tarafından özel olarak yetkilendirilmiş olması gerektiği açıktır.

TTK md. 102 vd. anlamında acente sıfatını haiz olmayan kimse, müvekkili adına dava açamayacağı gibi, bu kimseye karşı müvekkilini temsilen dava da açamaz. Ayrıca, aynı uyuşmazlıktan dolayı müvekkil hakkında daha önce dava açılmışsa bundan böyle acente aleyhine tekrar dava açılmaz³⁸⁷. Yargıtay'ın da pek çok kararında

³⁸³ Yarg. 11. HD., T. 13.05.2002, E. 2002/926, K. 2002/4687 sayılı kararı; Yarg. 11. HD., T. 21.05.2002, E. 2002/3252, K. 2002/5047 sayılı kararı (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Poroy/Yasaman**, s. 224, dp. 20.

³⁸⁴ **Ülgen ve diğerleri**, s. 637.

³⁸⁵ "...Davanın müstenidi olan sigorta poliçesinin davalı acente tarafından da imzalanmış bulunmasına ve TTK md. 119 hükmüne göre acentelerin akdettikleri mukavelelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili namına yapmaya ve kabule yetkili olduğu gibi sözleşmeden çıkacak uyuşmazlıklardan dolayı da keza müvekkili şirket namına dava açabileceği ve kendisine karşı da aynı şekilde dava açılabilmesine binaen davalının husumet itirazında bulunması yersizdir..." Yarg. 11. HD., T. 09.06.1971, E. 1971/2880, K. 1971/4482 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Doğanay**, s. 601, dp. 33.

³⁸⁶ **Akkan Daniş**, s. 229; **Arkan**, s. 215; **Doğanay**, s. 602; **Topçuoğlu**, s. 38; **Yazıcıoğlu**, s. 155.

³⁸⁷ "...TTK' nun 119. maddesi gereğince acenteler hakkında aracılık yaptığı işlerden dolayı ve bu sıfatla aleyhine dava açılabilir ise de, asıl hakkında da dava açılmış olduğuna göre, bu davada acente olan kolektif şirket aleyhine ayrıca dava açılmaması ve husumet yönünden acente hakkındaki dava hususunda karar ittihazına yer olmadığı şeklinde karar verilmesi gerekir..." Yarg. 11. HD., T. 01.03.1976, E. 1976/1189, K. 1976/1066 sayılı kararı. Karar için bkz. **Karahan**, s. 303, dp. 29; "...Dava, kasko sigorta sözleşmesine dayalı alacak istemine ilişkindir – Asıl borçlu sigorta şirketi olan Bayındır Sigorta A.Ş

belirttiği üzere, şayet müvekkil sigorta şirketi hakkında daha önce bir dava açılmış ise, aynı davada acenteye de husumet yöneltilemez³⁸⁸.

Acentenin açıklanan bu yetkilerini düzenleyen hükümlerin emredici nitelikte olduğuna dair eski TTK md. 119/son hükmü, TTK md. 105 hükmünde düzenlemeye alınmamıştır. Eski TTK md. 119/son hükmüne göre, sözleşmeye, belirtilen yetkilere aykırı şartlar konulamayacak; konulsa dahi geçerli sayılmayacaktı. Taraflar, sözleşme ile doğrudan acente aleyhine dava açılabilirliğini ve/ya hükmolunan bir tazminatın müvekkile hiç başvurulmaksızın öncelikle acenteden tahsil edilebileceğini; acentenin ihtar çekemeyeceğini veya kabul edemeyeceğini; müvekkili temsilen dava açamayacağını veya müvekkile izafeten davalı olamayacağını kararlaştırmayacaklardı³⁸⁹. Ancak yapılan yeni düzenlemede bu hususa yer verilmemiş; dolayısıyla acentelerin belirtilen temsil yetkilerinin prensip olarak sınırlandırılabilirliği kabul edilebilir hale gelmiştir. Her ne kadar anılan konu ile ilgili madde hükmü gerekçesinde veya doktrinde net bir açıklama mevcut değilse de, kanımızca yapılan bu yeni düzenleme yerinde değildir. Yalnızca yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkında emredici hükümler öngören yeni düzenlemenin aksine, eski TTK md. 119/f.3 hükmünde öngörülen düzenleme daha yerinde görülmektedir. Bu şekilde bir hükmün yeni kanuna alınmaması, yerli tacirler adına acentelik faaliyetinde bulunanların, acentelik sözleşmelerinde, belirtilen emredici kanun hükümlerine aykırı şartlar getirebilmelerinin önünü açmaktadır. Halbuki TTK md. 105 hükmünün hizmet ettiği

davada yer aldığına göre, aynı sözleşmeye dayanarak acente aleyhine de dava açılması TTK' nun 119/2. maddesine uygun olmayıp, bu davalı hakkındaki davanın husumet yönünden reddine karar verilmesi gerekir..." Yarg. 11. HD., T. 25.10.2004, E. 2004/1345, K. 10273 sayılı kararı. Karar için bkz. Çelik/Lale, s. 51, 52. (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir).

³⁸⁸ "...TTK' nun 119/2 maddesine göre, sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklardan dolayı acente müvekkili namına dava açabileceği gibi, kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir – Sigorta şirketi hakkında dava açıldığı takdirde ona izafeten hareket eden acenteye aynı davada husumet düşmez..." Yarg. 11. HD., T. 14.12.2000, E. 2000/9026, K. 2000/10039 sayılı kararı; "...Sigorta şirketinin davalı olarak yer aldığı davada davalı acenteye husumet düşmeyeceği gözetilerek, TTK' nun 119. maddesi uyarınca davanın, davalı acente bakımından husumet yönünden reddi gerekmektedir..." Yarg. 11. HD., T. 07.04.2003, E. 2002/11098, K. 2003/3389 sayılı kararı; "...Dava kasko sigorta poliçesinden kaynaklanan tazminat istemine ilişkin olup, dava, sigorta şirketi ile sigorta poliçesini tanzim eden acenteye karşı açılmıştır – Acente aleyhine doğrudan doğruya dava açılmayacağı gibi, müvekkilinin asaleten yer aldığı davada acenteye husumet tevcihine olanak da bulunmamaktadır..." Yarg. 11. HD., T. 27.02.2006, E. 2005/2157, K. 2006/1961 sayılı kararı. (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. Çelik/Lale, s. 42, 49, 50, 71.

³⁸⁹ Çağa, s. 16, 17; Karahan, s. 304; Poroy/Yasaman, s. 223; Topçuoğlu, s. 36, 37; Ülgen ve diğerleri, s. 637.

amaç bakımından, tüm acenteler için emredici nitelik taşıyan bir düzenlemenin mevcut olması gerektiği görüşündeyiz. Acentenin sözleşmenin sonuçlarından müvekkil sigorta şirketi ile birlikte müteselsil olarak sorumlu sayılacağını öngören sözleşme hükümleri de; sigorta acentesi ile müvekkil birlikte bir borç altına girmedikleri ve dolayısıyla müteselsil sorumlulukları söz konusu olmadığı (TTK md. 7) için geçerli sayılmayacaktır³⁹⁰.

IV. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNDEN SONRAKİ TEMSİL YETKİSİ

A. Sigortacıyı Temsilen Riziko Gerçekleştikten Sonra Hasar Tespiti

Sigorta sözleşmesi, teminat altına alınan rizikonun gerçekleşmesiyle sona ermektedir. Riziko gerçekleştikten sonra ödenmesi gereken tazminatın miktarının tespit ve tayin edilebilmesi için, sigorta konusu menfaatte, sigorta sözleşmesinin kapsamı dâhilinde olan bir hasarın meydana gelmiş olması gerekmektedir³⁹¹. Hasar, sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmış bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda meydana gelen kayıp ve zararların ortak adı olarak tanımlanabilir.

Hasar miktarının tespiti amacıyla uygulamada öncelikle, sigorta sözleşmesinde belirtilen şekilde ve süre içinde derhal, sigorta ettiren tarafından sigortacıya hasar bildiriminde bulunulmakta ve sonrasında sigortacı tarafından görevlendirilen eksperler vasıtasıyla da hasar tespiti yapılmaktadır. Sigorta eksperince hazırlanan rapordaki hasar miktarı üzerinde anlaşma olduğu takdirde, sigorta poliçesi hükümlerine göre tazminat ödemesi yapılmaktadır. Hasar miktarına ilişkin olarak uyuşmazlık çıkması halinde ise sigorta genel şartlarına göre, tarafların hakem bilirkişisi belirlemek suretiyle tespit yaptırması da mümkün olmaktadır³⁹².

Sigorta ettirenin, riziko meydana geldikten sonra haber vermesiyle birlikte yerine getirilmesi gereken hasar tespiti, gerek sigortacı tarafından görevlendirilmiş olan eksper aracılığıyla, gerekse de anlaşmazlık durumunda hakem bilirkişisine başvurulmak

³⁹⁰ Çağ, s. 17; Ülgen ve diğerleri, s. 637.

³⁹¹ Ancak sigorta konusu menfaat hasara uğramakla birlikte, söz konusu bu hasar sigorta teminatı kapsamına girmiyorsa, sigortacının da tazminat ödeme borcu doğmaz. Benzer şekilde, sigorta sözleşmesi süresi dolduktan sonra meydana gelen hasarlar da tazminat dışı kalmaktadır. Çeker, s. 55; Kender, Sigorta, s. 309, 310; Omağ, s. 31.

³⁹² Çeker, s. 55, 56; Kender, Sigorta, s. 315-322; Omağ, s. 31.

suretiyle gerçekleştirilmiş olsun; her durumda, sigortacının yerine getirmesi gereken bir yükümlülüktür. Bu nedenle, sigortacıyı temsil yetkisine sahip olan acentenin de bu yükümlülük altında olduğu açıktır. Özellikle sözleşme yapma yetkisini haiz olan sigorta acentesi bakımından, akdedilen sigorta sözleşmesiyle ve uygulanmasıyla ilgili sair hususları da yerine getirme durumunda olduğu belirtilmelidir (SK md. 2/b.(d)). Diğer bir ifadeyle acentenin, sigorta şirketi adına hasar tespiti görevini yerine getirebileceğinin kabulü gerekmektedir. Sigortacılık alanında üçüncü kişilere doğru hizmet sunulmasına aracı olan acenteler, hasar durumunda da, sigortalıya en hızlı ve en kolay şekilde hizmet verilmesinde etkin bir role sahiptirler. Sigorta ettirenin çoğu zaman sigortalıya en yakın noktada bulunan acente aracılığı ile sigorta sözleşmesi akdetmesi ve poliçelerin genelde bu şekilde en yakın noktada oluşturulduğu düşünülecek olursa, rizikonun gerçekleşmesiyle birlikte sigortalıya en çabuk surette ulaşacak olan yine acentelerdir.

Acentenin sigortacıyı temsilen yerine getirmesi gereken hasar tespiti, sigorta sözleşmesi kapsamında sahip olduğu temsil yetkisine istinaden ve buna bağlı olarak devamında gerçekleştirilmesi gereken bir görevdir³⁹³. Sigorta sözleşmesinin kurulması ve devamı sırasında acentenin sahip olduğu temsil yetkisi, rizikonun gerçekleşmesiyle son bulan sigorta sözleşmesinin bu aşamasında, hasar tespitinin yapılması ve aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, tazminatın ödenmesine yardımcı olunması haliyle kendini göstermektedir.

Sigorta şirketi adına acentenin yerine getirmesi gereken hasar tespiti, TTK md. 109/f.1 hükmünde öngörülen müvekkilin menfaatlerini gözetme borcu kapsamında ele alınabilir. Söz konusu madde hükmünde acentenin kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde, acentelik sözleşmesi gereğince, müvekkilinin işlerini görmek ve menfaatlerini korumak zorunda olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, sigorta şirketi tarafından yerine getirilmesi gereken hasar tespitinin, sonrasında yine bu tespite bağlı olarak sigorta ettirene tazminat ödemesi gereken sigorta şirketi açısından bir menfaat teşkil ettiği ve bu menfaatin de sigorta acentesi tarafından korunması gerektiği açıktır. Bu nedenle sigortacının menfaatini ilgilendiren hasar tespitinin de acente tarafından yerine getirilebileceğinin kabulü gerekmektedir.

³⁹³ Sınırlı yetkili acenteler, ancak hayat sigortaları ve zorunlu sigorta sözleşmelerinin uygulanmasına yönelik hasar tespitinde rol alabilirler. Çünkü sözleşme akdetme yetkileri belirtilen sigorta türleri bakımından sınırlandırılmıştır. Bkz. §, 3, I.

B. Sigortacıyı Temsilen Tazminat Ödenmesi

TTK md. 1401/f.1 hükmünde de açıklandığı üzere; “Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi yada bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle yada hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmelerdir”. Buna göre, sigorta sözleşmesiyle teminat altına alınan rizikonun gerçekleşmesiyle sigorta tazminatının ödenme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de sigortacının yükümlülüğünde olan tazminat ödeme borcunun doğabilmesi için bazı şartların yerine gelmesi gerekmektedir. Bunlar; rizikonun gerçekleşmiş olması, sigorta konusu menfaatin rizikonun gerçekleşmesi sonucunda tamamen veya kısmen hasara uğramış olması, hasarın sigorta süresi içerisinde meydana gelmiş olması ve sigorta ettirenin de sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmiş olmasıdır³⁹⁴.

Sigorta tazminatı ile hasar miktarı aynı anlamda olmamakla birlikte, sigorta şirketi tarafından ödenmesi gereken tazminat bedeli, hasar miktarı tespit edildikten sonra sigorta genel ve özel şartlarına göre ayrıca belirlenmektedir. Kural, sigorta konusu menfaatte oluşan zararın tamamının karşılanması olmakla birlikte, bazı durumlarda sigortacı tarafından hasarın bir kısmı karşılanabilmektedir. Şöyle ki, şayet sigorta poliçesinde, meydana gelen hasarın belli bir oranının teminat dışında bırakılacağı öngörülmüş ise, bu durumda sigortacı zararın tamamını değil belirli bir kısmını tazminat olarak ödemektedir³⁹⁵.

Sigorta tazminatını veya bedelini ödeme borcu, sigorta sözleşmesinin karşılıklı yükümlülükler içeren iki taraflı bir sözleşme olduğu göz önüne alındığında, esas olarak sigorta şirketinin yerine getirmesi gereken bir borçtur. Ancak konumuz itibariyle anılan borçların sigorta acentesinden talep edilip edilemeyeceği veyahut talep edilse bile acente tarafından yerine getirilip getirilemeyeceği hususu ayrıca önem arz etmektedir.

Sigortacının sigorta tazminatını veya bedelini ödeme borcunun doğduğu sigorta sözleşmesinin gerçekleştirilmesine aracılık eden veya bu sözleşmeyi sigortacı adına

³⁹⁴ Çeker, s. 55; Kender, Sigorta, s. 310; Kubilay, s. 78; Ulaş, s. 89, 90.

³⁹⁵ Can, s. 316, 317; Çeker, s. 57; Kender, Sigorta, s. 310; Kubilay, s. 78; Ulaş, s. 90.

bizzat akdeden acenteye karşı, alacağın tahsili için dava açmak mümkündür (TTK md. 105/f.2). Buna karşın hükmolunan tazminat veya bedel dolayısıyla acente aleyhine ilamlı icra takibi başlatılamaz ve hatta doğrudan doğruya genel haciz yoluyla icra takibi de yapılamaz³⁹⁶. Yani sigortacının sigorta tazminatını veya bedelini ödeme borcu acentesinden tahsil edilemez³⁹⁷. Uygulamada bu hususa ilişkin yaşanan tereddütleri gidermek amacıyla TTK md. 105/son hükmünde konu, düzenlemeye alınmış; *acentelerin ad ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye’de açılacak olan davalar sonucunda alınan kararların acentelere uygulanamayacağı* hükme bağlanmıştır. Yapılan bu yeni düzenleme ile müvekkil asil ad ve hesabına, sigorta acentesi aleyhine açılan davalarda alınan ilamların acentenin malvarlığı aleyhine uygulanamayacağı netlik kazanmıştır.

Sigorta acentesi, sigorta sözleşmesini veya bu sözleşmeden kaynaklanan iş ve işlemleri kendi ad ve hesabına yapmadığı için, doğrudan doğruya sigorta ettirene karşı sigorta sözleşmesinden kaynaklanan bir sorumluluğu bulunmamaktadır³⁹⁸. Yani sigorta acentesi, sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki sözleşmelerin akdedilmesine aracılık etmesi nedeniyle sigorta ettirene karşı sigorta tazminatı ödemekle yükümlü değildir. Sorumluluk sigorta sözleşmesinin karşı tarafını oluşturan sigorta şirketine aittir³⁹⁹. Bu nedenle teminat altına alınan rizikonun gerçekleşmesi durumunda, meydana gelen zararın sigortacı tarafından karşılanması gerekmektedir. Acente, zararın meydana gelmesi halinde tazminat ödemekle hiçbir şekilde yükümlü değildir⁴⁰⁰. Ancak SK md. 2

³⁹⁶ **Can**, s. 320; **Çağa**, s. 12,13.

³⁹⁷ “...Sigorta Hukuku genel kaidelerine göre acentelerin risk sonrası hasar bedelini ödeme yükümlülüğü yoktur...” **Yarg. 11. HD. T. 26.03.2002, E. 2001/10339, K. 2002/2748 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Can**, s. 320, dp. 539.

³⁹⁸ “...Davalılardan acente hakkında da haksız eyleme dayalı olarak kişisel sorumluluğa ilişkin dava açılmış ise de, davalılardan sigorta şirketi de sözleşme ilişkisine dayalı olarak dava edilmiş ve yargılama sonunda sorumluluğu buna göre belirlenmiş olduğundan bu durumda mahkemece acentenin ayrıca sorumlu tutulmamış olmasının, TTK’ nun 119’uncu madde hükmüne de uygun düşmesi karşısında, davacı vekilinin temyiz itirazları da isabetli bulunmuştur...” **Yarg. 11. HD., T. 20.01.2003, E. 2002/8117, K. 2003/363 sayılı kararı**; “...TTK. nun 119’uncu maddesi uyarınca acente, aracılıkta bulunduğu işlemleri müvekkili namına yaptığından bu işlemler dolayısıyla doğrudan doğruya sorumluluğu bulunmamaktadır...” **Yarg. 11. HD., T. 19.02.2007, E. 2005/14949, K. 2007/3080 sayılı kararı** (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. **Çelik/Lale**, s. 49, 94, 95.

³⁹⁹ **Çeker**, s. 23.

⁴⁰⁰ “...Dava, acente tarafından sigortalıya ödenen hasar bedelinin sigortacıdan rücuen tahsili istemine ilişkin olup, davacı acente ile davalı sigorta şirketi arasında 01.12.1998 tarihinde akdedilen protokolün 3’üncü maddesi acentenin vekaletname yada temlik almak kaydıyla hasar ödeyebileceğine ilişkin bir düzenleme içermektedir – Dosyaya ise temlik yada vekaletname ibraz edilmiştir – Protokolün 3’üncü

hükmünde, sigorta acentesi “...sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı kişi...” şeklinde ifade edilmektedir. Buna göre, her ne kadar sigorta acentesinin, sigorta ettirene karşı rizikonun gerçekleşmesi nedeniyle tazminat ödeme yükümlülüğü bulunmasa da, sigorta acentesinin bu tazminatın sigorta şirketi tarafından sigorta ettirene ödenmesi hususunda gerek sigorta şirketine gerekse de sigorta ettirene yardımcı olması gerekmektedir. Örneğin, düzenlenen prim makbuzlarının, hasar ile ilgili bilgi ve belgelerin zarar görenden alınarak sigortacıya iletilmesi, sigortacının talep ettiği diğer hususlar konusunda sigortalıya ulaşılmasının sağlanması, sigorta ettirenin poliçe teminatına girmeyen veya kısmen giren bir durumda tazminatın tam ya da belli bir oranda elde edilmesi için lütuf ödemesi yapılması konusunda sigorta şirketi ile bağlantı kurulması acentenin, tazminatın ödenmesine yardımcı olduğu durumlardan sayılabilmektedir.

maddesi gereğince alınmış temlik yada vekaletname bulunup bulunmadığı hususu araştırılarak varsa ibraz ettirildikten sonra sonucuna göre karar verilmek gerekir...” Yarg. 11. HD., T. 07.06.2005, E. 2004/8735, K. 2005/5909 sayılı kararı; “...Dava, acentelik sözleşmesine dayalı alacak istemine ilişkin olup, çekişme, davacı acentenin dava dışı sigorta ettirene kasko poliçesi kapsamında yaptığı ödeme öncesinde davalı sigortacıdan onay alması gerekip gerekmediği, ödemenin dayanağı rizikonun teminat kapsamında olup olmadığı noktalarında toplanmıştır. – 07.11.2000 tarihli acentelik sözleşmesinin 24’üncü maddesinde, acentenin, sigortacının iznini almadan zararı ödemeye yetkili olmadığı, 18.12.2002 tarihli protokolün 3’üncü maddesinde, acentenin vekâletname veya temlik almak kaydıyla hasar ödeyebileceği, 14’üncü maddede ise, acente tarafından ödenen hasarların, tarafların mutabakatı olmadan acentenin cari hesabına alacak kaydedilemeyeceği kararlaştırılmıştır. — Acentenin sonraki geçerli protokole göre artık önceden onay almadan, ödeme yapabileceği ancak ödeme yaptıktan sonra alacak kaydı öncesinde, sigortacının teminat kapsamı dışında bir ödemenin bulunduğunu savunarak, bu ödemeyi reddedebileceği, şayet ödeme teminat dışı bir olaya dayanıyorsa, ödemenin acentenin kendi üzerinde kalacağı, başta onay almayan acentenin sonradan böyle bir sıkıntı ile karşılaşabileceğini öngörmesi gerektiği ve buna katlanmak durumunda kalacağı sonuçlarına varılmalıdır...” Yarg. 11. HD., T. 24.04.2006, E. 2005/4874, K. 2006/4475 sayılı kararı (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. Çelik/Lale, s. 63, 79, 80.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTA ACENTESİNİN TEMSİL YETKİSİNİN SINIRLANDIRILMASI, KALDIRILMASI ve KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ

I. SİGORTA ACENTESİNİN TEMSİL YETKİSİNİN SINIRLANDIRILMASI

Sigorta acentesi, daha önce de belirtmiş olduğumuz üzere, temsil yetkisinin olup olmamasına göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, müvekkil sigorta şirketi nam ve hesabına sözleşme akdetme yetkisine sahip olan temsilci yani akitçi acente ile müvekkil sigorta şirketini ilgilendiren sözleşmelerde sadece aracılık yapma şeklinde faaliyet gösteren aracı sigorta acentesidir⁴⁰¹. Ancak sigorta acentesine verilen temsil yetkisinin, özellikle sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkilerinin, acentelik ilişkisi sona erdirilmeden, sigortacı tarafından tek taraflı olarak istenildiği zaman, sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı hususunda gerek TTK’ da gerekse SK’ da açıklık bulunmamaktadır.

SAY md. 11/f.1 hükmünde acentenin sahip olduğu yetkilerden özellikle sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkilerinin kaldırılması hususuna değinilmiş, ancak sınırlandırmadan bahsedilmemiştir. Kanımızca, belirtilen hüküm geniş şekilde yorumlanmalı ve kısmen kaldırmayı yanı sınırlandırmayı da kapsadığı kabul edilmelidir. Bu nedenle yetkinin kaldırılması ile ilgili aşağıda ayrıntılı olarak anlatılan hususların aynı zamanda, yetkinin sınırlandırılması içinde geçerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Uygulamada, sigortacının ruhsat sahibi olduğu tüm branşlarda verilmiş olan sözleşme yapma yetkisinin, bu branşa dâhil bazı sigorta türlerine ilişkin sözleşmeler bakımından kaldırılması veya sigorta bedeli itibariyle sınırlandırılmamış yetkinin belirli miktarla sınırlandırılması söz konusu olabilmektedir⁴⁰².

SK md. 23/f.10 hükmüne bakıldığında kanun koyucunun başka bir yönden de acentelerin yetkilerini sınırlandırdığı dikkat çekmektedir. Şöyle ki, “...*hayat sigortaları ve zorunlu sigortalarla sınırlı olarak yetki verilen sigorta acenteleri hariç olmak üzere*

⁴⁰¹ Sigorta acenteleri yönünden, sahip oldukları yetkiler bakımından aracı acente ve sözleşme yapma yetkisini haiz acente olarak yapılan ayırım, acenteleri aynı zamanda türleri yönünden de vasıflandırmaktadır. Acentenin türleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. § 1, I, C.

⁴⁰² Yazıcıoğlu, s. 138, 139.

kendilerine sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkisi verilen sigorta acenteleri, bireysel emeklilik işlemleriyle ilgili acentelik faaliyeti dışında başka bir ticari faaliyette bulunamaz". Bu hüküm de göstermektedir ki, bazı sigorta acentelerine yalnızca hayat sigortaları veya zorunlu sigortalar için sözleşme akdetme veya prim tahsil etme yetkisi verilebilmektedir.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan Genelgede ise, SK'nda esas anlamda iki tür acenteliğin mevcut olduğu bildirilmiş ve sonrasında ise "Yetkili Acente – Sınırlı Yetkili Acente" ayırımına gidilmiştir. Buna göre söz konusu Genelgede, yetkili acente ve sınırlı yetkili acente kavramları "...bunlardan biri yalnızca zorunlu sigortalar ve hayat sigortaları ile sınırlı olmak üzere yetki verilen acenteler, diğeri ise tüm sigortalar için yetki verilen acentelerdir. Sınırlı yetki verilen acenteler için başka işle iştigal etme yasağı yoktur. Ayrıca, bunların doğrudan sigorta şirketlerine veya yetkili bir başka acenteye bağlı olarak çalışmaları mümkündür. Bununla birlikte, bu acentelerin zorunlu sigortalar ve hayat sigortaları dışında iş yapmaları mümkün bulunmamaktadır" şeklinde tanımlanmıştır⁴⁰³. Yetki yönünden yapılan bu ayırımın, aynı zamanda sigorta acentelerinin türleri bakımından da belirleyici olduğu göz ardı edilmemelidir⁴⁰⁴. Bunun yanı sıra anılan genelgeye ilişkin yayınlanan sektör duyurusunun "Sınırlı Yetkili Acentelerin Faaliyet Biçimi" başlıklı 3. maddesinde de sınırlı yetkili acentelerin yalnızca zorunlu sigortalar (zorunlu trafik sigortası, tüpgaz zorunlu sorumluluk sigortası vb.) ile hayat sigortaları için aracılık faaliyetinde bulunabilecekleri ve bu sigortalar dışındaki sigortalarda aracılık yapmak istemeleri durumunda ise, yetkili bir acenteye bağlı olarak çalışmak zorunda oldukları belirtilmektedir⁴⁰⁵.

II. SİGORTA ACENTESİNİN TEMSİL YETKİSİNİN KALDIRILMASI

Sigorta acentesinin sahip olduğu yetkilerin, müvekkil sigortacı tarafından acentelik sözleşmesi sona erdirilmeden, keyfiyete göre her zaman sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı konusunda TTK' da veyahut SK' da herhangi bir düzenlenme yer

⁴⁰³ Sigorta Acenteleri Yönetmeliği Çerçevesinde, Acentelerin Uygunluk Belgesi Ve Levhaya Kayıt Müracaatlarında, Acenteler, TOBB Ve Odalarca İzlenecek Yola İlişkin Genelge, Hazine Müsteşarlığı, R.G Tarihi: 10.06.2008, Genelge No: 2008/18.

⁴⁰⁴ Konu ile ilgili olarak bkz. s. 18 vd.

⁴⁰⁵ Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan, 29.08.2008 tarih ve 2008/38 no'lu Sektör Duyurusu.

almamakla birlikte, anılan yetkilere müvekkil tarafından her zaman son verilip verilemeyeceği hususunda da açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak TBK md. 42 hükmü⁴⁰⁶ genel temsilcinin müvekkili bakımından bu hakkı mevcut kılmış, temsil olunana, herhangi bir sebep göstermeksizin istediği zaman, kısmen veya tamamen, vermiş olduğu temsil yetkisini geri alma hakkı tanımıştır. Dolayısıyla acentelik ilişkisinde de TBK md. 42 hükmü kıyasen uygulanmak suretiyle, sigortacı, acentesine verdiği yetkileri istediği zaman kısmen veya tamamen kaldırabilecek midir?

Sigortacının, acentesine verdiği yetkileri, acentelik sözleşmesini sona erdirmeden kısmen veya tamamen kaldırmasını engelleyen veya sigortacının bu hakkını sınırlandıran bir düzenleme mevcut değildir⁴⁰⁷. Ancak acentelik ilişkisinin, genel temsil ilişkisinden farklı olarak⁴⁰⁸, bir sözleşmeye dayandığı ve müvekkilin bu sözleşmeye istediği zaman son veremediği hususu göz önüne alındığında, sigorta acentesinden de bu yetkilerin her zaman geri alınamayacağı veya sınırlandırılmayacağı kabul edilmelidir⁴⁰⁹. Kanımızca burada acentenin yetkilerinin, süreye ilişkin koşulların gerçekleşmesi (TTK md. 121/f.1) dışında, yalnızca haklı nedenlerin varlığı halinde kaldırılabilirliğinin veya sınırlandırılabilirliğinin kabulü daha uygun olacaktır. Zira sigortacıya, acentesine verdiği yetkileri her zaman, tek taraflı olarak, kısmen veya tamamen kaldırma yetkisi vermek, hakkın kötüye kullanılmasına neden olabilecektir. Bu hakkı sınırlandıran bir hüküm bulunmamasına rağmen sigortacıya bu hakkı kullandırmamak da menfaatler dengesine ters düşebilecektir. Dolayısıyla kanımızca, uyumsuzluk halinde dikkate alınması gereken, haklı nedenlerin, örneğin sadakat yükümlülüğünün ihlali gibi nedenlerin varlığı halinde, acentenin yetkilerinin kaldırılmış veya sınırlandırılmış olmasıdır.

Acentenin yetkilerinin kısmen veya tamamen kaldırılmasının acentelik sözleşmesine aykırılık oluşturup oluşturmayacağı, söz konusu yetkilerin acentelik

⁴⁰⁶ TBK md. 42/f.1 hükmüne göre; “Temsil olunan, hukuki bir işlemde doğan temsil yetkisini her zaman sınırlandırabilir veya geri alabilir. Ancak, taraflar arasındaki hizmet, vekâlet veya ortaklık sözleşmeleri gibi hukuki ilişkilerden doğabilecek haklar saklıdır”.

⁴⁰⁷ Temsil yetkisini kaldırma hakkının dürüstlük kuralına uygun şekilde kullanılması gerektiği görüşü için bkz. **Eren**, s. 406.

⁴⁰⁸ Temsil yetkisi kaynağını, çoğu zaman vekâlet sözleşmesinden almasına rağmen, nitelik olarak vekâlet sözleşmesi ile arasında farklar bulunmaktadır. Bkz. yuk. § 2, I, B, 1.

⁴⁰⁹ **Kayıhan**, Acentelik, s. 180; Karşı görüş için bkz. **Kınacıoğlu**, s. 84; **Yazıcıoğlu**, s. 137-139. Yazar, “TBK md. 42 hükmü gereği, müvekkilin acentenin sahip olduğu yetkileri, özellikle sözleşme yapma yetkisini, her zaman geri alabileceğini veya sınırlandırabileceğini...” ileri sürmektedir.

sözleşmesi dâhilinde verilip verilmediğine bakılarak belirlenebilir. Şayet acentenin yetkileri, sözleşmeden bağımsız olarak tek taraflı bir irade beyanı ile verilmiş ise, bu durumda yetkilerin kaldırılması acentelik sözleşmesine aykırılık teşkil etmeyecektir⁴¹⁰. Yetkiler acentelik sözleşmesi kapsamında verilmiş ise, sigortacı tarafından, tek taraflı irade beyanıyla kaldırılması hali, acentelik sözleşmesine aykırılık teşkil edebilecek ve hatta acentenin, bu ilişkiye son vermesi için haklı bir neden oluşturabilecektir⁴¹¹. Ayrıca acentenin bu durumdan dolayı uğradığı müspet zararın tazminini müvekkil sigortacıdan talep etmesi mümkün olabilmektedir⁴¹².

SAY md. 11/f.3 hükmüne göre mahkeme kararıyla kesinleşmiş prim borcu nedeniyle acentelik yetkileri kaldırılanlara, bu borçları ödenmedikçe, sigorta şirketlerince prim tahsil etme yetkisi verilemeyeceği belirtilmiştir. Buradan hareketle, acentenin prim borcu olmasının, bu yetkinin kaldırılması yönünde sigortacı bakımından haklı sebep teşkil edeceği söylenebilir⁴¹³.

Sigorta acentesinin en önemli yetkilerinin müvekkil sigorta şirketi adına sözleşme akdetmek, prim tahsil etmek ve poliçe düzenlemek olduğu göz önüne alındığında, anılan bu yetkilerin kaldırılması veya sınırlandırılmasından, üçüncü kişilerin ne şekilde etkileneceği hususu da bir o kadar önem arz etmektedir. SAY' nin md. 11/f.1 hükmüne göre, “...acentelerin sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkilerinin kaldırılması hususu sigorta şirketlerince usulü dairesinde tescil ve ilan olunur”. Özellikle poliçe düzenleyip verme yetkisinin, sözleşme akdetme yetkisi kapsamında verildiği düşünülecek olursa, sigortacı tarafından bu yetkinin kaldırılması, acentenin poliçe düzenleyip verme yetkisini de kaldırdığı anlamına gelecektir.

SAY' nin md. 11/f.2 hükmünde acentelerin, acentelik yetkilerinin sigorta şirketlerince kaldırılması halinde bu durumun gerekçeleriyle birlikte, en geç üç iş günü içerisinde sigorta şirketleri tarafından, Levhaya işlenmek üzere, TOBB'a ve ilgili acenteye bildirilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla belirtilen yetkilerin kaldırılması, herhangi bir şekle tabi değilse de, ancak tescil ve ilandan sonra iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebileceği açıktır. Aksi halde, sicilin olumlu işlevinden

⁴¹⁰ Yazıcıoğlu, s. 138.

⁴¹¹ Acentelik sözleşmesinin haklı nedenlerin varlığı halinde son bulduğu durumlar için bkz. Aşa. § 3, IV, 2.

⁴¹² Kayıhan, Acentelik, s. 180; Yazıcıoğlu, s. 138.

⁴¹³ Acentenin prim borcunun bulunması, aynı zamanda acentelik sözleşmesinin müvekkil tarafından sona erdirilmesi bakımından haklı neden teşkil etmektedir. Bkz. aşağı. § 3, IV, 2, b.

bahsedilemeyecek; tescil ve ilan şartını yerine getirmeyen ve bu suretle basiretli bir tacirden beklenen özeni göstermeyen sigortacı, temsil yetkisi kaldırılmış acentenin, onun adına yaptığı hukuki işlemle bağlı sayılacaktır⁴¹⁴.

Sigorta acentesi, yetkileri kısmen veya tamamen kaldırılmasına rağmen, haksız biçimde üçüncü kişilerle olan faaliyetlerine devam ederse, bu durumda ne olacaktır? Sigortacı tarafından acenteye verilen yetkiler, acentelik sözleşmesinin olmazsa olmaz unsurlardan değildir. Diğer bir ifadeyle acentelik ilişkisi, acentenin sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkisini haiz olmadığı hallerde de, diğer zorunlu unsurlar bulunduğu takdirde mevcut sayılmaktadır. Dolayısıyla acentenin belirtilen yetkileri kısmen veya tamamen kaldırıldığı hallerde acentelik ilişkisi sona ermeyecek, ancak yetkisi kaldırılan sigorta acentesi, aracı acente olarak faaliyetlerine devam edecektir⁴¹⁵. Önemli olan, acentelik sözleşmesini ayakta tutmak ve bu suretle iyiniyetli üçüncü kişiyi korumaktır.

SAY md. 11/f.4 hükmüne göre, Müsteşarlıkça yapılan inceleme veya denetim sonucunda, Kanunun 32 nci maddesinde geçen iyi niyet hükümlerine uygun hareket etmediği tespit edilen acentelerin, acentelik faaliyetleri Müsteşarlıkça altı aya kadar geçici olarak durdurulabilir. Geçici durdurmayı takip eden iki yıl içinde aykırılığın tekrarı halinde acentenin faaliyetleri Müsteşarlıkça tamamen durdurulur ve kaydı Levhadan silinir. Belirtilmelidir, acentenin yetkilerinin kaldırılmasının Levhaya işlenmek üzere TOBB' a bildirilmesinin, iyiniyetli üçüncü kişilerin hukuki durumu bakımından bir etkisi yoktur. Dikkat edilmesi gereken, temsil yetkisinin verilmesinde olduğu gibi kaldırılmasında da bu hususun, acentenin kayıtlı olduğu ticaret sicilinde tescil ve ilan ettirilmesidir. Özellikle belirtilen bu hükümde sigortacının, yetkinin kaldırılması hususunda bir rolünün olmaması nedeniyle kanımızca bu tescil ve ilan şartının da Müsteşarlıkça yerine getirilmesi ve durumdan sigorta şirketinin haberdar edilmesi gerekmektedir. Buna rağmen acente, faaliyetlerine haksız biçimde devam edecek olursa, yetkisiz temsile ilişkin hükümlerin uygulanacağı kabul edilmelidir.

⁴¹⁴ **Kayıhan**, Acentelik, s. 181.

⁴¹⁵ **Yazıcıoğlu**, s. 137.

III. YETKİSİZ TEMSİL

Sigorta acentesinin temsil yetkisinin bulunmaması veya sınırlandırılmış olması durumunda acente, sigorta sözleşmesi akdedemeyecek veya yalnızca belirli sınırlar dâhilinde hareket etmesi gerekecektir. Peki, acentenin var olan temsil yetkisinin sınırlarını aşması halinde durum ne olacaktır?

Sigorta acentesinin temsil yetkisini aşarak, üçüncü kişilerle sözleşme ilişkisi içerisine girmesi halinde ortaya çıkan bu durum TBK md. 40 vd. hükümlerinde yer alan genel kurallardan farklı bir düzenlemeye tabi tutulmaktadır. Şöyle ki; sigorta acentesinin müvekkil sigorta şirketi ad ve hesabına sözleşme akdedebilmesi için müvekkili sigorta şirketi tarafından kendisine özel ve yazılı bir yetki belgesi verilmesi gerekmektedir de (TTK md. 107/f.1), anılan bu temsilcilik sıfatının ancak yazılı bir yetki belgesi ile doğacağı kuralına TTK md. 108 hükmü ile önemli bir istisna getirilmiştir. Bu hükme göre; *“Acente, yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkili adına bir sözleşme yaparsa müvekkili bunu haber alır almaz icazet verebilir; vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olur”*. Yapılan değişiklik ile müvekkil sigorta şirketi, yetkisiz temsil ile yapılan hukuki işlemle bağlanmak istiyor ise, icazet verdiğini bildirmekle yükümlü kılınmış, aksi halde yapılan işlemin sonuçlarının yetkisiz temsilci konumundaki sigorta acentesinin bünyesinde doğacağı kabul edilmiştir⁴¹⁶. Ancak bu noktada TTK md. 108 hükmünün özellikle sigorta acenteleri yönünden uygulanabilirliği tartışılmalıdır. Zira ekonomik anlamda müvekkil sigorta şirketinden daha güçsüz konumda bulunan sigorta acenteleri bakımından, sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan riziko bedelleri karşılayabileceklerinden oldukça yüksek meblağlar içermektedir. Dolayısıyla yetkisiz temsilci sıfatıyla hareket etse dahi, bu sözleşmeden TTK md. 108 hükmüne göre sigorta acentesini şahsen sorumlu tutmak uygulama açısından çok da mümkün olmayacaktır. Zira belirtmiş olduğumuz gibi, teminat altına alınan riziko bedeli çoğu zaman sigorta acentesinin karşılayabileceğinin oldukça üstünde bulunduğundan, TTK da yapılan bu yeni düzenlemenin, sigorta acenteleri yönünden tanımsal bir ifade olarak kaldığı ve uygulanabilirliğinin tartışılması gerektiği açıktır.

⁴¹⁶ Kayıhan, Acentelik, s. 213.

TTK md. 108 hükmündeki bu durumda, acentenin, temsilcilik sıfatı bulunmaksızın veya verilen temsil yetkisini aşarak yaptığı belli bir işe veya bazı işlere özgü olmak üzere temsil yetkisi, örtülü ve icazet yolu ile verilmiş olmakta, yazılı yetki belgesi de aranmamaktadır^{417, 418}.

TTK md. 108 hükmü, eski TTK md. 122 hükmünden tamamen farklı bir düzenleme getirmektedir. TTK md. 108 hükmü TBK md. 46 hükmüne paralel bir düzenleme içermekteyken, eski TTK md. 122 hükmü, TBK md. 46'daki genel hükümden ayrılmaktadır. TBK md. 46'ya göre, *“Bir kimse yetkisi olmadığı halde temsilci olarak bir hukuki işlem yaparsa, bu işlem ancak onadığı takdirde temsil olunanı bağlar”*. Temsil olunan kişinin, gerçekleştirilen söz konusu işlemle bağlanması için, bu işleme açıkça onay vermesi gerekmektedir. TBK md. 46 hükmüne göre, temsil olunan kişi, hukuki işlemin yapıldığını öğrendiği halde buna ses çıkarmaz, itiraz etmez, onay vermediğini söylemezse bu davranışlarından işleme zımnen onay verdiği anlamı çıkarılamaz. Bu nedenle temsil olunan kişi gerçekleştirilen hukuki işleme onay verdiğini bildirinceye kadar yetkisiz temsilcinin yapmış olduğu bu işlem askıda kalır⁴¹⁹. Buna karşın eski TTK md.122'ye göre, bir acente yetkisi olmadığı halde müvekkili sigorta şirketi namına üçüncü bir kişiyle sözleşme akdederse, sigorta şirketi, yetkisiz acentenin böyle bir akit yaptığını haber alır almaz *“akde icazet vermediğini”* yani bu akitle bağlı olmak istemediğini derhal üçüncü kişiye bildirmekle yükümlüydü. Aksi halde bu akitle bağlı oluyordu⁴²⁰. Diğer bir ifadeyle, müvekkilin akitle bağlanması için icazet verdiğini bildirmesi değil, bağlanmamak için icazet vermediğini bildirmesi gerekliydi ki bu

⁴¹⁷ “...Bir acentenin müvekkil namına sözleşme yapabilmesi hususi ve yazılı bir muvafakatin verilmesini gerektirir (TTK md. 121/f.1) ise de, TTK md. 122 hükmü ile bu kurala istisna getirilmiştir... Olayda, davacı ...sigorta şirketinin Balıkesir acentesine başvurarak 01.07.1975 tarihinde primini ödemek suretiyle sigorta sözleşmesinin kurulmasını istemiş, acente de primi tahsil etmek suretiyle akdi yapmış olmasına rağmen davalı şirket bu durumu bildiği halde, rizikonun gerçekleştiği 20.08.1975 tarihine kadar davacıya akde icazet verilmediğini bildirmemiştir. Bu itibarla, sigorta sözleşmesinin yapılmadığından bahisle davanın reddi... yasaya aykırı...dır...” **Yarg. HGK., T. 17.12.1980, E. 1979/11-37, K. 1980/2770 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Domanic/Ulusoy**, s. 397.

⁴¹⁸ Önemle vurgulanmalıdır ki, acente sıfatının doğması ile acentenin akit yapma yetkisini haiz olması birbirinden farklı şeylerdir. Zira TTK md. 108’de hükmüne bağlanan yetkinin aşılması düzenlenmesinde de yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak işlem yapan kişi yine acente olarak nitelendirilmiştir.

⁴¹⁹ **İmregün**, s. 184; **Kayhan**, Acentelik, s. 204.

⁴²⁰ “...Acente, yetkisiz olarak bir sigorta poliçesi düzenlemiş ve sigorta şirketi de bu poliçeyi öğrenmesine karşın itiraz etmemişse, bu poliçeye icazet vermiş sayılır...” **Yarg. HGK, T. 17.12.1980, E. 1977/11-37, K. 1980/2770 sayılı kararı**; “...Sigortacı, poliçeye itiraz etmediği gibi ödenmesi için acenteye talimat vermişse, bu sigortaya icazet vermiş sayılır...” **Yarg. 11. HD., T. 04.11.1981, E. 1981/4051, K. 1981/4437 sayılı kararı** (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. **Eriş**, s. 1314.

durumda, TBK md. 46'daki genel hükmün tam tersi bir düzenleme söz konusu olmaktaydı⁴²¹.

Eski TTK md. 122 hükmünün konuluş gerekçesi, acentenin tacir yardımcısı sıfatıyla müvekkilin güvenilir kişisi olması esasına dayanarak, hükmün sadece, iyi niyetli üçüncü kişilerin hukuki görünüşe duydukları güveni korumaya yönelik uygulanması amacını gütmekteyse de⁴²², müvekkile, yetki vermediği veya verdiği yetki aşıldığı halde, bildirimde bulunma zorunluluğu yükleyen, üstelik bunu derhal yapma yükümlülüğünü getiren ve üçüncü kişiyi haksız ve nedensiz şekilde bu kadar koruyan eski TTK hükmünün yerine, TTK md. 108 hükmü ile yapılan düzenleme daha haklı ve yerinde bulunmaktadır⁴²³. Doktrinde bir görüşe göre TTK md. 108 ile yapılan bu yeni düzenleme, sigorta şirketlerinin taleplerine uygun ve bu doğrultuda onların lehine olmak üzere değiştirilmiştir⁴²⁴. Zira uygulamada daha çok sigorta şirketleri ile aracıları arasında sorun yaşanmaktaydı. Hal böyle olunca, bu yeni düzenlemeden en çok etkilenecek olanlar sigorta ettiren konumunda olan üçüncü kişiler olacaktır⁴²⁵.

Müvekkil sigorta şirketinin, gerçekleştirilen sözleşmeye icazet verdiğini üçüncü kişiye, bunu haber alır almaz bildirmediği belirlenirken, müvekkile uygun bir düşünme süresi de bırakılmalıdır. Müvekkil, bu süre içerisinde yapılan sözleşmenin koşulları ve ödeme gücü gibi ticari hayatın gerektirdiği konularda gerekli araştırmaları yaparak, TTK md. 18/f.2 hükmündeki basiretli bir tacirin gerçekleştireceği en uygun süre içerisinde kararını vererek, üçüncü kişi müşteriye bildirecektir⁴²⁶. Bununla birlikte, müvekkilin sözleşmenin varlığından haberdar olduğunun kabul edilebilmesi için, yapılan sözleşmenin türüne ve niteliğine vakıf olması gerektiği kabul edilmelidir⁴²⁷.

⁴²¹ İmregün, s. 184; Kayıhan, Acentelik, s. 213; Yazıcıoğlu, s. 146.

⁴²² Arkan, s. 213; Kayıhan, Acentelik, s. 204, 205; Poroy/Yasaman, s. 225; Yazıcıoğlu, s. 144, 145.

⁴²³ Belirtilmelidir, TTK'nun 108. maddesinde, eski TTK md. 122' de öngörülen derhal bildirimde bulunma külfeti kaldırılmıştır. TTK'ya göre, müvekkilin susması kabul anlamına gelmeyecek; müvekkilin, yetkisiz acentenin yaptığı sözleşme ile bağlı olması için açık onayı aranacaktır.

⁴²⁴ Kayıhan, Acentelik, s. 213.

⁴²⁵ "...Sigortacı, poliçeye itiraz etmediği gibi ödenmesi için acenteye talimat vermişse, bu sigortaya icazet vermiş sayılır..." Yarg. 11. HD., T. 04.11.1981, E. 1981/4051, K. 1981/4437 sayılı kararı (Eriş, s. 1314, no.2); Aynı yönde benzer kararlar için bkz. Yarg. 15. HD., T. 09.03.2006, E. 2005/7437, K. 2006/1321 sayılı kararı; Yarg. 13. HD., T. 27.10.2005, E. 2005/9723, K. 2005/16030 sayılı kararı; Yarg. 13. HD., T. 11.07.2005, E. 2005/8399, K. 2005/11966 sayılı kararı (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Ayan, s. 68, dp. 166.

⁴²⁶ Arkan, s. 213; Ülgen ve diğerleri, s. 641.

⁴²⁷ Doğanay, s. 606.

IV. ACENTELİK SÖZLEŞMESİ VE TEMSİL YETKİSİNİN SONA ERMESİ

A. Genel Olarak

Acentelik sözleşmesinin niteliği gereği sürekli bir borç ilişkisi yarattığını ve bu ilişkinin de sigorta acentesi bakımından sigorta şirketini ilgilendiren işlemlere aracılık etme veya bu işlemleri müvekkil sigorta şirketi namına bizzat yerine getirme; müvekkil bakımından ise bazı ticari sırlarını paylaşma, sigorta acentesini işlemler konusunda yönlendirme ve bilgilendirme ve en önemlisi sigorta acentesine temsil yetkisi verme gibi borçlar yüklediğini daha önceki konularımızda ayrıntılı olarak belirtmiştik.

Her sözleşme ilişkisinde olduğu gibi, acentelik sözleşmesi de kanunda öngörülen nedenlerin varlığı halinde son bulur. Buna göre, kanun koyucu acentelik sözleşmesinin sona ermesine ilişkin hükümler düzenlerken bunları altı ihtimale dayandırmıştır⁴²⁸. Bunlar, belirli veya belirsiz süreli olarak akdedilmiş acentelik sözleşmesinin sona ermesi, haklı nedenlerle acentelik sözleşmesinin sona ermesi, taraflardan birinin ölümü ve hacir altına alınması veya iflası nedeniyle acentelik sözleşmesinin sona ermesi halleridir (TTK md. 121).

Belirtilen nedenler aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacak olup, taraflardan birinin ölümü ve hacir altına alınması nedenlerine, sigorta acentesi bakımından uygulanabilirliğinin bulunmaması nedeniyle, kısaca değinilecektir.

B. Sona Erme Nedenleri

1. Olağan Sona Erme Nedenleri

a. Belirli Süreli Acentelik Sözleşmelerinde

Sigorta acenteliği sözleşmesi taraflarca kural olarak belirsiz süreli olarak akdedilmekte ve hatta sözleşmenin süre yönünden niteliğinde kuşkuya düşüldüğü takdirde belirsiz süreli olarak akdedildiği kabul edilmektedir⁴²⁹. Ancak sözleşme özgürlüğü çerçevesinde taraflar sigorta acenteliği sözleşmesini belirli bir süre için

⁴²⁸ Ayan, s. 29; Kayıhan, Acentelik, s. 215; Kınacıoğlu, Acente, s. 85; Topçuoğlu, s. 43.

⁴²⁹ Arkan, s. 217; Kayıhan, Acentelik, s. 216; Kınacıoğlu, Acente, s. 85; Topçuoğlu, s. 44; Yazıcıoğlu, s. 218.

örneğin beş, on yıl gibi bir süre için öngörebilirler. Bu şekilde belirli bir süre için akdedilmiş olan acentelik sözleşmesinde öngörülen sürenin dolmasıyla birlikte taraflar arasındaki ilişki kendiliğinden, yani başkaca bir işleme ve/veya irade açıklamasına gerek kalmadan ortadan kalkar⁴³⁰. Ancak sözleşme, belirli bir süre için akdedilmiş olsa dahi, taraflar sürenin dolmasından önce bunu yine belirli bir süre daha uzatabileceklerini kararlaştırabilirler⁴³¹.

Taraflar sigorta acenteliği sözleşmesi için öngörülen süre bitmesine rağmen sessiz kalır veya faaliyetlerine devam ederlerse durum ne olacaktır? Eski TTK' nda süresi belirlenmiş olan bir acentelik sözleşmesinin süresinin bitmesine karşın tarafların sessiz kalması yani ifasına devam etmeleri halinde nasıl bir hukuki yol izleneceği veya durumun ne olacağı konusunda açık bir hüküm yer almamaktaydı. Ancak doktrinde bazı yazarlarca, tarafların bu şekilde sessiz kalmalarının veya faaliyetlerine devam etmelerinin süreyi örtülü bir biçimde (zımnen) uzattıkları anlamına geleceği ve belirli süreli sözleşmenin bundan sonra belirsiz süreli sözleşme sayılacağı ve dolayısıyla sona ermenin de buna göre gerçekleştirilmesi gerektiği savunulmaktaydı⁴³².

Gerçekten de eski TTK da ki bu boşluk, doktrinde ileri sürülen bu görüşlere paralel olarak TTK md. 121/f.2 hükmünde düzenlemeye alınmıştır. Bu hükme göre, belirli süre için yapılan bir sigorta acenteliği sözleşmesinin, süre dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi halinde, sözleşme belirsiz süreli hale gelmektedir. Yapılan bu yeni düzenleme, gerek acentenin sözleşme süresinin bitiminden sonra akdettiği sözleşmelerin durumu bakımından oluşabilecek şüphelerin giderilmesi, gerekse belirsiz süreli acentelik sözleşmesinin ihbar sürelerine uymak şartıyla feshinin her zaman mümkün olması nedenleriyle, her iki taraf açısından uygun bir düzenleme niteliğindedir. Şayet taraflardan biri sözleşmeyi belirlenen tarihte sona erdirmeye niyetinde olmasına rağmen, unutma, hastalık vs. gibi nedenlerden dolayı bu tarihi kaçırmış ise, sırf bu nedenden dolayı onu belirlenen süre kadar daha sözleşmeyle bağlı

⁴³⁰ Arkan, s. 217; Ayan, s. 30; Çeker, s. 24; Doğanay, s. 617; Kayıhan, Acentelik, s. 216; Kınacıoğlu, Acente, s. 85; Ülgen ve diğerleri, s. 650; Yazıcıoğlu, s. 218.

⁴³¹ Karahan, s. 307; Ülgen ve diğerleri, s. 651.

⁴³² Arkan, s. 217; Ayan, s. 32; Karahan, s. 307; Kayıhan, Acentelik, s. 217; Taştan, s. 48; Topçuoğlu, s. 44; Ülgen ve diğerleri, s. 651; Yazıcıoğlu, s. 218. Aksi görüşteki Kınacıoğlu, belirli süreli acentelik sözleşmesinin tarafların sözleşmeye devam etmeleri ile uzaması durumunda, acentelik sözleşmesinin belirsiz süreli hale gelmeyeceğini, aynı süre ile yenilenmiş sayılacağını belirtmektedir (Kınacıoğlu, Acente, s. 8).

saymak menfaatler dengesine uygun bir çözüm olmayacaktır^{433, 434}. Ancak TTK md. 121 ile getirilen bu düzenleme iyi niyetli üçüncü kişilerin hukuki durumu bakımından yetersiz kalmaktadır. Şöyle ki, kanun koyucu nasıl müvekkilin acenteye verdiği sözleşme yapma yetkisi için özel ve yazılı yetki belgesi verilmesi gereğini ve bu belgenin acente tarafından tescil ve ilanı şartını arıyorsa, bu durumda yani temsil yetkisinin sona ermesi halinde de tescil ve ilan şartı aranmalıdır. Aksi halde, iyi niyetli üçüncü kişilere karşı, acentelik sözleşmesinin sona erdiği iddiasında bulunulamayacağı kabul edilmelidir⁴³⁵.

b. Belirsiz Süreli Acentelik Sözleşmelerinde

Sigorta acenteliği sözleşmesinin uygulanmasının ne kadar devam edeceğinin sözleşmede açıkça belirlenmediği hallerde “süresiz” değil “belirsiz süreli” bir sözleşmenin var olduğu kabul edilmektedir. Sigorta acenteliği sözleşmesi gerek hiçbir süre öngörülmediği için baştan beri belirsiz süreli olsun, gerekse de sürenin dolmasına rağmen tarafların faaliyetlerine devam etmeleri veya sessiz kalmaları nedeni ile belirsiz süreli sözleşmeye dönmüş bulunsun her iki durumda da tüm belirsiz süreli sigorta acenteliği sözleşmeleri TTK md. 121/f.1 hükmü gereğince taraflardan her hangi birisince üç ay önceden ihbar edilmek şartıyla feshedilebilir⁴³⁶.

Doktrinde bazı yazarlar, bu üç aylık feshi ihbar süresinin sözleşme ile farklı bir süre olarak kararlaştırılabileceğini savunmaktadırlar. Bu itibarla, bir görüşe göre üç

⁴³³ Kayıhan, Acentelik, s. 217.

⁴³⁴ Bu gibi durumlara, sigorta şirketinin, sigorta acentesi aracılığı ile sözleşme akdetmesi, sözleşme akdetmeye yetkili olan, ancak acentelik ilişkisinin sona ermesi ile yetkisiz hale gelen sigorta acentesinin akdettiği sözleşmeye onay vermesi, acentenin kullanımına açtığı otomasyon programını kapatmayıp kullandırmaya devam etmesi gibi haller örnek olarak gösterilebilir. Bkz. Yazıcıoğlu, s. 219.

⁴³⁵ “1-...Sigorta şirketi ile acentesi arasındaki acentelik sözleşmesinin feshinin TTK nun öngördüğü biçimde ilan edilmesi gerekir. İlan edilmeyen fesih bildirimi üçüncü şahısları bağlamaz. Bu sebeple mahkemece, davalının fesih bildirimini ilan edip etmediği araştırılıp, ilan edilmemişse sair koşulların varlığı halinde davanın kabul edilmesi gerekir. 2- Eğer fesih bildirimi ilan edilmişse, davacı tarafından ödenen primlerin, sözleşmesi fesih edilen acente tarafından davalı sigortaya yollanıp yollanmadığı, keza davalının o yerdeki diğer acentesi tarafından ... tarihinde tahsil edilen primlerin davalı sigorta şirketi tarafından kabul edilmek suretiyle, poliçenin benimsenip benimsenmediği araştırılmak ve sonucuna göre karar vermek gerekir” Yarg. 11. HD., T. 28.04.1997, E. 1997/2407, K. 1997/2992 sayılı kararı. (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz Topçuoğlu, s. 43, 44, dp. 137; Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

⁴³⁶ Ayan, s. 40; Çeker, s. 24; Doğanay, s. 618; Karahan, s. 307; Kayıhan, Acentelik, s. 219; Kınacıoğlu, Acente, s. 86; Poroy/Yasaman, s. 229; Taştan, s. 48; Topçuoğlu, s. 44; Ülgen ve diğerleri, s. 651; Yazıcıoğlu, s. 220.

aylık fesih süresi acente aleyhine genişletilemeyecekken⁴³⁷; farklı bir görüşe göre, taraflar sözleşmeyle farklı fesih süreleri kararlaştırabilirler. Bu durum her zaman acentenin menfaatlerine zarar vermez⁴³⁸. Diğer bir görüşe göre ise, fesih süresi uzatılabilir. Ancak taraflar için farklı fesih sürelerinin kararlaştırılması mümkün değildir⁴³⁹. Kanımızca TTK md. 121/f.1 hükmü fesih süresinin üç ay olduğunu açık ve net bir şekilde belirtmiştir. Dolayısıyla taraflarca fesih süresinin, kanundaki düzenlemenin aksine, sınırsız ve keyfi bir şekilde yeniden düzenlenebileceğinin kabulü hukuken uygun olmayacaktır. Yargıtay'da bir kararında bu hususu belirterek *"...acentelik sözleşmesinde müvekkilin 15 gün öncesinden haber vermek kaydıyla her zaman tek taraflı olarak sözleşmeyi feshedebileceğine dair konulan hükmün geçersiz olduğu, TTK md. 133/1 hükmü uyarınca üç aydan az fesih süresi kararlaştırılamayacağı hususu"* üzerinde durulmadığından bahisle yerel mahkeme kararını bozmuştur⁴⁴⁰.

Fesih bildiriminin TTK md. 18/f.3 hükmü gereğince noter aracılığıyla, iadeli taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılması gerekmektedir⁴⁴¹. Belirtilen bu fesih bildirimi, bozucu yenilik doğuran bir irade açıklaması niteliğinde sayıldığından, bildirimin ilgili muhataba ulaşmasından itibaren üç ay geçtikten sonra hüküm ifade edeceği kabul edilmelidir. Ancak fesih bildirimi yapıldıktan sonraki bu üç aylık geçiş süresi içerisinde, taraflar arasında gerçekleşen acentelik sözleşmesinden doğan hak ve borçlar varlığını korumakta ve uygulanmaya devam etmektedir⁴⁴².

Fesih bildiriminin geçerli sayılması için fesih sebebinin açıklanmasına gerek yoktur. Zira belirsiz süreli sigorta acenteliği sözleşmesinin olağan fesih yoluyla sona erdirilmesi için tarafların haklı bir sebebe dayanmaları gerekmez. Fakat her hak gibi, olağan fesih yoluyla acentelik sözleşmesine son verme hakkı da dürüstlük kuralına uygun bir şekilde kullanılmalıdır (TMK md. 2). Bu hakkın dürüstlük kuralına aykırı

⁴³⁷ Arslanlı, Halil, Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler, İstanbul 1960, s. 187.

⁴³⁸ Poroy/Yasaman, s. 229.

⁴³⁹ Kınacıoğlu, Acente, s. 86

⁴⁴⁰ Yarg. 11. Hd. T. 23.12.2005, E. 2004/14742, K. 2005/12767 sayılı kararı kararı (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

⁴⁴¹ Ayan, s. 41; Kınacıoğlu, Acente, s. 87; Ülgen ve diğerleri, s. 651; Yazıcıoğlu, s. 220.

⁴⁴² Sigorta acentesinin, acentelik sözleşmesinde doğan yükümlülükleri ve hakları için bkz. § 1, II vd..

biçimde kullanılıp kullanılmadığının tespiti, somut olayın özelliklerine göre yapılmalıdır⁴⁴³.

2. Olağanüstü Sona Erme Nedenleri

a. Genel Olarak

Olağanüstü fesih, belirli veya belirsiz süreli sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeleri zamanından önce sona erdiren bir imkân olmakla birlikte, bu fesih türüne ilişkin bildirim, bozucu yenilik doğuran bir haktır ve karşı tarafa varması gereken bir irade beyanı ile kullanılmaktadır⁴⁴⁴. Bu nedenle bütün sürekli borç ilişkilerinde geçerli olabileceği gibi, sigorta acenteliği sözleşmesi de önemli ve haklı bir sebebin bulunması halinde süresiz olarak, yani her zaman feshedilebilir.

Acentelik sözleşmesinin olağanüstü fesih yoluyla sona ermesi TTK md. 121/f.1 hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre; “...sözleşme belirli bir süre için yapılmış olsa bile haklı sebeplerden dolayı her zaman fesih olunabilir...”. Diğer bir ifadeyle, haklı sebeplerin varlığı halinde, sözleşme ilişkisi ister belirli süreli, ister belirsiz süreli olsun, herhangi bir fesih ihbar süresine uymak borcu olmaksızın sigorta acenteliği sözleşmesini feshetmek imkân dâhilindedir⁴⁴⁵. Dolayısıyla her şekilde acentelik sözleşmesinin olağan üstü fesih yoluyla sona erdirilebilmesi için “*haklı sebep*” kavramı göz önünde bulundurulmalıdır⁴⁴⁶. Buna göre, haklı sebep, bir borç ilişkisini sürdürmeyi bundan böyle olanaksız hale getiren ya da diğer bir ifadeyle ortaya çıkması durumunda artık karşı taraftan bu sözleşme ilişkisi ile bağlı kalmasını dürüstlük kuralı çerçevesinde kendisinden talep etmeyi imkânsız kılan bir nedendir^{447,448}. Bir nedenin haklı sebep olarak nitelendirilebilmesi için, bunun yasada açıkça öngörülen bir sona erme nedeni

⁴⁴³ Ayan, s. 42; Kayıhan, Acentelik, s. 222; Yazıcıoğlu, s. 221.

⁴⁴⁴ Ayan, s. 46; Kayıhan, Acentelik, s. 221; Seliçi, Özer, Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977, s. 156 vd.; Yazıcıoğlu, s. 219.

⁴⁴⁵ Kayıhan, Acentelik, s. 221; Topçuoğlu, s. 45; Ülgen ve diğerleri, s. 652; Yazıcıoğlu, s. 222.

⁴⁴⁶ “...Davalı sigorta şirketi, davacı ile aralarındaki acentelik sözleşmesini haklı sebepler nedeniyle feshettiklerini savunduğuna göre, davalı tarafa bu savunmasını ispat imkânı tanınması ve hâsıl olacak sonuç dairesinde bir karar verilmesi icap eder...” Yarg. 11. HD., T. 27.03.1979, E. 1979/981, K. 1979/1537 sayılı kararı (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. Doğanay, s. 618, dp. 56.

⁴⁴⁷ Arkan, s. 217, 218; Ayan, s. 47; Doğanay, s. 618; Karahan, s. 307; Kayıhan, Acentelik, s. 221; Kınacıoğlu, Acente, s. 88; Poroy/ Yasaman, s. 230; Topçuoğlu, s. 45; Ülgen ve diğerleri, s. 652; Yazıcıoğlu, s. 223.

⁴⁴⁸ Sigortacı ve acentesi bakımından haklı sebep sayılabilecek durumlar için bkz. aşağıda § 3, IV, B, 2.

olmaması gerekmektedir. Örneğin, sigorta acenteleri için mümkün değilse de, genel acente bakımından taraflardan herhangi birinin ölümü, acentelik sözleşmesinin sona ermesi için doğal ve bir o kadar da haklı bir neden sayılmaktadır. TTK md. 121/f.3 hükmünde bu neden açıkça düzlendiği için, bu sebebi ayrıca haklı sebep kavramı içinde nitelendirme olanağı bulunmamaktadır⁴⁴⁹.

Bir nedenin haklı neden sayılabilmesi için, bu nedenin benzer durumdaki tüm sözleşmelerde uygulanabilir olması zorunludur. Taraflardan herhangi birinin şahsi düşünce ve beklentilerine aykırılık her zaman haklı neden olduğu sonucunu yaratmayabilir. Bu nedenle haklı nedenin “*objektif*” olması gerekmektedir⁴⁵⁰.

Sigorta acenteliği sözleşmesinde taraflar sözleşmeyi sona erdirecek olan haklı sebepleri tek tek belirleyebilirler. Ancak tarafların sözleşmenin başında belirlediği bu sebeplerin fesih hakkının özüne zarar verip vermediğine dikkat edilmesi gerekmektedir. Belirlenen nedenlerin örnek niteliğinde olduğu, mutlak olarak sözleşmeye son vermeyecekleri ve her somut olayın koşullarına göre ayrıca değerlendirilmesi gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır⁴⁵¹. Ayrıca kanunun taraflara tanıdığı haklı nedenle sözleşmeyi fesih etme hakkından, bu nedenin doğmasından önce vazgeçmek (feragat etmek) hukuken mümkün bulunmamaktadır⁴⁵².

Acentelik sözleşmesi gibi sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde uygulanabilen bu olağanüstü fesih hakkı, niteliği itibariyle yenilik doğuran bir hak olup, tek taraflı, karşı tarafa ulaştırılması gereken bir irade beyanı ile kullanılmaktadır⁴⁵³. Kural olarak söz konusu bu fesih hakkının kullanılması herhangi bir şekil şartına bağlı olmamakla birlikte, her halükarda haklı sebeple sözleşmeyi sona erdirmek isteyen tarafça uygun bir süre zarfında kullanılmalıdır⁴⁵⁴. Ancak acentelik sözleşmesi olağanüstü fesih yolu ile sona erdirilse dahi bu fesih ihbarının TTK md. 18/f.3 hükmünde öngörülen yollardan biri ile yapılması gerekmektedir. Zira her iki tarafında tacir olduğu düşünüldüğü takdirde, zaten müvekkil her zaman tacir olmak zorundadır ve acentede kural olarak tacir niteliğine haizdir, acentelik sözleşmesini haklı nedenle sona

⁴⁴⁹ Ülgen ve diğerleri, s. 652; Yazıcıoğlu, s. 224.

⁴⁵⁰ Ayan, s. 49; Ülgen ve diğerleri, s. 652.

⁴⁵¹ Arkan, s. 218; Ayan, s. 48; Kayıhan, Acentelik, s. 222; Topçuoğlu, s. 45.

⁴⁵² Arkan, s. 218; Kayıhan, Acentelik, s. 220; Kınacıoğlu, Acente, s. 89.

⁴⁵³ Kayıhan, Acentelik, s. 220, 221; Seliçi, s. 167.

⁴⁵⁴ Kayıhan, Acentelik, s. 221.

erdirmek isteyen tarafın TTK md. 18/f.3 de öngörülen yollardan birini kullanmak suretiyle fesih bildirimini gerçekleştirmesi gerektiği açıktır⁴⁵⁵. Söz konusu ihbar bu yollardan biri ile yapılmazsa geçerlilik kazanamayacağı gibi, belirtilen yollardan biri ile fesih ihbarının yapılması ispat şartı değil, sağlık şartı olarak kabul edilmektedir.

Bir nedenin sigorta acenteliği sözleşmesinin feshi için haklı bir neden olup olmadığı ya da öne sürülen sebeple sözleşmenin sona erdirilmesinin dürüstlük kurallarına uygun olup olmadığı veya sözleşmeyi fesheden tarafın bunu uygun bir zaman diliminde gerçekleştirip gerçekleştirmediği hususunda kuşkuya düşüldüğü takdirde, hâkimin TMK md. 4 gereğince takdir hakkını kullanarak somut olayın özelliklerini dikkate almak suretiyle bir karar vermesi gerekmektedir⁴⁵⁶.

b. Müvekkil Sigorta Şirketi Bakımından Haklı Sebep Sayılabilecek Durumlar

Sigorta acenteliği sözleşmesinin temelini karşılıklı güven ilişkisi oluşturmakla birlikte her şeyden önce sigorta acentesi müvekkil sigorta şirketinin kendisine duyduğu bu güveni zedeleyici hareketlerde bulunmamalıdır. Sigorta acentesinin bilgi verme yükümlülüğünü sürekli olarak ihlal etmesi; faaliyetinin durması; yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmemesinden kaynaklanan önemli ciro azalmaları; sürekli olarak müvekkili sigorta şirketinin talimatlarına aykırı davranması; rekabet yasağını ihlal etmesi; üçüncü kişi müşteriden yasal olmayan ek ücretler talep etmesi; müvekkili sigorta şirketinin ticari itibarını zedeleyici söylemlerde bulunması; faaliyete başlayabilmek için gerekli resmi izinleri almaması⁴⁵⁷ ve sözleşme yapma yetkisi verilen sigorta acentesinin bu yetkisini TTK md. 107/f.2 hükmü gereğince tescil ve ilan ettirmemiş olması; sadakat borcuna aykırı davranması, müvekkil sigorta şirketinin

⁴⁵⁵ Haklı sebeplerden dolayı acentelik sözleşmesinin fesih ihbarının şekle bağlı olmadığı ve bu nedenle de söz konusu ihbarın herhangi bir şekilde yerine getirilebileceğini savunan karşıt görüş için bkz. **Kınacıoğlu**, Acente, s. 89.

⁴⁵⁶ **Ayan**, s. 48; **Kayıhan**, Acentelik, s. 222; **Poroy/Yasaman**, s. 230; **Topçuoğlu**, s. 45.

⁴⁵⁷ “...Acente olarak faaliyette bulunabilmek için gereken resmi izinlerin alınmamış olması, tacirle acentesi arasındaki akdi ilişkinin devamı bakımından önemli olup, tacire acentelik sözleşmesinin feshedilmesi imkânını bahşeden bir haklı sebep teşkil eder...” **Yarg. 11. HD., T. 19.03.1996, E. 1995/8833, K. 1996/1888 sayılı kararı** (Anılan karar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Karar için bkz. **Ayan**, s. 51, dp. 113; **Kayıhan**, Acentelik, s. 223, dp. 772.

acentelik sözleşmesine olağanüstü fesih yoluyla son vermesini gerektiren haklı sebeplere örnek olarak gösterilebilmektedir⁴⁵⁸.

Sözleşme ile öngörülen yükümlülüklerin sigorta acentesi tarafından yerine getirilmemesi veya sözleşme hükümlerine yani borca aykırı davranılması da olağanüstü fesih için oldukça haklı bir sebep sayılmaktadır⁴⁵⁹. Ancak, tarafların akdettikleri acentelik sözleşmesinde yer alan ve taraflar için öngörülen yükümlülüklerle aykırı davranış hali, çoğunlukla sözleşme ilişkisini çekilmez hale getirse de her durumda edimlerin ihlali, fesih için tek başına haklı neden oluşturmayacaktır. Borca aykırı bir davranışın haklı neden teşkil edebilmesi için, bu davranışın süreklilik arz etmesi, taraflar arasındaki güven ilişkisini ortadan kaldıracak nitelikte ağır olması ve sözleşme ilişkisinin devamını çekilmez hale getirmesi gerekmektedir⁴⁶⁰.

Doktrinde bir görüşe göre, acentelik sözleşmesinin, gerek sigorta acentesinin gerekse de müvekkilin sözleşmeden doğan edimlerini yerine getirmemesi, yani sözleşmeye aykırılık gerekçesi ile fesih edilmesi, haklı sebepten farklı ve ayrı olarak ele alınmalıdır⁴⁶¹. Zira sözleşmeye aykırılık gerekçesi ile fesihte, sözleşmeyi fesheden tarafın, sözleşme ilişkisinin bundan böyle kendisi için çekilmez hale geldiğini ve süreklilik gösterdiğini ispatlamasına gerek yoktur. Taraflardan herhangi birinin sözleşmedeki edimlerinden birini veya birkaçını yerine getirmemekte direnmesi, acentelik sözleşmesinin sözleşmeye aykırılık gerekçesi ile feshedilmesi için yeterli sayılmalıdır⁴⁶².

Kanımızca belirtilen görüş yerinde değildir. Sözleşmede öngörülen edimlerden biri veya birkaçının ihlali nedeniyle acentelik sözleşmesi feshedilmek isteniyorsa bile, bunun haklı sebeple fesihte olduğu gibi, süreklilik ve çekilmezlik yönlerinden ispat edilmesi ve hatta hâkimin, somut olayda sebebin haklı sebep olup olmadığını araştırması gerekmektedir. Bu anlamda sözleşmeye aykırılık hali, haklı sebep kavramından ayrı düşünülmemelidir. Taraflardan biri, salt sözleşmeye aykırı bir

⁴⁵⁸ **Ayan**, s. 50, 51; **Doğanay**, s. 618; **Karahan**, s. 307; **Kayihan**, Acentelik, s. 223; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 89; **Poroy/Yasaman**, s. 230; **Taştan**, s. 49; **Ülgen ve diğerleri**, s. 652; **Yazıcıoğlu**, s. 224, 225.

⁴⁵⁹ **Arkan**, s. 218; **Ayan**, s. 51; **Çeker**, s. 24; **Doğanay**, s. 618; **Karahan**, s. 307; **Kayihan**, Acentelik, s. 223; **Kınacıoğlu**, Acente, s. 89; **Poroy/Yasaman**, s. 230; **Taştan**, s. 49.

⁴⁶⁰ **Ayan**, s. 47, 48; **Yazıcıoğlu**, s. 224. Karşı görüş için bkz. **Ülgen ve diğerleri**, s. 652, 653.

⁴⁶¹ **Ülgen**, sözleşmeye aykırılık halinin, haklı sebeple fesihte olduğu gibi, taraflara olağanüstü yani erken fesih olanağı yarattığı görüşündedir.

⁴⁶² **Ülgen ve diğerleri**, s. 653.

davranış gösterdiği için diğer tarafa fesih hakkı tanımak, menfaatler dengesi açısından uygun bir yaklaşım olmayacaktır. Sigorta acenteliği sözleşmelerinde acentelerin, genelde müvekkile oranla ekonomik anlamda daha güçsüz konumda olduğu düşünülürse, özellikle müvekkil sigortacıya hiçbir şart gözetmeden bu hakkı tanımak, çoğu zaman sigortacı açısından hakkın kötüye kullanılmasına neden olabilecektir.

Sigorta acentesinin müvekkili adına tahsil ettiği paraları zamanında veya hiç göndermemesi de müvekkil sigorta şirketi bakımından acentelik ilişkisine son vermek için haklı bir neden teşkil etmektedir⁴⁶³. Daha önce de belirtmiş olduğumuz üzere özellikle sigorta acentesinin müşterilerinden tahsil ettikleri primleri müvekkil sigorta şirketine zamanında, hiç veya eksik olarak intikal ettirmesi uygulamada da sıkça yaşanan bir durum haline gelmekle birlikte sigorta şirketleri bakımından acentelik sözleşmesinin feshi için haklı bir neden sayılmaktadır. Sigorta acentesinin tahsil ettiği primleri sigortacıya intikal ettirme yükümlülüğü sözleşmeden kaynaklandığı için bu durum, hem borca aykırılık hali hem de haklı neden oluşturmaktadır. Yargıtay pek çok kararında, acentenin bu borca aykırılık halini, aynı zamanda sözleşmenin feshi için haklı neden saymaktadır⁴⁶⁴.

Bu duruma ilişkin olarak SK’nda veya SAY’nde herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, mülga SMK’nda bu konuya ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre “*Sigorta acenteleri bir hafta süresince tahsil ettikleri primleri komisyon ve ilgili vergiler düşüldükten sonra kalan kısmını, en geç ertesi haftanın son iş gününün*

⁴⁶³ Acentenin tahsil ettiği primleri sigortacıya intikal ettirmemesinden kaynaklanan prim borcu, prim tahsil etme yetkilerinin kaldırılması ve sonrasında bu yetkinin tekrar verilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu noktada sigorta acentesinin sahip olduğu prim tahsil etme yetkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. § 2, III, B.

⁴⁶⁴ “...Acentenin poliçe düzenlemeye ve prim tahsiline yetkili bir acente olması halinde acenteye yapılan ödemenin geçerli olduğu ve tahsil edilen primin sigortacıya olaydan sonra aktarılmasının acente ile sigortacı arasında bir iç sorun oluşturduğu ve bu sorunun sigorta ettirene yansıtılmaması gerektiği gözetilmemiştir...” **Yarg. 11. HD., T. 19.01.2009, E. 2007/11310, K. 2009/286 sayılı kararı;** “...Acentenin tahsil ettiği prim bedellerinin kendilerine intikal ettirilmediği savunulmuş ise de, acente ile davalı sigorta arasındaki iç ilişki davacıyı ilgilendirmez. Ancak prim iadesi nedeniyle açılan iş bu davada primlerin davalı ya da prim tahsiline yetkili acentesi tarafından tahsil edilip edilmediğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bilirkişi raporunda poliçe ve temlikname içeriğine göre iadesi istenilen prim bedelleri saptanmış olup, kasko ve ihtiyari mali sorumluluk poliçesi niteliğinde bulunan davaya konu Müşterek Sigorta Poliçeleri makbuz hükmünde değildir...” **Yarg. 11. HD., T. 11.05.2006, E. 2005/5687, K. 2006/5536 sayılı kararı;** “...davalı ile davacılar arasında geçerli sigorta sözleşmesi imzalandığı, primlerinin poliçeyi düzenleyen acenteye ödendiği, acenteye ödeme yapılmayacağı yönde bir düzenlemenin bulunmadığı, ödemelerin davalıya intikal etmemesinin acentesi ile kendisinin sorunu olduğu...” **Yarg. 11. HD., T. 15.01.2007, E. 2005/13535, K. 2007/130 sayılı kararı** (Anılan kararlar eski TTK’ nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.**

bitimine kadar sigorta şirketine intikal ettirmek zorundadır”. Madde metninin devamında “...tahsil ettiği sigorta primini sigorta şirketine bu süre içerisinde intikal ettirmeyen...sigorta acentelerinin acentelik yetkileri sigorta şirketi tarafından kaldırılır ve bu husus sicile işlenmek üzere gerekli bilgi ve belgelerle Birliğe bildirilir. Tahsil ettiği primleri sigorta şirketine intikal ettirme yükümlülüğüne uymayan sigorta acenteleri bu yükümlülüklerini yerine getirmedikçe sigorta acentelik faaliyetlerine devam edemezler⁴⁶⁵”. Bu itibarla, mevcut SK’nda bu yönde hüküm bulunmasa dahi, eski SMK’nda belirtilen bu hükmün günümüzde de kıyasen uygulamaya devam edilmesi ve primin sigortacıya intikal ettirilmemesi halinin, sigortacı bakımından borca aykırılık gerekçesiyle haklı sebep sayılması gerektiği görüşündeyiz. Yargıtay içtihatlarından da açıkça anlaşılabileceği üzere, sigortacı ile acentesi arasında uygulamada en sık yaşanan sorunlardan biri de prim intikali hususundadır. Dolayısıyla bu durumun önüne geçebilmek amacıyla, acentenin prim intikali borcunu yerine getirmemesi halini sigortacı için, acentelik sözleşmesini sona erdiren haklı nedenler arasında kabul etmek uygun olacaktır⁴⁶⁶.

c. Sigorta Acentesi Bakımından Haklı Sebep Sayılabilecek Durumlar

Sigorta acenteliği sözleşmesinde sigorta şirketi ile acente arasındaki güvenin ortadan kalktığı, sözleşmenin devamının çekilmez hale geldiği ve sözleşmeye devam edilmesinin taraflardan birinin menfaatini önemli derecede zedelediği durumlarda, haklı sebebin mevcut olduğu söylenebilmelidir⁴⁶⁷. Buna bağlı olarak müvekkil sigorta şirketinin acentenin aracılık ettiği sözleşmeleri keyfî bir biçimde, hiçbir haklı gerekçe göstermeksizin sürekli olarak reddetmesi; tek taraflı olarak sigorta acentesinin bölgesini daraltması; sözleşmede öngörülmesi durumunda acenteyi destekleme ve bilgilendirme yükümlülüğüne aykırı davranması; sigorta acentesinin tekel bölgesinin haksız olarak ihlal edilmesi; acente hakkında asılsız ithamlarda bulunması gibi nedenler sigorta acentesi bakımından sözleşmenin olağanüstü feshi için geçerli ve haklı neden sayılmaktadır. Bunun yanı sıra karşılıklı hesaplaşma ve ücret ödeme yükümlülüğüne aykırı olarak acenteye ödenecek ücretin hesaplanmasının defalarca sözleşmede

⁴⁶⁵ SMK md. 27 hükmü Anayasa’ya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir (Karar No: 2001/345; R.G.: 16.01.2002/24642).

⁴⁶⁶ Primi süresinde intikal ettirmeyen sigorta acentesi, TTK md. 112 hükmü gereğince primi intikal ettirmesi gereken andan itibaren faiz ve gerekirse ayrıca tazminat ödemek zorunda kalabilir.

⁴⁶⁷ Ayan, s. 49.

kararlaştırılardan farklı olması, eksik ücret ödenmesi ve/ya ücretin sürekli olarak geciktirilmesi gibi nedenlerde acenteye, sözleşmeyi haklı nedenle sona erdirmeye imkânı tanımaktadır⁴⁶⁸.

3. Diğer Nedenler Dolayısıyla Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesi

Acentelik sözleşmesini sona erdiren diğer sebepler TTK md. 121/f.3 hükmünde açıkça belirtilmektedir. Buna göre; *“Müvekkilin veya acentenin iflası, ölümü veya kısıtlanması halinde Türk Borçlar Kanununun 513 üncü maddesi tatbik olunur”*. Anılan hüküm, acentenin veya müvekkilin ölümü, iflası ya da kısıtlanması ihtimalinde TBK md. 513 hükmünün uygulanacağına değinmektedir. TBK md. 513 hükmü ise vekâlet sözleşmesinin yine yukarıda sayılan nedenlerle sona ermesine ilişkin olup, *“Sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekalet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi yada iflası ile kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hüküm, taraflardan birinin tüzel kişi olması durumunda, bu tüzel kişiliğın sona ermesinde de uygulanır”* şeklinde ifade edilmektedir. Kaldı ki TBK md. 513/f.2 hükmüne göre; *“Vekaletin sona ermesi vekalet verenin menfaatlerini tehlikeye düşürüyorsa, vekalet veren veya mirasçısı yada temsilcisi, işleri kendi başına görebilecek duruma gelinceye kadar, vekil veya mirasçı yada temsilci, vekaleti ifaya devam etmekle yükümlüdür”*.

Sigorta acentesi açısından durum biraz farklıdır. Zira sigorta acenteliğinin faaliyetinde bulunabilmek için levhaya kayıt olmak (SK md. 23/f.1) ya da en azından uygunluk belgesi almak şarttır (SK md. 35/f.23). Uygunluk belgesine sahip olmayan gerçek kişi, sigorta acenteliğinin yapamayacaktır. Sigorta acenteliğinin faaliyetinde bulunamayacak olanlarla acentelik ilişkisi kuran veya devam ettiren sigorta şirketlerinin bu işten sorumlu yöneticileri ile uygunluk belgesi almadan acentelik faaliyeti yapan acenteler hakkında adli para cezası uygulanır (SK md. 35/f. 21, 23). Şu halde gerçek kişi sigorta acentesinin ölümü halinde, mirasçıları uygunluk belgesine sahip değilse, sigorta şirketi ve mirasçılar bakımından sigorta acenteliğinin faaliyetinin devam ettirilmesi mümkün görünmemektedir.

⁴⁶⁸ Ayan, s. 50; Kayıhan, Acentelik, s. 224; Kınacıoğlu, Acente, s. 89, 90; Yazıcıoğlu, s. 225.

Yine gerçek kişi sigorta acentesinin kısıtlanması halinde de, sigorta acenteliği yapacak gerçek kişilerde aranan “medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olma” (SAY md. 4/f.1,b) şartı ortadan kalkmış olacağından acentenin de levhadan kaydı silinecektir. Açıklanan nedenler göz önüne alındığında, gerçek kişi acentenin ölümü ve kısıtlanması halinde acentelik sözleşmesinin devamını öngören TBK md. 513/f.2 hükmünün sigorta acenteliği sözleşmesi bakımından uygulama alanı bulmayacağı açıktır. Ayrıca belirtmelidir, sigorta acenteliği izne tabi bir faaliyet olduğundan, gerçek kişi sigorta acentesinin ölümü halinde acentelik sözleşmesinin mirasçılarla sürdürüleceği kararlaştırılamayacağı gibi, sigorta acenteliği sözleşmesi niteliği itibariyle de bu duruma uygun değildir. Dolayısıyla gerçek kişi acentenin ölümü veya kısıtlanması halinde sigorta acenteliği sözleşmesi her halde sona erecektir.

TTK md. 121/f.3 hükmünde belirtilen ölüm ve kısıtlanma hali, nitelik itibariyle sigorta acenteliği sözleşmesini sona erdiren nedenler bakımından uygun değilse de; gerçek yahut tüzel kişi sigorta acentesi ile sigorta şirketinin iflası, acentelik ilişkisini sona erdiren nedenler arasındadır⁴⁶⁹. Buna göre, acentelik sözleşmesi gerek müvekkilin gerekse de acentenin iflası ile kendiliğinden son bulmaktadır⁴⁷⁰. İflas ile gerek müvekkil gerekse de acente malvarlıkları üzerindeki tasarruf yetkilerini kaybetmektedirler. Kaldı ki sigorta acenteliği sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen sürekli bir borç ilişkisi olduğu ve karşılıklı güven ilişkisine dayandığı göz önüne alındığında, iflas durumunda acentelik ilişkisinin önemli ölçüde zedeleneyeceği açıktır.

TBK md. 513/f.1 hükmünde de açıkça belirtildiği gibi, iflas, ancak sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça bir kendiliğinden sona erme nedeni sayılmaktadır. Doktrinde bazı görüşlere göre, ölüm veya kısıtlanma hallerinde olduğu gibi, iflas halinde de acentelik sözleşmesinin devam edeceği acentelik sözleşmesinde kararlaştırılabilir. Böyle durumlarda iflasın acentelik sözleşmesini sona erdirmeyeceği kabul edilebilir⁴⁷¹. Bir diğer görüşe göre ise, acentelik sözleşmesinin iflastan sonra

⁴⁶⁹ Yazıcıoğlu, s. 225, 226.

⁴⁷⁰ Ayan, s. 36; Kayıhan, Acentelik, s. 207; Ülgen ve diğerleri, s. 653. Acentenin iflasının sözleşme ilişkisinin son bulmasını zorunlu hale getirmeyeceğini sadece bunun için haklı sebep oluşturabileceğini ileri süren aksi görüş için bkz. Kınacıoğlu, Acente, s. 91.

⁴⁷¹ Arkan, s. 206; Ayan, s. 37; Doğanay, s. 619; İmregün, s. 195; Karahan, s. 307; Poroy/Yasaman, s. 230.

devam edeceği sözleşme ile kararlaştırılmaz ve hatta iflas hali sona erdikten sonra dahi acentelik sözleşmesi tekrardan geçerli sayılmaz⁴⁷².

Sigorta acentesinin iflas etmesi durumunda acentelik ilişkisi kendiliğinden sona erecek olsa dahi, bu durum acentenin müvekkilini temsil etme yetkisini hukuken ortadan kaldırmaz (İİK md. 191/f.1)⁴⁷³. Zira acentelik ilişkisi doğrudan temsil yetkisinin bir yansımasıdır ve acentenin yerine getirdiği işlemlerin hüküm ve sonuçlarından müvekkil sorumlu olmaktadır. Ancak her ne kadar iflas etmiş bir sigorta acentesinin sigortacı ad ve hesabına aracılık faaliyetlerini yürütmesinde hukuken bir engel bulunmasa da, iflas nedeniyle itibarı zedelenen bir acentenin temsilci konumunda olması, sigortacının da itibarını zedeleyebilecektir. Kaldı ki üçüncü kişi müşteriler iflas etmiş bir acente ile ticari faaliyette bulunmak istemeyebilirler. Bu durum acentelik sözleşmesinin devamını çekilmez hale getirebileceği gibi, sözleşmenin amacının gerçekleşmesine de engel olabilecektir. Bu nedenle, taraflardan birinin iflas etmesinin, sigorta acenteliği sözleşmesini sona erdiren bir neden olarak düzenlenmesi menfaatler dengesi açısından daha makul bir çözüm yolu olarak görünmektedir⁴⁷⁴.

⁴⁷² **Kayhan**, Acentelik, s. 208

⁴⁷³ Müflis, iflasın açılmasıyla birlikte, medeni haklarını ve bunları kullanma ehliyetini kaybetmez. Yalnızca iflas masasına giren malları üzerinde tasarruf yetkisi kalkar. İflas masasına girmeyen malları ve kişisel çalışması bakımından, müflisin medeni hakları kullanma ehliyeti hiçbir kısıtlamaya uğramaz (**Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özkan Sungurtekin, Meral/ Özekes, Muhammet**, İcra ve İflas Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2007, s. 455-457); Bu yönde Yargıtay kararı için bkz. **Yarg. 19. HD., T. 23.01.2003, E. 2001/9239, K. 2003/549 sayılı kararı; Yarg. 14. HD., T. 21.10.2004, E. 2004/4984, K. 2004/7328 sayılı kararı** (Anılan kararlar eski TTK' nun yürürlükte olduğu döneme ilişkin olup, kararlarda geçen kanun maddeleri eski TTK maddeleridir). Kararlar için bkz. **Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları**.

⁴⁷⁴ **Ayan**, s. 38.

SONUÇ

SK ve SAY’de sigorta acentesinin, sigortacıyı temsil yetkisine ilişkin açık bir düzenleme mevcut olmadığı için genel acenteliğe ilişkin TTK md. 102-123 hükümleri, sigorta acenteleri bakımından da uygulama alanı bulacaktır. Ancak genel acenteliğe ilişkin her hüküm sigorta acenteliği bakımından uygun olmadığı için ancak sigorta acentesinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde bu hükümler uygulanabilecektir.

Özellikle “acentenin yetkileri” başlığı altında, TTK md. 105 vd. da düzenlenen hükümlerin sigorta acentesi bakımından uygun ve yeterli olduğu söylenemez. Zira bu durum sigorta acenteliği sözleşmesi ve bu sözleşme kapsamında acentenin sahip olduğu haklar, yükümlülükler ve yetkiler hakkında ayrı ve özel bir düzenleme getirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Sigorta acentesinin sahip olduğu yetkiler, sigortacı tarafından acenteye verilen ve acentenin gerek sigortacıya gerekse sigorta ettirene karşı ifa etmek zorunda olduğu yükümlülüklerin karşılığını oluşturmaktadır. Acentenin, üçüncü kişilere karşı sigortacının temsilcisi sıfatıyla hareket ettiği düşünülürse, sigorta sözleşmesinin müzakeresi, kurulması, devamı ve sonrasında sigortacının sigorta ettirene karşı yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülüklerden acentenin de sorumlu olacağı açıktır. Ancak sigorta acentesinin bu yükümlülükleri yerine getirirken hangi kapsam ve sınırlar dâhilinde yetkili olduğunun daha net kanuni dayanaklara oturtulması gerekmektedir.

Kanımızca acentenin sahip olduğu yetkilerden en önemlisi, sigortacı nam ve hesabına sözleşme akdetme yetkisidir. Zira bu yetki pek çok açıdan belirleyici olmakta, sigorta acenteleri sahip oldukları yetkiler bakımından aracı acente, sözleşme yapma ve/veya prim tahsil etme yetkisini haiz acente olarak gruplandırılabilir.

Sözleşme yapma yetkisi, sigorta acentesinin akdettiği sözleşmeye ilişkin olarak sigorta poliçesi düzenleyip verme yetkisini kapsamakta, fakat ayrıca yetkilendirilmiş olmadıkça sözleşmeden doğan prim alacağını tahsil yetkisini kapsamamaktadır. Bu da göstermektedir ki, sözleşme yapma yetkisini haiz olmayan aracı sigorta acentesi de sigorta primini tahsil hususunda yetkilendirilebilir.

SAY md. 12/f.4 hükmünde, sigorta acentesinin poliçe düzenleyip verme yükümlülüğüne ilişkin usul ve esasların acentelik sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerektiğinden bahsedilmekte, fakat bu yükümlülüğün yerine getirilmemesinin

sonuçlarına ilişkin olarak ne SK’da ne de SAY’de açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Halbuki poliçenin sigorta ilişkisi varlığını ispat yönünden önem arz eden bir belge olduğu düşünüldüğü takdirde, sigorta acentesinin poliçe düzenleyip verme yükümlülüğünü yerine getirmemesine bağlanan sonuçların düzenlemeye alınmaması kanımızca önemli bir eksiklik olarak nitelendirilebilecektir.

Acentenin yetki ve yükümlülüklerinden sigorta ettireni aydınlatma yükümlülüğü SK ve SSBİY’ de açıkça ele alınmış ise de, bu yükümlülüğün hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi nedeniyle oluşabilecek zararlardan acentenin ve sigortacının ne şekilde sorumlu olacağı hususunda düzenlemeye gidilmemiş; bu boşluk doktrinde TBK md. 116 hükmü kıyasen uygulanmak suretiyle giderilmeye çalışılmıştır.

Sigorta sözleşmesinin sona ermesi yani uygulanması aşamasında da, acentenin sigortacıyı temsilen yerine getirmesi gereken yükümlülükler vardır. Buna göre acente, rizikonun gerçekleşmesiyle birlikte kendisine yapılan ihbara karşı, hasar tespitinde bulunmak ve tazminatın ödenmesine yardımcı olmak zorundadır.

Sigorta acentesinin sahip olduğu yetkilerin sınırlandırılmasına ilişkin kanunda yer alana yegâne düzenleme, hayat ve zorunlu sigorta sözleşmelerinin akdi ve prim tahsiliyle sınırlı olarak yetki verilen “Yetkili-Sınırlı Yetkili Acente” ayrımına tabi tutulan sigorta acenteleridir. Yetkinin kaldırılması hususunda ise, sigortacının önüne geçen bir düzenleme bulunmamakla birlikte, temsil yetkisinin yalnızca sigortacı bakımından haklı nedenlerin varlığı halinde kaldırılabilceğinin kabulü gerekmektedir.

Her ne kadar yeni TTK’nda acentenin yetkisiz temsil hali, portföy tazminatı ve rekabet etmeme yükümlülüğü gibi konulara ilişkin olarak önemli yenilikler yer almış olsa da, kanımızca sigorta sözleşmelerinin çoğu zaman acenteler aracılığıyla veya acenteler tarafından akdedildiği, sigorta acentelerinin sigortacılık faaliyetlerinin yerine getirilmesinde sigortacıdan fazla rol üstlendikleri göz ardı edilmiş ve sigorta acenteliği hakkında düzenleme getirilmesi gereği dikkate alınmamıştır. Benzer durum yakın tarihli SK ve SAY içinde geçerlidir. Zira bu kanunlar, uygulamada gerek acente ile sigortacı, gerekse acente ile sigorta ettiren arasında, temsil yetkisinden kaynaklanan sorunlardan yola çıkılarak hazırlanmamış, yetkiye ilişkin hükümler eksik ve yetersiz kalmıştır. Hâlbuki sigorta sözleşmesi taraflarının haklarının korunması bakımından, sigorta acentesinin ayrıntılı olarak kanunla düzenlemesi, temsil yetkisinin kapsam ve sınırları ile bu yetkiden kaynaklanan sorumluluğun çerçevesinin çizilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- **AKKAN DANIŞ, Çiğdem**, “Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi”, BATİDER, Aralık 2008, C. XXIV, S. 4, s. 219-236.
- **ALIŞKAN, Murat/GENÇTÜRK, Muharrem**, “Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK’ nun 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente ile Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu”, Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’a Armağan, İstanbul 2003, C. 1, s. 19-43.
- **ARKAN, Sabih**, Ticari İşletme Hukuku, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Hazırlanmış, 15. Baskı, Ankara 2011.
- **ARSEVEN, Haydar**, Sigorta Hukuku, Yenilenmiş 2. Baskı, İstanbul 1991.
- **ARSLANLI, Halil**, Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler, İstanbul 1960.
- **AYAN, Özge**, Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, Ankara 2008.
- **BAŞTUĞ, İrfan/ ERDEM, Ercüment**, Ticari İşletme Hukuku, Ankara 1993.
- **BOZER, Ali**, “Mal Sigortasında Akdin Yürürlük Tarihini ve Sigortacının Mesuliyetinin Başlangıcını Tayin Eden Sigorta Mukavelesi Hükümleri” BATİDER, Ankara 1961, (Mesuliyet), C. 1, S. 1, s. 213-225.
- **BOZER, Ali**, Sigorta Hukuku, Genel Hükümler, Bazı Sigorta Türleri, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara 2007, (Sigorta).
- **CAN, Mertol**, Türk Özel Sigorta Hukuku, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, Ankara 2009.
- **ÇAĞA, Tahir**, “Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafeten Açılan Davalarda Sadır Olan İlamların İcrası”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I, Ankara 6-7 Ocak 1984, s. 3-21.
- **ÇEKER, Mustafa**, Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Hukuku, Adana 2003.
- **ÇELİK, Salih/ LALE**, Muktedir, Özetli-İçtihatlı-Uygulamalı Sigorta Hukuku, C.1, Ankara 2007.

- ÇEVİK, Orhan Nuri**, Gerekçeli-İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ankara 1985.
- DOĞANAY, İsmail**, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Tümden Gözden Geçirilmiş Ve Genişletilmiş Dördüncü Bası, C.1.
- DOMANIÇ, Hayri/ ULUSOY, Erol**, Ticaret Hukukunun Genel Esasları, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 5. Bası, İstanbul 2007.
- EREN, Fikret**, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Tıpkı 8. Baskı, İstanbul 2003.
- ERİŞ, Gönen**, Açıklamalı-İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu – Ticari İşletme ve Şirketler, 3. Baskı, Ankara 2004, C.1.
- EROĞLU, Sevilay**, Hastalık Sigortası Sözleşmesinin Kurulmasında İhbar Külfeti, Ankara 2005.
- FRANKO, Nisim**, “Acentenin Ücret Hakkı (TTK md.128-131)”, Reha Poroy’a Armağan, İstanbul 1995, (Ücret), s. 164-174.
- FRANKO, Nisim**, “Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken İhbar Mükellefiyeti (TTK m. 1290)” THYKS XIV, Ankara 1997, (İhbar), s. 317-337.
- İMREGÜN, Oğuz**, Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, İstanbul 1989.
- KALPSÜZ, Turgut**, “Müvekkillerine İzafeten Acentelere Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması”, BATİDER, 1983, C. 12, S. 1, s. 1-11.
- KARAHAN, Sami**, Ticari İşletme Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Bası, 2007.
- KARAHASAN, Reşit M.**, Türk Borçlar Hukuku, İstanbul 2003, C.1.
- KARAYAZGAN, Ahmet**, “Avrupa Birliği Mevzuatı Karşısında Türk Sigorta Aracılık Hukuku”, Prof. Dr. Ergon A. Çetingil – Prof. Dr. Rayegan Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 730-803.
- KAYA, Mustafa İsmail**, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Acentenin Ücrete Hak Kazandığı Haller ve Ücrete Hak Kazanma Zamanı”, BATİDER, Aralık 2008, C. XXIV, S. 4, s. 17-47.
- KAYAR, İsmail**, Ticari İşletme Hukuku, Tıpkı 6. Bası, Ankara 2008.

- **KAYIHAN, Şaban**, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Ankara 2011, (Acentelik), 2. Bası.
- **KAYIHAN, Şaban**, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu, Ankara 2004, (Prim).
- **KENDER, Rayegan**, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2011, (Sigorta).
- **KENDER, Rayegan**, “Sigorta Mukavelesinin Akdedilmesi ve Şartları” Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1984, (THYKS), s. 41-73.
- **KILIÇOĞLU, M. Ahmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 15. Bası, Ankara 2012.
- **KINACIOĞLU, Naci**, Acente ve Sözleşmesi, Ankara 1963, (Acente), s. 1 vd.
- **KINACIOĞLU, Naci**, “Acentenin Komisyon İsteme Hakkı”, Adalet Dergisi, Mayıs 1961, (Komisyon), C. 52, S. 9-10, s. 946-957.
- **KIRCA, Çiğdem**, Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, Ankara 2004.
- **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip**, Hatemi/Serozan/Arpacı, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme, Yenilenmiş Genişletilmiş Tamamlanmış 4 üncü Bası’dan 5 inci Tıpkı Bası, İstanbul 2010, C.1.
- **KORKMAZ, Sibel**, Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, İzmir 2004.
- **KUBİLAY, Huriye**, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003, 2. Bası.
- **NERAD, Hasan**, Sigorta Acentelerinin Vergilendirilmesi, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 99-111.
- **OĞUZMAN, Kemal/ ÖZ, Turgut**, Borçlar Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Sekizinci Bası, İstanbul 2010.
- **OMAĞ, Merih Kemal**, “Sigortacı Açısından Sigorta Sözleşmesinin Hükümleri” , Prof. Dr. Fahiman Tekil’e Armağan, İstanbul 2003, s. 25-41.
- **ÖNEN, Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 1999.

- ÖZDAMAR, Mehmet**, Sigorta Brokeri ve Hukuki Niteliği, AÜHFD 2008, (Sigorta Brokeri), C. 57, S. 3.
- ÖZDAMAR, Mehmet**, Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009, (Aydınlatma Yükümlülüğü).
- POROY, Reha/YASAMAN, Hamdi**, Ticari İşletme Hukuku, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 11. Basıdan 12. Tıpkı Bası, İstanbul 2007.
- REİSOĞLU, Safa**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yirminci Bası, İstanbul 2008.
- SELİÇİ, Özer**, Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977.
- SİMON, William**, (Çev. Öztan, Fırat), “Sigortacının Akdin Hazırlayıcı Müzakerelerini Yapan Yardımcısının Sigorta Ettirene Yanlış Beyanda Bulunmasının Hukuki Sonuçları”, BATİDER, 1966, C.3, S.3, s. 533-543.
- ŞEKER, Zehra**, “Sigorta Ettirenin Akit Öncesi İhbar Görevine İlişkin Alman Eyalet Yüksek Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2001, s. 547-554.
- ŞEN, Esin**, İhracatta Kullanılan Uluslararası Belgeler, Ankara 2008.
- ŞENER, Oruç Hami/UZUNALLI EROĞLU, Sevilay**, Ticari İşletme Uygulamaları, Ankara 2005.
- ŞENOCAK, Kemal**, “Sigorta Sözleşmesini Kurmaya Yönelik İcap Beyanının Kabulü veya Reddi Yönünde İrade Beyanı Açıklanmadan Önce Sigortacının, İcaba Bağlılık Süresi İçerisinde Gerçekleşen Riziko’dan Dolayı Culpa İn Contrahendo Sorumluluğu Söz Konusu Olabilir mi?”, GÜHFD, C. XI, S. 1-2, Aralık 2007, (Şenocak), (Yrd. Doç. Dr. İbrahim Öngün’e Armağan), s. 297-320.
- ŞENOCAK, Zarife**, Borçlunun İfa Yardımcılarından Dolayı Sorumluluğu, Ankara 1995, (Z. Şenocak).
- TAŞTAN, Mete**, 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu Çerçevesinde Sigorta Acenteliği, Ankara 2010.

- **TEKİNAY, Selahattin S./AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla**, Tekinay, Borçlar Hukuku, Yedinci Bası, İstanbul 1993.
- **TOPÇUOĞLU, Metin**, Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, 1. Bası, 2006.
- **TUNÇOMAĞ, Kenan**, Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul 1976, 6. Baskı, C.1.
- **ULAŞ, Işıl**, Uygulamalı Sigorta Hukuku, Genişletilmiş 2. Bası, Ankara 1998.
- **ULUSAN, İlhan**, “Culpa in Contrahendo Üstüne”, Prof. Dr. Ümit Doğanay’ın Anısına Armağan, C. 1, İstanbul 1982, s. 275-319.
- **ÜLGEN, Hüseyin/TEOMAN, Ömer/HELVACI, Mehmet/KENDİGELEN, Abuzer/KAYA, Arslan/NOMER ERTAN, Füsün**, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2006.
- **YILDIZ, Şükrü**, Türk Hukukunda Sigorta Acentesi Olabilme Şartları, Yargıtay Dergisi, Temmuz 1991, C.17, S.3, s. 273-291.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Mebruke Ebru YÜCEER

Doğum yeri ve Yılı : Eğirdir – 1983

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi
(2001-2005)

Yüksek Lisans Öğrenim : Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Özel Hukuk ABD
(2008-2012)
Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Özel Hukuk
ABD (2012-2013)

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

- 1- İngilizce - İyi
- 2- Almanca - Orta

İş Deneyimi :

- 1- Tokuş Hukuk Bürosu - İzmir (2005-2008)
- 2- Olympos Hukuk Bürosu – İzmir (2008-2011)
- 3- Isparta Belediyesi Huk. İşl. Müd. - Isparta
(2011- ...)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

- 1- Yüksek Lisans ders aşamasında yapılmış ödev ve seminerler.